

PHILOSOPHIA
JUXTA INCONCUSSA,
TUTISSIMAQUE
DIVI THOMÆ DOGMATA

Quatuor Tomis comprehensa

Authore P. F. ANTONIO GOUDIN, Lemovicensi, Ordinis Prædicatorum, Provinciæ Tolosanæ Alumno, in Sacra Facultate Parisiensi Doctore Theologo, & in Majori Conventu & Collegio Parisiensi ejusdem Ordinis Regente.

Editio Decimaquarta prioribus accuratior,

Juxta novissimam Coloniensem, ab Authore ex integro recensitam, emendatam, & figuris æreis illustratam, præcipue ubi de modernis experimentis, & observationibus, atque recentiorum Philosophorum placitis, & systemate.

TOMUS PRIMUS.

Bibliotheca
Remigiana
Remwand

LOGICA.

VENETIIS, MDCCXLIV.

Apud Simonem Occhi sub Signo Italiæ

SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO.

PHILOSOPHY

JUSTA INCONOSCIBILIA

ET ALIA

DEI ET HUMANI

GENIIUM

ET ALIA

ET ALIA

ET ALIA

ET ALIA

ET ALIA

ET ALIA

Faint, illegible handwritten text in brown ink, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

0-18-0-705,
80-5730

A U T H O R

S T U D I O S O L E C T O R I.

CUM Avenione annis abhinc quatuor supra viginti in
 illius Urbis Academia philosophiam publicè doce-
 rem, Cursum meum Typis dedi, hoc unum spectans, ut
 meos tunc Auditores a scribendi onere, quo potior tempo-
 ris & otii pars magno labore, modico fructu in scholis teri-
 solet, sublevarem. At ea fuit fors Operis, ut ubique vul-
 gatam supra spem benignius exciperetur, adeo ut plerique
 publici Professores tum in Gallia, tum aliis in regionibus,
 eo in scholis suis ad erudiendos in Philosophia juve-
 nes uti non dedignati sint. Quod sanè factum ab iis arbi-
 tror, non ob aliquam singularem Operis præstantiam, sed
 quod Adolescentium captui: quorum gratia illud edidi,
 plerisque aliis sua perspicuitate, brevitate, ac rerum,
 quas continet, varietate accomodatius esse judicaverint.
 Hinc plures ejus editiones prodire, pleræque etiam fur-
 tivis prælis, quæ me inscio factæ librum variis mendis
 deturparant. Huic malo statim mederi non valui, quod
 jus Privilegii penes me non esset. Itaque patienter feren-
 dum fuit. Verum Privilegii tandem compos, Librum in
 manus seridæ ac pluries resumpsi, non emendandum mo-
 do, sed quantum ætate maturiori, indefessa bonorum Au-
 thorum lectione, familiari virorum eruditorum commer-
 cio, diuturnoque harum rerum usu consecutus sum, in
 eam ex integro formam restituendum, quæ studiosæ juven-
 tuti erudiendæ aptior visa est, & eo quem supra meritum
 consecutus erat, publico favore minus indigna. Ad hæc
 quid præstiterim, paucis accipe. In toto Opere super-
 flua reseci, laxiora pressi, ut nullo brevitatis dispendio
 additamenti locus esset. Quæstiones, quæ passim deerant
 in scholis nobilibus celebres, adieci. Debilioribus ner-
 vos & robur, obscuris lumen, incompositis ordinem,
 omnibus meliorem formam & dispositionem addere adla-
 boravi. Logicam plerisque observationibus & præceptis
 vulgo prætermissis, quæ ad efformandam mentem appri-
 mè utilia vix sunt, locupletavi. Physicam his experimen-
 tis & inventis, quibus eam ævi nostri homines magnopere
 ornarunt, longè uberius, quam antea, illustravi; hoc
 præcipuè curans, ut in illa nobili Philosophiæ parte stu-
 diosi scholæ nostræ Adolescentes ita vetera nosset, ut si
 quid a Modernis aut ingeniosè cogitatum est, aut præcla-
 rius illustratum, aut novis experimentis detectum, id mi-
 nimè ignorarent: falsa vero systemata, quæ pleraque re-
 novavit, aut peperit ætas nostra, validis argumentis pos-
 sent refellere. Moralem & Metaphysicam accuratius re-
 censui, disposui, ac variis in locis auxi & illustravi. Hæc
 cum in superiori, tum maximè in hac postrema Operis Edi-
 tione pro viribus egi, Amice Lector, an peregerim haud
 satis scio. Unum spondere possum, si quem fructum ex
 prioribus Editionibus capere Adolescentes, ex hac ma-
 turore longè uberius percipient. Vale. Parisiis, die
 30. Augusti. an. 1692.

Approbatio Professorum Ordinis.

PAUCISSIMA Opera sunt eorum, qui primam eruditionis suæ speciem exhibent, quibus hæc felicitas contingat, quam miratus est olim Cicero in Phidias; qui cum suam Minervam exposuisset in publico, suæ artis & iudicii vulgi periculum facturus, *tam citò probatam, quàm monstratam vidit*. In eo tamen ordine Operum, quæ omnium iudicium rapiunt, reponenda est Philosophia, juxta inconcussa tutissimaque D. Thomæ dogmata, Authore P. F. Antonio Goudin, ordinis Predicatorum, &c. Ut primùm enim lucem aspexit, tam citò probata, quàm monstrata est, cœpitque statim undique nedum ex omnibus Galliarum partibus, sed ex Italia, Hispania, Belgio, aliisque adeo avidè expeti, ut plures Editiones ad implenda omnium vota adornandæ fuerint. Sed quid ex hac nova Editione, cum iterum sub incudem integrum Opus revocatum est, cui secundæ cogitationes accesserunt, quod posterioribus curis non tam emendatum, quam locupletatum est, sperare non liceat? Veniat in omnium manus futurum Scholæ Thomisticæ & Peripateticæ præclarissimum ornamentum. Ut enim habet plurima, quæ cæteras ejusdem generis Philosophias commendare solent, quas tamen cultiori stylo, pluribusque additis ornamentis superare facillè possit, habet præterea & quidem maximam copiam rerum singularium, quæ in Schola Thomistica & pro defensione Philosophiæ Peripateticæ contra Modernos Philosophos quibus, nova omnia sapiunt, desiderari poterant. Et ut nostrum de hoc opere Philosophico iudicium feramus, habet, quod exigebat olim Quintilianus in opere absoluto eaque præcepta implet quantàm in eo scribendi genere de rebus difficillimis, & quæ vix elegantiam ferunt, consequi quisquam potest: *Quod libris dedicatur, & in exemplum editur, tersum ac limatum, & ad legem & regulam compositum esse oportere, quia veniat in manus Doctorum, & Judices arti habeat Artifices*. Sanè nihil huic Operi a Judicibus artis aut timendum, aut optandum, cum & tersum & limatum, & ad legem ac regulam artis, inconcussa scilicet D. Thomæ Dogmata, compositum sit: venietque tuto in manus Doctorum, a quibus etiam & veritatis & antiquitatis defensionæ palmam reportabit. Hanc nedum censuram, sed & commendationem erudito operi Nos debere censuimus. Parisiis, die 10. Septembr. An. 1684.

F. Julianus a Sancto Joseph, Theologiæ Professor.

F. Antonius Massoulié, Theologiæ Professor.

INDEX

TITULORUM

TOMI PRIMI.

P RÆFATIO. <i>Qua sit operis ratio, & æconomia.</i>	
	1
DISSERTATIO PRIMA PRÆLIMINARIS.	
<i>De Commendatione Philosophiæ.</i>	3
§. I. <i>Philosophia homini, ut homo est, ad ejus mentem perficiendam est necessaria.</i>	4
§. II. <i>Philosophia necessaria est homini, ut est Reipublicæ membrum, politica societate aliis hominibus conjunctum.</i>	6
§. III. <i>Philosophia necessaria est homini, ut est fidelis, ad ipsius fidei ac religionis præsidium.</i>	9
DISERT. II. præliminaris. <i>De Commendatione doctrinæ S. Thomæ.</i>	17
§. I. <i>Commendatur D. Thomæ Doctrina ex Oraculo Christi, Elogio Pontificum, Conciliorum exemplo, & Ecclesiæ Oratione.</i>	18
§. II. <i>Commendatur Doctrina D. Thomæ autoritate & exemplo Universitatum, Ordinum Religiosorum, & Primatum Theologorum.</i>	21
§. III. <i>Commendatur Doctrina D. Thomæ variis rationibus.</i>	23
DISPUTATIO PRÆAMBULA, <i>De Philosophia in universum.</i>	29
QUÆSTIO I. <i>De natura Philosophiæ.</i>	ibid.
Art. I. <i>Quid sit Philosophia.</i>	30
Art. II. <i>An sit Philosophia.</i>	32
Art. III. <i>Quæ sit Philosophiæ partitio.</i>	36
Art. IV. <i>Qualis sit Philosophia.</i>	38
QUÆST. II. <i>De causis Philosophiæ.</i>	40
Art. I. <i>De Causa finali Philosophiæ.</i>	ibid.
Art. II. <i>De Causa efficienti Philosophiæ.</i>	42
Art. III. <i>De Causa formali & materiali Philosophiæ.</i>	43
Art. IV. <i>De variis Philosophorum Sectis.</i>	45

INDEX TITULORUM
PRIMA PARS
PHILOSOPHIÆ
LOGICÆ.
LOGICÆ MINORIS

Prima Pars.

D <i>E</i> Apprehensione & Terminis . . .	51
QUEST. I. De Terminis . . .	ibid.
Art. I. <i>Quid sit Terminus</i> . . .	ibid.
§. I. <i>Quid & quotuplex sit signum</i> . . .	52
§. II. <i>Quid sit Terminus mentalis</i> . . .	53
§. III. <i>De Termino uocali & scripto</i> . . .	54
Art. II. <i>De diuisione Terminorum</i> . . .	55
Art. III. <i>De proprietatibus Terminorum</i> . . .	57
§. I. <i>De Suppositione</i> . . .	ibid.
§. II. <i>Regula quæque utiles ad discernendas suppositiones</i> . . .	60
§. III. <i>De reliquis proprietatibus Terminorum, Ampliatione, Restrictione, Alienatione, & Appellatione</i> . . .	61
Art. IV. <i>De Vniuersalitate Terminorum</i> . . .	63
Art. V. <i>De Terminis predicamentalibus</i> . . .	65
QUÆST. II. De reſta Terminorum perceptione . . .	68
Art. I. <i>De defectibus, qui vitiant Terminorum perceptionem, ac de eorum remedijs</i> . . .	ibid.
Art. II. <i>De modis sciendi, quibus adiuuatur Terminorum perceptio, ac primum de definitione</i> . . .	71
§. I. <i>De Modo sciendi in genere</i> . . .	ibid.
§. II. <i>De Definitione Nominis</i> . . .	73
§. III. <i>De Definitione rei, quid & quotuplex sit, qua ejus leges</i> . . .	75
Art. III. <i>De Diuisione</i> . . .	77
Art. IV. <i>De Abſtractione</i> . . .	78

SECUNDA PARS
LOGICÆ MINORIS.

D <i>E</i> Judicio & Propositionibus . . .	80
Art. I. <i>Quid sit Propositio; ubi de Oratione, Nominibus, & Verbo</i> . . .	ibid.
Art.	Art.

T O M I P R I M I .

Art. II. De variis propositionum Divisionibus . . .	82
§. I. De Divisione propositionis secundum se spectata.	ibid.
§. II. De Divisione propositionum ratione alicujus adjuncti , ac primo de propositione simplici & composita .	83
§. III. De propositione exponibili , & exponente .	84
§. IV. De propositione absoluta & modali .	89
Art. III. De proprietatibus propositionis .	87
§. I. De oppositione .	ibid.
§. II. De Equipollentia .	88
§. III. De propositionis conversione .	89
Art. IV. De recto propositionum Judicio .	91
§. I. In quo sita sit. rectitudo Judicii .	ibid.
§. II. De causis defectuum Judicii .	93
§. III. Sex Regula ad rectum propositionum Judicium obser- vanda .	95

TERTIA PARS

LOGICÆ MINORIS.

D E Discursu & Argumentatione . . .	120
Art. I. Quid & quotuplex sit Argumentatio in gene- re , & qua ejus Regula .	109
Art. II. De natura Syllogismi , ejusque divisionibus in ge- nere .	106
§. Unicus De Divisione Syllogismi in genere .	107
Art. III. De variis Figuris & Modis Syllogismorum .	110
Tabula Modorum .	116
Art. IV. De Probatione , & Reductione Syllogismorum .	122
Art. V. De Inventione Medii .	124
§. I. Qua via querendum sit Medium .	125
§. II. De Locis , ex quibus eruuntur media Syllogismorum .	128
Art. VI. De Syllogismo sophistico .	130
Appendix de Methodo .	131
Quatuor Regule Methodi in genere .	133
Regule tres Methodi Analyticae .	134
Quinque Regulae Methodi compositiva .	136

INDEX TITULORUM LOGICA MAJOR.

Q uestiones, quæ de rebus Logicis agitari solent, completens.	137
QUÆSTIO PRÆAMBULA De ipsa Logica.	ibid.
Art. I. <i>Quid sit objectum Logicae.</i>	138
Art. II. <i>An Logica sit scientia.</i>	147
Art. III. <i>Quomodo dividatur Logica in docentem & utentem.</i>	151
Art. IV. <i>An Logica sit scientia speculativa.</i>	155
Art. V. <i>An Logica conscribat demonstrationes aliarum scientiarum.</i>	165

PRIMA PARS LOGICÆ MAJORIS.

D E Ente rationis primam Mentis Operationem spectante.	169.
DISPUTATIO I. De Universalibus.	ibid.
QUÆST. I. De Universalibus in communi.	170
Art. I. <i>An natura sint universales.</i>	ibid.
Art. II. <i>An natura sit formaliter universalis a parte rei.</i>	174
Art. III. <i>Qua mentis operatione natura universalis efficiatur.</i>	181
Art. IV. <i>De divisione Universalium.</i>	186
Art. V. <i>An Universale sit genus ad quinque universalia.</i>	187
QUÆST. II. De universalibus in particulari.	189
Art. I. <i>De Genere.</i>	190
§. I. <i>Utrum definitio Generis a Porphyrio tradita sit bona.</i>	ibid.
§. II. <i>Utrum Genus predicetur de specie ut totum, vel ut pars.</i>	193
Art. II. <i>De Differentia.</i>	195
Art. III. <i>Unde sumantur Genus & Differentia.</i>	193
Art. IV. <i>De Specie.</i>	208
Art. V. <i>Utrum Genus possit salvari in unica specie, & species in unico individuo.</i>	204
Art. VI. <i>An species habens unicum tantum individuum, possit fieri universalis.</i>	207
Art. VII. <i>De proprio & Accidente.</i>	217
QUÆST. II. De proprietatibus Universalium.	220
Art. I. <i>An & quomodo Universalia sunt perpetua.</i>	221
Art. II. <i>De Predicabilitate universalium.</i>	225
DISPUTAT. II. De Predicamentis.	228
QUÆST. I. De Antepredicamentis.	229

Art.

T O M I P R I M I .

Art. I. De primo Antepredicamento, scilicet de Univocis, Equivocis, Analogis, & Denominativis.	ibid.
Art. II. De reliquis Antepredicamentis, ubi etiam de conditionibus requisitis, ut aliquid sit in predicamenta.	232
QUÆST. II. De Predicamento Substantia.	235
Art. I. Quod sit Substantia.	236
Art. II. Quotuplex sit Substantia.	238
. Unicus. Quæ Substantia sint sub predicamento, præcipue an Deus ipse.	249
Art. III. De proprietatibus Substantiæ, & coordinatione hujus predicamenti.	246
QUÆST. III. De Quantitate;	247
Art. I. Quid sit Quantitas.	ibid.
Art. III. An Quantitas realiter a substantia distinguatur.	249.
Art. III. Quotuplex sit Quantitas.	252
Art. IV. Utrum Locus, Tempus, Motus, & Oratio sine propria species Quantitatis.	254
Art. V. An numerus sit species Quantitatis.	257
Art. VI. De proprietatibus Quantitatis, & ejus coordinatione.	265
QUÆST. IV. De Relatione.	266
Art. I. Quid sit Relatio.	267
Art. II. An Relatio predicamentalis sit realiter distincta a suo fundamento.	270
Art. III. Quotuplex sit Relatio.	278
Art. IV. Quid sit terminus Relationis tam mutua, quam non mutua.	280
Art. V. Unde sumatur distinctio, tum specifica, tum numerica Relationum.	285
Art. VI. De Proprietatibus Relationum, & coordinatione hujus predicamenti.	288
QUÆST. V. De quarto Predicamento, scilicet Qualitate.	289
Art. I. Quid sit Qualitas.	290
Art. II. Quotuplex sit Quantitas.	298
§. I. De Habitu, & Dispositione.	ibid.
§. II. De secunda specie Qualitatis, scilicet Potentia, & Impotentia.	293
§. III. De tertia specie Qualitatis, scilicet Passione, & partibili Qualitate.	294
§. IV. De quarta specie Qualitatis, scilicet Forma, & Figura.	296
Art. III. De proprietatibus Qualitatis, & ejus coordinatione.	ibid.
QUÆST. VI. De reliquis Predicamentis.	299
Art. I. De Modis, & eorum distinctione a rebus modificatis.	ibid.
Art. De Actione, & Passione.	303
Art. III. De Predicamentis, Quando, & Habitu.	305
QUÆST. VII. De Predicamentis.	306
Articulus unicus.	ibid.

INDEX TITULORUM
SECUNDA PARS
 LOGICÆ MAJORIS.

D E Ente Rationis, secundam Mentis Operationem spectante.	310
QUÆST. unica, De Propositione.	ibid.
Art. I. An vocum significatio sit a natura, vel ex hominum instituto: ubi etiam de idiomatum varietate, ac diversis scripturae modis apud nationes usitatis.	ibid.
Art. II. Sitne Propositio mentalis simplex qualitas.	313
Art. III. An propositionum contradictoriarum de futuro contingenti una sit determinate vera, altera falsa, etiam ante Decretum Dei.	

TERTIA PARS
 LOGICÆ.

D E Ente rationis directivo tertiae Mentis Operationis, seu de Argumentatione.	333
QUÆST. unica. De Syllogismo demonstrativo.	334
Art. I. Quid sit demonstratio.	ibid.
Art. II. De divisione demonstrationis.	335
Art. III. De proprietatibus demonstrationis.	337
§. I. Quomodo demonstratio generet scientiam.	ibid.
§. II. An demonstratio necessitet intellectum.	339

Tabulæ Finis.

PRÆFATIO

Quæ sit Operis ratio, & œconomia.

UT instituti nostri, simulque totius Operis rationem statim aperiam, consilium est universæ Philosophiæ Cusum juxta Americam DIVI THOMÆ Doctrinam ita tradere, ut in eo tanti Viri principiis & rationibus cuncta, quæ in quatuor Philosophiæ partibus discutî solent, quantum fieri poterit breviter quidem, clare tamen expendantur. Nam si Pythagorica Schola tantum magistro suo concessit, ut ejus auctoritatem pro ultima ratione redderet, αὐτὸς ἔφα; quanto majoris ponderis erit illius Viri auctoritas juxta validissimis ejus rationibus, cujus doctrinam Christus approbavit, quem miris elogis Eccl. ad cælum extulit, cujus Dogmata nuper a sancta Sede inconcussa, tutissimaque pronuntiata sunt, quem totus Orbis, ut Doctorum Principem & Angelum veneratur? Scio quidem jam fere omnes tanti Viri admiratione captos, partim illum licet invitum ad se pe trahere, ut Opinionibus suis ex ejus nomine robor concilient, aut saltem ne aperte videantur a tanto Doctore recedere; partim sincere ipsum sequi, ut ab eo calitus edocto veritatem discant; partim etiam, ut Scholam Thomisticam omnium Principem suis laboribus exornare possint. Ceterum in tanta turba unum spondere possum, me scilicet, quamvis ad posteriorum sublimitatem attingere non sperem, saltem priorum malam fidem declinaturum; & in toto Cursu daturum operam, ut potius me Divo Thome, quam illum mihi accommodem. Quia vero plures, etsi Thomistarum doctrinam præ ceteris omnibus profundam ac solidam fateantur, abstrusam tamen, & quæ ob suam sublimitatem non satis incipientium ingenio accommodata sit, existimant, conabor præcipue in hoc Opere illam ea claritate verborum, expressionum familiaritate, sensibilibus exemplorum frequentia expendere, ut non modo Tironibus, quibus scribo, perviam fore, sed etiam faciem sperem. Nec prætermittam ea vel inventa, vel experimenta, quibus solertes viri nostris temporibus Physicam exornaverunt, easve quæstiones, quæ nunc inter recentiores vigent, aut demum si quid jucundi ac curiosi occurrit ad

2
emollendam intricatiorum disputationum austeritatem:
nam,

Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci.

Quantum ad Operis partitionem, illam sequor, qua
tironibus visa est accommodatior, adolescentem enim in Phi-
losophicis rudem informandum suscipio. Illi ergo primo
Philosophiam in universum commendo, ut ejus dignitate ac
utilitate ad hoc studium accendatur; tum vero doctrinam
S. Thomae, ut juxta S. Ambrosium primus discendi
ardor nobilitas sit Magistri. Hæc due præliminares dis-
sertationes, licet forte prolixiores, moram non injicient,
nam lectione illas delibasse sufficiet. Deinde subjicio di-
sputationem de Philosophia in antversum, ut juniores di-
sputando avidi aliquid utile habeant, circa quod primos
illos igniculos statim exserere possint. Postea vero Logicam
aggredior, ac primum quidem præcepta a questionibus,
quibus obrui magis quam juvari possent, sejuncta proprio
tractatu complector. Altero vero questiones, quæ in Scio-
lis de rebus Logicis agitantur. Tum pergo ad Phisicam
quæ Philosophia pars, cum res magis obvias sensibus con-
tineat, primo post Logicam loco commodius explicatur.
Deinde ad Moralem, quæ paulo a sensibus est remotior.
Physica tamen conjuncta, cum de Animi affectibus agat.
Postremo Metaphysicam trado, quod ea circa res sublimio-
res & a sensu remotissimas veretur, quarum cognitio ro-
minem jam in aliis exercitatum requirat, sitque omnium
scientiarum naturalium apex & compendium.

3

DISSERTATIO PRIMA

PRÆLIMINARIS

De Commendatione Philosophiæ.

ETSI Philosophia in summo pretio apud cultiores populos semper fuerit, solique Barbari eam neglexerint, quidam tamen rejiciendam putant. Alii quidem ex zelo, qui non est secundum scientiam, quod putent, illam non satis cum sanctitate sociari posse, quasi vero Deus, qui scientiarum Dominus est, servos eruditos dedignaretur. Alii vero ex deceptione, rati Philosophiam esse simplicium deceptricem, hæresum parentem & nutricem, rixarum ministram, fumentes non causam pro causa, & vitia hominum re optima abutentium Philosophiæ tribuentes; ut si quis vellet abolere leges & tribunalia, quod illis sæpe mali & astuti homines abutantur ad perniciem innocentium; vel eliminare Medicinam, quod imperiti Medici sæpe mortem pro remedio propinent. Alii Philosophiam contemnunt ut Christianis inutilem, quorum eruditionem Scripturæ Sacræ intelligentia, & veritas Historiæ Ecclesiasticæ, Conciliorum & Sanctorum Patrum totam contineri putant; quibus sane verbum Domini jure aptari potest, *Hæc oportuit facere, & illa non omittere*, Matth. 23. Plura enim sunt in Scripturis, Patribus & Conciliis, quæ sine Philosophia vix intelligi possunt, ipsique Sancti Patres exemplo suo docere, jungendam esse Philosophiam cum Sacris Litteris, patet ex eorum scriptis & gestis. Alii demum male Philosophiam rejiciunt, ut scilicet rudibus hominibus facilius illudere possint; quo motivo Lutherus & alii Hæretici scientias speculativas damnant; cum tamen ipsi ad fabricanda sua sophismata iis impie abutantur. Eodem consilio Mahometes suis sectatoribus studia interdixit, ratus ineptissimam sectam armis felicibus, quam rationibus promovendam fore, nec nisi apud infirmos valituram; nam *omnis, qui male agit, odit luminem, ut arguantur opera ejus*. Joann. 3. Ante hos omnes impiissimus Julianus Christianos litteris incumbere prohibuit, ut destituta scientiis fides facilius extinguere-
r, ut notat S. Augustinus lib. 18. de Civitate cap. 52.

Contra hos omnes Philosophiam ut commendemus, hominem in triplici statu considerabimus: Primo private ut homo est: Secundo politice, ut est membrum Reipublice: Tertio Christiane, ut est fidelis. Atque hominī in his omnibus statibus constituto quam sit necessaria Philosophiæ peritia singulis Paragraphis expendemus.

§. I.

Philosophia homini, ut homo est, ad ejus mentem perficiendam est necessaria.

PROBatur primo authoritate Sacræ Scripturæ, in qua Sapientia regnis, sedibus, divitiis, & omnibus humanis bonis præfertur; non solum divina illa, quæ docet timorem Dei & sanctitatem vitæ, sed etiam naturalis, quæ scit versutias se morum, & dissolutiones argumentorum, & dispositionem orbis terrarum, & virtutes elementorum, ut dicitur Sap. 7. & 8. Idem perpetuo censuere viri sapientissimi. Socrates nullum malum agnovit præter ignorantiam, nullum bonum præter scientiam; virtutes enim scientias esse censebant: Plato philosophiam, pulcherrimum Deorum munus passim dicit. Unde in cognitione rerum præsentem hominis felicitatem plerique magni nominis viri reposuere: cui sententiæ alludens Virgilius, *Dulces, ait, ante omnia musas;* & Hesiodus, *Felix, qui verum potuit cognoscere causas.* Quam veterum sententiam laudat S. Thomas 1. 2. q. 3. a. 6. si tamen intelligatur de beatitudine imperfecta [nam perfectiorem & supernaturalem nobis Deus promisit, quæ consistit in ipsius visione, quæ est supereminens quædam philosophia.] Quid autem tam necessarium homini, quam id, per quod fit felix etiam imperfecta & naturali beatitudine; siquidem gratia non destruit naturam, sed ulterius provehit.

Probatur præterea conclusio variis rationibus. Primo id, quod excolit mentem, est necessarium homini, ut homo est, siquidem per mentem homines sumus: At vero in excolenda mente omnis philosophiæ cura versatur: cum enim in mente duplex sit potentia scilicet intellectus & voluntas; philosophia speculativa perficit intellectum circa cognitionem veritatis, Moralis vero dirigunt voluntatem circa actionem virtutis: unde merito a Cicerone vocatur, *Animi cultura, vivendi ars, animi medicina, omnium lens salutarum, ditorumque mater,* &c.

Secundo philosophia fugat ab hominibus barbariem, eosque mitiores & humaniores reddit; unde studia præambula ad philosophiam vocantur *Humanitates;* & homines, quibus Philosophiæ lumen non illuxit, degenerant.

rant in belluinos mores, ut patet de Americanis & aliis barbaris nationibus.

Tertio. Homo ad id genitus est, ut opera Dei & ejus pulchritudinem in creaturis contempletur, quandiu est in hac vita: quippe, ut ait Apostolus: *Inuisibilia Dei per ea, quae facta sunt, intellecta conspiciuntur*, Rom. 1. Sap. 13. *A magnitudine speciei creaturae cognoscitur poterit Creator videri*: & Propheta, *Videbo*, inquit, *caelos opera digitorum tuorum, lunam & stellas, quae tu fundasti*; atqui Philosophia nihil aliud est, quam contemplatio operum Dei; ergo est necessaria homini. Et ideo Deus eam Adamo ut necessarium ornamentum cum aliis dotibus infudit.

Quarto. Necessarium est, ut rex cognoscat regnum, suum, civis suam patriam, pater familias sua praedia: sed homo est mundi Dominus; unde Scriptura ait, *Deum omnia subjecisse sub pedibus ejus*; & solem, lunam, caeteraque infra esse creata in ipsius ministerium: est etiam civis hujus vastissimae patriae, [quamobrem Socrates rogatus, cujus esset? scite respondit, *Mundanus sum*] ergo necesse est, ut homo cognoscat ea, quae sunt in mundo: in hoc autem occupatur Philosophia.

Quinto. Idem probatur ex ingenti illa admiratione & veneratione, qua naturaliter afficimur erga viros doctos & sapientia praestantes. Sic Salomonem totus orbis admiratus est; & Regina Saba fervos ejus beatos dixit, quod ejus sapientia fruerebatur; imo, ut refert Scriptura 2. Reg. 10. *Unversa terra desiderabat vultum Salomonis, ut audiret ejus sapientiam*. Sic Pythagoras, Socrates, Plato, Aristoteles, praepotentissimis regibus honorem & famam consecuti sunt; imo quae ad sapientes viros aliquatenus pertinere, in summo pretio habita sunt, adeo ut lucerna fictilis Epicteti Philosophi, ut pretiosum monile, tribus drachmarum millibus empta feratur.

Sexto demum. Idem probatur ex naturali hominis desiderio, quod non fertur nisi ad ea, quae conveniunt homini ut homo est: sed naturaliter omnis homo scire desiderat, idque tanto vehementius, quanto ingeniosior est, id est, quanto magis de homine participat; imo scientiam caeteris rebus naturaliter homo praeposit, ita ut Alphonfus Aragonum rex dixerit, *Hoc uno regem pauperem fieri posse, si emi posset scientia*: & Robertus rex Neapolitanorum, *dulciores sibi litteras regno esse*: ergo scientia rerum est necessaria homini, tanquam aliquid perficiens ejus naturam.

Dices. Eccles. 1. *Scientia dicitur Afflictio spiritus & occupatio pessima*; & ibidem, *Qui addit scientiam, addit & laborem*; unde Minerva scientiarum praeses dicta est, quasi *mi mens nervos & vigorem*; Imo Jerem. 10. dicitur

Stultus factus omnis homo a scientia : ergo non est necessaria homini , sed noxia .

Respondeo ad primum locum, scientiam dici afflictionem spiritus ex objecti occasione , quia detegit miseras humanas, & vanitatem rerum creaturarum; unde hoc modo tertia Beatitudo, scilicet, *Beati qui lugent*, dicitur respondere dono scientiæ apud D. Thomam 2. 2. q. 9. a. 4. Cæterum contemplatio scientiæ in se est jucundissima, ut probat idem D. Th. 2. 2. q. 31. a. 5.

Ad secundum respondeo, considerationem rerum vocari *occupationem pessimam*, id est, *laboriosissimam & afflictivam*; nam licet fructus scientiæ sint jucundissimi, attenuantur radices sunt amaræ. Et quod hic sensus sit Scripturæ, ex eo patet, quod dicitur, hanc occupationem, scilicet inquirendi res naturales, datam esse a Deo; non autem a Deo esset, si in se mala existeret.

Ad tertium locum respondeo, per scientiam augeri laborem occasionaliter, ut mox explicuimus. Minerva vero ab Antiquis dicta est quasi nervos & robur minuens, quod studium debilitet corpus; unde ut plurimum viri studiosi sunt debiles. Sed nullâ est inconveniens minuire vires corporis ad perficiendam mentem, quia corpus animæ servire debet. Ad locum Jeremiæ respondet S. Hier. Prophetam loqui comparative ad scientiam Dei, respectu cujus nostra scientia, quantumvis magna, reputatur quasi stultitia; quo sensu Isaias dixit, omnes gentes Deo comparatas reputari quasi nihilum.

§. II.

Philosophia necessaria est homini , ut est Reipublicæ membrum , politica societate aliis hominibus conjunctum .

Homo tribus modis Reipublicæ comparari potest: primo generatim, ut pars ejus est: secundo, ut ipsi præsit, veluti Principes & Magistratus: tertio, ut ei utiliter inservit per jurisprudentiam, medicinam, militiam & alias artes. Philosophiam civi his omnibus modis spectato conducere dicimus.

Et quidem primo civibus omnibus generatim conducere Philosophiam ex eo constat, quod ipsa sit omnium Rerumpublicarum recte constitutarum parens & conservatrix; vetera enim monumenta evincunt, omnes a Philosophis esse formatas. Judæorum Rempublicam constituit Moyse, quem constat fuisse insignem Philosophum. Respublica Ægyptiorum præcipuum authorem agnoscebat Mercurium Trismegistum, id est, *ter magnum*, quod

est

esset simul Rex, Philosophus, & Sacerdos. Respublica Chaldæorum & Persarum suas institutiones a Magis, id est, Philosophis acceperat. Græci prius barbari & sylvestres, in societatem vocati sunt per Orpheum antiquum Philosophum, qui idcirco dicitur feras amœnitatē cantus demulisse & congregasse, id est, barbaros homines in unam Rempublicam suæ doctrinæ suavitate vocasse: unde de illo ait Horatius lib. de Arte Poet. paulo ante finem:

Sylvestres homines sacer, interpretque Diorum

Cœdibus, & victu fædo deterruit O-phius,

Dictus ob hoc lenire tigres, rapidoque leones.

Atheniensem Rempublicam fundavit Solon, unus ex septem primatibus Græciæ Philosophis. Lycurgus Lacedæmonum Rempublicam instituit. Roma sub Romulo agrestis pastorum congregatio solum fuit & asyllum latronum ac sceleratorum, ex Tito Livio; sed a Numa Pompilio sapientissimo Philosopho justæ Reipublicæ formam accepit. Demum omnium Reipublicarum origines volenti semper occurret aliquis Sapiens & Philosophus earum vel author, vel saltem reformator; unde Socrates jure dixit: *Philosophi efficiunt, esse divina nosse, & humana regere.*

Probatur etiam Conclusio specialiter quantum ad secundum, nempe Philosophiam esse necessariam his, qui præfunt Reipublicæ, ut sunt Principes & Magistratus. Primo autoritate Scripturæ, in qua Sapientia dicit: *Per me Reges regnant: & alibi, Si delectamini in sedibus & sceptris, o Reges, diligitis sapientiam: sapientiam illam, inquam, non solum quæ consistit in timore Dei, sed etiam, ut postea subditur, quæ scit dispositionem orbis terrarum & virtutem elementorum, initium & consummationem, & mediocritatem temporum, vicissitudinem, permutationes, & commutationes temporum, annū curjū, & dispositiones stellarum, vim ventorum, & alia ejusmodi, de quibus agit Philosophia: unde vetus effatum fuit, *Beatas fore Respublicas, in quibus vel Philosophi regnarent, vel Reges philosopharentur.**

Secundo idem suadetur exemplis. Sic Salomon, ut bene regeret populum suum, a Deo petiit sapientiam, id est, naturalem Philosophiam; quam petitionem Deus ipse laudavit. Sic Philippus Macedo Alexandrum ut regno dignum efficeret, Aristoteli Philosopho instruendum commisit; & ipse Philippus regnandi peritiam, in qua excessit, sub Lyfide Pythagoræo didicit, dum obses Thebis moraretur. Sic demum optimi Principes vel ipsi docti fuerunt, vel saltem doctorum consilio usi sunt, unde a apud Sinenses soli litterati Reipublicæ præfunt.

Tertio id confirmatur ipso naturæ exemplo, quæ ut no-

at D. Thomas Op. de Erud. Princ. lib. 2. c. 2. caput cæteris membris præficiens, ipsum novem sensibus, quatuor scilicet internis & quinque externis instruxit, cum alia membra unico, scilicet tactu, prædita sint; ut nos admoneret eos, qui præfunt corpori politico, debere præ aliis abundare sapientia & rerum cognitione. Imo secundum naturæ ordinem corpora reguntur ab intelligentiis inter quas sublimiores sunt sapientiores.

Quarto demum idem ratione probatur. Nam sapientis est ordinare & disponere: ordo enim est opus sapientiæ: sed ad Principes & Magistratus spectat ordinare & disponere de populis; ergo debent præ cæteris esse sapientes, & in cognitione rerum excellentes; imo ipsa Politica, quæ est scientia regendi populos, Philosophiæ pars est cum aliis connexa. Adde tandem argumentum, quod ex Persis re'ert Plato: Politica regnorum est quædam imitatio politicæ mundi: ergo sicut nullus Pictor exactam imaginem formare potest, nisi respiciat ad ejus exemplar, ita quoque rectores reipublicæ ut eam optime administrent, debent inspicere ipsum totius politicæ exemplar, scilicet ordinem rerum naturalium, quod fit per Philosophiam: Unde Minutius Felix in Octavio: *Non poterit, inquit pulchre gerere rem civilem, nisi cognoverit hanc communem omnium civitatem:*

Probatum Conclusio quantum ad tertium, scilicet Philosophiam esse necessariam his, qui inserviunt Reipublicæ, quod fit præcipue per Jurisprudentiam, Medicinam, & Militiam. In primis de Medicina id certum est, cum sub alternetur Philosophiæ naturali, unde ut dici solet, *ibi incipit Medicus, ubi desinit Physicus;* & Aristoteles Philosophiam ac Medicinam *Sorores* vocat, quod sibi mutuam opem præstent: ergo sine Philosophia imperfecta est Medicina, ideoque magni Medici fuerunt simul insignes Philosophi, ut patet de Galeno, Averroë, Avicenna, & aliis; unde, ut ait Galenus, *Si quis optimus Medicus est, idem erit Philosophus.* De Jurisprudentia quoque idem constat, cum illa sit pars quædam Moralis Philosophiæ, a qua desumit sua principia & argumenta quibus leges defendit; unde Alcidas apud Aristotem vocat Philosophiam, *Propugnaculum & munimen legum,* & Cicero 5. Tuscul. eam vocat, *Inventricem legum, Magistram morum & disciplinæ, ducem vitæ, virtutis indagatricem, vitiorum expultricem.* Idem Libro de claris Oratoribus refert, Scævola & alios juris scientia eximios multum adjutos fuisse a Dialectica.

Quantum ad Artem Militarem, eam quoque egere ope Philosophiæ Scriptura innuit, cum ait, in ipsis expeditionibus bellicis, *melio' rem esse sapientiam, quam vires.* Sane
Mili.

Philosophia.

Militia est corpori politico, quod manus sunt corpori naturali; philosophia vero est velut ejus oculus, unde sicut oculi sunt necessarii ad dirigendos manuum conatus, ita quoque philosophia ad dirigendos impetus Militiæ. Ideoque scientia politica, quæ est pars Philosophiæ Moralæ, imperat Arti Militari, cujus ductu destituta militaris fortitudo perniciofa quædam feritas est, ut patet in barbaris illis nationibus, Hunnis Vandalis, Gothis & Alanis, quæ armis quidem validæ, sed scientiarum cultura destitutæ, potius greges leonum & luporum omnia vastantium fuere, quam hominum exercitus. Hinc est, quod Antiqui finxerunt Palladem scientiarum Præsidem sub titulo *Bellonæ* currum Martis moderari, eamque casside, clypeo, & cuspidè armarunt: quam etiam Macedones communi cum Hercule vocabulo *Alcidem*, id est, *fortem* & *puerum* nuncuparunt, ut docerent, litteras quoque armis necessaria esse. Demum idem ostenditur exemplo præcipuorum bellatorum, qui litteras quoque coluerunt. Sic Hercules Græcorum fortissimus in Philosophiâ excelluit; nam apud Atlantem Lybiæ regem de astris & spæra cœlesti philosophatus est; unde fabula ortum habuit, eum de Atlantis humeris cœlum suscepisse: idem quoque apud Chironem herbarum vim & naturalem Philosophiam didicisse fertur. Sic Achilles, ut armis aptior esset, sub Chirone philosopho & Phœnicæ scientias didicit; sic Alexander ante Aristotelis discipulus extitit, quam Orbis domitor; sic pater ejus Philippus sub Lysidæ Philosopho eruditus est; sic Pyrrhus Epirotarum Rex Cincæ Philosophi consilio impense adjutus est in bellis expeditionibus; sic Epaminondas, Alcibiades, Scipio, Julius Cæsar, & alii summi duces non minus litteris, quam armis excelluerunt.

Circa alias Artes, ut Agriculturam, Nauticam, &c. brevitate causa nihil dicimus: solum notasse sufficiat cum Cicerone lib. de Orat. *Philosophia Artium omnium parentem, ac procreatricem fuisse*: nam earum origo semper in aliquem philosophum refunditur, illasque ex physicis speculationibus non mediocriter adjuvari experientia docet. Ergo ex his omnibus constat, Philosophiam esse homini etiam politice sumpto, & ut est pars reipublicæ, necessariam, eamque esse rerum publicarum genitricem, conservatricem & adjutricem.

§. III.

*Philosophia necessaria est homini, ut est fidelis, ad ipsius
fidei ac religionis praesidium.*

Conclusio intelligenda est de fide considerata non ex parte principii, scilicet Dei, a quo infunditur: nam Deus potest infundere, & conservare fidem sine ope Philosophiæ: imo eam stabilivit, ipsa Philosophia & omni humana industria renitente, per viros ignaros, ut tantum opus soli Divinæ Virtuti tribueretur: sed de fide sumpta ex parte subjecti, scilicet hominis, qui debet ipsius conservationi & propagationi cooperari etiam per media humana, ut sunt autoritas Principum, severitas Legum, vis Armorum, & alia ejusmodi. Hoc modo dicimus, nihil magis necessarium esse fidei, quam Philosophiam.

Probatur in primis Conclusio autoritate Scripturæ, quæ sæpe utitur naturalibus rationibus: ut D. Paulus probat existentiam Dei ex effectibus naturalibus, ex pluviis, ex ordine temporum fructiferorum, & aliis beneficiis naturalibus. Act. 14. & Act. 17. ejus præsentiam in omnibus ostendit ex ipsius operatione, eo quod in ipso vivimus, movemur, & sumus: & independentiam, eo quod omnia det omnibus. Idem patet in libro Job omni humanæ sapientiæ doctrina referto: in primis enim, ut notat Hieronymus ad Paulinum. *In eo Job omnes leges Dialecticæ, propositione, assumptione, conclusione determinat:* deinde Physicam pene universam in medium adducit, ut Meteororum generationes, pluriæ, grandinis, gelu, nivis, tonitruum, fulguris, solis, astrorumque naturam, & conversiones, gemmarum & mineralium formationes, animantium industrias, &c. Metaphysicalia quoque non raro discutit agendo de Angelis, de Scientiis, de Divinis attributis, de Veritate, &c. Moralis vero nullibi copiosius traditur. Psalmorum liber Philosophica eruditione abundat. Psal. 18. D. Thoma interprete Meteorologiam & fulminis formationem exprimit Propheta. Psal. 103. mire describit cœli ac mundi dispositionem, montium & vallium distinctionem, fontium origines, pluviarum utilitates, diei noctisque discrimina, æstatis & autumnii fecunditatem, hyemis sterilitatem, quando Deus vivificum siderum influxum subtrahens, folia & fructus in pulverem, id est, materiam primam resolvit, veris calore blando iterum resuscitanda. Frequens quoque mentio fit in aliis Psalmis operum naturalium, ut originis ventorum, nivis & grandinis formationis, sub.

subterraneorum aquarum, quas Propheta *Dracones*, vocat, & *abyssos* in thesauris Dei reconditas, &c. ut non sine causa dixerit Deo, *Delectasti me in salubritate tua, & in operibus manuum tuarum exsultabo*. Idem quoque ostendi posset in aliis Scripturæ libris, præcipue in libris Moyfi, non mysteriis tantum, sed etiam naturali eruditione refertissimis, quorum doctrinam ideo Sancti Patres dividunt in Naturalem, Moralem, & Theologicam, ut Ambrosius Psalm. 35. Basilius præfat. ad Proverbia, Hieronymus præf. ad Ecclesiasten, Augustinus epist. ad Volus. Rupertus lib. de Operibus Spiritus Sancti ostendit, omnes Artes liberales ex Scriptura sacra erui posse.

Accedit Patrum autoritas, qui sæpe inculcant utilitatem Philosophiæ ad Sacras Litteras & fidei defensionem, ut Clemens Alexan. lib. 1. Stro. ubi etiam id variis rationibus confirmat, & Augustinus lib. 3. contra Acad. cap. 18. *Eruditio, inquit, Artium liberalium, modesta sane atque succincta, & alacriores & perseverantiores & compositiores exhibet amatores amplectenda veritatis, ut & ardentius appetant, & constantius insequantur, & inbareant dulcius*. Unde 2. de Trinit. ait, *Non ero sequis ad inquirendam sententiam Dei, sive per scripturam, sive per creaturam*. Creaturæ enim, ut dicebat D. Antonius, sunt liber Dei, qui ut doceret homines, duos edidit libros, unum per creationem, scilicet mundum, & alterum per revelationem, scilicet Scripturam sacram. Divus etiam Gregorius Nazianzenus orat. 20. impense laudat Philosophiam, & reprehendit eos, qui pravo quodam judicio illam ut insidiosam & periculosam, ac procul a Deo avertentem aspernantur.

Probatur præterea exemplo Sacrorum Doctorum, qui pene omnes in scientiis naturalibus excelluerunt. In primis antiquos Patriarchas in naturalibus scientiis eruditissimos fuisse certum est: nam ab Abrahamo Ægyptii Philosophiam didicisse feruntur. De Isacco legitur in Genesi, eum sub vesperam egressum fuisse ad meditando in agro, id est, ut aliqui interpretantur, ad contemplandos siderum cursus. Jacob vero dicitur habitasse in tabernaculis, quæ juxta Hebreos nihil aliud erant, quam publica gymnasia; unde hunc locum vertit Onchellus, *Jacob erat vir integer & minister domus doctrinae*. Job extremum sui sæculi philosophum esse constat cum ex iis quæ supra retulimus, tum quia fertur publice scientias docuisse apud Themanetas, quod innuit Eliphaz dicens: *Ecce docuisti multos* Job. 4. Moysen quoque in Philosophia insignem fuisse testatur Scriptura: nam Añ. 7 dicitur *eruditus omni sapientia Ægyptiorum*. Et Philo in ejus vita, *Moses, inquit, post comparatas domesticorum scientias, d-*

Præfimos e Gracia ingentibus præmiis advocatos magistros audivit. Josue vero non minus Moyfi sapientiæ, quam imperii hæres creditur. Davidem philosophiæ Peritum ostendimus ex ejus Psalmis, unde vocatur 2. Reg. 23. *Sapientissimus Princeps.* De Salomone res nota est. Daniel eruditus est in omni sapientiâ Chaldæorum: & reliqui Prophetæ humanæ, divinæque sapientiæ Doctores apud Hebræos semper habiti sunt.

De Patribus Ecclesiæ, ut de Augustino, Hieronymo, Clemente Alexandrino, Basilio, Chrysofomo, Gregorio Nazianzeno, &c. idem ostendere in promptu esset, nisi ex eorum scriptis, quantum etiam in sapientiâ humana versati fuerint, satis innotesceret; unde S. Hieronimus in Ep. ad Magn. enumeratis pluribus Scripturæ Doctoribus, subiungit: *Qui omnes in tantum Philosophorum doctrinis atque sententiis suis resperseant libros, ut nescias, quid in eis primum mirari debeas, utram eruditionem seculi, vel scientiam Scripturarum.* Nec soli Patres seculari eruditione usi sunt, sed etiam ipse Apostolus Paulus, qui ad Titum 1. utitur Epimenidis versiculo: *Cretenses semper mendaces, mala bestia, &c.* Et 1. Cor. 15. verbis Menandri: *Corrumpunt bonos mores coltrquia mala.* Et Act. 17. verbis Arati, *Insus, scilicet Dei, & genus sumus:* D. Paulum imitatur Concilium secundum Turonense, dum suam decisionem ex Senecæ sententiâ confirmat Can. 15.

Probatur demum variis rationibus. Primo, quia per hoc facilius Infideles eruditi trahuntur ad fidem, ut patuit tempore Origenis, qui cum doctissimus esset, infinitos Philosophos traxit ad fidem, sicut refert Baronius tom. 2. Annalium. Unde sicut Paulus, ut omnes erudiret, Hebræis Hebræus, & omnibus omnia factus est; ita si fidelis, ut eruditos pertrahat ad fidem, eruditus quoque esse debet.

Secundo, sine philosophiâ fallaciæ & sophismata Hæreticorum detegi vix possunt: ergo cum frequentes sint disputationes Fidelium cum Hæreticis, necesse est, ut Doctor fidelis in subtilitatibus Philosophiæ versatus sit.

Tertio, quia sacra Doctrina jucundior est, quando humana sapientiâ exornatur. His tribus rationibus utitur Clemens Alexandrinus lib. 1. Stro.

Quarto, Theologia ad fidei conservationem necessaria est, ut ostenditur 1. p. q. 1. art. 1. sed philosophiâ est dispositio necessaria ad Theologiam; ergo etiam ad fidem. Unde Prov. 9. de Sapientiâ divina dicitur: *Misere ancillas tuas, ut vocarent ad arcem, id est, humanas scientias, quibus utitur, ut domina suis ancillis.*

Quinto, idem suaderetur ex discrimine, quod est inter veram religionem & sectas erroneas. Cum enim veritas

veritatis amica sit, vera religio fovetur & magis confirmatur ex cognitione veritatum naturalium: contra vero errores deteguntur ex tali cognitione, & ideo in falsis religionibus ignari quidem sunt pertinaciores, docti autem vix illis nisi specie tenus adhærent: nam nulla falsa religio est, in qua plurima contra lumen naturale non tradantur, quorum falsitas detecta per philosophiam reddit ejusmodi religiones contemptibiles. Unde Socrates Gentilium Deos deridebat, & hac de causa tantam contemptam religionis reus ab Areopago ad cicutam damnatus est. Platoni mens eadem fuit, quamvis metu mortis eam parcius exprimeret, dicens in lib. de Rep. his vanitatibus adhærendum esse non ut veris, sed ut patriæ consuetudinibus. Aristoteles cum idem sentiret, spontanea fuga legum severitati se subtraxit. Cato deridens superstitiones veteris Romæ apud Cic. lib. de Div. se mirari, ait, *quomodo Ministri horum vanitatum sibi obvis mutuam usum continerent*. Plinius Romana numina & mysteria traducit ut deliramenta, lib. 2. cap. 7. Magi Persarum, cum Ærtes in Græciam transfretasset, Græcorum Tempia comburi jufferunt, quæ illusorie vocabantur *scilicet divinitatis carceres*, cum Dei mens simplex, pura & libera nullis locorum angustiis claudî possit. Sub Numa Pompilio Romani nulla idola colebant; noverant enim per philosophiam, Deum esse mentem ingenitam, oculis mortalium minime subjectam, cui proinde simulacris representari non congruere putabant. Averroes Arabs, Avicenna & Algazel, in philosophicis eruditi, legem Mahometis despexerunt, ut ostendit Javellus secunda parte Phil. Christ. tract. 5. circa finem, & Aristoteli magis credebant, quam Mahometi; quamvis inter Mahometanos viventes patrios ritus fervarent. Apud Sineses, ut refert P. Trigault, solus populus Idola colit, docti unum Deum Cœli Terræque Dominum agnoscunt.

E contra vero Fides Catholica in viris doctissimis firmissima, ut patet de DD. August. Hieron. Thom. &c. Immo illæ nationes diutius eam retinuerunt, in quibus litteræ magis vigent, ut Hispani, Itali, Galli, &c. Germani vero, ut notat Sotto, ubi relicta scholastica sermone, venustati se totos dedere, in infinitas errorum sectas prolapsi sunt: nec aliud nuperis Hæresibus, nisi ignorantia præteriti sæculi, januam aperuit; unde non immerito S. Augustinus supra citatus ait, *Eruditio Antium & clarescit, & perseverantiores, & comptiones exhibet amatores amplectenda veritatis*.

Sexto, ex ipsa hominis conditione idem suadetur: nam homo naturaliter procedit a sensibilibus ad intelligibilia, a creaturis ad Creatoram, ut patet ex Apostolo. Cui igi-

tur gratia non destruat Naturam, sed eam supponat; ita quoque lumen fidei non destruit lumen naturale philosophiæ, sed magis ipsum supponit ut præambulum ad dispositionem. Unde Clemens Alex. vocat philosophiam, *Catechesimum ad fidem*, & Theodoretus, *Traditionem disponentem ad suscipiendam doctrinam fidei*.

Confirmatur magis hæc ratio. Sic enim se habet lumen fidei ad lumen naturale, sicut gratia ad naturam; sed ea, quæ perficiunt bonum naturæ, ut virtutes acquisite & bona indoles, non destruant, sed adjuvant bonum gratiæ: ergo etiam Philosophia, quæ perficit lumen naturale rationis, juvat ad ipsam fidem. Ed ideo rationes magis eruditæ facilius suscipiunt fidem, eamque magis retinent, quam nationes incultæ & ignaræ: ut experientia compertum est in Sinesibus, & Japonensibus eruditis, & Americanis stupidis.

Septimo probatur ex usu Ecclesiæ, quæ doctrinam de existentia Dei, de ejus providentia, de omnipotentia, de immortalitate animæ, de Angelis, de virtutibus fectandis, de vitiis fugiendis, philosophicis demonstrationibus probat, & præcipit Professoribus scientiarum, ut idem faciant. Immo mysteria convenientiis ex philosophia depromptis illustrat & explicat, ut patet in Catechismo Tridentino, in lib. D. August. de Trinit. & aliis sacræ Doctrinæ libris. Eadem Ecclesia Universitates, veluti sacræ veritatis propugnacula, instituit, ut in eis humanæ divinæque scientiæ studia vigerent; & D. Thomam miris encomiis prosequitur, eo quod Philosophiam cum fide conjunxerit; novit enim prudens mater, fidem satellitio rationum stipatam efficacius se hominum mentibus insinuare, altius inhzere, & fortius erroribus resistere.

Octavo, demum idem demonstratur ex officio Doctoris fidelis, a quo Scriptura tria exigit; primo, ut sit paratus ad reddendum fidei suæ rationem omni petenti Ep. 1 Pet. 3. secundo, ut potens sit exhortari in doctrina sana, ad Tit. 1. tertio, ut possit eos, qui contradicunt, arguere, ibid. sed ad hæc præstanda necessaria est Philosophia: ergo Philosophia est necessaria homini fideli. Probatur minor, & quidem quantum ad primum munus; nam tripliciter possumus reddere fidei rationem, scilicet demonstrando ea, quæ sunt præambula ad fidem, ut existentiam, unitatem, & providentiam Dei; ostendendo ipsa Mysteria, ut Trinitatem, Incarnationem, & Redemptionem, non repugnare, sed magis esse conormia lumbi naturali; solvendo argumenta, quæ sunt contra possibilitatem horum Mysteriorum; sed hæc tria pertinent ad philosophiam, quæ suppeditat rationes naturales,

rales, convenientias & solutiones: ergo, &c. Quantum etiam ad secundum munus, scilicet ad exhortandum, valet Philosophia; loquitur enim Apostolus de exhortatione doctrinali, quæ fit, non quidem per tropos Rhetoricos, expressiones patheticas, sicut Poetica & Rhetorica; sed per vim rationum & argumentationum, quibus veritas persuadetur; ad philosophiam vero pertinet tradere modum ratiocinandi. Quantum demum ad tertium munus valet Philosophia, scilicet ad arguendum Adversarios fidei, quod fit, vel eos impugnando, vel sophismata eorum solvendo; utrumque enim pertinet ad Philosophiam, & rationes, ut efficaciores sint, in formam syllogisticam ordinare, & sophismatum versutias detegere; unde S. Hieron. super Ezech. ait: *Quidquid in seculo perversorum dogmatum est, quidquid ad terrenam sapientiam pertinet, & putatur esse robustum, hoc Dialectica arte subvertitur, & inftar incendii in cineres favillasque dissolvitur.* Quod S. Viri dictum comprobatur experientia; nam Hæreticorum rationes, sub verborum & eloquentiæ fuco, robustæ quidem & ad persuadendum efficaces videntur; sed ad Philosophiæ formam redactæ, vitro fragilliores & paleis debiliores deprehenduntur: tunc enim apparet defectus, qui sub verborum veste tegitur, dum, ut inquit Augustinus, *quod ornate dicitur, vere dici putatur.* Inde ortum habuit capitale odium, quo Hæreticis Scholasticam Theologiam persequuntur, & ex sacris Doctoribus præcipue D. Thomam, qui doctrinam fidei artificio philosophico ita disposuit, ut jam sit terribilis ut acies castrorum ordinata; unde sacrilega vox cujusdam hæretici: *Tolle Thomam, & dissipabo Ecclesiam.*

Objicies primo. Apostoli, primique fidei Prædicatores sine ulla Philosophia de orbe, & de ipsis Philosophis gloriose triumpharunt, omniaque fidelis Doctoris munia impleverunt; ergo Philosophia non est necessaria Doctori fideli.

Secundo. D. Paulus ad Coloss. 2. admonet fideles, ut caveant a Philosophia, tanquam a seductrice: ergo non est utilis, sed noxia Christianis.

Tertio. Sancti Patres frequenter exagitant Philosophiam, ut simplicium deceptricem, fallaciarum artificem, hæresum nutricem, &c. ergo idem, quod supra.

Respondeo ad primum, Apostolos loco argumentorum ad convincendam humanam Philosophiam habuisse miracula, sicut & videmus inter Sanctos, eos quidem, quæ scientiæ dono excelluerunt, rara fecisse miracula, ut patet de Augustino, Hieronymo, Gregorio Nazianzeno, &c. illis enim ad propagandam fidem sufficiebat scientia infusa & acquisita. E contra vero, qui non ita in scientia excel-

excelebant, habuere ad confirmandam fidem donum miraculorum. Conveniens autem fuit, ut notat D. Thomas Op. 70. quæst. 2. art. 3. ut primitiva Apostolorum prædicatio esset in infirmitate & simplicitate, ut conversio Mundi soli divinæ virtuti tribueretur; attamen postea sapientia humana & secularis potentia per paupertatem Christi & stultitiam Crucis domitæ ac depuratæ, fidei victrici altissime modo inserviunt; sicut in bello qui prius erant inimici, postea victi fiunt utiles servi, & arma hostibus erepta sunt victoribus utilia. Cujus etiam rei figura fuit, cum David Giganti Goliath simplicibus armis, id est, funda & lapidibus prostrato, proprium gladium eripuit, quo caput ei detruncaret, & prælia Domini præliaretur. Addi potest etiam Apostolis collatum fuisse divinitus de scientiis humanis quantum exigebat prædicationis ministerium: *Quidquid enim alius exercitatio tribuere solet, hac illis Spiritus Sanctus suggererat*, ut inquit S. Hieron. ad Paul.

Ad secundum respondeo, D. Paulum loqui non de quacumque, sed ut ipse se explicat, de inani philosophia: id est, quæ erroribus fidei contrariis corrupta erat, qualis fuit Epicureorum, Cynicorum, &c. & tamen isti errores non erant aliquid pertinens ad philosophiam, sed quidam abusus philosophiæ, procedens ex defectu rationis, ut ait D. Thomas loco citato.

Respondeo ad tertium, quod philosophia considerari potest in triplici statu: primo, ut inimica fidei: secundo, ut præsumptuosæ misteriorum fidei arbitra: tertio, ut humiliter captivata in obsequium fidei. Primum statum habuit olim in philosophis Gentilibus, qui abutebantur rationibus philosophicis ad impugnandam fidem. Secundum statum habet in quibusdam hæreticis, qui volunt metiri per rationem ea, quæ sunt fidei. Tertium vero statum habet in Doctoribus Catholicis, qui utuntur philosophia, non ut arbitra, sed ut pedisequa fidei. *Quidquid ergo invenitur in Patribus contra philosophiam, procedit de illa, sumpta, vel ut erat in Gentilibus philosophis oppugnatrix fidei, vel ut in hæreticis est fabricatrix fallaciarum, & superba mysteriorum arbitra.* Cæterum, ut in Catholicis Doctoribus humiliter captivatur in obsequium fidei, Patres eam laudant, ut patet ex dictis, folique hæretici eam timent & vituperant, sicut lupi canes. Per quod etiam resutantur calumniæ Jansenii, quas, quo animo, ipse viderit, accumulavit contra philosophiam & Doctores scholasticos, tom. 2. lib. præm. Non enim philosophia peperit hæreses, nec astutias illas, quibus præcepta Dei eluduntur, sed humana superbia, vel malitia abutens philosophia.

Quid

Quid autem tam sanctum & utile, quo malitia hominis non possit abuti? Hæretici abutuntur sacris Scripturis, & tamen sanctissimæ sunt. Illæ autem strigosæ, spinosæ, inanes, & minime necessariæ quæstiones, quas ipse dicit philosophiam invexisse in doctrinam fidei, sunt veluti luxuriantes hujus utilissimæ arboris rami, qui si minus fructuosi deprehendantur, sapienter resecandi sunt, ipsa tamen arbor servanda, & non propterea eradicanda. Cæterum quantum expediat in discutienda fidei doctrina sapientiam scholasticam adhibere, ipse Janse-nius magnum omnibus documentum est, quia a via scho-lasticorum recedendo, in quanta præcipitia corruerit, quis non videt?

DISSERTATIO SECUNDA

PRÆLIMINARIS

De Commendatione Doctrinæ S. Thomæ

UT homini necessaria est philosophia, ita quoque philosophiæ studioso necessarium est inter tot se-ctas unicum Magistrum deligere, cujus doctrinam in turbulento variarum opinionum mari pro nautico siede-re prospiciat, cujusque principia, veluti unam idem-que filum, constanter teneat, ut se a difficultatum la-byrintho tacilius possit expedire. Ut enim navis in ma-ri, si variis & inter se pugnantibus ventis se permit-tat, non progreditur, sed periclitatur; ut stomachum cibi contrarii non adjuvant, sed gravant: ut canis plures insequens lepores, nullum assequitur; ita quo-que ingenium principiorum diversorum mixtura non in-fruitur, sed potius confunditur & obruitur; dumque pluribus Magistris adhæret, ad nullius doctrinam per-fecte attingit: *Cor enim ingrediens duas vias non habebit successus*, Eccl. 3. Unde Seneca studiosum monet, ut si quo destituerit pervenire velit, unam viam sequatur: non per multa vagetur; non enim ire istud est, sed errare. Hinc est, quod perpetuus omnium nationem usus fuit non in aliis modo, sed etiam in scientiis certos Duces ac Principes habere: consentitque divinæ providentiæ or-do, quæ multitudinem hominum per unum perficere, ac ipsi sua dona communicare consuevit. Ne igitur ab hoc ordine in communicanda hominibus scientia Deus

recederet, prodidit, ut veluti a Sole astrorum multitudo lumen mutatur, ita quoque scientiæ cujuslibet splendores ab uno Magistro, quantum fieri potuit, hominum multitudo reciperet. Hinc quoties placuit Deo scientias vel incuria hominum, vel injuria temporum extinctas reparare, semper suscitavit unum primum Ducem & Antesignanum, quem cæteri sequerentur. Hebræis post Patriarchas dedit Moysen non legis tantum, sed naturalis quoque eruditionis Doctorem; Ægyptiis Mercurium Trismegistum; Italis Pythagoram; Græcis primo quidem septem Sapientes, postmodum in Moralibus Socratem, in naturali Theologia Platonem, in Philosophia Aristotelem, in Medicina Hippocratem, in Geometria Euclidem, in Eloquentia Demosthenem, in Poetica antiquum Homerum. Et quod circa hos populos factum videmus, de aliis quoque nobis ignotis, ut de Phœnicibus, Indis, Arabibus & aliis, eo justius præsumimus, quod nuper relatum est, & apud Sinenses idem fuisse servatum; nam in Philosophia Morali, quam præ cæteris colunt, unum magistrum agnoscunt nomine Confutium, nec Pythagora, nec Socrate inferiorem, quem ut Ducem a bis mille annis constantissime observant. Adeo & utilitas suadet, & omnium nationum usus admonet, & ipse Divinæ providentiæ ordo propemodum jubet, ut hominum multitudo, si erudiri velit, in unius magistri doctrinam conspiret. Cum igitur Christiani non rationis solum, sed etiam fidei lumine illustrati, humanas, Divinasque scientias præ omnibus populis, qui unquam fuere, feliciter colant, debuit quoque providentia ipsis suum ducem ac magistrum providere, qui rationis ac fidei utilissimum commercium consummans scholasticæ sapientiæ, quæ ex hac conjunctione nata est, parens ac princeps ab omnibus haberetur, cujusque Doctrina non modo præ cæteris colenda esset, sed etiam pro scholasticæ sapientiæ regula assumenda. Sed opere pretium est investigare inter Catholicos Doctores, qui a Deo ad tantum munus evectus fuisse censendus sit, & a nobis hunc honorem promereatur. Quanquam & hoc tam facile est discernere, quam solem inter alia sidera demonstrare. Quem enim latet, S. Thomam inter cæteros scholasticæ sapientiæ magistros tantum eminere, *quantum lenta solent inter viburna cupressi*. Sed age paulo accuratius momentis efficacibus id stabiliamus, quo Doctrinæ Thomisticæ candidati ad ejus studium sint alacriores.

§. I.

Commendatur D. Thomæ Doctrina ex Oraculo Christi,
Elogiis Pontificum, Cenciliorum exemplo,
& Ecclesiæ Oratione,

Doctrinam Thomisticam egregie commendat in primis divinum illud Oraculum, quo nec espressius dari, nec illustrius optari potuit ad probandum, D. Thomam ex omni carne electum fuisse, ut in utraque sapientia fideles erudiret. Cum enim S. Doctor morti proximus ultimum opus, scilicet Summam Theologicam perficeret, anxius, ne in illa, & tot libris, quos in vitæ decursu scripserat, aliquid sibi humanitus contigisset, cum lacrymis & gemitibus, ut solebat, Dominum consuluit, a cujus in cruce pendentis imagine lætissimum hoc responsum accepit: **BENE SCRIPSISTI DE ME, THOMAS, QUAM ERGO RECIPIES PRO TUO LABORE MERCEDEM?** Scilicet ut Reges decretis, quæ in regno servari volunt, robur & authoritatem propria subscriptione conferunt, ita Divinus ille Magister servæ sui doctrinam, ut ardentius ab omnibus observaretur, tam illustri oraculo voluit comprobare. Quem enim alium magistrum quærimus, nisi eum, qui cum bene scripserit de Christo, in quo Deus omnia recapitulavit, ut dicit Apostolus, ad Ephes. i. juxta Græcum, simul de omnibus aliis bene scripsisse testimonium habeat?

Hoc Christi oraculum referunt antiquissimi scriptores, & inter alios Bernardus Guidonis Episcopus Lodovensis D. Thomæ prope contemporaneus, in quarta parte Speculi Sanctoralis, cujus antiquissimus codex servatur in Bibliotheca nostri Conventus Avenionensis, inter alios, quos Joannes XXI. huic Conventui dono concessit. Comprobavit etiam Ecclesiæ authoritas largiendo Indulgentias Sacello Conventus Neapolitani, in quo tunc D. Thomas orabat, & ejusmodi historiam non modo in sacris officiis, sed etiam in Pontificum decretis sæpius celebrando, ita ut non tam narrantium fide, ac traditionis antiquitate, quam totius Ecclesiæ acceptione & approbatione jam constet. Confirmavit demum eventus ipse, dum D. Thomæ doctrina Christi Oraculo illustrata, tanto totius orbis consensu excepta est, ut omnes fateri cogantur, quia *digitus Dei est hic*.

Christi testimonio innumeras adjecit Ecclesiæ approbationes, veluti diffusiores hujus Oraculi explicationes. Cum enim cæteros Doctores scholasticos in suo sensu abundare permittat, solius D. Th. Doctrinam profuse
com-

commendat, non modo ut ab omni erroris suspitione liberam, sed etiam ut veridicam, imo ut certissimam ad veritatem viam, a qua qui impugnando declinat, de veritate suspectus est; qui vero eam tenet, de veritate securus. Eandem asserit esse clypeum impenetrabilem, quo Deus Ecclesiam munivit, ut feliciter hæresum tela elideret. Juberet, illam nos sectari & totis viribus ampliare; & demum pronunciat, eam esse inconcussam, tutissimam, imo laudem omnem supergressam. Primum sic asserit Clemens VIII. ad Neopolitanos: *Doctrina D. Thomæ a testis est ingens librorum numerus, quos ille brevissimo tempore in omni fere disciplinarum genere, singulari ordine, ac mira perspicuitate, sine ullo prorsum errore conscripsit, in quibus conscribendis inter alios sanctos, Apóstolos Petrum & Paulum colloquentes, locosque illi quosdam Dei jussu enarrantes habuit; & quos deinde conscripserit ex ipsa Domini voce comprobatos audivit.* Secundum habetur ex Innocentio VI. Lemovicensi: *D. Thomæ, inquit: doctrina præ cæteris, excepta Canonica, habet proprietatem verborum, modum dicendorum, veritatem sententiarum, ita ut nunquam qui eam tenuit, inveniat a veritatis tramite deviasse; & qui eam impugnaverit, semper fuerit de veritate suspectus.* Quod elogium comprobatur experientia, quia videmus D. Thomæ impugnatores labi in plures opiniones reprobatas in speculativis, & perniciosissimas in moralibus. Tertium dicit Paulus V. vocans D. Thomæ *splendidissimum Catholice fidei A. kletam, ejus scriptorum clypeo militans Ecclesia hæreticorum tela feliciter elidit.* Quartum est Urbani V. Tolosanæ Academiæ his verbis alloquentis: *Votumus, & te ore presentium vobis injungimus, ut D. Thomæ Doctrinam tanquam veridicam & Catholicam sectemini, eamque stud. atis totis viribus ampliare.* Quintum demum est Alexandri VII. ad Lovanienses, asserentis DD. Augustini & Thomæ *dogmata inconcussa, tutissimæque, quorum sanctissimorum vicorum pe. es Catholicos universos rogentis & omnem laudem supergressa nomina novi præ. onij commendatione plane non essent.*

Nec solum Ecclesia tot elogiis, sed suo quoque exemplo ad sequendum Angelicum Doctorem urgentissime nos excitat, dum eum, ut proprium sapientiæ scholasticæ Magistrum agnoscit. Quod patet, Primo, quia illum quatuor primæ classis Doctoribus annumeravit: ut quemadmodum illos in exponendis sacris Scripturis, & positiva, ut vocant, Theologia Magistros habet, ita quoque Theologiæ methodicæ, seu scholasticæ principem ac magistrum D. Thomam agnosceret. Secundo, ex ipso sacrorum Conciliorum usu, quæ plura Decreta ex D. Thomæ scriptis deprompsere, ut ostendit Gravina lib. 7. c. 5. sui

Cherubin Paradisi, eumque unicum ex Scholasticis in definiendis rebus fidei adhibere solent; quod praecipue in Concilio Tridentino apparuit, cuius Patres Scripturae sacrae, quae de more in publicis Concilio sessionibus afferri solet, ut in promptu sit ad consulendum, unicum D. Thomae Summam adjici voluerunt, tanquam luculentissimam omnium Patrum Epitomen, & Scripturae sacrae interpretem, imo, ut patet ex Oratore Concilii, ad D. Thomam ut ad Lydium lapidem, si quid ambiguitatis, aut controversiae fuisset exortum, communibus votis referendum existimabant. Unde merito Baronius: *Vix quisquam enarrare posset, quot Vir sanctissimus atque eruditissimus Theologorum praecomis celebretur, quantumque illius illibatae Doctrinae a sanctis Patribus in sacrosancto Oecumenico Concilio Tridentino confidentibus fuerit acclamatum.* Tertio tandem idem efficaciter comprobatur ex oratione, quam tota Ecclesia in ejus Festo ad Deum ita fundit: *Deus, qui Ecclesiam tuam Beati Thomae Confessoris tui mira eruditione clarificas & sancta operatione secundas, da nobis & quae docuit intellectu conspicere, & quae egit imitatione complere.* Quibus sane verbis S. Thomam ut proprium in suo genere, id est, in Scholastica Theologia magistrum agnoscit, cujus doctrina ut universi fideles altius imbuantur, a Deo suis precibus ardentem deposcit.

§. I L.

Commendatur Doctrina D. Thomae auctoritate & exemplo Universitatum, Oratorum Religiosorum, & Praeclarissimorum Theologorum.

Si praecepta sapientum ut quosdam vitae leges existimamus, ut inquit Quintilianus, magnum sane pondus ex sapientissimorum coetuum statutis nostrae conclusioni accedet. Caeteris praestat Universitatis Parisiensis tanti filii digna mater. Cum decreto suo quosdam articulos confixisset, fuere, qui illud censerent ad S. Thomae doctrinam pertinere: eam suspicionem publico decreto ann. 1325. die Jovis ante cineres promulgato purgavit, in quo S. Doctorem miris extollit encomiis, eum vocans *Universalis Ecclesiae lumen praesugillum, sicutem Doctorum, candelabum in signo & lucens, per quod omnes, qui vias vitae & Scholas sanae doctrinae ingrediuntur, lumen vident, ejus doctrina et toto orbe commendabili fulget Ecclesia ut Sole, Luna, &c.* Quibus Elogiis praerogativa Doctoris communis luculentissime exprimitur. Urbanus V. Academiae Tolosanae praecipit, ut ejus Doctrinam sectari, ac totis viribus ampliare contendat. Universitas Salmanticae in Hispa-

Hispania florentissima etiam jurat in verba D. Thomæ & D. Augustini. Lovaniensis ejus Doctrinam non modo pro aris & focis defendit, sed etiam statuit D. Thomæ prolatum nomen nudato, pronoque capite venerari. Duacensis & Patavina ipsum ut Doctorem suum, ac patronum agnoscunt. Avenionensis Scholam requentissimam, curis & munificentia Illustrissimi Archipræsulis Dominici de Marinis, Viri de pietate ac litteris optime meriti, erectam & dotatam habet, in qua utraque sancti Doctoris sapientia, id est, Theologia, & Philosophia docetur. Demum omnes Academiae D. Thomam ut Theologorum omnium principem, ac parentem venerantur, nullaque specialem Magistrum eligit, quæ D. Thomæ hunc honorem non deferat.

Ex Ordinibus Religiosis, in primis FF. Prædicatores, Carmelitas Discalceatos, & Alumnos D. Francisci de Paula, nomine quidem Minimos, pietate vero & Thomistica Doctrinæ zelo maximos, in verba D. Thomæ juvare omnibus compertum est. Qui sub Augustini regula Deo inserviunt, quo ardore sancti Patris Augustini doctrinam colunt, eodem D. Thomæ fidelissimo ejus Assensu adherent, inter quos Congregationes Lateranensis & Gallicana Canonorum Regularium, etiam speciali decreto, D. Thomæ doctrinæ addictæ sunt. Augustiniani, dum Aegidium Romanum D. Thomæ discipulum & defentorem elegerunt in Ducem ac Magistrum, eodem voto D. Thomam ut Prætomagistrum suum agnoverunt. Ex Ordine D. Benedicti, Cassinensis Congregatio D. Thomam quondam alumnum suum in Philosophia & Theologia speciali statuto magistrum agnoscit, quod & in aliis ejusdem sacri Ordinis Congregationibus auctoribus communiter observari cernimus, ipsa executione statutum præoccupante. Regalis Ordo Redemptionis Captivorum in virtute obedientiæ suis præcipit, ut Doctorem Angelicum sequantur, cum Commentariis Zumel egregii D. Thomæ interpretis. Ex Ordine Sancti Francisci plures ex R.R. Patribus Cappuccinis, & Tertiariis D. Thomæ vestigia tenere profitentur, ipsique Minores, licet Scoti placita defendant, modestissimo tamen decreto statuerunt, ut reverentia Doctoris Angelici doctrinæ exhiberetur. Societas Jesu in Constitutionibus, D. Thomam sequi statuit, & in quinta Congregatione suis præcipit, ut eum omnino tanquam proprium Doctorem habeant, & sequi teneantur. Congregationes Barnabitarum, & Oratorii Jesu specialibus statutis idem decrevere: pluresque alii Ordines adduci possent, si eorum Decreta satis comperta haberemus.

Theologorum primæ notæ, qui D. Thomæ ut Magistro adha-

adhærent, catalogus integrum volumen impleret. Adnotasse sufficiat, ut quemadmodum ante D. Thomam liber sententiarum Petri Lombardi pro theologico textu habebatur, in quo exponendo Theologorum omnium libri occupabantur, ita quoque nunc D. Thomæ Summæ Theologicæ honor ille delatus est; eam enim veluti totius eruditionis Theologicæ inexhaustum fontem, Scripturæ, Traditionis, Conciliorum, Patrum, totiusque sacræ, Doctrinæ, absolutissimam epitomen, Theologicarum disputationum fundatissimam basim & regulam emendatissimam, omnes suis commentariis explicandam suscipiunt, ita ut tot sint illius illustrissima encomia, quot exstant Theologorum volumina. Possevinus & alii supra septingentos D. Thomæ Commentatores recensebant, quibus nunc innumeri alii adjecti sunt, & continuo adficiuntur, ita ut merito illud Ioan. 12. ipsi attribui possit: *Eccæ Mundus totus post eum abiit*. Ingens sane, ac supra quam quod dici potest admiranda D. Thomæ gloria tantum decus, tam longa possessione firmatum a Magistro sententiarum, ad se transfuisse, sicque tot habere suæ doctrinæ discipulos, quot facultas Theologica numerat Magistros.

§ III.

Commendatur Doctrina D. Thomæ variis rationibus.

Prima ratio peti potest ex origine doctrinæ D. Thomæ. Illa doctrina & præstantissima, & hominibus erudiendis aptissima, & cæteris præferenda est, quam constat esse cœlitus traditam, ac divinitus infusam: sed constat, D. Thomæ doctrinam esse talem: ergo. Major patet; nam, ut dicitur Jacobi I., *Omne datum optimum & omne donum perfectum de sursum est, descendens a Patre luminum*: & veritas non tam filia temporis est, ut eam vocat Horatius, quam Dei & cœli, ideoque ea doctrina maxima verax est, quæ de cælo venit, & a Deo traditur; unde antiqui populorum Magistri, ut sibi fidem conciliarent, fingebant, se a Diis edoctos, proindeque dignos, qui homines erudirent. Sic Pythagoras fingebat, se Deorum concilio interfuisse ibique sua dogmata hausisse. Numa Pompilius fabulabatur, se a Dea Egeria instrui. Socrates pro Pedagogo Genium familiarem habere gloriabatur. Lycurgus suas leges non tam hominis, quam Dei inventum esse iactabat. A deo in omnium animis fixum & ratum est, illum & veracem, & cæterorum Magistrum esse debere, qui Dei prius extitit
Di-

Discipulus ac Theodidactus. Minor vero probatur tum auctoritate Pontificum. Joannes XXII. in Bulla Can. D. Thom. de libris ejus inquit, *Eos non absque speciali infusione perfecit: unde fertur dixisse, D. Thomam tot miracula fecisse, quot Articulos scripsit, quia omnes resoluit lumine plusquam humano.* Et Clemens VIII. vocat D. Thomæ *Eloquentiam divinam & celestem Doctrinam, ac miraculis illustrem;* refertque, S. Doctorem in difficultatibus resolvendis habuisse DD. Apostolos Petrum & Paulum interpretes. Tum etiam ex probatissima ejus gestorum historia, quæ refert, sanctum Virum ad orationem, ut ad Oraculum confurgere solitum, in qua de omnibus erudiebatur, ipsumque cum Sanctis & Angelis familiariter fuisse collocutum; in frequentissimas ecstases raptum, dum contemplationi etiam rerum scholasticarum mentem applicaret, quod de nullo alio Sancto legimus, ut scilicet quemadmodum alii Sancti mysticas & propheticas illustrationes in raptibus hauriebant, ita quoque divinus ille Vir scientiarum lumina in illis susciperet. Tum demum ex ipsa Viri sanctissimi confessione, qui fratri Reginaldo socio suo dicere solebat *se scientiam suam non tam humano studio, & naturali ingenio, quam orationis suffragio divinitus impetrasse.* Et si dicas, quosdam alios habuisse scientias etiam divinitus infusas; respondeo, in primis id vix de ullo alio ita certo constare, ac de D. Thoma: deinde alii quidem leguntur divinitus habuisse lumen infusum, quo facilius scientias addicerent, sed unius D. Thomæ privilegium fuit etiam de Quæstionibus in particulari divinitus instrui, vel per ecstáticos raptus, vel per Cœlitum colloquia, vel per orationem, a qua surgens, inquit Bernardus Guidonis, *inveniebat apertam, quod prius erat occultum, sic habens in promptu quod dictaret, quasi in libro aliquo didicisset.*

Probatur secundo ex præstantia Authoris hujus doctrinæ, D. Thomæ scilicet, in quo Natura, Gratia, & Studium conspiraverunt, ut eum totius orbis Magister dignum efficerent. Natura quidem, a qua sortitus erat animam bonam, & maximarum rerum capacem; memoriam usque ad prodigium felicem, ad omnia facile addiscenda, perpetuo retinenda, & tanto cum ordine reddenda, ut sæpe quatuor Amanuensibus res diversissimas simul dictaret; ingenium ad comprehendendum vastissimum, ad penetrandum subtilissimum, ad altiora contemplanda sublimissimum, & facillimum ad omnia clarè explicanda, & in omnem faciem versanda. Gratiæ quoque dona cum profusione accesserant; humilitas profundissima, quæ sapientiæ basis est;

mun.

munditia cordis & corporis plusquam humana, cui Dei visio, & veritatis cognitio promittitur; oratio ita efficax, ut omnia impetraret; sanctitas tanta, ut cœlites quasi familiares Magistros haberet; contemplatio ædeo expedita, ut raptus & ecstases ad nutum haberet; ardentissima cognoscendæ veritatis sitis, ob quam eum veluti Danielem, *Virum desideriorum* Bernardus Guidonis vocat; lumen intellectus, scientiæ & sapientiæ supra hominis mortalis conditionem clarissimum. Ad tantas naturæ & gratiæ dotes adjecit quoque sanctus Doctor impigerrimum studium; cum enim ad Doctoris munus se divinitus destinatum sciret, ut ipse fatetur in Procem. Summæ cont. Gent. scientiis totum animum applicuit, nullis vigiliis, aut laboribus pepercit: Beatum Albertum omnium pene mortalium, nisi hanc laudem ipse discipulus præcipuisset, eruditissimum avidissime audivit: libros omnes adeo feliciter evolvit, ut Vir modestissimus in familiari colloquio studentibus dixerit, *se nullum legisse, quem divino adjutus spiritu non intellexisset.*

Ad cumulum demum votorum, & maximum D. Thomæ discipulorum solatium accedit, ut in eo non modo absolutissimum Magistrum habeant, qualem nulla ætas aut tulit, aut feret, sed etiam efficacissimum intercessorem, qui dum doctrinam in libris suis proponit, intelligentiæ quoque lumen efficacibus meritis possit impetrare; ita ut Thomisticæ doctrinæ quodammodo attribui præ aliis possit, quod legi gratiæ supra legem scriptam tribuitur, eam scilicet non modo nuda dogmata tradere, sed etiam conformem ipsis spiritum interius subministrare.

Probatum tertio ex scopo, quem sibi sanctus Doctor in condenda sua doctrina proposuit. Cum enim cæteræ Sectæ nasci soleant vel ex quadam contradicendi, & aliena subvertendi prurigne, vel ex cupiditate nova & inaudita ingerendi, vel ex zelo defendendi ea, quæ a domesticis male excogitata, a cæteris reprobantur; unicum veritatem sibi pro doctrinæ scopo D. Thomas constituit. Unde nullum alicujus momenti Doctorem acerbe carpit, nulli contradicere gessit, omnes, quantum fieri potest, benigne exponit, tritam ab antiquis viam sequitur, nova quidem excogitat, non tamen ad vetera destruenda, sed illustranda: & cum scientiæ naturales sint sacræ Doctrinæ ancillæ, id unum impense curat, ut scientiarum lumen fidei doctrinæ inserviat; ad quam illustrandam, & declarandam divina Mysteria mirabiles convenientias ex rebus naturalibus excogitavit; & in omnibus rationem fidei ita accommodavit,

ut in confesso sit apud omnes, illius Doctrinam explicandis fidei mysteriis omnino aptissimam esse, ideoque & verissimam; siquidem ut apertum rectitudinis indicium est rectis concordare; ita quoque infallibile veritatis testimonium est in principiis & conclusionibus naturalium scientiarum, cum veritatibus fidei concordare; nam veritas veritati concors & amica est, falsitas vero prorsus repugnat.

Probatur quarto ex dotibus, quas habere debet optima doctrina, quarum præcipuæ sunt, ut sit pura ab erroribus, solida in dogmatibus, sublimis in principiis, uniformis in conclusionibus, completa in tractatibus, sancta in moralibus, facilis addiscentibus. Porro hæc omnia cumulatissime complectitur Doctrina Thomistica. In primis enim eam esse ab omni errore puram, non modo Pontifices declarant, sed usus quoque comprobavit; nam a tot seculis, a tot æmulis usque ad ultimos apices versata, cribrata, & ventilata, sua sinceritate ac puritate omnem & amicorum fidem vicit, & adversariorum invidiam.

Solidam in dogmatibus esse publica vox proclamat, & experientia confirmat; nam adversariorum impugnationibus, ut Hercules Junonis odiis, melior effecta, quanto acrius impetitur, tanto firmiter stabilitur, & veluti solidum marmor, dum feritur, politur; unde in proloquium abiit, eam prope plus hostibus debere, quam amicis; ab istorum enim admiratione honorem, sed ab illorum impugnatione soliditatis suæ notitiam & claritatem accepit.

Sublimitatem principiorum ejus satis indicat tum angelicus titulus, quo donata est: eo quod inter humanas doctrinas tantum emineat, quantum supra homines Angelici; tum angelicus modus procedendi D. Thomæ, qui quantum rei conditio patitur, cuncta resolvit ad prima & altissima principia.

Uniformitas quoque, ac mirabilis concusionum omnium inter se consensus in illa relucet; nam veluti in corpore animalis unum membrum aliud non impugnat, sed juvat; ita quoque omnia hujus Doctoris dogmata sic inter se cohærent & concatenantur, ut unum aliud confirmet, nec ab eo divelli possit, & philosophica theologice viam parent, rursusque theologice philosophicis novum robur, lumen, ac perfectionem adjiciant.

Completissima quoque est D. Thomæ doctrina, cum ipse de omnibus, quæ tum philosophum, tum theologum erudire possunt, non minus copiose, quam egregie tractaverit; ita ut ei merito tribui possit illud D. Grego-

rri Nazianzeni de Basilio Magno elogium: *Unus omnium loco studiosis ad eraditionem comparandam sufficit.*

Sanctitate etiam præcellit, cum & altissime de Deo, & humillime de creaturis sentire doceat: salutisque viam nec periculosa indulgentia dilatans, nec nimia severitate coarctans, ita mores informat, ut omnes ejus opiniones non modo probabiles, sed etiam tutissimas nuperum Sum. Pontificis Oraculum pronuntiaverit.

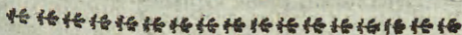
Sed demum, ne quid ad laudis culmen desit, D. Thomæ doctrina, etsi sublimis, ac profunda sit, attamen facilis est, ita ut illi accommodari possit quod de sacra Scriptura Gregorius dicit: *Eam esse fluvium altum & planum, in quo & agnus ambulet, & e'epbas natet.* Hujus autem facilitatis ratio est tum mira sancti Doctoris in explicandis rebus claritas, tum artificiosissimus in disponendis materiis ordo, tum perpetua quædam doctrinæ concatenatio, & ad paucissima principia reductio, quæ si quis penetraverit, perenni serie nascentes ex iis conclusiones facile deducet; unde vulgatum effatum est, D. Thomæ Doctrinam a discipulis non felicem memoriam, quæ rarissima est, sed maturum judicium exigere.

Probatur demum sexto ex effectibus Thomisticæ Doctrinæ præstantia; si enim arbor ex fructibus agnoscitur, quæ unquam doctrina, excepta Canonica, meliores, uberioriores, & universaliores fructus protulit? Hæc Theologicam facultatem antea rudem polivit, informem exornavit, confusam disposuit, obscuram luce copiosissima perfudit, & solis autoritatibus innixam, sed rationibus jejunam, innumeris argumentis illustravit, & ad hoc decus, ac perfectionis apogæum perduxit, ut *non plus ultra.* Hæc Philosophiam fidei rebellem, a Theologia penitus alienam, in obsequium sacre Doctrinæ captivavit: ut enim olim Angelus Agarem fugitivam reduxit ad dominam suam; ita quoque Doctor Angelicus humanam sapientiam sacre Doctrinæ tanquam Reginæ suæ subjecit, ita ut, quæ prius erat perniciosa fidei inimica, nunc facta sit utilis ancilla. Hæc Gentilium philosophorum dogmata, quibus antea ut lanceis & ensibus fidem impugnabant Gentiles & Hæretici, convertit in vomeres & falces, quæ nunc ad divinæ Sapientiæ sementem animos disponunt, & ad colligendam ejus messem utiliter inserviunt. Hæc omnium hæreticorum sacrilega inventa funditus subvertit, & quotidie confundit, ut ostendit Gravina tom. 1. præf. summique Pontifices testantur. Hæc Mystéria fidei non modo luculentissimis convenientiis exornavit, sed etiam tanta luce perfudit, ut extra beatifi-

ca visionis meridiem amplior nec optari nec sperari posse videatur, meritoque cœnferi possit præfulgida quædam æternæ diei aurora. Hæc arma Patribus Latinis contra Græcorum errores ira fortia suggessit, ut ipsi Præsules Græci in Concilio Florentino mirarentur, ex quo armamentario tam efficacia tela erui possent, cumque didicissent, ex D. Thomæ libris esse deprompta, Summam ejus theologiam Græcam habere voluerunt. Quis acutus Philosophus, quis eruditus Theologus, quis Doctor mysticus, quis prudens conscientiarum Moderator, quis sapiens animarum Pastor, quis peritus Scripturarum Interpres, quis efficax verbi Dei Concionator, quis egregius Controversista, qui non de D. Thomæ fontibus potaverit? Qui summam ejus theologiam non evolvat, ita ut de ea dicere possit, quod Cyprianus poscendo Tertulliani volumina, *Affer Magistrum?* Qui demum eam non agnoscat suæ fontem eruditionis, suum oraculum in dubiis, suum ducem in arduis, lumen in obscuris, Mercurium in hiviis, armamentarium in controversiis, & litterarum pugnis, normam in moribus regendis, Danielem in difficilioribus Scripturæ locis; thesaurum, qui solidiores Concionum divitias subministrat; promptuarium, ex quo faceri verbi frumentum & vinum depromat, ut populos pascat & nutriat; & demum ut uno verbo concludam, immensam quandam & inexhaustam totius eruditionis Christianæ abyssum? Ergo quidquid illi omnes præclari habent & agunt, D. Thomæ Doctrinæ debent; totque sunt illius effectus, quot sunt illorum fructus. O feracem Doctrinam, & bonis fructibus plenam: postque tot & tanta collata hominibus beneficia, non tam angelicam, quam divinam, nisi eo quoque divina esset, quo angelica nuncupatur!

Hæc pauca ex multis in commendationem Doctrinæ Thomistice relata satis ostendunt, quanto intervallo cæteris omnibus emineat, quam merito aliis anteponenda sit, quam jure totus prope Orbis, ingenti Doctoris Anglici admiratione raptus, eum ut communem Magistrum sequi profiteatur, ita ut ei tribui merito possit, quod Seneca de Natura dixit, eum a tanta discipulorum turba *non mere de, sed miraculo coli*. Augeamus ergo & nos tam illustrem, tam eruditum, tamque præclarum exercitum, & humanæ diviniæque sapientiæ avidi, ejus fluentem ab hoc purissimo & inexhausto fonte, ejus splendentes ab hoc fulgentissimo Sole, ejus mysteria ab hoc Angelo cœlitus ad nos misso, requiramus: & ut nos hortatur Clemens VI. Lemovicensis in Sermone de D. Thoma, qui incipit, *Ecce plus quam*

Salomon hic, quem refert Lucarinus in fine Manualis
controversiarum Thomist. Hujus doctrina non recedat ab
ore, non recedat a corde, quia ipsam sequens non devias, ip-
sam cogitans non erias, ipsam tenens non corruis, ipsam lo-
quens non mentiris, ipsam studens ad veritatem pervenis.
Tenui ergo, nec d. mittam, Cant. 3.

DISPUTATIO

PRÆAMBULA

De Philosophia in universum.

QUI rirones artis alicujus præceptis efformandos
suscipiunt, prius, quid ipsi natura & genio suo
in ea facultate valeant, tantisper experiuntur.
Eo nos consilio, priusquam argumentandi præ-
ceptis & Philosophiæ documentis animos candidato-
rum ejus imbuamus, in ipso lumine quæstiones aliquas
circa Philosophiam movendas censuimus; ut, dum in
his terendis animum disputationis avidum jucunde e-
xercent, & quid ipsi natura sua possint, sentiant; & eo
usu, regularum necessitatem experti, eas postmodum a-
vidius perdiscant.

Porro circa Philosophiam in universum duo discu-
tienda occurrunt: primo natura ejus, deinde causæ.
Utrumque duabus quæstionibus prosequemur.

QUÆSTIO PRIMA

De natura Philosophiæ.

UT Philosophiæ naturam exploremus, quatuor di-
scutienda sunt. Primo, quid ipsa sit. Secundo,
an sit. Tertio, quæ sint partes ejus. Quarto, qualis sit.
Ea singulis articulis expendemus.

ARTICULUS PRIMUS.

Quid sit Philosophia.

Philosophia Græce, *Amor Sapiëntiæ* Latine redditur. Hujus nominis author Pythagoras fuit, qui solum Deum proprie Sapiëntem agnoscens, se *Philosophiam*, id est, *Amatorem Sapiëntiæ* professus est. Pro ipsa tamen Sapiëntiæ hæc vox usurpatur. Sapiëntiæ autem variæ sunt acceptiones; aliquando sumitur pro recta ratione vivendi, præcipue in Scriptura sacra, in qua Sapiens passim idem est, ac vir bonus & justus. Hoc sensu Plato ep. 10. dixit, *bonos mores veram esse sapiëntiam, cuius scientiæ sunt ornamenta*; aliquando sumitur Sapiëntia pro eo Spiritus sancti dono, quo fit, ut divina nobis sapiant, ita ut de his ex quadam connaturalitate judicemus, eaque nos delectent, sicut gustus ex naturali affectione ad sapores de iis judicat. Sumitur etiam nonnunquam Sapiëntia pro excellentiori peritia in qualibet arte: sic Apostolus 1. Corinth. 3. dixit *Arbitrium Sapiëntem*, id est, in illa arte eximium. Hoc sensu qui profundiora nequitia principia callent, in Scriptura sacra dicuntur *Sapiëntes in malo*, Hierem. 4.

Sed missis his acceptionibus, sumitur hic Sapiëntia pro quadam sublimiori rerum cognitione, quo sensu definirî solet, *Cognitio rerum per causas altiores. Sapiëntis enim est considerare sublimiora rerum principia*, ex Aristotele 1. Metaphys. cap. 4. unde quanto quis sublimiora rerum principia mente conspicit, tanto Sapiëntior habetur.

Porro Sapiëntia eo sensu dividi potest in naturalem & supernaturalem. Sapiëntia supernaturalis est, quæ res cognoscit per causas, seu principia supernaturalia, ut sunt principia fidei, & hæc proprie Theologia dicitur. Sapiëntia naturalis est, quæ procedit ex principis naturali lumine notis; & hæc proprie Philosophia dicitur.

C O N C L U S I O.

Philosophia itaque proprie definitur. *Cognitio certa & evidens rerum per altiores causas, naturali lumine parta.*

Probatur conclusio. Philosophiæ nomine censetur Sapiëntia naturalis; sed Sapiëntia naturalis est cognitio certa & evidens rerum per altiores causas naturali lumine parta: ergo est propria philosophiæ definitio. Major constat ex jam tradita philosophiæ nominis explicatione, Minor declaratur. Sapiëntia dicitur in primis

mis *cognitio*, quia genus est cognitionis. Dicitur *certa*, & *evidens*, ut distinguatur ab errore, qui est falsa cognitio; ab opinione, quæ est cognitio dubia & incerta; & a fide, quæ est cognitio inevidens. Dicitur *per causas altiores*, ut distinguantur a scientia communiter sumpta: non enim quævis scientia sapientia est, sed scientia sublimior, non hærens in infimis rerum causis, sed ad sublimiora pertingens. Additur *lumine naturali parata*, ut distinguatur a Sapientia supernaturali, seu Theologia.

Vetus etiam & celebris definitio philosophiæ hæc fuit. Rerum humanarum & divinarum, causarumque, quibus hæ res continentur, scientia. Per res divinas, non modo Deus, sed & Angeli, atque spiritualia quæque intelliguntur; per res humanas ea omnia, quæ sensibus subjacent. Verum hæc definitio reipsa non differt a nostra.

Objicitur 1. Ea facultas non est certa & evidens, quæ pleraque falsa, obscura & dubia continet; sed Philosophia pleraque continet, quæ falsa sunt, obscura & dubia, unde in omni fere ejus parte variæ versantur opiniones: ergo non est certa & evidens.

Resp. Distinguo Majorem. Facultas non est certa & evidens, quæ continet falsa, obscura, & dubia, ut propria, quibus assentitur, concedo: ut extranea, de quibus judicat, nego. Itaque ad philosophiam solum pertinent ea, quæ ex principiis notis certo & evidenter sequuntur. Ejus tamen munus est ita mentem formare, ut falsa refutare possit, obscura pro viribus illustrare, in dubiis assensum suspendere, probabiles rationes ita librare, ut eas non nisi in eo, quo merentur pretio, habeat: hoc enim viri sapientis est officium.

Objicitur 2. Philosophia versatur circa cognitionem Dei: sed Deus non habet causam: ergo non est cognitio rei per causam.

Resp. Distinguo Minorem. Deus non habet causam, qua sit, concedo; qua cognoscatur, nego. Deum enim philosophia cognoscit per creaturas, & principia naturaliter nota, ut per causas cognitionis, quam de illo habet.

Objicies 3. Philosophia Thomistica fere tota nititur autoritate Aristotelis & S. Thomæ: ergo non est cognitio certa & evidens, sed fides humana, obscura & inevidens.

Resp. Distinguo Antecedens. Nititur Aristotelis, & S. Thomæ autoritate nuda, nego; juncta principiis eorum & rationibus evidentibus, concedo; non enim propter Authores doctrinam sectamur, sed propter doctrinam

nam Authoribus adhærentes, eorum viam a tot summis viris tritam & exploratam ut certiorē ita tenemus, ut eorum principiis & rationibus præcipue attendamus, atque iis animum illustrare satagamus. Nec spernimus ea, quæ a Modernis apte cogitata, ac inventa sunt, sed iis quoque philosophiam nostram libenter ornare curamus; non enim, ut plerique leviter censent, solidis Aristotelis & S. Thomæ principiis repugnant, sed facile conciliantur, quæ nunc certa & evidenti experientia detecta sunt in Physicis, ut in decursu Operis ostendemus.

ARTICULUS SECUNDUS.

An sit Philosophia.

Academici, cum nihil certo & evidenter sciri contenderent, consequenter negabant existere Philosophiam, omnem Sapientiæ summam in constanti assensus cohibitione constituentes, ne dubiis, aut falsis turpiter adhærent. Adversus illos sit

C O N C L U S I O.

Existit philosophia, qualis a nobis definita est. Probatur conclusio. Philosophia est certa & evidens cognitio rerum per altiores causas; atque pleraque certo & evidenter a nobis cognoscuntur, etiam per altiores causas: ergo existit philosophia. Probatur minor. Cognitio evidenter deducta ex principiis evidenter notis est certa & evidens; atque & pleraque principia evidenter nobis nota sunt, & ex iis evidenter plura deducuntur, etiam circa illa altiora, quibus sita est cura philosophiæ: ergo pleraque certo & evidenter cognoscuntur, etiam circa altiores causas. Declaratur minor. Sic in Logica illud principium evidenter certum est: Quæ sunt eadem uni terrio, sunt eadem inter se: Quod dicitur generaliter de subiecto, dicitur de omni sub eo contento; ex quibus argumentandi regulæ evidenter deducuntur. Sic in Metaphysica per se notum est, Non posse simul idem esse & non esse: Nihilum non posse dare esse, ex quibus circa ens in communi pleraque evidenter deducuntur. Item in Morali per se notum est, Unicuique tribuendum, quod suum est; Vivendum homini esse secundum rationem; Deum colendum; Bonum amandum; Parentes honorandos; Prælatiis parendum; ex quibus circa mores plura evidenter inferuntur. In Physica per se notum est, Quod mutatur, non esse simplex;
Quod

Quod generatur, conuare ex principiis; Nihil produci a seipso, sed ex causis; ex quibus plura circa res mobiles deducuntur. Mirro Mathematicas, quæ principia euidenter nota ponunt, Totum esse majus parte: Æqualibus si æqualia addantur, ea remanere æqualia, &c. ex quibus plurima demonstrant.

Confirmatur. Naturalis appetitus non est omnino frustraneus; alias imprudenter & vane ab authore naturæ foret inditus; at homines naturaliter scire desiderant, veritas enim mentis bonum est, ad quod naturali desiderio fertur: ergo potest eam saltem pro suo modulo assequi.

Objic. 1. Ut res euidenter cognoscantur, esse debet aliqua nota, seu criterium, quo certa ab incertis discernantur; atqui non datur hæc nota; quæ enim ita est? sane plerumque falsa veris certiora apparent: ergo nihil euidenter cognoscitur.

Resp. Nego Minorem. Nam nota illa veritatis est ipsa perspicuitas ejus, qua se menti ultro sæpe ita vivide exhibet in principiis per se notis, aut ita clare ex illis fluit, ut assensum etiam ab invito extorqueat. Porro, quod falsa veris certiora videantur, in causa est pravus usus luminis naturalis ex præcipitatione, præoccupatione, aut passione procedens: at quæ attento, sedatoque animo perpendimus, facile, certa ne & clara sint, an incerta, dijudicamus.

Instabis. Nihil adeo evidens apparet, quam nos modo vigilare; atqui in hoc ipso mens decipitur, nam aliquando in somno se vigilare putat, aliquando in ipsa vigilia, vigilæne, dubitat, ut sæpe nobis accidit in sperato eventu percussis: ergo euidentia ipsa rerum nos decipit; Non est ergo falsi & veri discernendi certa nota.

Resp. distinguo Minorem. Mens in iudicio vigilæ decipitur, dum se sistit intra id, quod sibi evidens est, nego; dum labitur in aliquid sibi inevidens, concedo. Itaque in actu iudicii circa vigiliam duo includuntur iudicia. Primum est, quo mens iudicat, se rerum species percipere, quod sibi perspicuum est, & in hoc nunquam fallitur: quoties enim reflexa cognitione iudicat, se aliquid percipere, id sane percipit, sive vigilando, sive dormiendo id fiat. Secundum est, quo iudicat res ita esse, aut non esse ad extra, sicut eas intra se percipit; & in hoc fallitur, dum aut casu attonita, aut somno involuta, non satis perpendens, an euidenter sequatur ex sua perceptione, rem ita ad extra se habere, vividiori spectro somni percussa præcepit iudicat, rem ita vere esse, ut apparet, proindeque se vigilare: aut insolitum casum

34 *Disp. præambula. Qu. I. Ar. II.*

quæ impossibilitatem temere reputans, præceps iudicat, ita non esse, ut videtur, sicque insomnium se pati: Ut cum Petrus ab Angelo vinculis & carcere solutus est, attornitus insolito casu putabat, ita non fieri, sed se somnium videre. At mens cum curam tantisper adhibuerit, ad eam evidentiam pervenit, qua insomnia a veris effectibus certo discernit, seque vigilare evidenter percipit.

Urgebis. Viri graves post seriam discussionem dubitarunt, an hæc, quæ nunc agitur, vita insomnium sit, mors vero vigilia; unde illud cujusdam antiqui *Viventes sunt mortui, & mortui vivi*; cui etiam favet illud *Psal. 75. Dormierunt somnum suum, & nihil invenerunt omnes viri divitiarum in manibus suis*; ergo etiam, quæ post seriam discussionem videntur maxime evidentia, sunt incerta.

Resp. Distinguo antecedens. Dubitarunt viri illi, an hæc vita insomnium sit & mors quædam, quoad physicas perceptiones evidentes, nego; quoad apparentia boni phantasmata, quæ sibi homines pravi effugunt, & ut solida ac vera sequuntur, ut somniantes sua insomnia concedo. Itaque nemo dubitavit, Mundum esse, ut eum clare percipimus, nec nos in eo iudicio falli & somniare. Sed cum homines sponte seducti, in rebus corporeis veram & solidam felicitatis imaginem sibi fingentes, eam, ut permanens bonum sequuntur, in hoc, veluti falsa somni imagine delusi, somniantibus similes sunt; vigilantibus vero, cum in morte discussa illa inani specie feræ sentiunt se delusos, & vana spectra sequendo a veris bonis excidisse. Et hic Scripturæ sensus est.

Dices. An non fieri possit, ut species rerum ab aliqua superiori virtute adeo vivide sensibus, & menti imprimerentur, atque adeo evidentes apparerent, ut nunc sentimus, sicque falleremur iudicando, ita esse, ut apparerent eo casu? Atqui nescimus, an re vera id nobis nunc contingat: ergo nescimus, utrum ea, quæ evidenter apparent, ita certo se habeant.

Resp. primo, Casum non labefactare certitudinem principiorum per se notorum, & conclusionum cum iis necessario connexarum; nam etsi Mundus iste totus esset imaginarius, perinde semper verum esset, Totum esse majus parte, Nihilum non esse causam essendi; & alia hujusmodi, circa quæ versantur scientiæ.

Resp. 2. Casum esse impossibilem; repugnat enim entium summe bono & veraci qualem Deum esse certum est, omnipotentiam suam adhibere ad nos decipiendos; unde quæ naturali lumine ab eo dato evidentia sunt vera esse certo colligimus.

Repones. Veritas principii universalis pendet ab inductione omnium particularium; sic omnem ignem esse calidum scimus, quia hunc & illum calidum percipimus; nam si vel unicus calidus non esset, propositio universalis falsa esset; atqui in nullo genere habemus omnia particularia sufficienti experimento nota; ergo nulla propositio universalis certa nobis est; sicque nutant fundamenta certitudinis conclusionum, & nihil certum stat.

Resp. Distinguo majorem. Veritas principii universalis pendet ab inductione omnium particularium, in propositionibus necessariis, in quibus prædicatum est de essentia subjecti, & quales sunt eæ, quibus scientiæ nituntur, nego; in aliis, in quibus prædicatum non est de essentia subjecti, concedo: sunt enim quædam propositiones per se notæ, in quibus prædicatum continetur in idea subjecti; ut in idea totius continetur, quod sit majus parte; & in idea hominis, quod sit rationalis. Hæ non pendent ab inductione; at si prædicatum sit omnino extra ideam subjecti, ut nigredo est extra ideam corvi; tunc inductione colligitur veritas propositionis universalis, quæ certa non est, nisi facta omnium particularium inductione, aut invento medio prædicatum cum subjecto necessario connectente.

Objic. 2. Omnis nostra cognitio pendet a sensibus; sed sensus fallunt & falluntur, ut cum baculum ex parte aquæ immersum fractum, aut flexum rennuntiant, Solem patella non majorem, stellas quasi puncta lucentia, sapes omnes amarus in febricitante, objecta flava in isterico morbo, &c. ergo omnis nostra cognitio falsitati est obnoxia.

Resp. 1. Distinguo majorem. Cognitio nostra pendet a sensibus, ut a quodam prærequisito & excitante mentem ad cognitionem, concedo; ut a regula, nego. Fatemur, mentem humanam corpori addiscantiam habere cum sensu connexionem, ut eo feriente otiosa sit, ut in pueris in utero materno, aut adultis gravissimo somno consopitis; at excitata per actionem sensuum, ea, quæ ab iis ad se delata sunt, propriis principiis, quorum veritas a sensu non pendet, examinat; atque in iis, quid sit verum, quid falsum, quid dubium, certa ratione discernit: ut Mathematicus, si nunquam sensu figuras, & quantitates percepisset, de illis ne quidem cogitaret; at delata ad se per sensus notitia figuræ & extensionis, circa eam ratiocinatur, ac principia certa statuit, ex quibus de angulo, de circulo & aliis evidenter plura concludit, quorum veritas & certitudo a sensu non pendet, sed perinde maneret, etiamsi nullus existeret.

Resp. 2. Distinguo minorem. Sensus fallunt & falluntur

36 *Disp. præambula. Qu. I. Ar. II.*

tur per accidens, concedo; per se, nego. Sensus enim res, ut sibi offeruntur, percipit; atque, ut percipit, eas rationi exhibet; ipse non iudicat, sint ne ita in seipsis. Potest hæc apparentia variis defectibus objecti, medii, organi vitari. Id discutere ad rationem pertinet, quæ si præcipiti iudicio apparentiam aliquo defectu vitiatam sequantur, ipsa fallitur, sed sua culpa, sensu per accidens se habente; at postquam ratio eam adhibuit curam, quam oportet, ut discernat, quid fideliter sensus referant; quid ex eo, quod referunt, evidenter sequatur, minime errabit in iudicio rei sensibilis. Oculo Sol vix bipalmaris apparet; at mens certa ratione novit, eum immenso intervallo a nobis distare. Ex hoc ipso immensæ molis eum esse certo colligit, quod in tam enormi distantia, tantus adhuc appareat; at si præceps iudicat esse tantum, quantus apparet, ipsa se decipit, non a sensu decipitur.

Dices tandem. In omni Philosophiæ parte versantur contrariæ opiniones: ergo nihil certi habet; mirum enim in rebus evidenter certis summa ingenia non convenire.

Resp. Plura esse in Philosophiâ, in quibus omnes conveniunt; in aliis vero bene multis fere quæstiones esse tantum de nomine, & de modo explicandi; prurigo enim contradicendi in ipsis rebus certis hos contrarios modos sæpe invehit, de quibus inter se homines digladiantur; ut Cicero de Peripateticis & Academicis dixit: *Eos rei us congruere, sed verbi differre*, Lib. 2. Acad. quæst. Fateor tamen, plura in philosophiâ obscura esse & incerta; verum idem sequitur, solum philosophiam in hominibus imperfectam esse, non tamen omnino nullam.

ARTICULUS TERTIUS.

Quæ sit Philosophiæ partitio.

UT clarior sit quæstionis status, delibanda est scientiæ naturalis partitio. Dividitur 1. in scientiam Rationalem, seu Logicam, & Realem. Scientia Realis dividitur in Metaphysicam, Physicam, [sub qua continetur Medicinâ] Moralem, & Scientias Mathematicas. Mathematicæ aliæ Puræ dicuntur, quæ agunt de quantitate ab omni materia abstracta; aliæ Mixtæ, quæ quantitatem concretam rei sensibili considerant. Mathematica pura duplex est, Geometria, quæ considerat quantitatem continuam, & Arithmetica, quæ agit de num. Mathematicæ mixtæ quæ inque sunt; Musica, quæ considerat nume-

rum

rum in sonis; Astronomia, quæ mensurat quantitatem corporum & motuum cœlestium; Geometria specialiter dicta, quæ terram mensurat; Optica, quæ radios visuales considerat; & Mechanica, quæ vires & rationes machinarum, earumque proportionem expendit. Quæritur, quas ex illis Philosophia proprie complectatur.

C O N C L U S I O.

Philosophia adæquate dividitur in quatuor partes, Logicam, Physicam, Metaphysicam, & Ethicam, seu Moralem.

Hæc divisio magno consensu tum Recentiorum, tum Veterum recepta est; nam licet Platonici, teste Cicero & S. Augustino, in tres tantum partes eam diuiserint, *in differendi subtilitatem, in vitam atque morem, & in naturæ obscuritatem*; rursus tamen hujus duas fecere partes, alteram, quæ naturæ Authorem & res a sensibus remotas contempleretur; alteram, quæ res sensibiles.

Probatur conclusio. Philosophia est cognitio rerum per causas aliores lumine naturali parta; sed inter cognitiones naturales, hæc tantum quatuor altiora rerum principia contemplantur: ergo sunt tantum hæc quatuor philosophiæ partes. Declaratur minor. Logica in primis non nudas differendi regulas tradit, sed pro undiora & ultima principia, quibus omnis ratiocinatio nititur, investigat. Physica motuum & naturæ origines, ac primos fontes, quantum potest, scrutatur. Metaphysica circa res altissimas, Deum, Angelos, ac communissimas entis rationes occupatur. Moralis vero ultimum finem hominis & actionum ejus, proindeque causas earum aliores contempletur. Porro aliæ scientiæ versantur circa res minutiones, quarum proxima tantum principia & causas afferunt, nihil excelsi & alti præterea tentantes.

Confirmatur. Philosophia est cognitio eorum, quæ nosse hominis perfectio exigit: est enim animi cultura & perfectio. Porro quatuor exigit hominis perfectio. Primo, ut sciat ratione sua bene uti. Secundo, ut hunc aspectabilem Mundum, cui contemplando factus est, & cujus pars est, non ignoret. Tertio, ut ex Mundi cognitione ad Dei, & rerum diuinarum cognitionem assurgat. Quarto demum, ut recte vivere sciat. Si quid horum ignoret, sapiens & perfectus non censetur; si hæc novit, etsi cætera nesciat, ut curare morbos, metiri lineas & angulos, nihilominus sapiens & perfectus habetur; atqui Logica docet modum recte utendi ratione.

Phy-

38 *Disp. præambula . Qu. I. Ar. III.*

Phyfica Mundum ; Metaphyfica Mundi Authorem & divinas res contemplatur ; Moralis cognitionem recte vivendi tradit : ergo Philosophia quatuor his partibus omnino continetur .

Objicies . Sapientis est nihil ignorare , ignorantia enim Sapientiz opponitur ; sed Philosophia est Sapientia naturalis : ergo complectitur omnes scientias naturali lumine possibles , Geometriam , Arithmeticam , Astronomiam , Musicam , Opticam , Mechanicam .

Resp . Distinguo majorem . Sapientis est nihil ignorare , quod necessarium sit ad perfecte , beateque vivendum , concedo ; quod minus ad id pertineat , nego . Porro cognitio rerum Mathematicarum est , quæ ad bene , perfecteque vivendum parum conferat , unde ad Sapientiam non pertinet ; suos tamen habet usus , præcipue ad artes ; ideoque reipublicæ expedit , ut ab aliquibus excolatur ; imo forte non abs re foret , ut juvenes ante Philosophiæ studium ea tantisper imbuerentur ; evidentia enim sua Mathematicæ mentem alliciunt , & figunt , eam veritatis avidam efficiunt , atque extendunt . Cavendum tamen , ne profundius illis immerfa ad alia emergere dedignetur ; nam quæ res a nobiliorum cognitione retrahunt , melius est ignorare , juxta illud Taciti , *Nescire quædam , magna pars Sapientia .*

Quæritur , an prædictæ quatuor facultates sint partes integrantes Philosophiæ , vel potius ejus species .

Respondeo , Philosophiam nonnunquam sumi collective , pro complexione omnium facultatum ad recte vivendum necessariorum : hoc modo hæ facultates ad ejus integritatem pertinent ; nec enim perfectus Philosophus est , qui aliqua caret . At si sumatur præcise pro Sapientia in genere , sunt ejus species ; quælibet enim est cognitio rei per causas altiores , atque adeo seorsum ab aliis est essentialiter sapientia .

ARTICULUS QUARTUS .

Qualis sit Philosophia .

HÆc quæstio plura comprehendit . Primo , an sit necessaria . Verum esse necessariam in ejus commendatione ostendimus , immo ex jam data ejus notione sequitur : perficit enim hominis mentem circa cognitionem veritatis , & actionem virtutis . At , inquires , male igitur se habebunt tot homines , qui nec eam degustarunt . Respondeo , in Christianis fidem supplere hunc defectum ; ea enim compendio complectitur veritates principaliter necessarias ad recte vivendum circa Deum , cir-

ca amores, circa Mundum ipsum. Deinde rudes possunt a Sapien- tibus instrui de veritatibus necessariis, quantum satis est, atque ab illis dirigi: itaque ut corpora neces- se est habere oculos, at non ut singula membra sint oculi; ita generi humano, ut sint aliqui Sapientes, ex quibus ad alios lumen, aut directio scientiæ derivet, at non ut omnes sint Philotophi.

Secundo, an Philosophia sit perfecta. Verum non esse omnibus suis numeris absolutam constat, præcipue Phy- sicam; nam Logica, Moralis, & Metaphysica satis bene se habere videntur, saltem pro humanæ mentis mo- dulo; at Physica sufficientibus naturæ observationibus & experimentis destituta jacet longe infra suæ perfectio- nis apicem: nam etsi plura sint in naturæ sinu ita pro- funde abdita, ut nulla arte erui valeant; at plurima la- tent, quæ tamen inveniri possent, si industrie ac per- severanter quærerentur; imo si vel eorum, quæ in va- riis Mundi partibus observari facile queunt, fidam & exactam historiam haberemus, qua veluti positiva qua- dam naturali doctrina speculationes Physicæ niti pos- sent; illa vero historia nobis deest, aut certe admodum imperfectam habemus. Hanc quidem provinciam non exiguo fructu plerique nostro seculo eximii viri, quorum inventis in decursu operis grati utemur, suscepere; sed optanda conatui perfectio; neque enim tam cito, aut a tam paucis tantum opus perfici potest.

Tertio quæri potest, an Philosophia sit speculativa, vel practica. Verum constat, utrumque non simul, sed secundum diversas sui partes complexi. Concedunt om- nes, Moralem esse practicam, Metaphysicam & Physi- cam esse speculativas; at de Logica ambigitur. Id suo loco discutietur.

Quarto, an Philosophia sit dignior & certior aliis na- turalibus scientiis. Esse digniorem constat, quia homi- nem ad rerum nobiliorum cognitionem evellit, atque præ cæteris perficit circa ea, in quibus naturalis felicitas posita est. Verum quod ad certitudinem & evidentiam, major esse videtur in Mathematicis; versantur enim circa principia & objecta facilia, quæ homo comprehen- dit; at Philosophiæ res ob sui præstantiam non ita a nobis comprehendi possunt: unde, saltem quoad nos, minus certa est & evidens, quamvis in ea bene multa sint æque certa & evidentiæ, ac in Mathematicis: sed de natura philosophiæ hætenus.

QUÆSTIO SECUNDA

De Causis Philosophiæ.

CUM aliarum rerum causas Philosophia investiget, suas ipsam ignorare turpe foret. Porro in genere causæ quatuor sunt: finalis, efficiens, formalis & materialis. Quomodo se habeant ad Philosophiam, tribus Articulis expendemus, quibus quartum adjiciemus de variis Philosophorum Sectis.

ARTICULUS PRIMUS.

Finis est, propter quem aliquid fit. Duplex est: finis qui seu cuius gratia; & finis cui. Finis cuius gratia, est bonum, quod intenditur. Finis cui est persona, cui bonum illud intenditur. Sic finis cuius gratia parandi remedi est sanitas; finis est homo, cui sanitas procuratur. Rursus finis qui, alius est proximus, qui immediate intenditur; alius remotus, ad quem per istum tenditur.

CONCLUSIO.

Finis cui Philosophiæ, est homo. Finis cuius gratia proximus, est cognitio veritatis, & actio virtutis. Finis remotus, est beatitudo naturalis. Finis ultimus est Deus.

Probatur prima pars. Homo est, in cuius commodum omnis utilitas Philosophiæ tendit: ergo est finis cui illius.

Probatur prima pars. Homo est, in cuius commodum omnis utilitas Philosophiæ tendit: ergo est finis cui illius.

Probatur secunda pars. Finis cuius gratia proximus est bonum illud, quod in opere primo quæritur: atqui philosophamur, ut veritatem in rebus cognoscamus, & ut honeste vivere sciamus: ergo cognitio veritatis & actio virtutis est proximus finis philosophiæ, quæ quidem Moralis, illa vero aliarum philosophiæ partium.

Dices. Plerique philosophantur lucri gratia, quidam vanæ gloriæ, alii ob aliud: ergo non ille, quem diximus, sed vagus quidam est philosophiæ finis, puta hominis commodum.

Resp. Distinguo consequens. Cognitio veritatis non est finis operis hujus, nego; operantis, concedo. Philo-

Philosophia ex se ordinatur ad cognitionem & virtutem; hic proinde fixus & immobilis est finis operis; at operans, seu qui incumbit philosophiæ, hunc finem sæpe minus attendit, & ad alios opus illud destinat, qui proinde operantis fines dici debent, non operis.

Probatur tertia pars. Felicitas naturalis sita est in perfecta conjunctione mentis ad Deum cognitum & amatum, quantum naturaliter potest; atqui philosophia cetera contemplatur, & actiones hominis dirigit, ut eum in cognitionem & amorem Dei promoveat: ergo hæc felicitas est finis remotus philosophiæ.

Ex quo probatur quarta pars: Nam cum omnis philosophiæ conatus ad Deum ultimo terminetur, is jure dicitur ultimus ejus finis.

Dices. Non is philosophiæ finis remotus est, quem homo per eam non acquirit; sed homo per philosophiam non fit beatus naturali beatitudine: ergo hæc beatitudo non est ejus finis. Probatur minor. Beatus non est, qui pravus est & passionibus obnoxius; atqui summos philosophos plerumque ut alios, pravos & passionibus deditos videre est: ergo philosophia non eos efficit beatos.

Resp. Nego minorem. Ad probationem distinguo minorem. Philosophi plerumque, ut alii, pravi sunt & passionibus dediti, cum secundum philosophiæ lumen vivunt, nego; sin minus, concedo: at philosophiæ culpa non est, quæ bonum satis monstrat: sed hominis, ejus doctrina non utentis.

Instabis. Ex ipsa luce philosophiæ potius augetur culpa hominis, unde Apostolus ad Rom. 1. inexcusabiles dicit philosophos caecos, quod Deum cognovissent per philosophiam: ergo potius auget miseriam hominis, quam eum felicem efficit.

Resp. Distinguo antecedens. Augetur per philosophiam culpa hominis per se, ut principio peccandi, nego; per accidens ex prava dispositione hominis, concedo. Vera philosophia omne malum reprobat, ejusque sceditatem detegit: si homo ea luce peritus nihilominus male agit, pejor est, non quia mala est philosophia, sed quia major est malitia hominis scientis bonum, & facientis malum.

Urgebis. Si philosophia nos beatos efficit, evacuatur Sapientia crucis, eique subrogatur Sapientia Mundi.

Ref. philosophiam non conferre beatitudinem, etiam naturalem, nisi accedat gratia Christi, non defectu sui, sed defectu subiecti ea facile ubi ventis, nisi sanetur a peccato per Christum: ut optimi cibi non nutriunt ægrum. Itaque fatemur, esse necessariam gratiam Christi, ut ea homo sanatus non solum ad supernaturalem felicitatem

tendat, sed etiam lumine philosophiæ recte utens, in contemplatione Dei & operum ejus delectatus, secundum naturam feliciter vivat.

ARTICULUS SECUNDUS.

De Causa efficienti Philosophiæ.

CAUSA efficiens est, a qua res producitur; alia est prima, a qua res primo producitur; alia secunda, quæ rem productam vel collapsam reparat, vel propagatione extendit.

PRIMA CONCLUSIO.

DEUS fuit prima causa efficiens Philosophiæ, a quo primus homo eam sibi infusam habuit.

Conclusio habetur ex Scriptura, Ecclesiastici 17. ubi de primis parentibus dicitur: *Deus cor aed. t. illis excogitandi, & disciplina vitæ sicutus imolevit illos. Creavit illis Sapientiam spiritus, & sen u implevit cor eorum, & bona & mala ostendit illis*: unde Genes. c. 2. Adamus singulis animantibus propria nomina imposuisse dicitur, quod sane Sapientis est, & recognoscentis.

Probatur ratione. Deus creavit Adamum perfectum, ut esset principium aliorum hominum, tam secundum carnem gignendo, quam secundum mentem instruendo, & gubernando; atqui philosophia pertinet ad perfectionem mentis humanæ: ut patet in dicto, ergo sicut statim creatus est perfectus secundum carnem, ut posset alios gignere; ita & perfectus secundum mentem per scientiam philosophiæ, & alias homini convenientes, ut posset statim filios instruere, & gubernare. Ratio est S. Thomæ 1. p. q. 94. art. 3.

Obiciens 1. Adamus habuit eandem specie scientiam, quam aliis impertiri debebat; sed philosophia infusa a Deo non est eadem specie cum philosophia aliorum: ergo talem non habuit, sed eam studio acquirere debuit.

Resp. Distinguo minorem. Philosophia infusa non est ejusdem speciei, quo ad substantiam, nego; quo ad modum habendi, concedo. Ut enim corpus Adami, licet alio modo productum a Deo, fuit ejusdem speciei cum nostris, ita & philosophia ei statim infusa fuit ejusdem speciei cum ea, quam filios docuit, solo habendi modo diversa.

Instabis. Omnis peccans est ingorans; sed Adam

peccavit: ergo ignorans fuit, nec proinde scientiam infusam habuit.

Resp. Distinguo Majorem. Est ignorans habitu semper, nego; in actu, concedo: id est, non utitur hic & nunc sua scientia. Sic ergo Adam peccavit, non quod scientiam recti non haberet, sed quia ea usus non est, voluntate peccati objecto illecta intellectum avertente, ne consideraret regulam recti, quam probe noverat.

Urgebis. Primi parentes peccarunt desiderio scientiæ, ut essent *sicut Dei, scientes bonum & malum*, Gen. 3. ergo eam non habebant.

Respondeo, non peccasse desiderio scientiæ naturalis, sed cujusdam excellentioris supra humanam conditionem positæ.

Dices. Qui decipitur, aut nullam, aut modicam habet scientiam; sed primi parentes a Serpente seducti sunt: ergo nullam, aut modicam habebant scientiam.

Resp. Distinguo Majorem. Qui decipitur invidiosus, concedo; qui volens decipitur, nego. Deceptio ergo illa fuit non ex infirmitate intellectus: sed ex culpa & malitia voluntatis jam per superbiam corruptæ. Ut cum Salomon a mulieribus seductus est, ut idola coleret, satis sciebat id malum & prohibitum, sed amore profano voluntas corrupta scientiam deseruit.

Repones. Si primi parentes tanta pollebant sapientia, mirum, quod adeo stulte egerint, ut ob pomi esum preceptum Dei violarent, & ejus iram, atque tot mala tam exiguæ rei cupiditate incurrerent.

Resp. Distinguo antecedens. Si in vera Sapientia perseverassent concedo; postquam per superbiam a Deo Sapientiæ fonte desciverunt, nego. Non enim Pomi aviditate primo peccarunt, sed superba elatione [quæ tentatio Sapientiores acrius infestat] a Deo deficientes in hanc stultitiam prolapsi sunt, quod minime mirandum, sed magnopere cavendum.

Replicabis. Nemo Philosophus putaverit, serpentes loqui; sed videtur mulier existimasse, serpentem loqui: ergo erat expertus philosophiæ.

Resp. Distinguo Majorem. Serpentes loqui propria natura, concedo; ut superioris naturæ organa, nego, putavit itaque mulier, quod re ipsa erat, Spiritum loqui per serpentem, nec in hoc decepta est, sed ei adhærendo.

Addes tandem. Post peccatum aperti sunt oculi Adam & Evæ, id est, cognitionem, qua carebant, adepti sunt. Ergo antea erant simplices & ignari.

Resp. Apertos esse eorum oculos non scientia alicujus veri de novo addita, sed experientia mali, quod in se

44 *Disp. praeambula. Qu. II. Ar. II.*
ceperunt perferre rebellionem carnis contra mentem
qua etiam erubuerunt.

SECUNDA CONCLUSIO.

Collapsa paulatim philosophia variis seculis ab hominibus reparata est, quos ut causas efficientes secundarias habuit.

Enim vero prima illa philosophia non perenni fluxu ab Adamo ad posterum manavit. Negligentia hominum paulatim excidit. Vix ejus quaedam semina inter homines tandem mansere, quae variis temporibus foverunt quidam eximii viri, atque proprio studio promoverent. Ad id excitati sunt operum naturae admiratione, quae est attentae contemplatio eximii effectus, excitans desiderium cognoscendae ejus causae; profecere vero experientia & observationibus variis, quibus prima scientiae rudimenta contexerunt, & quaesitis uidequaque aliorum cognitionibus ad justam scientiae formam perduxerunt, quam deinceps posterum excoluerunt, atque auxerunt; quae res quomodo se habuerit, postea narrabimus.

Itaque homo ipse est causa secunda efficiens philosophiae; idque duplici via: Inventione, veritates ad philosophiam spectantes proprio Marte investigando, quod paucis eximiiis viris contingit: & Disciplina, quae ab aliis inventa sunt addiscendo, quod facilius & pluribus concessum. Porro utrumque fit per discursum a principiis ad conclusiones deveniendo; unde discursus, ut omnis habitus scientifici, ita & philosophiae causa effectrix dici potest, seu potius homo per discursum.

ARTICULUS TERTIUS.

De causa formali & materiali Philosophiae.

Causa formalis est, quae dat esse rei, id est, eam intrinsece determinat ad proprium essendi modum. Proprie locum habet in rebus compositis ex aliqua parte indifferenti ad plures essendi modos, & ex alia, quae hanc determinat ad certum essendi modum; ut dispositio artificiosa determinat ligna & lapides ad modum aedificii. Philosophia vero est qualitas simplex, unde non habet proprie causam formalem, sed ipsa est forma quaedam constituens hominem in ratione philosophi; attamen lato modo ejus differentia dici potest illius forma, quatenus vagum scientiae genus ad certum scientiae modum determinat.

Causa materialis scientiae triplex est; Subjectum in quo
re-

recipitur, & ex quo educitur; Objectum, circa quod versatur; Partes, ex quibus componitur.

Quod ad subjectum, in quo recipitur & ex quo educitur philosophia, aliud non est quam ipsa mens homini: mente enim residet, atque ex ea veluti extrahitur per studium & discursum.

Denominat tamen totum hominem philosophum, quia persona denominatur ab iis formis, quæ aliquam ejus partem, aut potentiam proxime afficiunt, ut a capillis crispis homo crispus dicitur, & a justitia in voluntate residente justus; unde totus homo est subjectum quod, seu, subjectum denominationis philosophiæ.

Quoad objectum philosophiæ; quæ omnes scientias naturales philosophia comprehendit voluit, ei consequenter pro objecto assignant, ut omne scibile naturaliter. At cum ostenderimus, philosophiam proprie eas solum completi scientias naturales, quæ per altiora principia res cognoscunt, ejus objectum est omne scibile naturaliter per altiores causas.

Dices. Ex Aristotele 4. Metaph. cap. 2. Philosophi est de omnibus speculari: ergo omne scibile est objectum philosophiæ.

Resp. Distinguo Antecedens. Philosophi est de omnibus speculari, quoad omnem modum scibilitatis, nego: quatenus in omnibus causas altiores scrutatur, concedo. Philosophia enim omnium naturalium causas altiores investigat, etiam objectorum aliarum scientiarum, ut naturam & causas quantitatis, quæ est objectum Mathematicarum, inquirat; at non descendit ad minutiora: id inferioribus scientiis relinquit.

Quoad partes, ex quibus philosophia constat, jam diximus, perfectum philosophiæ corpus constare ex quatuor facultatibus, Logica, Physica, Morali, Metaphysica, quæ sunt veluti partes ejus collectivæ sumptæ.

ARTICULUS QUARTUS.

De variis Philosophorum Sæclis.

Philosophia, ut se habuerit ante diluvium, profus ignoratur. solum ex Josepho lib. 1. c. 3. Antiquit. habemus, a posteris Adami scientiarum principia duabus columnis fuisse consignata, quarum ruinas suo tempore adhuc superstites fuisse testatur; at quid in illis contineretur, nullus refert. Post diluvium scientiæ præcipue coluere Chaldæi, & ex illis orti Hebræi, a quibus in alias identidem nationes manaverunt. Hunc apud Persas Magi, apud Indos Gymnosophistæ, apud Gallos Druidæ
sed

sed præcipue floruit studium philosophiæ apud phœnices & Ægyptios, qui eam ab Abrahamo didicisse feruntur. Sed quæ fuerint apud eas nationes in philosophia sectæ, admodum obscurum est. Ab illis migravit ad Græcos, quorum cum notior sit historia, dicendum primo in universum, uti apud eos philosophia se habuerit; tum vero, quæ fuerint ejus præcipuæ sectæ.

Qui primi Græcorum philosophiam coluere, eam carminibus atque fabularum involucris, ne vulgata vilior fieret, consignarunt. Horum antiquissimi ante Trojanum excidium Musæus & Linus, a quo eruditi fuere Hercules & Orpheus insignis ille Poeta. Subsecuti sunt centum annis ante, quam Olympiades numerari cœpissent, Homerus & Hesiodus, quorum fabulis omnem naturæ & morum scientiam contineri Veteres existimarunt.

Olympiade circiter quinquagesima emerfit Sapientium cohors, inter quos septem præcipue celebres fuere, Thales Milesius, Bias Priœnus, Pittacus Mitylenæus, Solon Atheniensis, Cleobulus Lydius, Chilo Lacedæmonius, Periander Corinthius; quanquam in illo celebri grege, loco trium posteriorum, ab aliquibus recensentur Anacharsis Scytha, Epimenides Cretenfis, Leophantus Ephesius. Alii addunt Pherecydem Pythagoræ præceptorem; nam plures quam septem plerique numerant; at septenarius ille numerus vulgo retinetur. Verum ex his Thales & Perecydes naturalem philosophiam soli coluisse videntur, cæteri moribus ac politicæ additi potius fuisse.

Ab his duobus ortæ Græcorum Scholæ in varias sectas abierunt, quæ omnes tribus veluti generibus continebantur, Dogmatistarum, qui pleraque certa in philosophia statuebant, ut Peripatetici, Stoici, Epicurei, Acatalepticorum, quasi incomprehensivorum, qui nihil certo comprehendere ac sciri posse contendebant, ut Academicus: Scepticorum, quasi Consideratorum, qui se quidem nihil certo tenere, sed omnia considerare profitebantur; non negabant tamen, aliquid sciri posse. Sed de singularum sectarum, quæ sub his generibus continebantur, origine & progressu specialius dicendum.

Duæ præcipue fuere apud Græcos sectarum familiæ a locis, in quibus ortæ sunt, ac primum floruerunt, nuncupatæ, Ionica scilicet & Italica.

Ionicæ author fuit Thales Milesius, cui Olympiade quinquagesima octava mortuo successit Anaximander Milesius; huic Anaximenes ipidem Milesius; isti Anaxagoras Clazomenius, qui, amplo patrimonio abdicato, philosophiam tanto ardore coluit, ut nec publicis, nec privatis negotiis tangeretur; atque quidam ob id eum ita

objurganti, *Nulane tibi patria cura est?* responderit; *cælum digito commostrans, Mibi utro patria cura & quidem summa est.* Hic primus ex Jonia philosophiam Athenas traduxit, ubi auditorem habuit Archelaum præceptorem Socratis, ex cujus schola circa Olympiadem nonagesimam quintam, qua ipse obiit, prodire tres propriarum sectarum Principes, Plato, Antisthenes & Aristippus.

Plato in Academia, loco nemoroso prope Athenas, sic dicto ab Academo viro illustri, docere cœpit; unde secta ejus Academica dicta, Aristotelemque auditorem habuit, qui ab eo separatus propriam, eamque illustrissimam sectam instituit, Peripateticam dictam, quod in Lyceæ perambulando doceret. Platoni Speusippus successit in Academia, postea Xenocrates Chalcedonius, Polemon, Crates Atheniensis, & Crantor Solensis. Hæc fuere Academiæ veteris magistri: nam subsequutus Arceflaus recentioris Academiæ author fuit, novo inducto dogmate, nihil scilicet certum esse, sed omnia incomprehensibilia; quam sectam Carneades postea temperavit, aliqua aliis saltem verisimiliora statuens.

Antisthenes sectam Cynicam instituit, quasi caninam. Hoc nomen ei inditum vel a loco, in quo docebat, Cynosarge dicto; vel a canina mordacitate, quod acrius ac sine discrimine omnium vitam carperet; vel ob impudentiam, quod ea, quæ pudor occultari compellit, canum more palam agerent hujus sectæ professores. Antistheni successit Diogenes speciesim Canis dictus, atque *ἄμφοβος*, quod in diem sine cura viveret, palliolo, pera, baculo, atque loco domus dolio contentus, divitias, honores, delicias contemnens & huic Crates Thebanus successit.

Zeno Cittienfis Cratem cum audiret, offensus cynica illa impudentia, deseruit Cynicos, atque per aliquod tempus Xenocratem Platonicum audivit; deinde author fuit Sectæ Stoicæ, a Stoa, idest, porticu, in qua docebat, sic dictæ. Retinuit Cynicorum severitatem, divitiarum, voluptatis & honorum contemptum, atque summum bonum in virtute ab omni passionum perturbatione tuto reposuit. Adjecit Physicæ, ac Dialecticæ cognitionem a Cynici fere neglectam. Huic successit Cleanthes, deinde Chrysippus.

Aristippus Cyrenaicus Sectam instituit, quæ summum bonum in corporis voluptate reponebat; ab ejus patria *Cyrenicam* dictam. Ob bellinum dogma ignobilis habitata semper fuit, atque humi repens nihil in scientiis nobile & excelsum produxit. Et quidem hæc tuere Jonicæ Sectæ propages.

Italicæ sectæ author fuit Pythagoras Samius, Pherecydis auditor. Italica dicta est, quod docuerit ejus author in ea Italiæ parte quæ nunc Calabria dicitur, olim Magna Græcia. Hujus illustres discipuli Charondas, Zaleucus, Zamolxis, Epimenides, Epicharmus, Philolaus Crotoniata, Architas Tarentinus, quorum plerique leges optimas civitatibus dedere. At Scholæ Telauges filius patri successit; huic Xenophanes Colophonius; isti Parmenides & Zeno, cui Dialecticæ inventio tribuitur, uterque ex Elea civitate Lucaniæ oriundus. Zenoni successit Leucippius, qui primus Atomus & Inane rerum principia posuit. Leucippo Democritus Abderites & ipse Atomorum defensor, cui *Gelasini* nomen inditum, quod omnia humana derideret, uti Heraclitus dessebat. Zenoni successit Metrodorus Chius; huic Diogenes Smyrnæus; isti Anaxarchus Abderites quo de pluralitate Mundorum differente illacrymatus fertur Alexander Magnus, conquerens, se nec unius esse dominiam. Anaxarcho successit Pyrrho Eliensis, cujus non tam in propaganda priorum sectam, quam in omnibus sectis evertendis studium incubuit; negavit enim, verum & certum aliquid esse inventum, attamen inveniri posse non est inficiatus, ut Academici; atque adeo dixit, gnaviter insistendum esse considerationi & inquisitioni rerum, unde ejus sectatores *Sceptici* dicti, id est, Consideratores. Pyrrhoni successit Nausicphanes, cujus auditor Epicurus Atomus & Inane Leucippi restituit, Sectæque Epicuræ nomen dedit circa Olympiadem centesimam viginti septimam, qua obiit.

Et quidem Secta philosophorum ita se habuere apud Græcos, a quibus ad alias gentes manarunt. Verum aliis fere extinctis, sola Peripatetica nunc vulgo floret, præcipue postquam a S. Thoma fuit illustrata, atque sacræ doctrinæ amico fœdere sociata.

PRIMA PARS PHILOSOPHIÆ

*Quæ Logica, seu Dialectica
nuncupatur.*

Logica Græce idem est, ac *Rationalis* Latine: *Dialectica* vero idem, ac *Disputativa*. Utroque nomine dicitur ea Philosophiæ pars, quæ Mentem, seu Rationem dirigit in cognitionem veritatis. Dicitur etiam Organum, seu Instrumentum, quia illa utitur in aliis scientiis acquirendis. Primo loco traditur, quia priusquam in rebus ipsis veritatem inquiremus, modum inquirendi scire oportet. Hujus facultatis quanta sit dignitas, ac necessitas ex ipso lumine, ac fine patet: nam ut nobis nihil est mente dignius, nihil mentis magis necessarium, quam veritatis cognitio; ita nihil præstantius, ac utilius ea facultate, quæ mentem dirigit in cognitionem veritatis, adeo ut non immerito ei conveniat ea Petri Hispani magnifica definitio, aut potius elogium, *Ars Artium, Scientia Scientiarum*, ad omnium methodorum principia viam habens. Porro Logica, ut nunc in Scholis traditur, duo continet, *Præcepta, & Quæstiones*. Si hæc utraque miscerentur, periculum foret, ne quæstionibus præcepta obruerentur, atque confunderentur. Itaque primo, ac seorsum præcepta diligenter trademus, non omittis illis, quæ circa illa tractari vulgo solent, nisi quæ omnino inutilia visa sunt, ac insuper adjunctis aliis, quæ vulgo prætermittuntur, potissima tamen censuimus ad mentem in cognitione rerum dirigendam; deinde vero quæstiones discutimus. Prior Tractatus inscribitur a nobis *Logica minor*, non usu & necessitate (nam eo modo præcipua censenda est, atque attente addiscenda, & identidem relegenda) sed mole. Alter vero inscribitur *Logica*, quod fusius quæstiones Logicales in ea discutiantur.

LOGICA MINOR

*Præcepta & modum Mentis in cognitionem
veritatis dirigendæ complectens.*

OMnis humana cognitio tribus mentis operationibus omnino continetur, *Apprehensione, Judicio, & Discursu*. Primo enim rem propositam nudo quodam mentis intuitu percipimus, quid ipsa sit attendendo. Secundo de rebus perceptis invicem comparatis judicamus, affirmando, aut negando, ita se habere, ut proponuntur. Tertio ex uno, aut multis judiciis aliud cum ipsis connexum deducimus. Ut cum primum aciem mentis in hoc Universum conjicio, video in eo terram, animalia, plantas, cælum, solem, stellas, &c. nihil de illis rebus judicando, sed unamquamque simplici quodam aspectu mentis intuendo. Deinde perceptas mente ex his ideas invicem comparans, ut ideam animalis cum idea plantæ, aut hominis, judico, Animal non esse plantam, Hominem vero esse quoddam animal. Tertio ex eo judicio aliud ita infero, Homo est animal: ergo aliquid habet commune cum Leone & Equo. Apprehensio itaque est actus mentis, quo res percipiuntur, nihil de illis affirmando aut negando, sed eas propriis ideis exprimendo, quæ *Termini* dicuntur. Judicium est actus mentis, quo unum de alio affirmatur, aut negatur, quæ affirmatio, aut negatio propositione exprimitur. Discursus demum est actus mentis, quo ex uno judicio aliud cum eo connexum elicitur, quæ illatio, Argumentatio vocatur.

Quidam addunt quartam mentis operationem, quæ res perceptas ordinamus, quæ *Methodus* dicitur. Verum hæc ad prædictas reducitur, nempe ad Apprehensionem & Judicium. Prima enim mentis operatio non solum res percipit, sed etiam varios inter illas ordines excogitat. Ex illis ordinibus secunda mentis operatio judicat, quis sit aptior ad aliquid investigandum, aut explicandum, eumque seligit: is ordo *Methodus* dicitur.

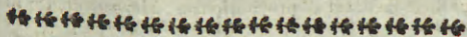
Itaque cum Logicæ cura sit mentem dirigere in cognitionem veritatis, id plene perficiemus, si docuerimus integre, clare, & distincte percipere; vere judicare; recte discurrere: unde Logicam istam præceptivam in tres partes dividemus.

Prima pars erit de Apprehensione, ac Terminis, quibus perceptiones nostras exprimimus.

Secunda de Judicio, ac Propositionibus, quibus no-
stra judicia enuntiamus.

Tertia de Discursu, seu de Argumentatione, quæ u-
num ex alio inferimus.

His addemus appendicem de Methodo, quæ, ut dixi,
mixta quædam est mentis operatio ex Apprehensione &
Judicio.

PRIMA PARS

De Apprehensione & Terminis.

Hæc prima operatio mentis præcipui momenti est,
cum illa, ut fundamento, nitatur omnis nostra co-
gnitio; nam nisi recte terminos perceperis, de proposi-
tione judicium certum ferre non poteris, nec proinde ex
uno judicio aliud discurrendo evidentè deducere. Ac-
curatius itaque pertractanda nobis est, quod ut ordine
fiat, primo de Terminis, circa quos hæc prima operatio
versatur, agemus; deinde de recta Terminorum perce-
ptione.

QUÆSTIO PRIMA

De Terminis.

Circa Terminum quæri potest, primo quid sit. 2. Quo-
tuplex sit. 3. Quæ sint ejus proprietates. Verum
quia Termini universales in scientiis præcipui usus sunt
4. dicemus de universitate terminorum; 5. demum de
coordinatione omnium terminorum sub decem classibus,
quæ prædicamenta, seu categoriæ dicuntur.

ARTICULUS PRIMUS.

Quid sit Terminus.

Aristoteles definit Terminum, id, in quod resolvitur
propositio tanquam in prædicatum, aut subje-
ctum; omnis enim propositio constat terminis ut pat-
tibus

tibus copula quadam junctis, proindeque in illos solvitur; ut hæc: Deus est amandus, duabus partibus constat, quæ verbo uniuntur. Hæc copula non est terminus, sed nexus terminorum.

Occasione hujus definitionis quæri solet, an sit de essentia Termini, ut actu sit in propositione. Sed res tantum non est, ut nos detineat. Satis est ad rationem Termini, ut dicat ordinem ad propositionem; nam pars dicitur in ordine ad totum. Itaque terminus dicitur non solum ex eo, quod actu componat propositionem, sed etiam cum a Logicis consideratur in ordine ad illam; unde prima Logicæ pars inscribitur *De terminis*, licet eos non spectet, ut sunt in propositione, de qua non agit, sed solum in ordine ad propositionem: sed ad ulteriora pergamus.

Hæc Aristotelis definitio solum explicat terminum in ordine ad secundam mentis operationem; unde aliter definitur in ordine ad primam. Terminus est signum rei, simpliciter Apprehensione perceptæ. Porro signum illud considerari potest vel interior in mente, vel exterior, ut nota aliqua sensibus manifestatum, puta, voce, aut scriptura. Hinc triplex est terminus, Mentalis, Vocalis, Scriptus, de quibus sigillatim dicendum est, sed prius de signo ipso aliquid præmittendum.

§. I.

Quid & quotuplex sit Signum.

Signum definitur, quod potentia cognoscitiva aliud a se repræsentat. Hæc repræsentatio duobus modis fieri potest. Primo per modum similitudinis, ut imago hominis repræsentat eum, quia illi similis est. Secundo per modum indicationis, in quantum ex uno cognito, licet dissimili, duclimur in alterius cognitionem, propter utriusque connexionem; ut ex fumo cognoscimus ignem, Hinc duplex signum, formale & instrumentale. Signum formale est ipsa rei similitudo. Signum instrumentale definitur ex S. Augustino lib. 2. de Doctrina Christiana c. 1. *Id, quod præter speciem, quam ingerit se, sibus, aliquid aliud facit in cognitionem venire.*

Signum instrumentale dividitur in naturale & arbitrium; repræsentat enim non ratione similitudinis, sed connexionis, quæ potest esse vel ex natura rei, vel ex instituto hominum. Signum naturale est, quod aliud a se repræsentat ex naturali connexionem; sic fumus ignem repræsentat, aurora diem, risus lætitiâ, gemitus dolorem. Signum arbitrium est, quod aliud a se repræsentat ex usu & instituto hominum cum eo connexionem; sic

hede.

hedera significat venale vinum , mappa mensæ imposi-
ta prandium , calculus certam pecuniæ summam .

§. II.

Quid sit Terminus mentalis .

Terminus mentalis est signum formale rei mente per-
ceptæ . Dicitur *signum* , quia rem menti repræsentat .
Dicitur *formale* , quia est ipsa rei similitudo . Dicitur *rei*
mente perceptæ , ut distinguatur ab impressionibus sen-
suum , quæ etsi dici possint objectorum similitudines , non
tamen termini dicuntur a Logicis , qui de sola mentis
cognitione agunt .

Verum , ut hæc distinctio terminorum mentalium ab
imaginibus sensuum melius capiatur , tantisper dicendum
de modo , quo mens humana res percipit . Objecta exter-
na primum sensu externos percellunt ; hæc impressio a
sensu externo ad phantasiam progrediens in ea rerum si-
mulacra perfectiora excitat , [*Phantasmata* dicuntur] quæ
in ea collecta diu manent , etiam remotis objectis & ces-
sante sensus externi functione ; horum ope res sensu per-
ceptas , licet absentes , nobis repræsentamus , sonos , odo-
res , figuræ , colores , linamenta , eaque quasi coram posita
imaginatione percipimus . Mens illis motibus imagina-
tionis provocata ob eus cum corpore unionem , rebus
imaginatione repræsentatis attendit , atque eas suo mo-
do percipit per similitudines longe nobiliores , quas ex
illis simulacris elicit , juxta Peripateticos , vel quibus ab
initio sibi infusus attendere incipit , ut censent Platonici ,
id enim perinde est quoad præsens . Verum quia
mens altiore , latioreque , quam sensus , luce pollet , in
ipsis sensilibus imaginatione perceptis longe plura , quam
illa percipit , eaque propriis notitiis distinguit : ut cum
mundum imaginatione percipio , non solum mente per-
cipio , quidquid illa percipit , sed infinita , quæ eam fu-
giunt , ut partium symetriad , numerum & numerorum
rationes varias , ordinem , connexionem , dependentiam ,
rationem effectus , causæ , medii , finis , entis , substantiæ ,
accidentis , necessitatis , contingentiæ , &c. quorum om-
nium distinctas notiones habet mens , quas rursus con-
jungendo , dividendo , invicem , aut cum seipsa compa-
rando , innumeras alias notiones sibi comparat , & ad re-
rum spiritualium perceptionem assurgit , Dei , Angelo-
rum , virtutum , vitiatorum , veritatis , falsitatis , boni , ma-
li , &c. quæ imaginatione minime percipiuntur , sed men-
te sola .

Hæ similitudines , a simulacris imaginationis natura &

numero longe diversæ, dicuntur *Species intelligibiles, Ideæ, Rationes rerum, Notiones, Conceptus, Nittia*; specialiter autem a Logicis *Termini mentales*, quatenus sunt prima propositionum, & syllogismorum mentalium elementa, ex quibus constat, & in quæ resolutio eorum terminatur.

§. III.

De Termino vocali & scripto.

Societas humana vincitur, atque perficitur communicatione cognitionum. Cogitatio quamdiu intus manet, alii non communicatur; itaque necessarium fuit alligare conceptus internos signis externis, quibus ut instrumentis manifestarentur. Inter ea signa vox primum locum obtinet, quia maxime ad id commoda: semper enim præsto est, facile formatur, infinitis modis variatur. Hinc communi & perpetuo usu apud quosvis populos certæ ideæ certis vocibus ita alligatæ sunt, ut iis auditis mens usu ad id facta, statim ad ideas illas attendat, immo ideam vocis & rei per eam significatæ ita conjunctionem habet, ut, etiam dum intra se discurret, ipsis ideis vocum sæpe utatur loco idearum rerum.

Terminus itaque vocalis est Vox ad placitum significativa termini mentalis. Vox dicitur, id est, sonus hominis ore per instrumenta naturalia prolatus. Additur *significativa termini mentalis*, quia in eo proprie posita est ejus ratio, ut sit signum termini mentalis. Porro hæc significatio non est a natura ipsa vocis, sed ex usu & instituto hominum; nam vox ex se hunc potius, quam alium terminum mentalem non significat.

Inde colliges, terminos vocales prius significare ideam rei, quam rem ipsam; quia proprie voces usurpantur ad manifestandos conceptus. Iis tamen mediantibus etiam res ipsas significant, ut ultimum significatum, cum & ipsa idea tendat ulterius ad rem: unde proprie pro ipsis rebus supponunt: ut cum dico, pestis necat homines, non id affirmo de idea pestis, sed de re ipsa.

Sed cum voces fugaces sint, & ad absentes, aut futuros transmitti nequeant, homo de absentibus & futuris sollicitus, ut permanent, & ad absentes, ac futuros transirent, eas alligavit scripturis, ut signis stabilibus, atque ad posteros & absentes committentibus. Hinc terminus scriptus dicitur signum termini vocalis scriptura exaratum; immediate enim vocalem terminum significat, eo mediante mentalem, ultimate vero rem ipsam.

ARTICULUS SECUNDUS.

De divisione Terminorum.

IN termino quatuor spectari possunt: res significans, res significata: modus significandi; & relatio unius termini ad alios. Ex his quatuor varix profluunt divisiones terminorum: præcipuas referemus.

Terminus ex parte rei significantis dividitur 1. in mentalem, vocalem, & scriptum; de quibus supra.

2. In terminum incomplexum, qui uno signo unam rem significat, ut albedo; & complexum, qui plura signa, aut plures res complectitur. Unde alius dicitur complexus voce, non re, ut Marcus Tullius Cicero; unum enim hominem significat. Alius complexus re, non voce, ut Poeta; duo enim una voce comprehendit, hominem & artem Poeticam. Alius complexus re & voce, ut Virgilius Poeta; duas enim res duabus vocibus exprimit.

Terminus ex parte rei significatæ dividitur primo in terminum Positivum, qui rem significat, ut homo; & Negativum, qui non rem, sed rei absentiam significat, ut cæcitas, nihil, non homo, non lapis; hi termini positivi affecti particula negante dicuntur infiniti, seu infinitantes. Quidam termini sunt negativi voce, & positivi sensu, ut innocentia, immensitas, immortalitas, infinitudo; nam significant perfectiones positivas. Quidam contra positivi voce, & sensu negativi, ut mortale, corruptibile, noxium, vitium. Quidam utroque negativi, ut impius, injustus.

Dividitur secundo in terminum primæ intentionis, & terminum secundæ intentionis. Terminus primæ intentionis est, qui significat rem secundum statum, quem habet in seipsa, seu in rerum natura; ut homo, leo, significant res, ut sunt in se. Terminus secundæ intentionis est, qui significat rem secundum statum ei ab intellectu attributum, ut genus, species, prædicatum, subjectum; hæc enim non conveniunt rebus ex sua natura, sed ex consideratione, intellectus. Dicuntur termini secundæ intentionis, seu considerationis, quia primo rem consideramus, ut est in se; deinde vero secundaria & reflexa consideratione eam disponimus in modum prædicati aut subjecti, generis aut differentix, eaque secundaria consideratio dicitur secunda intentio.

Dividitur tertio in Singularem & Communem. Singularis est, qui de uno tantum dicitur; sive ex impositio-

ne, ut *Homerus, Aristoteles*; sive ex usu, ut *Apostolus*; absolute sumptus solum *D. Paulum* significat, & *Philosophus Aristotelem*, sive ex aliqua additione, ut *hic homo, Filius virginis, Mater Christi*. Terminus communis est, qui plura significat, ut *Populus, Animal*.

Terminus communis dividitur in *Collectivum*, qui plura conjunctim solum significat, ut *Civitas*; & *Distributivum*, qui ita plura significat; ut de singulis dici possit, ut *Homo omnes homines* significat, & de singulis dici potest.

Terminus communis distributivus dividitur in *univocum*, & *equivocum*, & *analogum*. *Univocus* est, qui in pluribus rationem simpliciter unam significat: ut *homo in Petro, & Paulo idem* significat. *Equivocus* est, qui in pluribus rationes omnino diversas significat, ut *Canis dictus de Sidere, de pisce quodam, de animali domestico*. *Analogus* est, qui rationes significat simpliciter diversas, proportionem tamen quadam similes: ut *Pes dictus de infima parte montis, & de infimo membro animalis*.

Terminus ex modo significandi dividitur in *Categorematicum*, *Syncategorematicum*, & *Mixtum*. *Categorematicus* est, qui per se aliquid significat, ut *Homo, Lapis*. *Syncategorematicus*, id est, *Consignificativus* est, qui se solo non significat, sed tantum junctus alteri, ut *omnis, nullus, aliquis*: unde dicitur *signum*, quia eo veluti signo designatur, quantum alius significet. *Mixtus* dicitur, qui utrumque continet, ut *Nemo idem est, ac nullus homo; nihil, ac nulla res*.

Terminus *Categorematicus* dividitur in *Abstractum* & *Concretum*. Terminus *abstractus* est, qui formam ab omni subjecto præcisam significat. Terminus *concretus* est, qui significat formam cum subjecto; ut *Pulcher* significat pulchritudinem cum subjecto, in quo est: *Pulcher enim est, qui habet pulchritudinem*. At pulchritudo hanc dotem præcise, ac veluti separatam a subjecto significat; unde terminus *concretus* sensu complexus est: *Duas etiam ideas continet, unam expresse, aliam confuse; ut philosophus distincte philosophiam exprimit, hominem vero confuse significat: est enim philosophus ille, qui habet philosophiam*.

Terminus *concretus* dividitur in *absolutum* & *connotativum*, seu, quod fere idem est, in *substantivum* & *adjectivum*. Terminus *substantivus* est, qui rem significat per modum per se stantis, ut *homo, lapis, color, pulchritudo*. Terminus *adjectivus* est, qui rem significat ut alteri adjectivam, ut *humanus, coloratus, pulcher*.

Omnes

De divisione Terminorum. Ar. II. 57

Omnes termini abstracti sunt substantivi; licet enim aliquando res significant, quæ non nisi in aliquo subiecto existere possunt, attamen eas exprimunt ad modum persone stantis: ut Prudentia, Scientia, Amor, has res exprimunt quasi per se subsistentes in consideratione mentis, licet in re esse non possint, quin in aliquo subiecto existant, ut in homine, aut Angelo. Sunt itaque nomina substantiva non re, sed modo significanti; at homo, & Angelus, & re & nomine substantiva sunt.

Terminus ex comparatione ad alios dividitur 1. in Prædicatum & Subiectum. Prædicatum est, qui de alio dicitur. Subiectum est, de quo alius terminus dicitur: ut in ea propositione, Deus est justus: Justus, est prædicatum respectu Dei, quia de eo dicitur: Deus est subiectum, quia de eo justus dicitur.

Dividitur 2. in terminum antecedentem, consequentem, & reciprocum. Terminus antecedens est, ex quo alius sequitur, ut homo est terminus antecedens respectu animalis; si enim est homo, sequitur, ut sit animal. Terminus consequens est, qui ex alio sequitur, ut animal respectu hominis. Termini reciproci sunt, qui se mutuo inferunt, ut homo & rationalis; si enim est homo, est rationalis; si est rationalis, est homo.

Dividitur 3. in terminum transcendentalem & categoricum. Terminus transcendentalis est, cujus significatum intime includitur in omnibus differentiis significatorum aliorum terminorum, ut Ens, Res, Aliquid, Unum, Verum, Bonum. Terminus categoricus est, qui significat aliquod genus rei aliis generibus non permixtum, ut Homo, Lapis, Prudentia, Color, Figura.

ARTICULUS TERTIUS.

De Proprietatibus Terminorum.

Terminorum quinque proprietates sunt, *Suppositio*, *Ampliatio*, *Restrictio*, *Alienatio* & *Appellatio*. Primo de Suppositione, quæ est prima & præcipua termini proprietas, deinde de aliis dicemus.

§. I.

De Suppositione.

Circa Suppositionem tria queri possunt. Primo quid sit. Secundo quotuplex sit. Tertio quæ sint ejus regulae.

Circa primum. Suppositio definitur, Positio termini pro aliquo, de quo verificatur, cum enim, ut inquit Aristoteles, non liceat inter disputandum res ipsas afferre, utimur terminis loco rerum, sicut computatores utuntur calculis loco pecuniarum. Talis usus vocatur *Suppositio*. Extremæ particulæ, de quo verificatur, consulto apponuntur, ut scias, ad suppositionem termini oportere, quod res aliqua designabilis correspondeat termino: unde sermo dicitur esse *de subiecto non supponente*, si nihil designabile correspondeat termino; ut si dicam: Adam mihi loquitur: Centauri pugnant; istæ propositiones sunt de subiecto non supponente, quia ex rebus, quæ exprimentur per terminos *Adam & Centaurus*, prima nulla est pro tempore, de quo loquor, altera vero forte nusquam fuit.

Suppositio varie dividitur. Eas solum species referemus, quas usus & necessitas celebriores fecere.

Primo igitur dividitur Suppositio in Materialem & Formalem. Suppositio materialis est positio termini loco sui ipsius; ut Homo est vox; Amo est verbum. Suppositio formalis est positio termini loco sui significati, ut Homo est discursivus.

Secundo dividitur in suppositionem Simplicem & Realem. Suppositio simplex est positio termini loco sui immediati significati. Suppositio realis, quæ etiam dicitur personalis & absoluta, est positio termini loco significati tam mediati, quam immediati. Quod ut clare intelligas, nota, vocem habere duo significata, unum immediatum, ad quod scilicet significandum primo & per se est instituta; alterum mediatum, quod significat, non quidem ex primaria destinatione, sed quasi secundo & extensive: sic Homo per se & immediate significat naturam humanam; secundo tamen & mediate significat ejus individua. E contra Plato per se primo significat individuum naturæ humanæ, scilicet filium Aristonis; sed secundo etiam significat naturam humanam in Platone existentem. Sic etiam Album per se primo significat albedinem subiecto inhaerentem; secundo tamen & mediate significat etiam subiectum, in quo albedo est. Dum ergo tales voces usurpantur solum pro immediato significato, earum suppositio est simplex; si usurpentur pro utroque, suppositio est realis; ut dum dico, Homo est species, Album est accidens, Homo, & Album supponunt simpliciter: nam Homo sumitur ibi pro sola natura humana, non vero pro individuo; & Album pro sola albedine, non vero pro subiecto: Unde non valet consequentia, Homo est species; sed Petrus est homo: ergo Petrus est species. At vero si dicam, Homo est vivens, suppositio

tio est realis, quia homo ibi sumitur pro suo significato tam immediato, quam mediato; non enim sola natura, sed etiam omnia hominis individua sunt viventia.

Tertio dividitur Suppositio in Collectivam, Distributivam, & Disjunctivam.

Suppositio collectiva est positio termini communis pro significatis conjunctim sumptis: ut Planetæ sunt septem, Apostoli sunt duodecim.

Suppositio distributiva est positio termini communis pro omnibus & singulis significatis: ut homo est animal, homo pro omnibus & singulis supponit. Subdividitur in Completam & Incompletam. Completa est, quæ descendit ad singula individua: ut in illa, animal est sensitivum, animal supponit non solum pro omnibus animalis speciebus, sed & pro singulis earum individuis. Incompleta est, cum terminus genericus sumitur pro singulis speciebus sub genere contentis; at non pro singulis earum individuis: ut cum dicitur, Omne animal fuit in arca Noe: Deus cuncta animantia adducit ad Adam, ut iis nomina imponeret: Animal sumitur pro omnibus ejus speciebus at non pro singulis earum individuis. Hinc distributio Completa dicitur *Pro singulis generum*. Incompleta vero *Pro generibus singulorum*.

Suppositio disjunctiva est positio termini communis pro aliquibus tantum significatis; ut cum dicitur, Aliquis homo est albus.

Suppositio disjunctiva dividi rursus potest in confusam & determinatam. Confusa est acceptio termini pro significato, quod determinari nequit: seu, est acceptio termini pro quibusvis suorum significatorum, non tamen collectivæ, sed sub disjunctione sumptis; quam ob causam confusa dicitur, quia pro nullo, ac certo determinato supponit, sed pro quovis indifferenter & indeterminate. Locum habet præcipue in iis terminis, qui ad usum & necessitatem referuntur: ut, Equus ad iter commodius agendum utilis est; Aliquis oculus est necessarius ad vivendum; Aliqua navis ad transfretandum: non enim determinate hic vel ille oculus, hæc vel illa navis necessaria sunt. Suppositio disjunctiva determinata est acceptio Termini pro aliquibus determinatis significatis: ut cum dicitur, Quidam homines detexerunt novum orbem: non quivis nomines disjunctive sumpti significantur, sed certi quidam, Columbus scilicet & Americus vesputius.

Quidam alias suppositionis divisiones afferunt, aut has ipsas paulo aliter referunt: quem tamen secuti sumus modum, is in re satis involuta explicanda & tacilis & ad usum sufficiens est.

*Regula quinque utiles ad discernendas
Suppositiones.*

Suppositio termini variatur quandoque ex adjunctione terminorum Syncategorematicorum, qui ideo *Signa* dicuntur. Horum alii sunt Universales, ut *Omnis*, *Nullus*; alii Particulares, ut *Aliquis*, *Aliquis non*. At sæpe terminus nullo signo afficitur; unde aliunde discernenda est ejus suppositio. Itaque hæ quinque Suppositionum regulæ statui possunt.

1. Terminus affectus signo universali supponit distributive, vel collective juxta exigentiam alterius termini, cui adjungitur: ut *Omnes Apostoli sunt electi a Christo*; *Omnes Apostoli sunt duodecim*.

2. Terminus affectus signo particulari supponit disjunctive, confuse, aut determinate, prout exigit terminus, cui adjungitur: ut *Aliqui homines nigri sunt*; *Aliquis oculus est necessarius ad videndum*.

3. Subjectum propositionis nullo signo affectum, in materia naturali aut quasi naturali supponit universaliter; in materia vero contingenti supponit disjunctive. Propositio est in materia naturali, cum prædicatum naturaliter convenit subjecto, ut illa: *Homo est rationalis*. Est vero in materia quasi naturali, cum prædicatum ipsa contingens effertur de subjecto eo modo, quo efferi solent prædicata naturalia, idest, absolute, sine ulla contingentia nota, ut illæ: *Angeli sunt mali*; *Homines sunt docti*. At propositio est proprie in materia contingenti, cum prædicato, aut copulæ inest aliqua contingentia nota, puta, tempus præteritum, aut futurum, aut actio vel passio præsens verbo significata; ut illæ: *Angeli peccaverunt*; *Angeli custodiunt homines*; *Judæi crucifixerunt Christum*. Itaque in istis subjectum supponit disjunctive, quia prædicatum contingens determinat subjectum ad suppositionem disjunctivam; non enim exigit omnes efficere. At in propositione, ejus prædicatum effertur quasi naturaliter conveniens subjecto, determinatur subjectum ad suppositionem universalem, quia quod naturaliter speciei convenit, omni ejus individuo convenit; unde illa vera est: *Angeli sunt incorporei*; æquivaleret enim isti: *Omnes Angeli sunt incorporei*, quod verum est. At illa falsa est: *Angeli sunt mali*; enuntiat enim malum de Angelis absolute, quasi naturalem qualitatem, unde æquivaleret illi: *Omnes Angeli sunt mali*, quod falsum est.

Econ.

Contra illa vera est: Angeli custodiunt homines, quæ enuntiat hoc munus ut actionem contingentem, quæ non intelligitur debere omnibus competere; proindeque ut vere dicatur de Angelis, satis est, ut aliquibus conveniat. Hinc acute notat Author egregii Operis Gallice conscripti *De Arte cogitandi*, Propositiones indefinitas in materia dogmatica æquivalere universalibus; in materia vero historica æquivalere particularibus. Nec tamen, ut ipse putat, falsa est regula communiter posita, propositionem indefinitam in materia naturali æquivalere universali; in contingenti vero materia æquivalere particulari; nam propositio dogmatica semper censetur esse in materia naturali, vel quo ad rem, vel quo ad modum, quia effertur sine nota contingentis; at vero propositio historica effertur cum nota contingentis, & ideo proprie contingens censetur.

4. Regula in propositione affirmativa prædicatum supponit semper disjunctive, saltem ex vi propositionis; ut in ista: Homo est animal, animal supponit tantum pro aliquo; ut enim homo vere dicatur animal, non necesse est, ut sit omne animal, sed satis est, ut sit aliquod ex animalibus. At in propositione negativa prædicatum semper supponit universaliter, ut in ista: Homo non est lapis; non enim vere diceretur, non esse lapis, si vel aliqua lapidis species esset. Hæc regula magni usus est in syllogismis, ideoque diligentius notanda.

5. Regula generalior. In propositione subjectum supponit juxta exigentiam prædicati: sic quia termini numerales exigunt suppositionem collectivam, termini naturales distributivam, termini contingentes disjunctivam, termini necessitatis solum confusam, juncti subjectis ea determinant ad tales suppositiones, ut in ista: Planetæ sunt septem, supponit subjectum collectivæ; in illa: Planetæ sunt ex materia cœlesti, supponit distributive; in illa: Planetæ aliquando eclypsim patiuntur, supponit disjunctive; in illa: corpus opacum requiritur ad eclypsim, supponit confuse. Ita enim exigunt prædicata.

§. III.

De reliquis proprietatibus Terminorum, Ampliatione, Restrictione, Alienatione, & Appellatione.

Ampliatio est extensio termini a minore ad majorem significationem; ut dum dicitur, *Mansueti hereditabunt terram*; vox, *Mansueti*, quæ solum ex vi prædicati

dicati supponit pro futuris, sumit: et tamen pro omnibus, tum futuris, tum presentibus, tum prae-teritis.

Restrictio e contra est coarctatio termini a majore ad minorem significationem; ut in illo Trajani effato, *Princeps credulus est crudelis*, vox *credulus* restringit vocem *Princeps* ad aliquos tantum. Restrictione passim utitur Scriptura; ut vox *viventium* ad homines restringitur, dum Eva dicitur *Mater cunctorum viventium*; & vox *carnis*, dum dicitur, *Videbit omnis caro salutare Dei*; item in Symbolo, *Credo carnis resurrexerit*.

Alienatio est translatio termini a propria ad alienam significationem propter alterius termini additionem: Ut cum Christus dicitur *Sol justitiae*, *Agnus dominator terrae*, haec voces ex adjuncto a propria ad Metaphoricam significationem transferuntur. Sic Pythagoras elegantia alienatione justitiam dixit *Salem vita*, quod scelerum corruptionem acri quidem, sed salubri punitione corrigit.

Appellatio majoris momenti est. Desinitur, applicatio unius termini supra alium: in propositione enim predicatum veluti applicatur subjecto: ut dum dico, *Deus est bonus*, *bonus* applicatur supra terminum *Deus*,

Dividitur in *Materialem* & *Formalem*; in termino enim concreto duplex est significatum, materiale scilicet, & formale. Formale est ipsa forma per terminum significata. Materiale vero est subjectum habens talem formam: ut in ista voce, *Homo*, *humanitas* est formale significatum; *persona* vero habens *humanitatem* est significatum materiale; & in illa voce, *Album*, *albedo* est formale significatum; subjectum vero habens *albedinem* est materiale.

Appellatio itaque formalis est, quando predicatum cadit supra formale subjecti; ut dum dico, *Medicus sanat*; non enim sanat, nisi formaliter ut *Medicus*. Appellatio materialis est, quando predicatum cadit supra materiale subjecti: ut dum dico, *Medicus cantat*; non enim cantat ut *Medicus*, sed ut *Musicus*.

Tres praecipuae regulae sunt appellationis. Prima, quando subjectum propositionis est terminus substantivus cum adjectivo, si adjectivus sit ante copulam, appellatio erit materialis ut dum dico, *Alexander Magnus fuit discipulus Aristotelis*, *Discipulus* applicat supra *Alexandrum*, non quatenus magnum, sed simpliciter; ita ut sensus sit: *Alexander*, aliunde magnum, fuit discipulus *Aristotelis*; sed si dicatur, *Alexander fuit magnus discipulus Aristotelis*, appellatio erit formalis; nam *discipulus* applicabit supra *Alexandrum*, quatenus magnum; ita ut sensus sit: *Alexander fuit magnus inter discipulos Aristotelis*.

Secunda regula. In propositione, cujus subiectum est terminus concretus, appellatio est materialis, id est, prædicatum cadit supra materiale subiecti, saltem in rigore logico: ut dum dico, *Homo fit aibus*, sensus est, suppositum habens humanitatem recipere etiam albedinem. Propter hanc regulam ista propositio est falsa, *Homo factus est Deus*, quia facit hunc sensum, Suppositum habens humanitatem recepit divinitatem, quod est falsum. Ista autem propositio est vera, *Deus factus est homo*: quia facit hunc sensum, Suppositum habens divinitatem, assumpsit etiam humanitatem, quod est verum.

Tertia regula. Numeralia primitiva nominibus substantivis applicat, ut duo, tres, quatuor, &c. appellant tam formaliter, quam materialiter; ideoque multiplicat & formam & suppositum; applicata vero nominibus adjectivis, appellant solum materialiter, ideoque non multiplicat formam, sed suppositum. Ratio hujus regulæ est, quia nomen substantivum significat per modum substantiæ, quæ ex sua forma habet esse & unitatem. Unde, ut nomen substantivum multiplicetur, necesse est formam multiplicari; at vero nomen adjectivum significat formam per modum alicujus adventitii subiecto. Unde licet exprimat distincte formam, & subiectum confuse, supponit tamen magis pro subiecto; proindeque, si sint plura supposita habentia eandem formam, nomen adjectivum multiplicatis subiectis multipliciter effertur. Quapropter hæc vera est in rigore: In divinis tres sunt omnipotentes, tres æterni; at ista falsa: sunt tres dii. Quia tamen Ariani dicebant, tres esse æternos quasi substantive, in hoc sensu eos refellens S. Athanasius dixit, non esse tres æternos, sed unum æternum.

ARTICULUS QUARTUS.

De Universitate Terminorum.

IN rebus mente perceptis pleraque videmus esse dispersa, quæ tamen omnino similia sunt, atque ad eandem ideam pertinent, ut natura humana in multis dispersa ubique sibi similis est, atque ad unam hominis ideam pertinet. At rursus pleraque omnino diversa in una & eadem re conjunguntur, quæ tamen ad distincta genera pertinent, diversisque terminis exprimuntur, ut in Petro conjunguntur ejus substantia, quantitas, figura, situs, color, actiones, passiones, &c. quæ tamen omnino diversa sunt. Ne igitur confundatur earum rerum perceptio, diversa similia colligenda sunt sub una uni.

universalis idea; & coniuncta dissimilia distinguenda sunt, atque ad suum quæque genus referenda: hæc enim ordinatione non mediocriter rerum perceptio adjuvatur. Primum fit per universalis, sub quibus particularia per similia colliguntur. Alterum fit per Prædicamenta, sub quibus dissimiles naturæ in rebus conjunctæ distincte ad suum quæque genus referuntur. Primo itaque de universalibus terminis dicendum, deinde de Prædicamentis. Et quidem de utrisque plenius disputabimus in Majori Logica. Hic solum, quæ ad præcepta spectant, attingemus.

Terminus universalis est, qui de pluribus univoce ac distributive dicitur, ut Homo de Petro & Joanne. Et opponitur singularis qui de uno tantum dicitur, ut Socrates. Terminus particularis est ipse universalis signo particulari ad aliquam suæ significationis partem restrictus, ut Aliquis homo.

Quinque sunt modi terminorum universalium, Genus, Species, Differentia, Proprium, & Accidens,

Terminus enim, qui de pluribus dicitur, vel ipsam rei essentiam significat, vel aliquod attributum ei adjunctum. Si essentiam significat, vel eam totam comprehendit, & sic dicitur Species, ut Homo significat quidquid ad naturam ejus pertinet; vel solum exprimit id, in quo convenit cum aliis naturis, & sic dicitur Genus, ut animal exprimit solum id, quod commune est homini & bruto; vel exprimit id solum, quo differt ab aliis naturis, & sic dicitur Differentia, ut Rationale exprimit id solum, quo differt homo a bruto. Si terminus attributum essentiæ adjunctum exprimat, vel illud necessario essentiæ convenit, ita ut ab ea disjungi nequeat, & sic dicitur Proprium, ut Risibile exprimit aliquid naturam hominis necessario consequens; vel est attributum essentiam non consequens, sed ei casu adjunctum & ab ea separabile, & sic est Accidens, ut Doctus ita homini attribuitur, ut ab eo tamen disjungi poterit.

Genus itaque definitur terminus universalis, qui de pluribus specie differentibus predicatur in quid incomplete, id est, ut non explicans totam rei essentiam, ut Animal de homine.

Species definitur terminus universalis, qui de pluribus numero differentibus predicatur in quid complete, ut Homo de hoc, & illo homine.

Duplex distinguitur: Subalterna, quæ sub se alias continet, ut Avis Aquilam & Lusciniam; sed hæc etiam proprie est genus; dicitur tamen species respectu superioris generis, sub quo continetur. Et species infima, quæ alias sub se non continet, sed solum singularia, ut homo.

De Universitate Termin. Ar. IV. 63

Differentia definitur terminus universalis, qui de pluribus prædicatur in quale quid, idest, ut discernens essentiam ab aliis: ut Rationale discernit hominem a bruto.

Proprium definitur terminus universalis, qui de pluribus prædicatur in quale necessario; ut Risibile de homine.

Accidens definitur terminus universalis, qui de pluribus prædicatur in quale contingenter; ut Niger & Albus de homine.

Porro prædicari in quid est prædicari per modum termini substantivi, ut homo est animal. Prædicari in quale est prædicari per modum adjectivi, ut Homo est doctus. Prædicari in quale quid est prædicari per modum adjectivi, sed aliquid tamen designantis, quod ad substantiam rei pertinet, ut homo est rationalis; Rationale enim, etsi exprimat adjectivè, aliquid tamen exprimit, quod ad hominis essentiam pertinet.

Hæc de terminis universalibus; ac de Naturis per ea nomina expressis, atque de earum universitate disputabimus in Logica Majori.

ARTICULUS QUINTUS.

De Terminis Prædicamentalibus.

IN una re pleraque sæpe miscentur omnino inter se diversa, ut in pomo substantia, magnitudo, figura, color, &c. Hæc omnia discernere, & unumquodque ad proprium genus referre ad primam operationem mentis pertinet. Itaque quidam termini generici, qui Prædicamenta, seu Categoriæ dicuntur, inventi sunt, sub quibus distinctæ omnes rerum species coordinari possunt. Dico species rerum, quia hæc coordinatio solum comprehendit rerum species, non partes, modos quoscumque, ac alia, quæ reducuntur ad aliquam speciem rei; hæc enim propriam sedem non habent in prædicamento sed reducuntur ad prædicamentum rei, cuius sunt partes; ut rationalitas, anima, brachium ad prædicamentum hominis.

Prædicamentum itaque est Series specierum sub uno supremo genere coordinatarum.

Decem sunt, Substantia, Quantitas, Relatio, Qualitas, Actio, Passio, Quando, Ubi, Situs, & Habitat. Comprehendi solent his versiculis:

Substantia, Quantitas, Relatio, Qualitas, Actio, Passio.

Arbor, Sex, Servos, Calore, Refrigerat, Ufos.

Quan-

66 *Logica minoris I. Pars Qu. I.*

Quando, Ubi, Situs, Habitus.

Gras, Ruri, nec Tunicatus ero.

Ratio hujus divisionis hæc est. Omnis Terminus, qui est genus, aut species, vel significat aliquid per se subsistens, vel inhærens alteri. Res per se subsistens dicitur *Substantia*, ut Homo, Lapis, Terra, Arbor. Quæ vero existit in alio, dicitur *Accidens*, quod rursus dividitur in novem genera: nam inquisitio eorum, quæ alicui *Substantiæ*, puta Homini, accidere possunt, novem quæstionibus omnino continetur: ut de Aristotele quæri potest, quantus homo fuerit? & est *Quantitas*; cujus filius? cujus pater? & est *Relatio*; qualis homo fuerit? & est *Qualitas*; quid egerit? & est *Actio*; quid passus fuerit? & est *Passio*; quo tempore fuerit? & est *Quando*; quo loco vixerit? & est *Ubi*; quo situ se habuerit in locis, an sedens, an ambulans? & est *Situs*. Demum quibus vestibus se texerit, aut ornavit? & est *Habitus*.

Substantia definitur *Ens per se subsistens*, idest, quod non habet esse in alio, sed in quo sunt accidentia; ut lux, rotunditas, magnitudo sunt in Sole, ut in subjecto; at Sol ipse non rursus in alio existit, nec est affectio alicujus alterius rei, sed est res in se & per se existens. Sub hoc supremo genere gradatim ordinantur omnia genera & species rerum per se subsistentium.

Quantitas est *Accidens extensivum rei in partes*. Alia dicitur *permanens*, cujus partes sunt simul, ut *quantitas Terræ*. Alia *Successiva*, cujus partes non sunt simul, sed continua successione fluunt, ut *quantitas Temporis*. *Quantitas permanens* alia est *Continua*, cujus partes connexæ molem efficiunt, ut *quantitas Ferri*; alia *discreta*, cujus partes non ununtur, ut *quantitas Multitudinis hominum*: hæc dicitur etiam *Numerus*. Sub his aliæ *Species* continentur.

Relatio est *Accidens*, cujus totum esse est ad aliud se habere, ut *Paternitas* nihil aliud est, quam respectus patris ad filium.

Qualitas est *Accidens dispositivum rei in seipsa*; ut *sanitas* disponit hominem ad bene se habendum, ægrotudo ad male; *Figura* disponit partes ad certum se habendi modum.

Hujus quatuor species, aut potius veluti paria specierum distingui solent: *Habitus* & *Dispositio*, quæ determinant *substantiam*, ut bene, aut male se habeat, ut *sanitas*, ægrotudo, scientia, error, virtus, vitium. *Potentia* & *Impotentia*, quæ determinant, ad operandum fortiter & languide; ut visus in juvene, & sene. *Passio* & *Partibilis Qualitas*, quæ determinant *substantiam secundum*.

eundem mutationem sensibilem; ut calor, & frigus. *Forma & Figura*, quæ determinant partes quantitatis ad certum modum; ut Rotunditas, Quadratura.

Actio est Accidens, quo causa constituitur actu causans, ut Urere, Secare. Alia est immanens, quæ nihil extra suum principium producit, ut Intelligere, Videre. Alia transiens, quæ aliquid ad extra ponit, ut Urere, Percutere.

Passio est Accidens, quo subiectum constituitur aliquid a causa recipiens, ut Uri, Percuti.

Ubi, est Accidens rei ex eo, quod sit in loco; ut esse Parisiis, Romæ.

Quando, est Accidens rei ex eo, quod sit in certo tempore, ut esse in hoc anno, fuisse in anno præterito.

Situs est accidens rei ex certa partium ejus dispositione; ut Stare, Sedere.

Habitus est Accidens rei ex circumpositione corporis eam ornantis, aut protegentis; ut esse togatum, armatum, coronatum. Verum de his Prædicamentis exactius in majori Logica, hæc interim delibasse sufficiat.

Porro in rebus sub Prædicamento positis, atque invicem comparatis, quinque modi considerantur, qui Post-prædicamenta dicuntur. Hi sunt, Oppositio, Prioritas, Simultas, Motus & Modus habendi.

Oppositio est repugnantia rei cum alia. Est quadruplex, Contraria, Relativa, Privativa, Contradictoria.

Oppositio contraria est Repugnantia duarum rerum, quæ cum sint sub eodem genere, ab eodem subiecto se mutuo pellunt; ut Calor & Frigus.

Oppositio relativa est Repugnantia ex mutuo respectu proveniens; ut inter patrem & filium; repugnat enim, ut quis sit idem pater, qui filius.

Oppositio privativa est Repugnantia inter formam & privationem, ut inter visum, & cæcitatem.

Oppositio contradictoria est Repugnantia inter ens & non ens, ut inter hominem & non hominem.

Prioritas est, qua aliquid aliud præcedit. Quintuplex est. *Durationis*, ut inter juventutem & senectutem. *Consequentiæ*, cum unum infert aliud, proindeque illud supponit, ut homo animal; si enim est homo, est animal, quod proinde prius dicitur, quam homo. *Ordinis*, cum unum aliud præcedere exigit, ut recta sit dispositio, ut Logica cæteras scientias. *Dignitatis*, cum unum alio dignius est, ut Rex dignitate prior est subditis. *Naturæ*, cum unum naturaliter pender ab alio, ut Radius a Sole; unde Sol natura prior est radio, licet simul existant.

Simultas opponitur prioritati, & ideo tot modis est, quot prioritas.

68 *Logica minoris I. Pars. Qu. II.*

Motus est Transitus ab uno statu ad alium. Sex sunt motuum genera: Generatio, quæ est transitus a non esse ad esse substantiale: Corruptio, quæ est transitus ab esse ad non esse: augmentatio, quæ est transitus a minori ad majorem quantitatem: Diminutio, quæ est transitus a majori ad minorem quantitatem: Alteratio, quæ est transitus ab una ad aliam qualitatem: Latio, quæ est transitus ab uno ad alium locum.

Modi habendi quinque sunt: Per inhæssionem, ut homo habet scientiam: Per modum continentis, ut dolium habet vinum. Per possessionem, ut homo habet agrum: Per relationem, ut pater habet filium: Per juxtapositionem, ut homo habet vestem.

QUÆSTIO SECUNDA

De recta Terminorum perceptione.

Hic res magni momenti & usus agitur; ut scilicet recte terminos, atque exinde res ipsas, mens nostra percipiat; nam ut male collocatis fundamentis nihil tuto construitur, sic male perceptis terminis nulla nobis certa cognitio constare potest, atque inde fere omnes errores, ut ex primo fonte, manant. Rem quatuor complectemur Articulis. Primus erit de defectibus, qui vitiant perceptionem Terminorum, ac de eorum remediis in genere. Secundus de modis sciendi, quibus adjuvatur perceptio Terminorum, ac primo de Definitione. Tertius de Divisione. Quartus de Abstractione.

ARTICULUS PRIMUS.

De defectibus, qui vitiant Term'orum perceptionem, ac de eorum remediis.

Perceptio terminorum ut perfecta sit, tres dotes habet, necesse est. Ut sit integra, ut sit clara, ut sit distincta. Hinc tres ejus defectus, Diminutio, Obscuritas, Confusio.

Diminutio perceptionis duobus modis contingit. Primo, cum mens soli termino attendit, at rem eo designatam vix animadvertit. In eum licet crassiorum defectum plerique impingunt, qui scientiarum Terminos auribus avidè accipiunt, memoriæ recondunt, mente versant, digerunt, variè componunt, eos in numerato ha.

De Defectibus perceptionis. Ar. I. 69

habent, ac, cum opus est, expedite, ordinate, discretè proferunt; sed ad res illis terminis designatas minime, aut leviter admodum, ac vage animum advertunt. Hi cum serio nihil sciunt, sibi tamen ac vulgo eruditè videntur. Secundo, diminutionis vitio laborat perceptio, cum in termino rem multis dotibus constantem significante, mens nostra ubi aliquam perceperit, ea contenta, rem se habere compertam confidit: ut qui se, quid sit aurum, scire putaret, cum eo termino solum cogitaret metallum fulvo colore tinctum, cum tamen aurè natura plures alias dotes exigat. Fœdissimus Anomæorum error ex hoc fonte manavit: putabant illi, Dei essentiam nihil esse aliud, quam ens ingenuum; hinc iactabant, se Deum comprehendere, quod clarè horum terminorum notionem haberent, cum tamen infinitas alias perfectiones Terminus ille, Deus, includat.

Obscuritas quoque duobus modis in perceptionibus accidit: primo ex parte termini, cuius obscura significatio est; secundo ex parte rei significatæ, cuius natura non latet, licet perspicuum sit, eam tali termino designari. Primo modo plures in philosophia quæstiones obscuræ sunt, cum eadem voce aliud aliud intelligat, ac plerique nihil fixum; hinc tot pugnæ plerumque de solo nomine. Graviter laborat hac obscuritate Tertullianus, cum Deum esse corpus asserit, nec determinat satis, quid velit designare per hanc vocem, Corpus, an rem omnem solidam, ac minime imaginariam; quo sensu, sed admodum inusitato, vere Deus dici posset corpus: an substantiam extensam & figuratam; quo sensu crasso errore Deus diceretur corpus. Secundo modo passim perceptio deficit, cum perspicue videt mens, quæ res termino designetur, at non itidem clare percipit, quid sit illa res: sic ea vox, Sol, quid significet, omnibus notum est; at non rem, quæ sit natura Solis.

Confusio demum oritur in perceptione, cum Terminè significatum plura continet involuta, quæ uno intuitu singula distinctè percipi nequeunt, atque adeo veluti implicata sub una idea confuse continentur: ut ea vox, Corpus humanum, rem satis clarè designat; sed quam exactè ac distinctè nosse non possumus, nisi singula ejus partes seorsum distinctis perceptionibus evolvamur.

Defectui diminutæ perceptionis medetur attentio; cum scilicet audito termino, quæ res illi subsit, serio advertimus; illamque non solum, ut sæpe fit, ex nomine, aut ex parte notam habere contenti sumus, sed acri defixaque mente intus, extra, & in omnem faciem contuemur, seduloque omnes ejus dotes animo complexi studeamus. Hac attentio nunquam satis commendari potest:
sine

sine illa enim & in negotiis & in scientiis nihil habetur exactum; hinc illud vetus præceptum, *Age, quod agis.* At plerique sunt obtusi, qui etiam defixis mentis oculis nihil in rebus vident. Fateor. Sed sæpius evagatione mentis peccator, quod animum figere nesciamus; hinc forte Melancholici habentur ingeniosi & scientiis aptiores; non quod sint acutioris ingenii, sed attentioris; diu enim hærent cogitationibus suis. Hinc etiam Senes sapientiores sunt quam juvenes: illi enim sedata mente res diu expendunt, isti avolare statim gestiunt, vix momento rebus eisdem intendere solent.

Obscuritati perceptionis definitio medetur; hujus enim est, Terminos vagos, & qui ad plura trahi possunt, ad certam rem determinare, tuncque dicitur *Definitio nominis*: deinde etiam, si res ipsa Termino designata obscura sit, eam clarioribus ideis explicare, tuncque dicitur *Definitio rei*.

Confusioni demum perceptionis medetur Divisio, cuius est, rem Termino designatam, si multa aut in se involvat, aut sub se contineat, quæ uno intuitu distincte videri nequeant, in varias partes distinguere, quæ seorsim sumptæ propria quæque perceptione exactius intelligantur. Hujus quædam species est abstractio, quæ unam rationem ab aliis sejungit, ut attentius eam mens intueatur.

De his vitiosæ perceptionis remediis nunc speciatim dicendum, & quidem de Definitione, Divisione, & Abstractione propriis titulis; at de attentione parcius: hæc enim licet præcipuum momenti sit, & ejus defectu maximi quique errores vulgo contingant, cum tamen pendeat a cujusque voluntate, aut certe ab assuetudine, qua serio, ac diu rebus mentem advertere, atque reflectere satagit, magis commendari potest, quam præceptis dari. Hæc tamen, ut servare magnopere proderit, ita præscribere non erit inutile.

Primo, non nisi unum uno tempore considerandum; nam *pluribus intentus minor est ad singula sensus*. Seponantur ergo omnia alia, quæ ad rem, cui attendimus non pertinent, quasi omnino non essent, atque id solum agamus, quod agimus.

Secundo, justa mora considerandæ rei impendenda est, atque paullatim affuescendus animus, ne avolet, sed diu hæreat, ac rem defixis oculis placide, ac constanter aspiciat, primum advertendo vim termini, ejusque amplitudinem, deinde rem ipsam termino subjectam, ejusque omnes facies, atque attributa; nec desistendum, donec ea omnia, quantum fas erit, animo comprehensa habeantur, quod ut libentius fiat.

De Defectibus perceptionis. Ar. I. 71

Tertio, res, quas considerare volumus, proponenda nobis sunt ut admirabiles, ac magni momenti & pretii; nam quæ magni facimus, attentius consideramus.

Quarto, in iis delectabiliter occupanda mens est; nam delectatio maxime ad se rapit animum. Porro hanc admirationem & delectationem erga objecta studiorum nostrorum facile nobis conciliabimus, excitando in nobis ardentem amorem sapientiæ & veritatis, qua nihil divinius, nihil suavius & amabilius est. Hujus gustu semel imbutum animum non voluptas sensibilis, non fluxarum rerum curæ, non passionum perturbationes, quibus homines distrahi solent a contemplationis attentione, dimovebunt.

Quinto demum attentionem juvant locus solitarius, tempus nocturnum, calamus ad consignandas cogitationes semper paratus, repetita ejusdem rei contemplatio, donec alte animo hæreat; sed omnium maxime studium advocandi mentem ab externis & præsentibus, ut ad se ipsam introversa, iis, quæ cogitat, tota intendat aliarum rerum incuriosa & oblita, quandiu contemplationi vacat.

ARTICULUS SECUNDUS.

De modis sciendi, quibus adjuvatur terminorum perceptio; ac primum de Definitione.

Definitio ad eas orationes pertinet, quæ a Logicis modi sciendi vocantur. Itaque primum aliquid de modo sciendi in genere, tum de ipsa definitione dicendum.

§. I.

De modo sciendi in genere.

Modus sciendi tripliciter sumi solet. Primo latius pro omni eo, quod juvat ad scientias acquirendas: hoc sensu Logica modus sciendi dicitur, quia juvat ad alias scientias: item etiam methodus, quia disponit res, ut facilius sciri possint. Secundo modus sciendi strictissime sumitur pro eo, quod scientiam proprie dicitur nobis ingenerat: hoc sensu demonstratio sola est modus sciendi, quia scientia proprie est cognitio per demonstrationem acquisita. Tertio modus sciendi media quadam via dicitur id, quod rem ignotam clarioribus terminis explicat: eo sensu non usurpatur.

Modus sciendi sic sumptus definitur Oratio ignoti manifeste.

manifestativa. Dicitur *Oratio*, id est, brevis sermo duobus aut pluribus terminis comprehensus. Additur *ignoti manifestativa*, id est, in qua aliquid ignotum iis terminis explicatur, ut jam mens nostra illud clarius possit percipere.

Hujus tres omnino sunt species, *Definitio*, *Divisio*, *Argumentatio*.

Probatur hæc divisio. Tot esse debent modi sciendi, quot sunt in rebus ignota, seu quot sunt genera questionum; sed hæc questiones, eaque ignota ad tria genera reducuntur: ergo tres sunt modi sciendi. Major est certa, quia modus sciendi est oratio ignoti manifestativa, id est, qua ignotæ rei questioni fit satis. Minor probatur: Quæ de re ignorari possunt, & quæri, ad tria hæc capita reducuntur, Quid sit, seu essentia, Quotuplex sit, seu partes, Quid ei conveniat, aut repugnet, dum cum aliis rebus comparatur, seu attributa. Oratio, quæ manifestat essentiam, dicitur *Definitio*; ea, quæ partes distinguit, *Divisio*; quæ vero aliquod attributum obscurum rei convenire, aut repugnare convincit medio aliquo termino manifestante hujus attributi cum re connexionem, dicitur *Argumentatio*: ergo tres tantum sunt *Orationes ignoti manifestativæ*.

Dices. Omnis Oratio, manifestans ignotum, est modus sciendi: sed propositio etiam manifestat ignotum: ergo & ipsa est modus sciendi. Probatur Minor. Plura ignota fiunt nota nuda affirmatione; ut qui nescit, quo anno natus sit Christus, id scire incipit, dum ab alio in historia perito hanc audit propositionem: Christus natus est quadragesimo secundo anno Imperii Augusti; immo latentes cogitationes non alio modo aliis manifestamus, quam nudis affirmationibus, aut negationibus: ergo propositio manifestat ignotum.

Resp. Distinguo Minorem. Propositio manifestat ignotum improprie & historice narrando, concedo; proprie & doctrinaliter adducendo aliquid notius, nego. Itaque propositionem ignotam nude proponit, qui manifestandi modus est proprius historię; at si in re proposita sit aliquid obscurum, nihil ex se habet, quo illud illustret, sed recurrendum ad definitionem, aut divisionem, aut argumentationem: ut si dubitem de salute Salomonis, non fiam doctior hac propositione audita, Salomon est salvatus; sed ut nota mihi fiat, ratio proferenda est, cur affirmetur, puta, quia egit poenitentiam in senectute sua.

Instabis. Nuda propositio, quæ sit ab homine veraci, nos rei certiores efficit: ergo est modus sciendi.

Resp. Distinguo Antecedens. Nos efficit certiores ratio.

tione sui, nego; ratione discursus taciti, qui temper intervenit, concedo. In eo enim casu intervenit hic discursus: Quod homo verax asserit, certum videtur; at hic verax est: ergo certum, quod ipse asserit.

Urgebis. Hæc propositio, homo est animal rationale, a quocumque prolata manifestat ignotum: ergo est modus sciendi.

Resp. manifestare ignotum ratione definitionis, quam includit; at non ex vi propositionis.

Repones. Fumus ignem latentem manifestat, pallor ægritudinem: ergo hæc & alia hujusmodi signa pertinent ad Modos sciendi.

Resp. non manifestare ut Orationes clariore, sed ut signa indicativa; at nunc sermo est de eo, quod manifestat ignotum per modum Orationis. Deinde nec illa signa manifestant res ignotas, nisi ratione virtualis argumentationis, qua ex signo rem significatam colligimus.

Ex his sciendi Modis Definitio & Divisio juvant primam mentis operationem, nempe rerum perceptionem; nihil enim aliud sunt, quam distinctiores quædam ideæ advocatæ in subsidium mentis, ut clarius ac distinctius rem percipiat. At vero Argumentatio, etsi fiat per tertiam mentis operationem, attamen proprie est in subsidium secundæ, nempe iudicii; cum enim in propositione non est clara connexio prædicati cum subjecto, hæret iudicium; quod ut juvetur, per Argumentationem adhibetur terminus medius, qui evidenter conveniat duobus extremis propositionis, atque adeo ea conjungat, sicque determinet iudicium ad assensum, illustrando propositionem antea obscuram. Porro hic terminus medius aliquando est ipsa definitio, aut divisio termini obscuri in propositione; atque adeo & ipsæ etiam conducunt ad secundam mentis operationem, sed mediante argumentatione, de qua nihil hic ulterius dicemus, sed in tertia parte.

§. II.

De Definitione Nominis.

Definitio, ut antea monui, duplex est; alia Nominis, alia Rei. Definitio Nominis est Oratio explicans proprium Nominis significatum; plerumque enim eadem nomina aut usui, aut voluntate loquentium rebus diversis aptantur, ut hanc vocem, *Natura*, alio sensu Physicus, alio Metaphysicus, alio Logicus sumit. Determinandum itaque, quo sensu vox usurpetur. Id pertinet ad definitionem Nominis, quæ ideo disputationibus

bus præmitti debet, nisi aliunde certum sit, quam rem vox significet: alias vano conatu de nihilo sæpe pluribus argumentis contenditur. Sed cavendum, ne temere aliqua idea voci alligetur, a qua secundum usum communem abhorret. Servetur voci significatum ex usu illi tributum; at si varium est, tum determinandum, cui ex pluribus vocem hic & nunc tribuamus; ut hæc vox, *Natura*, usu plura significat: Physicus determinare debet, quo sensu eam sumat, nempe pro primo principio intrinseco motuum sensibilium, quo sensu Angeli non sunt naturæ. At Metaphysicuseam latius sumit pro substantia, ut est radix operationum & proprietatum: hoc sensu, & Angelus, & Deus quædam naturæ sunt; suas enim habent proprietates & operationes, licet spirituales, ac proinde supra naturam physice dictam elevatas: hinc substantiæ supernaturales dicuntur. At Logicus nomen Naturæ latissime sumit pro qualibet essentia, cujus aliquæ proprietates demonstrari possunt: hoc sensu definitio dicitur explicare naturam rei, id est, essentiam. Pleraque aliæ voces in Logica ipsa vario sensu usurpantur, ut istæ, ratio, conceptus, argumentatio, definitio; nempe modo pro ipsa operatione mentis rationantis, concipientis, &c. modo pro objecto hujus operationis; ut cum animal rationale dicitur ratio & conceptus hominis. Attamen aliquando additione terminus ille vagus restringitur ad unum certum significatum; nam actus mentis dicitur, conceptus formalis, definitio formalis, &c. at objectum dicitur ratio objectiva, conceptus objectivus, &c.

Grammatici alio sensu usurpant definitiones nominum, cum scilicet Nomen compositum, aut obscurum, duobus, aut pluribus aliis simplicioribus exponitur: ut Cosmographia est descriptio Mundi; Hydrographia descriptio aquarum. Huc pertinet Etymologia, quæ radicem vocis affert, ut *Providens*, est, quasi *procul videns*; sed hæc definitiones vix ad Scientias pertinent, quamvis ex his aliquando illustrari possint rerum notiones, ideoque non omnino in Scientiis negligendæ sunt.

Unum his addam, opere pretium non exiguum esse, ut aliquam Scientiam addiscent, terminorum definitiones primum attendant, easque memoriæ mandent, atque in promptu habeant; sunt enim elementa, immo & principia, ex quibus plerumque demonstrationes pendunt, ac veluti claves, sine quibus ad doctrinam non patet aditus.

§. III.

*De Definitione rei, quid & quæsup' ex sit,
qua ejus leges.*

Definitio rei est Oratio explicans naturam rei per terminum designatæ. Differt itaque a definitione Nominis, quod hæc solum designet, quam rem per terminum intelligamus; illa vero rem ipsam explicet; quam enim aliquando, ut explicemus, quid nomine velimus, ipsam rei definitionem afferamus; id tamen non semper fit: ut cum quis dicit, se hac voce, Saturnus, intelligere altissimum Planetam, figit quidem vagum nomen ad rem certam, non tamen ideo clare explicat hujus Planetæ naturam: itaque definito nomine, res ipsa ei subiecta propria definitione explicanda est. Id fit, cum ideam obscuram duabus, aut pluribus notis, ac perspicuis exponimus; aut certe, si hæc adhuc obscuræ sunt, rursus resolvendæ sunt in alias clariore, donec ad primas omnibus perspicuas perveniamus.

Definitio rei dividitur in essentialem, & descriptivam. Essentialis est, quæ rem explicat per principia ejus naturam constituentia; at plerumque nos latent: res enim magna ex parte nobis solum innotescunt ex quibusdam externis dotibus, aut causis, unde in subsidium advocatur definitio descriptiva: illa est, quæ rem explicat per quædam adjuncta; his enim habetur aliqua rei clarior notitia, ut radix ex foliis, floribus & fructibus innotescit.

Definitio essentialis est duplex. Alia dicitur Physica, quæ rem explicat per partes Physicas, materiam scilicet, & formam: ut cum dico, homo est compositum ex corpore & anima rationali. Alia est Metaphysica, quæ rem explicat per partes Metaphysicas: hæc sunt Genus & Differentia, ut, homo est animal rationale. Dicuntur partes Metaphysicæ, quia non re differunt, ut anima & corpus, sed sola mentis abstractione distinguuntur, quæ distinctionis modus Metaphysicæ & Logicæ proprius est.

Definitio descriptiva est triplex, Propria, Accidental, Causalis. Definitio Propria dicitur, quæ rem explicat per suas proprietates; ut homo est animal politicum, scientiæ capax. Definitio accidental, quæ rem explicat per varia accidentia, quæ quidem singula conveniunt aliis, at juncta soli definito. Hac ut liberiori utuntur Rhetores, minus Philosophi: sic Virgilius definit Polyphemum.

Monstrum horrendum, inferme, ingens, cui lumen ademptum,

Trunca mauium pinus regit & vestigia firmat.

Definitio causalis est, quæ rem explicat per causas extrinsecas, Finale scilicet, Exemplarem & Efficacem; ut, Homo est animal ad imaginem Dei factum propter beatitudinem. Tonitru est fragor editus ab accenso halitu intra nubem densam sese convolvente. Febris est calor præter naturam in cordo accensus, ad alias inde partes refluxus, ad debellandum humorem noxium.

Regulæ definitionum quatuor tradi solent. 1. Ut sit clarior definito, id est, ut ideis notioribus constet, alias illud non explicabit. Ne sit superflua, aut diminuta; superflua enim mentem onerat & confundit; diminuta vero non satis instruit. 3. Ut constet genere, & differentia: his enim velut finibus essentia rei continetur. Genus vero debet esse proximum, quantum fieri potest: unde illa minus exacta est, homo est vivens rationale: illa exactior, est animal rationale. 4. Ut convertatur cum definito, seu, ut de definitione dici possit quidquid de re definita dicitur, & contra: definitio enim est ipsum definitum clarius explicatum. Intellige tamen de prædicatis primo intentionalibus, non de secundo intentionalibus; non enim de definito dicitur, quod sit Modus sciendi.

Dices. Nihil definiri potest per se ipsum; sed hic definita fuit definitio per se ipsam: ergo male definita est. Major patet ex regulis; idem enim non est clarius seipso. Minor probatur. Definitio definita est per definitionem: ergo per seipsam.

Resp. Negando Minorem. Ad probationem distinguo antecedens. Definita definitio est per definitionem eodem modo sumptam, nego; sub diverso modo, concedo. Definitio itaque duobus modis sumitur; primo pro terminis definiendis; secundo pro dispositione terminorum in modum Orationis illius, quæ a Logicis definitio dicitur. Nos hic definitionem hoc posteriori modo sumptam, non per se ipsam, sed per terminos eam explicantes definimus; eos tamen etiam in modum definitionis disposuimus, quia hæc instrumenta mentis non solum ad alia, sed etiam ad se ipsa intelligenda inserviunt: mens enim est supra se ipsam reflexiva, nec alia tantum, sed & se ipsam cognoscit. Quo fit, ut hæc mentis instrumenta non modo aliorum, sed etiam sui ipsius cognitionem juvent. Sermone loquimur de ipso sermone, agumentamur de argumentatione, dividimus divisionem, propositionibus explicamus naturam propositionis: sic definitionem terminis in modum definitionis dispositis definimus.

ARTICULUS TERTIUS.

De Divisione .

Divisio claritatis parens , memoriæ dux , scientiarum œconomia , tanti momenti est , ut Socrates in Phœdro dixerit : *Si nactus fuero ducem , qui recte partiri sciât , ejus ego vestigia ut Dei cujusdam sequar* . Circa illam tria quæri possunt : primo , quid sit : secundo , quotuplex sit : tertio , quæ sint ejus leges .

Quantum ad primum , Divisio definitur Oratio explicans rem per partes , seu totum distribuens in suas partes ; totum enim est magis confusum : unde , ut explicetur , distinguendum est in partes : hæc igitur oratio , in qua fit talis distinctio , vocatur *Divisio* .

Quantum ad secundum , cum divisio resolvat Totum in partes , juxta diversitatem Totorum , erit etiam diversitas divisionum ; unde quia triplex est Totum , scilicet actuale , potentiale , & accidentale ; triplex quoque assignatur divisio , actualis scilicet , potentialis , & accidentalis .

Divisio actualis est , quæ totum dividit in partes , ex quibus actu constat , seu quas de facto in se habet ; sive illæ partes sint physicae , ut cum dico : hominis alia pars corpus , alia anima ; sive metaphysicae , ut cum species dividitur in genus , & differentiam ; ut : hominis alia pars animal , alia rationale ; sive integrantes , id est , ex quibus ita totum constat , ut sine qualibet illarum concipi possit , saltem imperfectum ; ut dum corpus dividitur in caput , manus , pectus , &c .

Divisio potentialis est , quæ distribuit totum potentiale in partes , quas sub se continet , seu quæ dividit universale in sua particularia : nam universale est quasi totum aliquod continens sub se plura particularia , ut animal continet sub se hominem , pisces , aves , &c . Hæc divisio duplex est , univoca scilicet & analogica . Univoca est , quando totum potentiale eodem modo convenit suis inferioribus : Sic animal dividitur in terrestre , aquaticum & amphibium . Divisio Analogica est , quando totum potentiale non convenit eodem modo suis inferioribus , sed solum per quandam proportionem ; ut dum caput , dividitur in caput hominis , montis , & libri ; caput enim non dicitur eodem modo de capite hominis & de capite montis , aut libri .

Divisio accidentalis est , qua vel subiectum dividitur in sua accidentia ; ut homo in album & nigrum ; vel accidens in sua subiecta , ut album in nivem , papyrus & lac ;

hæc; vel demum accidens in accidentia, ut album, in amarum & dulce.

Regulæ divisionis quatuor sunt. Prima, ut divisum sit majus qualibet parte dividente: unde mala hæc est divisio: Animalium aliud rationale, aliud sensitivum, quia sensitivum æquatur animali; nam omne animal est sensitivum.

Secunda, ut totum divisum adæquetur membris dividendis simul sumptis, & membra dividenda toti; unde mala est hæc divisio: Terra dividitur in Europam, Asiam, & Africam; nam præterea datur alia pars, scilicet America.

Tertia, ut membra dividenda se aliquo modo excludant; unde ista divisio non est bona: Terra dividitur in Europam, Asiam, Africam, Americam & Galliam; quia Gallia includitur in Europa.

Quarta, ut divisio sit brevis, quantum fieri potest: id est, paucis membris contenta. Addi etiam potest, ne sit nimia, nam dum ad minutiora descendit, mentem confundit: *Confusum enim est, quidquid in pulverem seorsum est.*

ARTICULUS QUARTUS.

De Abstractione.

EA est humanæ mentis angustia, ut rem tantisper compositam uno conspectu distincte percipere non valeat. Hinc cogitur, non solum eam in partes, si quas habeat, dividere, sed etiam sæpe unam rei partem in varios conceptus distinguere, quorum quemlibet seorsim ab alio considerando distinctius percipiat: hæc distincta consideratio, abstractio dicitur: ut cum in homine diversos gradus mente distinguimus, quod homo est, quod animal, quod vivens, quod compositum ex elementis, quod substantia, quod ens. In auro, quod fulvum, quod ponderosum, quod ductile; ea que notitias ab aliis divulsas per se seorsim expendimus.

Abstractio præcipue triplex est. Prima est abstractio formæ a subjecto, seu materia. Locum habet in concretis. Concretum enim duo importat, formam, & subjectum; ut justus dicit justitiam, & id, quod eam habet. Hæc tam diversa uno intuitu conuse solum intelligi possunt; itaque subjectum seponimus; solum formam attendimus; eam, quasi solitaria subsisteret, consideramus. Hac abstractione communiter scientiæ utuntur: ut Logica solum formam syllogismi spectat: Moralis formam virtutis: Mathematica quantitatem: De subje-

ctis

lis, quibus insunt res huiusmodi, parum curant. Secunda est abstractio notionis universalis a particulari: universaliora enim sunt notiora intellectui; & ideo fecernuntur a particularibus, ut ab iis incipiens cognitio ad penitiores differentias facilius descendat: ut Physica primo ens mobile in communi, & Moralis virtutem in genere considerat; deinde ad eorum differentias & species fit progressus.

Tertia est abstractio attributi ab attributo, cui in subiecto junctum est; cum scilicet mens in eadem re varia distinguit attributa, quæ seorsim considerat: ut Theologus in Deo distinguit simplicitatem, bonitatem, unitatem, infinitudinem, immutabilitatem, æternitatem, immensitatem, quæ omnia seorsim considerat. Hæc dici solet præcisio. Duplex est, Objectiva & Formalis. Præcisio objectiva dicitur, cum rationes mente perceptæ ita distinctæ sunt, ut una aliam in suo conceptu non includat: tunc enim præcisio se tenet ex parte objecti, ut in homine præcisio objectiva est inter animalitatem & rationalitatem: non enim de conceptu animalitatis est rationalitas, licet re ipsa in homine non distinguantur. Præcisio formalis est, cum una ratio aliam in suo conceptu includit: sic bonitas divina includit immensitatem, æternitatem, &c non enim summa esset, si æterna & immensa non esset: attamen intellectus distinctis conceptibus has dotes percipit, ideoque non ex parte objecti, sed solum ex parte actus cognoscentis præcisæ dicuntur, quatenus in unam solam mens expresse intendit, aliis in ea inclusis minus attendit, quamvis eas non excludat: hæc præcisio etiam dici solet *per modum includentis & inclusi, & per modum expliciti & impliciti*. Una enim ratio ita ab alia præscia dicitur, ut tamen eam implicite includat; sic ens, unum, verum, bonum distinguuntur. Sed de prima mentis operatione hæcenus.

SECUNDA PARS LOGICÆ MINORIS

De Judicio & Propositionibus.

Mens plures Ideas seorsim perceptas, ac suis terminis expressas invicem comparat; tque si idem sint, unam de alia affirmat; sin minus negat. Hæc secunda mentis operatio Judicium dicitur, cujus objectum est Propositio. De illa quatuor articulis agemus; primus erit de natura propositionis; secundus de divisione propositionum; tertius de proprietatibus propositionum; quartus de recto propositionum Judicio.

ARTICULUS PRIMUS.

*Quid sit Propositio, ubi de Oratione,
Nomine, & Verbo.*

Propositio definitur Oratio enunciativa unius de alio; vel Oratio significans verum, aut falsum. Prima definitio est essentialis; nam in eo sita est essentia Propositionis, ut per eam enuntiemus, quid nobis de re videatur: unde ab Aristotele dicitur Interpretatio, quia latens animi judicium explicat. Secunda vero definitio est descriptiva: nam ex eo, quod propositio enuntiet unum de alio, sequitur, ut vel vera sit, si res ita se habet, ut dicitur; aut falsa, si aliter sit, ac dicitur.

Ex his sequitur, propositionem constare semper duobus saltem terminis, ac præterea copula illos conjungente; cum enim unum de alio enuntiet, in ea debet esse terminus, de quo aliquid enuntietur, qui dicitur *Subjectum*; & terminus, qui de alio enunciatur, qui *Prædicatum* vocatur; & demum copula, quæ utrumque conjungat, & sit nota judicii nostri. Aliquando tamen hæc omnia una voce exprimuntur, ut cum dico, Amo, ea voce judicium integrum exprimitur, & Propositio continetur; ac sensu tamen discreta sunt: hunc enim ea vox sensum facit, Ego sum amans. Termini Propositionis dicuntur Nomina, Copula vero dicitur Verbum, compositum ex his dicitur Oratio; unde hic aliquid dicendum de Nomine, Verbo, & Oratione.

Nomen definitur vox significativa ad placitum sine tempore, cujus nulla pars separata significat, finita & recta; ut Deus, Virtus, Homo. Quateus est vox *significativa ad placitum*, convenit cum aliis partibus Propositionis. Additur *sine tempore*, ut distinguatur a Verbo, quod significat cum tempore; ut: amo, amavi. Dicitur *cujus nulla pars separata significat*, ut distinguatur ab Oratione, quæ constat vocibus separatim aliquid significantibus. Additur *finita*, ut distinguatur a terminis infinitis, ut: non homo, non virtus, quæ simpliciter nomina non censentur. Additur *recta*, ut distinguatur a nominibus obliquis; ut: Catonis, Virtutis, quæ non sunt proprie nominis, sed casus nominis.

Verbum est vox significativa ad placitum cum tempore, cujus nulla pars separata significat, finita & recta; ut lego, legi, legam, significant cum tempore. *Finita* dicitur, ut excludatur infinitivum verbi, quod nullum tempus determinat; ut: legere, currere. *Recta*, ut casus verbi excludantur; ut: amarem, amaverim.

Verbum significat cum tempore, quia est nota existentia, aut actionis, seu exercitii essendi, aut agendi, quod tempore mensuratur. Nomen significat sine tempore, quia rem præcise significat ab omni existentia & actione sejunctam; ut: Virtus, Deus, præcise rem significant.

Duplex est verbum substantivum, & adjectivum. Substantivum præcise *esse* significat, & est unicum, nempe sum, es, est. Adjectivum aliquid exprimit ipsi *esse* adjectum; ut: curro idem est, ac ego sum currens.

Oratio est vox significativa ad placitum, cujus partes separatæ significant; ut: homo est animal: utinam Deo fruere. Significant, inquam, eo modo, quo in toto significabant, nam & partes nominum quorundam separatæ significant, ut Dominus, Do Minus; at non eo modo, quo junctæ.

Duplex est Oratio. Perfecta, quæ aliquid perfecte exprimit; ut: Omnis avarus est crudelis. Imperfecta, quæ animum tenet suspensum; ut: quos ego, si dixerim.

Oratio perfecta est quintuplex, Indicativa, ut homo currit. Imperativa, ut esto vir bonus. Optativa, ut utinam saperetis. Interrogativa, ut quis me liberabit de corpore mortis hujus? Deprecativa, ut Miserere mei Deus. Sola indicativa pertinet ad Logicam, quia iudicium nostrum exprimit; cæteræ affectus denotant, ideoque ad Rhetores pertinent.

ARTICULUS SECUNDUS.

De variis Propositionum divisionibus.

Propositio duobus modis spectari potest. Primo secundum se; deinde quatenus ei aliquid admiscetur, ex quo variationem habet. Hic primum agemus de propositionis secundum se spectatae divisionibus; tum vero de his divisionibus, quæ illi conveniunt ratione alicujus adjuncti.

§. I.

De divisione Propositionis secundum se spectatae.

IN Propositione secundum se spectata quatuor sunt, Materia, Forma, Quantitas, Qualitas. Ex his quatuor capitibus quatuor divisionum modi oriuntur.

Propositio ratione materiæ, circa quam versatur, dividitur in Necessariam, Contingentem, Possibilem, Impossibilem. Necessaria dicitur, cujus prædicatum ita convenit subjecto, ut ei non convenire non possit: ut, Deus est æternus: homo est animal rationale. Contingens est, cujus prædicatum ita convenit subjecto, ut possit non convenire: ut, Petrus loquitur. Possibilis, cujus prædicatum potest convenire subjecto, esto non conveniat, ut, Omnes gallinæ sunt albæ; possunt enim esse tales, quamvis non sint. Impossibilis est, cujus prædicatum subjecto repugnat, ut: Justitia est iniquitas.

Propositio ratione formæ dividitur in affirmativam, quæ asserit unam de alio, ut Deus est justus; & negativam, quæ negat, ut Deus non est mutabilis: ubi nota, negationem non continuo efficere propositionem negativam, sed solum si cadat supra copulam; unde hæc non sunt negativæ, sed affirmativæ: Deus præcipit non furari: homo est non lapis.

Propositio ratione quantitatis dividitur in Universalem, Particularem, Singularem & Insemitam. Porro hæc quantitas attenditur penes subjectum; itaque propositio universalis est, cujus subjectum afficitur signo universalis *omnis, nullus*; ut *omnis peccans est ignorans*. Particularis est, cujus subjectum afficitur signo particulari, ut *quidam pisces respirant: quidam pisces non respirant*. Singularis est, cujus subjectum aut singulare est, aut affectum signo singulari, ut *Plato docuit Athenis: hic homo est bonus*. Indefinita dicitur, cujus subjectum nullo afficitur signo, ut *melancholici sunt suspiciosi: Cupiditas nullo contenta est*.

Præ

De variis Proposit. &c. Ar. II. 83

Propositio ratione qualitatis, seu proprietatis suæ dividitur in veram & falsam. Vera est, quæ res enunciat, ut sunt: falsa, quæ aliter, ac sunt; nam ex eo quod res est, aut non est, Propositio dicitur vera, aut falsa.

§. II.

De divisione Propositionum ratione alienius adjuncti,
ac primo de propositione simplici
& composita.

EX adjuncto propositiones dividuntur primo in Simples seu Categoricalas; & Compositas, seu Hypothesicas. Secundo in Exponibiles & Exponentes Tertio in Absolutas & Modales: de prioribus hic dicemus, deinde de aliis.

Propositio simplex, seu categorica dicitur, quæ constet uno prædicato, subjecto & copula; ut Omnis avarus est miser. Nihil refert, an plures, paucioresve termini sint ex parte prædicati, aut subjecti, modo per modum unius prædicati & subjecti copula jungantur; ut hæc Horatii simplex est, *Raro antecedente in scielestum deseruit pede pena claudo*: hæc enim una copula, nempe uno verbo junguntur, immo etiam si integræ propositiones, ut sæpe fit, ex parte prædicati, aut subjecti involvantur, non propterea desinit esse simplex propositio; ut illa ejusdem Horatii, *Beatus ille, qui procul negotiis, ut prisca gens mortalium, paterna rura bobus exercet suis, solutus omnifere*; nam copula est subaudita, cum prædicato *beatus* involutæ propositiones ad modum unius subjecti junguntur.

Simplex propositio una voce contenta dicitur de primo adjacente, ut illa, *Curro*. Si verbum includat prædicatum solum, dicitur de secundo adjacente, ut *Adam peccavit*. Si subjectum, prædicatum, & copula distinctis vocibus exprimantur, dicitur de tertio adjacente, ut hæc; *Sol est lucidus*.

Propositio composita est, quæ pluribus simplicibus aliqua particula unitis constat: ut eodem tempore Achab regnabat in Judæa, & Romulus Romam in Italia condebat: Pythagoras docuit, animas migrare de corpore in corpus, & non esse licitum vesci carnibus. Hæc etiam est composita: *vita & mors in manu linguæ*; duas enim categoricas includit, nempe *mors est in manu linguæ*, & *vita est in manu linguæ*.

Propositio composita quintuplex est, Conditionalis, Causalis, Copulativa, Disjunctiva, & Discretiva.

Conditionalis est, cum simplices propositiones uniu-

tur conditionali particula *si*; ut illæ Christi: Si quis diligit me sermonem meum servabit: si non venissem, peccatum non haberent. Ut vera sit, sufficit, unum sequi ex alio, licet sæpe neutrum sit verum, ut in posteriori allata; proprie enim affirmatur utriusque nexus, at non alterutra propositio connexa.

Causalis est, quæ duas simplices unit causali particula *quia, eo quod*; ut, Superbit, quia dives est, Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Falsa est, si antecedens non sit causa consequentis, licet utrumque verum sit; affirmat enim, unum esse causam alterius; ut ista falsa est: homo est rationalis, quia rationalis.

Copulativa est, quæ plures simplices jungit particula *Et*: ut illa Ovidii, *Et genus & proavos & quæ non fecimus ipsi, vix ea nostra puto*. Aliquando conjunctio non exprimitur, sed subintelligitur, ut in illa Horatii, *Sperat in faustis, metuit secundis, alteram sortem Lene præparatum petus*. Ut vera sit, necesse est, omnes simplices esse veras; nam earum conjunctio affirmatur, vel negatur.

Disjunctiva est, quæ simplices unit particula *vel, aut*; ut illa Terentii: *aut amat, aut odit mulier, nihil est tertium*. ut vera sit, sufficit, alterutram debere esse veram: unde falsa est, cum inter duas disjunctivas est medium, ut illa Terentii absolute falsa est; nam potest mulier nec amare, nec odisse. Vera tamen est, ut in pluribus.

Discretiva est, quæ unit duas simplices particula *discretiva sed, tamen*; ut: non est doctus, sed tamen pius; non splendor natalium, sed virtus nobiles efficit.

§. III.

De Propositione exponibili & exponente.

Propositio Exponibilis dicitur, quæ voce simplex videtur, cum re ipsa sit composita; ideoque per compositam explicatur, quæ dicitur ejus respectu *exponens*.

Quadruplex distingui potest, Exclusiva, Exceptiva, Comparativa, Reduplicativa.

Exclusiva est, cui miscetur particula *exclusiva solum, tantum*; ut, Virtus tantum laudanda est; hanc enim copulativam includit, Virtus laudanda est, & nihil præter virtutem est laude dignum. Particula exclusiva aliquando ex parte prædicati se tenet, & tunc cætera prædicata excludit a subjecto; ut: divitiæ ad usum parandæ sunt. Aliquando se tenet ex parte subjecti, & tunc excludit cætera subjecta a prædicato; ut: solus Deus æternus est.

Exce.

Exceptiva est, quæ afficitur exceptivis particulis *præter*, *nisi*; ut illa Terentii: *imperitus, nisi quod ipse facit, id rectum putat*, Hanc exponentem includit, Imperitus id, quod facit, rectum putat, & ab aliis facta recta esse non putat.

Comparativa est, quæ particula comparativa seu expressa, seu implicita afficitur; ut, Amicum perdere est damnorum maximum; hanc enim includit: amicum perdere damnum, & aliæ jacturæ non ita damnosæ sunt.

Reduplicativa Propositio est, cujus objectum particula reduplicante afficitur *quatenus*, *inquantum*, *ut*, *secundum quod*; ut: Prudens quatenus prudens bonus est, Artifex ut artifex non peccat in opere. Sed notandum, aliquando particulas illas sumi reduplicative, aliquando specificative tantum; sumuntur reduplicative, cum subiectum est propria causa formalis, aut efficiens prædicati; ut: Prudens quatenus prudens omnia ordinate agit: Ignis ut ignis comburit. At si subiectum non sit propria ratio prædicati, eam tamen aliquo modo includat, puta, quia est ejus quædam species, aut proprium subiectum; tunc particula reduplicans sumitur specificative, ut: homo quatenus homo sentit. Id verum est specificative, nam licet homo non sit propria ratio sentiendi, eam tamen includit: at in sensu reduplicativo falsum est, nam homo non sentit, quia homo, sed quia animal. Hæc etiam falsæ sunt in sensu reduplicativo, veræ in sensu specificativo: Homo ut homo videbit Deum: Homo ut homo virtute perficitur: Corpus ut corpus corrumpitur; Justus ut justus peccare potest.

§. IV.

De Propositione absoluta & modalis.

Propositio absoluta dicitur, quæ simpliciter enunciat Prædicatum de subiecto; ut, Omnis avarus est miser. Modalis vero dicitur, quæ exprimit modum, quo Prædicatum connectitur cum subiecto, ut, Necessarium est avarum esse miserum: unde in modalis propositione duo distinguenda sunt, *Dictum* & *Modus*. *Dictum* vocatur propositio absoluta in modalis inclusa; ut in illa re: avarus est miser, est *Dictum*; *Necessarium* vero est *Modus*.

Quatuor sunt hi modi; necessario, contingenter, possibiliter, impossibiliter; unde quatuor sunt species modalium; ut: homo necessario est rationalis: homo contingenter est bonus: homo possibiliter est malus: homo impossibiliter est Angelus.

Porro hi modi dupliciter exprimi possunt : vel nomine ; ut, necessarium est hominem mori : vel adverbio ; ut homo necessario moritur. Modalis, in qua modus nomine exprimitur, dicitur esse sensus compositi : conjungit enim subjectum ut jacet cum prædicato ; ut illa, Possibile est justum esse malum, innuit fieri posse, ut quis sit simul justus & malus ; at vero modalis, in qua modus adverbio exprimitur, dicitur esse sensus divisi, ut illa : Justus est possibiliter injustus, non videtur affirmare fieri posse, ut quis simul sit justus & injustus ; sed solum, ut qui nunc justus, est fieri possit injustus amittendo Justitiam : unde exacte loquendo prima falsa est, posterior vera ; attamen utraque melius in usu distinguitur, ne contentio sit de modo loquendi, & sive quis dicat : Possibile esse justum esse injustum, sive justum esse possibiliter injustum, dicendum, id verum esse in sensu diviso, falsum in sensu composito.

Circa propositiones modales quædam notanda sunt.

1. In modalibus compositis Modus semper est prædicatum, Dictum vero est subjectum ; nam modus enuntiatur de dicto. Nec refert, quod modus prior sit ordine : non enim in propositionibus semper præit subjectum ; nec ordine, sed sensu judicandum est, quis terminus sit prædicatum. Ille, qui de alio dicitur, semper est prædicatum, quocumque ordine proferatur, ut in istis : Lex divina præcipit non occidere : Magnus quæstus est pietas cum sufficientia : Turpe est obsequi libidini. *Non occidere, pietas, obsequi libidini,* sunt subjecta, licet postponantur.

2. Modales compositæ videntur omnes esse singulares ; hæc enim propositio, quæ est subjectum, se habet ut aliquid singulare, de quo modus prædicatur ; ut in illa : Necessè est omne peccatum aut a te, aut a Deo puniri : hæc propositio est velut dictum singulare, de quo Necessarium affirmatur.

Attamen attenditur in illis quidam proprius modus universalitatis & particularitatis, quatenus hi modi æquivalent signis universalibus, nam *Necessarium*, æquivalet *Omni* ; *Impossibile* æquivalet *Nulli* quia quod necessarium est esse, semper est ; quod impossibile est esse, nusquam est. *Possibile* vero & *Contingens* æquivalent signo particulari ; quod enim contingens & possibile est, aliquando est, aliquando non est.

ARTICULUS TERTIUS.

De Proprietatibus propositionis.

Tres sunt proprietates propositionis, Oppositio, Con-
versio, Æquipollentia. De illis agemus tribus pa-
ragraphis.

§. I.

De Oppositione.

Oppositio definitur affirmatio & negatio ejusdem de
eodem, seu Repugnantia inter duas propositiones
eodem prædicato & subjecto constantes: unde duæ con-
ditiones requiruntur ad oppositionem. Prima, ut utra-
que propositio sit ejusdem prædicati, & ejusdem subjecti;
minima enim variatio prædicati, vel subjecti tollit op-
positionem. Defectu hujus conditionis, illæ propositio-
nes non sunt oppositæ: Omnis homo non est necessario
albus; aliquis homo est contingenter albus; aliquis ho-
mo ægrotat hodie; nullus homo ægrotabat cras. Secun-
da conditio est, ut una propositio sit affirmativa, & alte-
ra negativa; unde istæ non opponuntur proprie: Omnis
homo est justus: aliquis homo est injustus.

Oppositio est triplex, Contradictoria, Contraria &
subcontraria.

Oppositio contradictoria est repugnantia inter duas
propositiones, quarum una est universalis, & altera par-
ticularis, vel utraque singularis; una affirmativa, & al-
tera negativa; ut, omnis homo disputat; aliquis homo
non disputat; Petrus est justus; Petrus non est justus.

Regula pro contradictoriis est, quod *nunquam possunt
esse simul vera, aut simul falsa*; alias idem esset & non es-
set, quod est impossibile.

Oppositio contraria est repugnantia inter duas propo-
sitiones universales, quarum una est affirmativa, & al-
tera negativa: ut, omnis homo est justus: nullus homo
est justus.

Regula pro contrariis est, quod *nunquam possunt esse
simul vera, tunc tamen simul falsa*.

Ratio istius regulæ est, quia si duæ universales essent
simul vera, propositio quoque particularis contenta sub
qualibet illarum esset vera, quæ cum sit contradictoria
alterius contrariæ, sequeretur, duas contradictorias esse
simul veras: ut si istæ sunt veræ. Omnis homo currit,
nullus homo currit; ista etiam erit vera, Aliquis homo
non

non currit : quæ cum sit contradictoria istius, omnis homo currit, duæ contradictoriæ erunt veræ. Attamen possunt esse simul falsæ, ut patet in istis : omnis homo est albus, nullus homo est albus; cum enim ex contrariis una affirmet, prædicatum convenire omni subjecto; altera vero dicat, prædicatum nulli subjecto convenire, fieri potest, ut prædicatum conveniat tantum alicui subjecto, & tunc utraque universalis erit falsa.

Oppositio subcontraria est repugnantia inter duas propositiones particulares, quarum una affirmat, altera negat; ut, Aliquis homo est justus, Aliquis homo non est justus.

Regula pro istis est, quod *nanquam possunt esse simul falsæ, bene tamen simul veræ*; ut patet in istis, Quidam homo est justus, Quidam homo non est justus; utrumque enim verum est. Ratio istius regulæ est, quia si duæ subcontrariæ essent simul falsæ, earum contradictoriæ essent simul veræ; quæ cum sint contrariæ, darentur duæ contrariæ simul veræ, quod ostensum est supra, esse impossibile.

Quidam addunt quartum genus oppositionis, quam vocant *Subalternam*; & est inter duas affirmativas, vel duas negativas, quarum una est universalis, & alia particularis; ut : omnis homo loquitur : aliquis homo loquitur, sed ista non est proprie oppositio, quia non est secundum affirmationem & negationem.

§. II.

De *Æquipollentia*.

Æquipollentia est, ut vox ipsa indicat, Eadem vis, idemque sensus duarum propositionum ex æquipollentia signorum proventens; unde sicut quælibet propositio habet aliquam sibi oppositam, ita & æquipollentem; si enim addatur particula negativa, propositio fit æquivalens suæ oppositæ; ut ista : omnis homo est justus, si addam particulam negativam *non*, dicendo, Non omnis homo est justus, fiet æquipollens suæ contradictoriæ, Aliquis homo non est justus. Pro hujusmodi æquipollentiis traduntur tres regulæ.

Prima regula est. Propositio contradictoria, si ei præponatur negatio, redditur æquivalens suæ contradictoriæ : ut, Non aliquis homo est justus; idem est ac, Nullus homo est justus.

Secunda regula est. Propositio contraria, si ei postponatur negatio, redditur æquivalens suæ contrariæ : ut, Nullus homo disputat; si postponas particulam negativam,

vam, dicendo, Nullus homo non disputat, æquivalet
isti, omnis homo disputat.

Tertia regula est. Propositio subalterna, si ei præponas & postponas particulam negativam, æquivalet alteri subalternæ; ut ista: aliquis homo disputat, si adjungatur ante & post negatio, dicendo: non aliquis homo non disputat, æquivalet isti: omnis homo disputat.

Ratio istarum regularum est, quod particula negativa destruit id, quod post se reperit: unde quando præponitur propositioni universali affirmativæ, destruit ejus universalitatem & affirmationem, redditque illam particularem negativam; quando vero postponitur signo universali, tunc relinquit ipsum in sua universalitate, & solum destruit affirmationem. Istæ autem regulæ, ut facilius memoria teneantur, hoc versiculo conclusæ sunt,
Præ, contradic: post, contra: præ, postque subalter:

Id est, Si vis reddere propositiones æquipollentes, negationem præpone contradictoriis: postpone contrariis: præpone, & postpone subalternis.

§. III.

De Propositionis Conversione.

Conversione definitur Inversio Propositionis, ita ut retenta veritate, ex prædicato fiat subiectum, & ex subiecto prædicatum: ut: aliquis homo est niger: aliquod nigrum est homo. Propositiones convertendæ possunt esse in quadruplici differentia. Aliquæ sunt universales affirmativæ; ut: omnis homo est justus. Quædam universales negativæ; ut: nullus homo est justus. Quædam particulares affirmativæ; ut: aliquis homo est justus. Quædam particulares negativæ; ut: aliquis homo non est justus. Quælibet suo modo convertitur; unde.

Triplex est Conversio, scilicet simplex, per accidens, & per contrapositionem.

Conversio simplex est mutatio prædicati in subiectum servata eadem quantitate, id est, universalitate, aut particularitate: ut; aliquis homo est justus: aliquis justus est homo.

Conversio per accidens est mutatio prædicati in subiectum variata quantitate, ita ut ex universali propositio fiat particularis; ut; omnis homo est animal: aliquod animal est homo.

Conversio per contrapositionem est mutatio prædicati in subiectum mutatis terminis finitis in infinitos. Terminus infinitus est, qui afficitur particula negativa;

tiva: ut, non homo, non lapis: Exemplum istius conversionis est: omnis homo est animal: omne non animal est non homo.

Regulæ conversionum tres sunt, Prima: Propositio universalis negativa, & particularis affirmativa convertuntur simpliciter; ut, nullus homo est Angelus: nullus Angelus est homo; aliquis homo est justus: aliquis justus est homo.

Secunda regula est. Propositio universalis affirmativa convertitur per accidens; ut, omnis homo est animal: aliquod animal est homo. Universalis negativa potest etiam isto modo converti; ut, nullus homo est lapis: aliquis lapis non est homo.

Tertia regula est. Particularis negativa convertitur per contrapositionem, ut: aliquis homo non est justus: aliquis non justus non est non homo. Universalis affirmativa etiam isto modo converti potest, ut: omnis homo est animal, omne non animal est non homo. Cæterum ut istæ regulæ facilius memoria teneantur, omnes comprehenduntur duobus versiculis.

FECI simpliciter convertitur, EVA per accid.
ASTO per contrap. sic fit Conversio tota.

In his versiculis nota quatuor vocales istarum trium vocum *FECI*, *EVA*, *ASTO*. . Nam per *E* significatur propositio universalis negativa: per *I* significatur particulari affirmativa: per *A* significatur universalis affirmativa: per *O* significatur particularis negativa, juxta istos versus.

Asserit A, negat E, verum generaliter ambo.
Asserit I, negat O, sed particulariter ambo.

Sensus ergo priorum carminum est, quod universalis negativa, & particularis affirmativa, quæ designantur per *E*, & *I*, in voce *FECI*, convertuntur simpliciter. At vero universalis negativa, & universalis affirmativa, designatæ per *E*, & *A*, in voce *EVA*, convertuntur per accidens. Demum universalis affirmativa, & particularis negativa, designatæ per *A*, & *O*, in voce *ASTO*, convertuntur per contrapositionem.

Circa modales, licet quidam varias & intricatissimas regulas fuscè tradant, secutus tamen expeditiorem viam, dico, quod si sint divisa, id est, si modus exprimat adverbialiter, ut in illa: homo contingenter est albus, eodem modo loquendum est de illis, ac de absolutis. Si vero sint compositæ, id est, modus, exprimaturnominali.

Di Propriet. Proposit. Ar. III. 97

naliter, ut in ista: contingens est hominem esse album, in primis conversio non habet in eis locum, quia modus, qui se tenet ex parte prædicati, nullatenus debet variari. Ex oppositionibus vero sola contradictoria in eis reperitur, quia omnes istæ propositiones sunt quasi singulares; dum enim dico, *Necessarium est, omnem hominem esse rationalem, idem est ac si dicerem, hæc propositio, homo est rationalis, est necessario vera.* In singularibus autem propositionibus sola oppositio contradictoria reperitur.

Cæterum præterea posset in illis attendi alia oppositio proveniens ex modis, qui, ut supra notavi, habent aliquando similitudinem cum signis: *Necessarium cum Omni: Impossibile cum Nullo: Possibile & Contingens cum aliquo;* unde *Neceesse est esse, & Impossibile est esse, sunt contraria: Possibile est esse, & Possibile est non esse, sunt subcontraria: Ne esse est esse, & Possibile est esse, sunt subalternæ, sicut Impossibile est esse, & Possibile est non esse.* At vero *Necessarium est esse, & Possibile est non esse; Impossibile est esse, & Possibile est esse, sunt contradictoria;* unde si apponatur illis particula negativa, juxta prædictas regulas poterunt reddi invicem æquipollentia.

ARTICULUS QUARTUS.

De recto Propositionum Judicio.

Propositionum naturam, divisionem & proprietates nosse non tanti est; at in recto earum Judicio præcipua mentis perfectio, atque omnis sapientiæ summa consistit. Rem tanti usus & fructus tum in scientiis, tum in negotiis ut expendamus, primo videndum, in quo sita sit hæc Judicii rectitudo: deinde qui defectus ab ea nos abducant: postremo qua via hæc rectitudo possit haberi.

§. I.

In quo sita sit rectitudo Judicii.

Rectum est, quod suæ regulæ concordat; unde rectum Judicium dicitur, quod suæ regulæ conforme est. Porro regula nostri judicii est cognitio rei judicandæ, seu, ut loquitur S. Thomas 1. p. q. 16. a. 2. forma, quam de re intellectus apprehendit. Unde recte judicamus, cum juxta cognitionis, quam de rebus habemus, mensuram judicia nostra temperamus, juxta illud Proverb. 12. *Quis novit loquitur, iudex est justitia.* Inique vero judicamus,

mus, cum vel de re ignota decernimus, vel ultra modum nostræ cognitionis iudicia nostra promovemus; itaque ad rectitudinem Iudicii duo requiruntur. Primo sufficiens examen rei, de qua iudicandum est. Secundo commensuratio Iudicii cum cognitione rei.

In primis præire debet examen, quo nobis propositio iudicanda possit innotescere; nam in omni iudicio valet hæc vulgata regula: Qui inaudita parte altera aliquid statuit, etsi æquum statuit, haud tamen ipse æquus fuit. Unde licet quis verum iudicet, non tamen recte iudicat, si rem esse veram ignorat; ut, si iudicarem astra esse in numero pari, forte id verum est; de re tamen adeo ignota non recte decernerem. Examen, inquam, sufficiens requiritur, quia æquale omnia non exigunt; quædam enim facilia & obvia sunt, quædam reconditiora & difficilia, quædam majoris momenti, alia tanti non sunt, ut nos diutius detinere debeant. Imprudens esset, qui de rebus abstrusis, aut magni momenti cito ac leviter decerneret; at morosus, qui factilibus & minutioribus eandem curam impenderet. In agendis sæpe urgens & fugax occasio tempus & locum prolixo examini præcipit; at in speculativis nihil nos cogit ante maturam discussionem iudicare; in illis ergo promptior, in istis sedatior, in omnibus æquata rei meritis discussio, quantum fas est, postulatur.

Præmissio examine commensuratum cognitioni iudicium est fereudum; non enim æqualem omnium cognitionem etiam matura & diligens discussio nobis parit. Quædam certa & evidentiâ compariuntur, alia tantum probabilia, quædam omnino incerta manent. Certis & evidentiâ firmum ac constantem assensum debemus; probabilibus temperatum juxta motiva probabilitatis; incertis vero nullum. Unde recte non iudicat, qui vel fluctuat in rebus sibi certis & evidentiâ, vel pertinacius adhæret probabilibus, vel incertis assentitur: hoc quidem omnes norunt, sed pauci in usu tenent. Mitto Academicos, Scepticos, Pyrrhones, qui evidentiâ repugnare profitebantur; mitto Epicureos, quia sua insomnia ut veritatis oracula defendebant. Quam multi etiamnum robor ingenii putant certa quæque inficiari! Quam plures, si quid sibi probabiliteratiuncula persuaserint, illico dogma statuunt, cui repugnare ne as existimant! Quanti de rebus omnino incertis confidentissime decernunt!

At nunc dicendum, quo fonte hi defectus in nostra iudicia profluant.

De causis defectuum Judicii.

Quatuor præcipue notari possunt. 1. Vitiosa terminorum perceptio. 2. Præcipitatio Judicii. 3. Præoccupatio. 4. Imaginatio & sensus. De vitiosa perceptione terminorum fatis supra diximus, nunc de cæteris aliquid dicendum.

Præcipitatio est Inconsultum de re non fatis nota Judicium. Hæc ex duabus causis fere oppositis oriri solet. Aliquando ex levitate ingenii; interdum ex nimio ejus impetu; sunt enim levia quædam ingenia, quæ ut linguam, ita & animi sententiam cohibere diu nequeunt, moras maturæ discussionis non patiuntur. Itaque aut nullo, aut levi præmissio examine decernunt. Hoc vitio juniores passim laborant. At sunt quædam morosa quidem & gravia ingenia, sed nimii, ut ita dixerim, ponderis; hærent diutius in expendenda propositione; at semel inclinata non descendunt, sed suo pondere abrupta ruunt ultra metam. Quidquid sibi tantisper persuaserit, ut constans dogma propugnant, nec regredi possunt, sed proprio pondere magis ac magis suis decretis insignuntur, conquiritis ac roboratis, quanta polleat mentis virationibus, quibus ea defendant. Hoc vitium sæpe magna ingenia inficit; nec fere aliud hæreses ac sectas parere solet.

Præoccupatio, alia est ex parte intellectus, alia ex parte voluntatis. Præoccupatur intellectus præjudiciis. Sunt autem præjudicia, anticipata quædam judicia, quæ nobis ut certa, aut ætas, aut consuetudo, aut educatio, aut autoritas instillavit: horum pleraque vera esse possunt; at nonnulla falsa. Itaque viri sapientis est ea nec temere respicere, nec clausis oculis sequi; sed ad stateram rationis expendere, ut certa & evidentia ab incertis & obscuris discernantur, alias ductum ex illis judicium periclitatur.

Præoccupatur voluntas suis affectibus, amore, odio, invidia, ira, pertinacia, superbia, &c. His præventa facile mentem excæcat, & ad falsa judicia inclinat: nam cum rectus ordo sit, ut affectus voluntatis regantur judicio mentis, e contra fere semper accidit, ut potius voluntas ad effectuum suorum normam judicia mentis inflectat. Hoc vitium late regnat in agendis; nam ut vere dixit Aristoteles, *Ut quisque affectus est, talis ei finis videtur*. At serpit quoque in speculativis. Afficimur sæpe nescio qua propensione ad aliquas opiniones, ab aliis
ab.

abhorremus. Quæ placent, veræ, quæ displicent, falsa facile videntur. Doctor, ubi sibi existimationem conciliavit, levibus rationibus etiam falsa persuadet; si vultu, gestu, verbis durioribus, aut aliquo alio nos offendat, etiam gravibus momentis assensum non obtinet. Quæ pulchre, vividæ, pathetice, graviter, expedite dicuntur, vera esse putamus; quæ inornate, frigide, timide, difficulter, falsa aut dubia suspicamur. Contradicendi quoque prurigo, propriarum cogitationum nimius amor, alienarum contemptus, studium vincendi, pudor se retractandi, propensior animus ad aliquos authores, iniquior ad alios, novitatis amor, assidium vetustatis, dum se iudiciis immiscent, non mediocriter ea in transversum adigunt.

Imaginatio demum & sensus varie iudiciis nostris illudunt, quod iis mens sæpe utatur, non ut ministris quorum defectus corrigere debeat, sed ut amicis nuntiis, quibus nimium fidit, immo ut regulis, quibus rerum cognitionem metitur. Hinc fit, ut homines erga sensibilia propensiores in iudicando sint, erga spiritualia iniquiores. Quod sensum vivide movet, magnum aliquid reputant; quod eo non percipitur, vix aliquid esse putant. Aedificiorum, sonorum, picturarum corporum symmetriam stupidi mirantur; honestæ vitæ, virtutis, veritatis pulchritudine vix afficiuntur. Morbum, dolorem, mortem horrent; errorem, peccatum, pericula salutis pro nihilo fere habent. Pecuniæ damna lugent; Justitiæ, innocentiae gratiæ iacturam vix sentiunt. Corporea, ut entia maxime solida censent; res spirituales, ut quid tenuissimum apprehendunt, aut certo corporeis affectionibus induunt, alioquin nihil pene fore timent. Est & alia fraus imaginationis, quæ fingendi docta, miro quodam cæcitatibus genere laborat, ut scilicet ea quæ sunt, non videat; ea vero, quæ non sunt, videat: nam si vivida, elegans, lucida, fecunda sit, speciosos quosdam partus edit, ac loco rerum suppositos intuetur. Mens vana specie delusa hæc idola, ut Ixion nubes, serio anplectitur, verisimilitudinis coloribus pingit, atque experientius suffulcit. Hinc nata illa fictitia Philosophiæ systemata, in quibus Mundus quidam imaginarius, loco veri supponitur. Hæc phantasmata cavere ac vitare, dum veritas quæritur, difficillimum esse merito notavit S. Augustinus lib. de vera Religione cap. 10. Sed de iudiciorum defectibus hactenus; nunc dicendum, qua via possint vitari, atque restitudo iudicii obtineri.

Sex regulæ ad rectum Propositionum Judicium
observandæ.

Prima: Cum de propositione judicandum est, ante omnia termini, quibus constat, attente considerandi sunt; si obscuri & ambigui, definiendi; si confusi ac variis partibus compositi, distinguedi. Videntia, quæ diximus de recta perceptione terminorum.

Secunda regula: Perceptis terminis, si in idea subjecti prædicatum evidenter continetur, de nilo constanter affirmandum est; si vero ei manifeste repugnet, constanter negandum. Sic in idea totius evidenter pars & aliquid amplius continetur; in idea effectus dependentia a causis; in idea entis oppositio cum nihilo & contra; in idea æqualium exclusio inæqualitatis. Itaque constanter judicandum, totum esse majus parte: Effectum supponere causam: Causam totalem continere effectum: Nihilum non esse causam essendi: Quod non est, nec sibi nec aliis dare posse esse: Æqualia, si iis inæqualia addantur, non manere æqualia. Innumeræ sunt aliæ propositiones, tum in moralibus, tum in speculativis, quæ ex ipsis terminis recte perceptis, aut tantisper explicatis, statim veræ judicantur. Hæc dicuntur axiomata, prima principia, propositiones per se notæ, quarum cognitio *Intelligentia* vocatur, ex qua, ut ex primo fonte, omnis alia cognitio profuit, & ad quam, ut sit evidens, tandem resolvi debet. Unde perceptio terminorum est præcipua omnis judicii regula, cui proinde primo ac præcipue insistendum.

Sed observandum, aliquando inter propositionis terminos clare perceptos relucere connexionem omnino necessariam; aliquando necessariam solum secundum communem naturæ cursum; aliquando vero necessariam ut in pluribus, licet non in omnibus. Connexio omnino necessaria est, cum prædicatum est de essentia subjecti; ut si sit ejus genus, aut differentia, aut modus inclusus in genere, vel differentia; sic in idea hominis continetur necessario animalitas, vita, corporeitas, substantia, quæ ad ejus genus pertinent; nec non rationalitas, quæ est ejus differentia; item modi in his inclusi, ut quod sit quid finitum, brutis excellentius, Angelis inferius, &c. Connexio vero solum necessaria secundum communem naturæ cursum est, cum prædicatum non est quidem de essentia subjecti; cum naturali tamen ejus conditione connectitur: sic in principiis hominis clare perceptis continetur, ut sit mortalis; ut semel extinctus iterum vere

vere nequeat; ut duobus oculis duabus manibus constet; potest tamen sine his attributis absolute concipi, immo existere, sed tunc vis naturæ infertur. Connexio demum necessaria solum ut in pluribus est, cum subiectum ex naturali quadam propensione ferri solet ad prædicatum: quæ tamen aliquando etiam secundum ordinem naturæ cursum deficit: sic omnis mater amat filios: mulieres sunt loquaces, timidæ, inconstantes: viri fortiores, constantiores, taciturniores: dies æstivi sicci & calidi, vernaes pluviosi & temperati, hiemales frigidi; ita enim communiter evenit, at non semper.

Hinc tres gradus certitudinis distinguuntur. Prima est certitudo metaphysica, cum impossibile omnino est, subiectum esse, aut concipi sine prædicato, hæc omnium maxima est & assensu firmissimo digna, qua præditæ propositiones proprie dicuntur prima principia. Secunda dicitur certitudo physica, cum prædicatum secundum naturæ cursum non potest non convenire, aut repugnare subiecto: hæc minor est priori, attamen & ipsa firmo, licet non tanto, digna assensu. Tertia dicitur certitudo moralis, cum scilicet communiter prædicatum convenit subiecto, ac potest tamen aliquando non convenire: hæc aliis minor est, nec in omnibus æqualis; moderatum ergo juxta probabilitatis suæ mensuram exigit assensum.

Tertia regula: *Si perceptis terminis, inter eos nexus, aut pugna evidenter non percipitur, cobibendus est assensus, donec ea connexio, aut repugnantia nobis aliunde innotescat*; ut in illa propositione: Terra est rotunda, non est evidens ex ipsis terminis aliqua repugnantia, aut connexio inter ideam terræ & rotunditatis; sustinendus ergo est assensus, donec aliunde id nobis sit exploratum. Porro tribus modis hæc connexio vel repugnantia potest nobis innotescere, Ratione, Experientia, Autoritate, pro quibus statuendæ sunt regulæ.

Propositio nobis innotescit ratione, cum ex aliis jam notis deducitur per discursum; tunc enim a nobis exigit assensum, quem antea non merebatur, attamen cum quadam cautione: unde

Quarta regula: *Omnis propositio ex terminis non evidens, si sequatur evidenter ex aliis evidenter notis, & ipsa quoque certa & evidens judicanda est; vero enim non connectitur nisi verum. At si sequatur solum ex probabilibus, & ipsa solum probabilis censenda est.* Sic cum idea peccati non connectitur evidenter punitio; attamen hæc connexio evidenter sequitur ex alia propositione per se nota, nempe ex illa, Deus est justus. Ex hac enim evidenter sequitur, omni benefacto præmium, omni malefacto po-

nam ab eo rependendam, proindeque peccatum fore puniendum.

Verum non semper occurrunt propositiones omnino certæ & necessariae, ex quibus evidenter sequatur ea, quæ nobis judicanda incumbit. Tum recurrimus ad probabiles, quæ scilicet non semper & in omnibus, sed ut in pluribus sunt certæ. Propositionibus ex illis deductis alium assensum debemus, at non firmum, & constantem sed libratum cum motivi probabilis verisimilitudine; ut hanc mulierem amaturam filios suos, ex nulla propositione necessario vera possum colligere; sed tamen occurrit probabilis communiter vera, nempe, Omnis mater diligit filium; ex ea recte judico, probabilius fore, ut hæc quoque suos amatura sit. Sæpe tamen fit, ut utrinque concurrant motiva probabilia; tum rectitudo iudicii exigit, ut semota omni præoccupatione expendantur, atque omnibus ex æquo, & quantum fas est, accurate perspectis, eo potius fluctatur statera iudicii, quo eam major verisimilitudo inclinat: iniquum enim est iis potius assentiri, quæ minus vera videntur. Nec refert, quod forte quæ nobis minus vera apparent, in se vera sint & e contra; nam veritas rei a nobis assensum non exigit, nisi quatenus nobis nota est: unde non ipsa in se, sed ejus cognitio est regula, quam semper in judicando sequi tenemur, & a qua vitiose desestimimus. Aliquando in eo probabilitatum concursu motiva ex una parte adeo infirma sunt & paucæ; ex alia vero tot & tanta, ut pene vim demonstrationis obtineant; tum dicitur proprie *certitudo moralis*, quæ nonnumquam tanta est, ut ad Physicam, ac pene Metaphysicam certitudinem pertingat, tumque; & ipsa firmo & constanti assensu digna est.

Propositio nobis innotescit Experientia, cum sensuum testimonio confirmatur. Huic assensum debemus, sed intra certos fines moderatum; unde peccant, qui vel nullam, vel omnimodam fidem sensibus adhibendam putant: itaque statui potest

Quinta regula: *Quæ sensibus se undam naturam recte dispositis, clare, uniformiter, ac distincte percipiuntur, certa judicari debent.* Nam sensus nobis a Deo, qui non fallit, dati sunt non modo ad tuendam vitam, ut cæteris animalibus, sed etiam ad informandam mentem: itaque eorum testimonium, secundum naturalem dispositionem, latum verax semper est, nec mentem fallit, nisi cum eo recte non utitur. Unde nemo sane mentis abnuet, dari terram, solem, aëra, ignem, aquam, animalia, &c. a sole terram illuminari, aliqua corpora deorsum tendere, alia sursum, aquam fluere in declive, attenuari in vapores, cogi in nubes, distillare in pluvias, & alia hujusmodi, quæ solo sensus testimonio constant.

Verum cavendum, ne mens iudicium ex testimonio sensus latum ulterius promoveat, quam eam ducat evidentia sensus. Hic defectus duobus tere modis accidit. Primo, cum mens de rebus, quæ sub sensum non cadunt, ex sensibili experientia iudicat; ut si quis iudicaret, animam hominis post mortem aut nihil esse, aut aliquid admodum exiguum & vanum, quia nihil sensibile amplius operatur. Non enim unum ex alio sequitur; nam licet evidens sit, ea esse, quæ sensus nostros movent, non tamen per sensum evidenter habemus, ea non esse, quæ sensum non movent, aut ea magis, minusve esse, quæ magis, minusve sensum movent. Ex hoc defectu, ut jam monui, & sæpius monendum est, manant iniqua nostra de rebus spiritualibus iudicia. Alio modo fertur iudicium ultra sensus evidentiam, cum mens non satis examinat varia sensuum testimonia, sed ex uno aut paucioribus leviter examinatis præcipitanter iudicat; sic pueri & rudes homines Solem patella non majorerem, astra candelis accensis æqualia iudicant unico visus testimonio contenti; cum tamen vel pluribus visus testimoniis constet, longe majora esse debere, quam appareant. Nam visu experimur, objecta eo minora videri, quo longius distant, atque eodem visus testimonio convincimur, Solem esse valde a nobis remotum: quæ distantia quanta sit, cum rudes non norint, si determinent, Solem tantulum esse, quantus iis apparet, vel ipso evidenti sensuum testimonio vitiosi iudicii arguuntur. Peccant eodem modo etiam peritiores, cum ex aliquibus particularibus, sensu evidenter perceptis, universalis propositionem inferunt. Hoc vitium sæpe fallit in inductionibus & experimentis; quamobrem Hippocrates experientiam fallacem dixit, non vitio sensus, sed præcipitatione mentis, sensuum testimonio non sufficienter utentis.

Itaque sua certitudo sensibus constat, sed cum ratio iis, ut oportet, utitur, scilicet, ut testibus veracibus quidem, sed non omnisciis; ut nuntiis rerum interiora non penetrantibus, sed aliquas a rebus impressiones, et atq; particulatim, ac varie pro sui & rerum dispositione haurientibus ac referentibus, quas examinare, conferre, librare, depurare mentis officium est, atq; quid in iis evidens sit, quid confusum, quid occultum, quid consonum, quid dissonum, quid magis minusve exploratum, quid ex iis inferendum, quid refutandum, magna diligentia expendere. Sed hic cavenda, quam supra diximus, fraus imaginationis; ne scilicet in ea sensibilibus impressionum collatione, non se rebus ipsa accommodet, sed res ipsas suis figmentis aptet. Itaque fræno rationis

De recto Proposit. Judic. Ar. IV. 99

regenda est, ne sensuum impressionibus præcurrat, sed eas placide sequatur.

Propositio nobis innotescit autoritate, cum ab iis, qui eam norunt & veraces sunt, affirmatur. His sane assensum debemus, sed libratum cum eorum lumine & veracitate; unde iudicium ex autoritate ductum, ut sit rectum, certa regula dirigi debet, nec promiscue impendi; itaque fit.

Sexta regula: *Quod nobis constat testimonio alicujus, quæ nec falli potest, nec fallere, magis certum judicari debet, quam si nobis in se foret evidens, etiam si id nos omnino superet, immo iis, quæ nobis nota sunt, videatur adversarii. Quod vero constat testimonio eorum, qui quidem falli possunt & fallere, attamen quos in eo facto nec falli, nec fallere aliunde certum est, id itidem certum judicari debet, sed juxta mensuram hujus prioris certitudinis.*

Prima pars regulæ evidens est; nam cum nobis conscii sumus, mentis nostræ lumen esse finitum, ac in plerisque deficere, potius æstimare debemus nos falli, quam eum, qui nec falli potest, nec fallere; unde omnia nobis a Deo, qui nec falli, nec fallere potest, revelata, certiora debemus judicare, quam si ea evidenter perciperemus; nec ab ea certitudine tantisper dimoveri, etsi captum nostrum superent, immo iis, quæ evidenter percipimus, videantur repugnare; non enim repugnant, sed ob luminis nostri tenuitatem connexio illa nos latet. Hoc quidem omnes norunt, at non semper usu tenent; hinc illæ in rebus fidei fluctuationes, præsumptuosæ quæstiones, curiosæ inquisitiones, importunæ anxietates, errores speculativi in hæreticis, qui ex revelatis ea negant, quæ cum aliis aut revelatis, aut sibi notis repugnare censerent; errores practici in malis Christianis, qui regulam fidei in agendis deserunt, ut propria iudicia passionibus depravata sequantur.

Secunda regulæ pars respicit autoritatem humanam. Homines sane falli possunt & fallere, at non semper id faciunt. Itaque nec semper, nec nunquam illis tuto creditur; examinandum ergo an in ea, quam nobis testantur, propositione fallant, aut fallantur. Falluntur defectu luminis, fallunt defectu sinceritatis: cum ergo aut eorum lumen, aut sinceritas nutat, eorum testimonium jure recusamus; at cum aliquid, quod eorum lumen non fuit aut superat, referunt, eorumque sinceritas certo nobis constat; tum pro gradu hujus certitudinis propositio certa judicari debet. Itaque, cum multi, quos in mendacio convenisse possibile non est; aut pauci, quorum sinceritas suspecta non est, factum aliquid sibi exploratum testantur, æque certum judicandum est, ac si propriis

oculis illud vidissemus: sic facta Romanorum a contemporaneis historicis narrata, tam nobis certa sunt, ac quæ apud nos hodie geri videmus. At si factum aut a paucis, autque suspectis, aut a multis sinceris quidem, sed non contemporaneis, aut certe ab aliquo contemporaneo, cuius sinceritas non nutet, et doctis referatur, dubium iudicari debet; sic Græcorum gesta contra Trojanos dubia sunt; ea enim ab Homero non contemporaneo, & ut Poeta plura fingente cæteri hausere.

Et quidem iudicii ex autoritate humana ducti regula in factis ita se habet: at paulo aliter in dogmatibus; nam fides historię præcipue pendet ex authoris sinceritate, minus ex præstantia ingenii; at in dogmatibus autoritatis pondus non ita ex sinceritate, ut ex lumine testantis urget. Unde in factis fidendum magis viro bono, quam docto; at in dogmatibus, magis viro docto, quam bono, licet & bonitatis ratio aliqua habeatur, præcipue in moralibus dogmatibus, quorum iudicium prava voluntate corrumpi, recta iuvari communiter solet. Itaque in dogmatibus ex autoritate hominum iudicandis sic procedendum videtur.

Primo. Dogma communiter receptum etiam apud eruditos, etsi propter ea omnino certum statui non debeat, non est tamen convellendum, nisi evidenti ratione refutetur. Hic enim generi humano a quolibet privato debetur honos, ut homines falli communiter facile non existimet, ac apud se reputet, illum tritum & verum, *Plura vident oculi, quam oculus*. Culpandi ergo, qui a communibus sententiis aliqua ratione probabiliter a se excogitata, etiam forte non contemnenda, abducuntur: laudandi vero, qui via trita incedunt potius, quam per diverticula, donec sint sufficienter explorata.

Secundo. Dogma a peritis in quavis facultate concorditer receptum, ut certum ab imperitis in ea facultate supponi debet. Peritis enim in arte credendum est, nam in ea majori lumine pollent ob usum & frequentem rei considerationem; at cum periti dissentiant, utrorumque nutat autoritas, dubiumque dogma censendum ei, qui nondum rationes ipse expenderit.

Tertio. Sapientium primæ classis sententiis, etiam unius, aut alterius, ut Sanctorum Patrum, summorum Philosophorum ac Theologorum, multum semper defendendum est, nec facile respuenda sunt, etiam si a nobis non satis capiantur; nam æquitas exigit, ut nos potius, quam illa summa ingenia, falsi reputemus. Nec placet, quod ajunt quidam, non nisi ex alienis oculis videre; nam & oculatum oculatori magis, quam sibi fidere convenit. At si evidenti ratione, aut certa & satis explorata.

plorata experientia fallitatis convincantur, viri modesti est æstimare, eos forte non ita sensitse, ut vulgo putatur, ac benignius, quantum fieri potest, eorum verba & sensum interpretari. At si expositioni non sit locus, manifestum est, evidentem rationem, aut experientiam cuiusvis hominis auctoritati in scientiis naturalibus esse præferendam; nam & maxima ingenia non omnia vident.

Ex his habetur, quod ante statuimus, generalem regulam judiciorum esse evidentiam, seu perspicuam recognitionem, a qua, ut rectum sit iudicium nostrum, nunquam debet recedere, sed eam exacte sequi. Neque vero ab ea recedimus, dum probabilitatem, aut auctoritatem juxta jam positas regulas sequimur; licet enim propositio probabilis, aut probabiliori ratione facta, non sit evidenter vera; est tamen evidenter probabilis; proindeque qui eam talem censet, ab eo, quod sibi evidens est, non recedit. Propositio vero auctoritate nixa, licet non sit nobis evidens, attamen si sufficienter nobis constet, ejus, qui illam testatur, lumen, & sinceritas, evidenter fide digna est majori, aut minori, prout magis, aut minus certa nobis sunt hæc duo, quibus assensus ex auctoritate ductus nititur. Sed de iudicio & Propositione hætenus.

TERTIA PARS LOGICÆ MINORIS

De Discursu & Argumentatione,

Tertia mentis operatio est Discursus, quo ex uno, aut pluribus judiciis jam notis, aliud ignotum cum iis connexum inferimus. Pars illata, *Consequens*; ex qua hæc inferitur, *Antecedens*; Oratio vero, in qua id fit, *Argumentatio* dicitur. Hæc mentis operatio, ut recta sit, duo supponit, & unum sibi proprium exigit. Supponit primo, ut termini, quibus constat argumentatio, sint clare ac distincte percepti; nam sunt ejus elementa, quorum vitium an ipsum compositum redundat. Supponit secundo, ut propositiones, ex quibus alia inferitur, sint recte judicata; sunt enim mensura judicii de conclusione ferendi, quod proinde rectum non erit, si regula ejus deficiat. At Discursus ut sibi proprium, exigit legitimum nexum conclusionis illatæ cum iis, ex quibus inferitur; etsi enim veræ sint præmissæ, non est censenda vera conclusio, nisi evidenti nexu ex illis sequatur. De recta perceptione terminorum in prima parte egimus; de recto propositionum judicio in secunda: itaque ad dirigendam hanc tertiam mentis operationem solum superest, ut agamus de recta ratione conjungendi unam propositionem cum aliis, in qua Argumentationis natura consistit. Id exsequemur sex Articulis. Primus erit ille de nexu, seu de Argumentatione in genere, quid sit, quotuplex sit, quæ ejus regulæ. Secundus de præcipua Argumentationis specie, nempe Syllogismo. Tertius de variis modis & figuris syllogismorum. Quartus de probatione & reductione syllogismorum. Quintus de inventionem mediæ syllogistici. Sextus de fallaciis syllogismorum.

ARTICULUS PRIMUS.

Quid & quotuplex sit Argumentatio in genere, & quæ
ejus Regula.

Argumentatio in genere est Oratio, in qua unum ex
alio infertur. Porro ex aliquo infertur, quod in eo
continetur: unde juxta modos, quibus unum judicium in
alio continetur, varix sunt argumentationis species.
Tribus autem modis unum judicium continetur in alio.
Primo, ut Simile in simili; nam in similibus est eadem
ratio, idemque proinde judicium. Secundo, ut Univer-
sale in suis particularibus; nam omnia particularia con-
juncta continent universale. Tertio, ut particulare sub
universali; quod libet enim particulare sub quo univer-
sali continetur, ut Homo sub animali.

Hinc tres Argumentationis species distinguuntur, Ex-
emplum, Inductio, Syllogismus, sub suo continentur
Enthymema, Sorites, Epicherema, & Dilemma.

Exemplum est Argumentatio, in qua ex simili simile in-
fertur; ut, Vinum, & ebrietas perdidit Alexandrum:
ergo & te perdet, si illis indulgeas. Amor profanus sedu-
xit Davidem & Salomonem, viros adeo sapientes: ergo &
seducet te, si illi impliceris. Hoc argumenti genus præ-
cipue valet in moralibus, & apud plebem; nam exempla
trahunt, & rem sensibili quadam specie ob oculos po-
nunt. Unde Christus eo maxime utitur, [venerat enim ut
abscondita prudentibus & sapientiam revelaret parvu-
lis] ut Matt. 19. *Respicite volatilia cæli, quoniam non ser-
vant, neque metunt, neque congregant in horrea; & Pa-
ter vester cælestis pascit illa. Nonne vos magis pluris estis il-
lis?*

Inductio est Argumentatio, in qua ex particularibus
sufficienter enumeratis universale colligitur; ut, Ale-
xander Magnus vicit ad Granicum, ad Issum, ad Mile-
rum, ad Arbelam, &c. Ergo ubique victor existit. Neq-
viciofa est, si partes omnes non enumerentur; unde a
singularibus ad speciem ut plurimum deficit inductio,
quia singularia omnia non sunt nobis nota: ut si quis le-
pores omnes esse griseos colligeret, quia nullos alios vi-
dit; nam & alterius coloris esse possunt nobis in visi, im-
mo in frigidissimis plagis albi existunt. Hoc vitio (fre-
quenter peccant homines: cum enim singula examinare
tediosum sit, ex paucis particularibus universale statim
colligunt: ut, injuriam passi ab aliquibus judicibus, sta-
tim conclamant, omnia tribunalia esse corrupta: quos-
dam Ecclesiæ ministros vitiiis deditos ubi vident, labem

toti Ordini inurunt. At quod mirum, id in malo commu-
niter, vix in bono contingit; nam si quos in al-quo statu
bonos vident, non ideo in genere statum illum laudant.
Nihil iniquius his judiciis, at nihil inter homines fre-
quentius. A speciebus ad genus tutior est inductio; nam
species omnes facilius nosse possumus: ut, cum colligimus
nullum numerum esse infinitum, quia nec par nec im-
par numerus est infinitus; non enim esse potest nec par,
nec impar. Itaque inductione caute utendum; nec ex
particularibus temere inferendum univ. sale, antequam
ea sit accurate examinata; aut certe ex notis constet,
eandem currere rationem de ignoris; ut, tuto colligo,
lapides omnes deorsum tendere, ex eo quod plures cade-
re viderim, quia in hoc est eadem omnium ratio; sunt
enim omnes terrenæ substantiæ. Hujus generis inductio-
ne nituntur axiomata physica: Exploramus experientia
plurium particularium connexiones naturales prædica-
torum cum subjeis, quæ connexio ubi satis explorata
est, fundat physicam certitudinem Axiomat's univer-
salis.

Syllogismus est Argumentatio, in qua ex universali
particulare in eo contentum inferitur; nititur enim his
principiis: Quod dicitur de omni, dicitur de quolibet
sub eo contento: & Quod negatur de omni, negatur de
quolibet sub eo contento; unde in illo ex particularibus
non concluditur. Verum de eo accuratius mox dicemus.
Hujus exemplum interim sit: Omne malum est fugien-
dum; sed peccatum est malum: ergo peccatum est fugien-
dum.

Enthymema est Syllogismus altera præmissarum mani-
tus, ut: Peccatum est magnum malum; ergo fugiendum.
Compendii causa eo frequenter utimur, illam præmissa-
rum, quæ nota & obvia est, subintelligendo. Aliquando
una propositione continetur, ut Christianus secundum
Christi legem vivas; ea enim continet hoc Enthymema,
Christianus es ergo tibi vivendum juxta Christi legem.
Hæ propositiones dicuntur *Sententiæ Enthymematice*, quæ
in sermone graves & elegantes sunt, ut illæ Virgilio, *O
Passi graviora, dabit Deus his quæque finem*, & *Non ignara
mali miseris succurrere disco*.

Sorites est Syllogismus coacervatus, in quo scilicet ex
pluribus propositionibus gradatim positis devenitur tan-
dem ad conclusionem; ut: Peccatum offendit Deum:
quod Deum offendit, nos ab eo separat; quod nos a Deo
separat, summo bono nos privat; quod summo bono pri-
vat, est omnium malorum maximum: ergo peccatum est
omnium malorum maximum. Horum argumentorum in-
frequentior est usus, tum quia mentem onerant tot pro-
posi.

positionibus, tum quia fallacius obnoxia sunt; facile enim inter multas aliqua propositio minus cohærens inferitur, quæ viciat nexum argumentationis.

Epicherema est Syllogismus, cujus major & minor alias propositiones ipsas probantes continent; ut, Qui cupit & metuit, beatus non est; cum nec tuto habeat, quod habet, nec habeat, quod veilet habere: at Divites cupiunt multa, quæ non habent; metuunt ea, quæ habent, amittere: ergo Divites non sunt beati. Latissime patet hæc augmentatio; nam aliquando tractatus integros implet, qui uno Epicheremate continentur.

Dilemma est Syllogismus, in quo præmissæ disjunctivæ utraque pars subsumitur, atque ad propositum concludendum adhibetur; ut: Si nubas, vel filios suscipies, vel non suscipies; si suscipias, quantus labor! si non suscipias, quis fructus? ergo non nubendum. Hæc argumenti genus importunum magis est, quam validum. In duobus deficere solet. Primo cum inter disjunctionis partes datur medium, tunc enim non concludit; ut illud Socratis jam morituri: Aut morte sensus omnis adimitur, ut in somno; aut anima ad meliora loca migrat: si primum, suaviter quiescam; si alterum, feliciter vivam cum Orpheo, Ulisse, Homero & aliis magnis viris: ergo mori expedit; nam inter utrumque datur medius status, nempe migratio ad vitam alteram, sed ista miseriorem. Secundo deficit Dilemma, cum utraque pars retorqueri potest vice versa, ut in priori illo: Si nubas, aut filios suscipies, aut non: si non suscipias, quis labor? si suscipias, quantus fructus? ergo nubendum.

Regulæ Argumentationis in genere tres sunt. Prima, Ex vero nullo modo sequitur falsum; nam, quod sequitur ex alio, illo posito esse debet: si ergo ex vero sequatur falsum, posito vero vere esset, sicque esset verum & falsum, quod est impossibile.

Secunda Regula. Ex falso aliquando sequitur id, quod aliunde verum; ut ex illa falsa: Omnes Apostoli sunt reprobi, sequitur hæc aliunde vera: ergo Judas est reprobus. Ratio regulæ est, quia in argumentatione antecedens infert quidem consequens, at consequens non infert antecedens; unde posito antecedente poni debet consequens, at non vicissim posito consequenti poni debet antecedens; ut posito, quod omnes homines sint docti, necesse est Petrum esse doctum; at posito, quod Petrus sit doctus, non debent propterea omnes homines esse docti. Consequens itaque potest esse aliunde verum, licet antecedens sit falsum. Hæc regula majoris momenti est, quam vulgo existimetur; hujus enim inadvertentia plerumque peccamus, dum nos veram rei causam

invenisse putamus, quia veris effectibus ea, quam finximus, concordat; id est, verum esse antecedens, quia verum est consequens: ut, Cartesius principia a se excogitata, vera confidentissime asserit, quia iis positis, aliqui, qui nunc in mundo videntur, effectus contingerent.

Tertia Regula, seu potius præceptum, Antecedens debet esse notius Consequente; assumitur enim Antecedens, ut nobis illustret Consequens; non illustraret autem, nisi esset notius: itaque in argumentando cavendum, ne in antecedente utamur principiis obscuris, ac dubiis, sed perspicuis & certis, aut quæ ex talibus evidenti nexu deducta sint.

Hæc de Argumentatione in genere. Nunc de præcipua & usitatori ejus specie, nempe Syllogismo, accuratius agendum.

ARTICULUS SECUNDUS.

De natura Syllogismi, ejusque divisionibus in genere.

Syllogismus definitur ab Aristotele lib. 1. Analyt. cap. 1. *Oratio, in qua quibusdam positis* [nempe duabus propositionibus] *necessè est aliqua sequi* [nempe tertiam propositionem] *ex eo quod hæc sint posita.* Clarius definiri potest, Argumentatio, in qua duo extremi termini propositionis affirmative, aut negative comparantur cum uno Tertio, ut inde concludatur eorum comparatio inter se seu affirmativa, seu negativa: ut enim superius diximus, sæpe inter propositionis, de qua ferendum est judicium, terminos clare perceptos nulla connexio, aut repugnantia apparet, atque adeo ipsa ex terminis judicari nequit; tunc queritur tertius terminus, qui eorum nexum, aut repugnantiam illustret. Nam si alicuius tertio termino idem sint duo illi termini, evidenter colligimus, esse idem inter se; si vero unus ex illis terminis sit idem cum illo tertio, ac alius non sit idem, evidenter colligimus, non esse idem inter se juxta hæc duo principia, quibus omnis Syllogismi certitudo continetur: Quæ sunt idem eidem, sunt idem inter se; &: Quorum unum est idem cum aliquo tertio, aliud vero non est idem, ea non sunt idem inter se. Ut proposita quaestio, ne, an Luna ex se luceat, ex ipsis terminis nullus nexus, nulla repugnantia inter eos apparet; comparo illos cum tertio, nempe *semper lucere*; sic: Quod ex se lucet, semper lucet; sed Luna non semper lucet: inde colligo; ergo Luna non ex se lucet.

Ex his

Ex his terminis subjectum propositionis illatæ dicitur *Minus Extremum*; prædicatum vero dicitur *Majus Extremum*, quia prædicatum ex se latius patet quam subjectum. Terminus ille tertius dicitur *Medium*. Propositio, in qua *Majus Extremum* comparatur cum *Medio*, dicitur *Major*; illa, in qua *Minus Extremum* comparatur cum *Medio*, dicitur *Minor*: ea demum, in qua *Minus Extremum* comparatur cum *Majori Extremo*, dicitur *Conclusio*.

Exemplum. Quæritur, an Luna ex se luceat. Sumo tertium terminum *semper lucere*, & sic illius propositionis extrema comparo cum hoc tertio: Quod ex se lucet, semper lucet; atqui Luna non semper lucet: ergo Luna ex se non lucet. *Luna est Minus Extremum*: *ex se lucere est Majus Extremum*: *Semper lucere est Medium*. Propositio, in qua comparatur *ex se lucere* cum *semper lucere* est *Major*: Propositio, in qua comparatur *Luna* cum *semper lucere*, est *minor*: *Conclusio* demum est, in qua *Luna* comparatur cum *ex se lucere*.

Hinc colligitur hæc regula, *In omni Syllogismo sint tantum tres termini*; omnis enim ars Syllogistica in eo sita est, ut duorum extremorum nexus, aut pugna colligatur ex eorum comparatione cum uno tertio. At cum dico, ut sint tres tantum termini, id intelligendum sensu, non voce; nam hi termini possunt esse complexi, immo sunt aliquando integræ propositiones in aliis involutæ; ut in illo: Qui crudelibus, ac inquietis dominis servit, nec pace, nec libertate fruitur; sed qui agitur passionibus suis, crudelibus & inquietis Dominis servit: ergo qui agitur passionibus suis, nec pace, nec libertate fruitur. Argumentum optimum est, tribus reipsa terminis constans, licet quilibet voces plures, immo propositiones integras involvat.

§. I.

De Divisione Syllogismi in genere.

IN Syllogismo duo distinguenda sunt, *Materia* & *Forma*. *Materia* ejus duplex est, *remota* & *proxima*. *Materia remota* sunt termini, *proxima* sunt propositiones; ex terminis enim fiunt propositiones, ex propositionibus Syllogismus. *Forma* ejus est dispositio artificiosa terminorum & propositionum, quibus constat. *Dispositio terminorum* est combinatio extremorum cum medio: hæc dicitur *Figura Syllogismi*. *Dispositio propositionum* est combinatio earum inter se secundum universalitatem & particularitatem, affirmationem aut negationem: hæc

dicitur *Modus Syllogismi*. Hinc variae divisiones Syllogismorum nascuntur.

Syllogismus ratione materiae dividitur in Demonstrativum, Probabilem & Sophisticum. Demonstrativus est, qui constat propositionibus necessario veris. Probabilis est, qui constat propositionibus probabiliter veris: dicitur etiam *Topicus*, id est, localis, quia eruitur ex quibusdam communibus promptuariis, quae Logici vocant *Locos*. Sophisticus est, qui constat propositionibus apparenter veris, sed reipsa falsis.

Syllogismus ratione formae dividitur primo in Syllogismum Informem & Formatum. Syllogismus informis est, qui proponitur absque ulla certa dispositione terminorum & propositionum: ut ille: Cum ethnice vivas, sperare non potes eam salutem, quae solis christiane viventibus est a Deo promissa. In illa enim propositione includitur integer Syllogismus optime concludens, hic nempe: Qui ethnice vivit, non potest sperare salutem a Deo solis Christiane viventibus promissam; atqui tu ethnice vivis; ergo non potes talem sperare salutem. Hi Syllogismi frequentissimi sunt in colloquiis, atque libris Doctrinalibus. Gratiores aliis sunt, at fallacis maxime obnoxii, ideoque ad veritatem exquisite expendendam minus apti. Syllogismus formatus est, cujus termini & propositiones suo quaeque ordine distincte collocantur. Hi sunt ad claram & distinctam quaestionum explicationem aptissimi: nam vis aut imbecillitas, nexus aut hiatus ratiocinii statim perspicue in illis cernuntur; unde informibus Rhetores, Philosophi formatis libentius utuntur; illi enim decorem & ornatum, isti nudam veritatem quaerunt.

Syllogismus formatus dividitur in Compositum & Simplicem. Compositus est, vel qui pluribus constat propositionibus, ut Sorites, Dilemma & Epicherema de quibus supra diximus; vel qui tribus tantum, sed quarum major composita est, & conclusionem totam continet. Syllogismi hujus postremi generis sunt tres, Conditionales, Disjunctivi & Conjunctivi.

Exemplum conditionalis Syllogismi: Si avarus semper eget, semper miser est; at avarus semper eget; ergo avarus semper miser est. Duobus modis hi Syllogismi concludunt. Primo ab affirmatione antecedentis ad affirmationem consequentis. Secundo a negatione consequentis ad negationem antecedentis; at vice versa non concludunt; ut ex illa conditionali: Si currit, movetur, concludere possum, Currit, ergo movetur; vel Non movetur, ergo non currit; at non vice versa: Non currit, ergo non movetur, vel, Movetur, ergo currit.

Ratio

Ratio hujus est, quia propositionis hypotheticæ antecedens semper supponit consequens, at consequens non supponit antecedens, ut in illa: Si est homo, est animal: Homo supponit animal, at animal non supponit hominem; unde posito homine ponitur animal, & sublato animali tollitur homo: at non contra posito animali ponitur homo, aut sublato homine tollitur animal.

Exemplum Syllogismi disjunctivi. Vel Sol movetur circa terram, vel terra circa Solem; sed terra non movetur circa Solem: ergo Sol movetur circa terram. Peccat, cum inter extrema disjunctionis datur medium; tunc enim negato uno non sequitur aliud, quia utroque sublato, potest stare medium; ut in illo: Viro diviti, aut fundenda pecunia, aut retinenda; non retinenda: ergo fundenda; vel: Non fundenda: ergo retinenda. Utrumque falsum est: nec fundenda prodige, nec retinenda avarie; sed recte dispensanda, quod medium est. Differt hic Syllogismus a Dilemmate, quod in illo una tantum pars disjunctionis in minori subsumitur; in Dilemmate autem utraque pars, quæ se habet ut medium.

Exemplum conjunctivi. Nemo potest servire Deo & Mammonæ; atqui multi serviunt Mammonæ: ergo multi non serviunt Deo. In Syllogismo conjunctivo a positione unius partis ad negationem alterius concluditur; at non contra; ut non valet: Atqui prodigus non servit Mammonæ, ergo servit Deo; aut contra: Atqui prodigus non servit Deo, ergo servit Mammonæ.

Syllogismus simplex est, qui constat tribus tantum, iisque simplicibus propositionibus; ut: Summum bonum est summe amandum; sed Deus est summum bonum: ergo est summe amandus.

Dividitur 2. Syllogismus ratione formæ in Directum & Indirectum. Directum est, qui concludit servato naturali ordine terminorum conclusionis; ut: Omne vitium est fugiendum; sed luxuria est vitium: ergo luxuria est fugienda. Indirectus est, qui concludit propositonem veram, sed inversam, mutato prædicato in subjectum; ut: Omnis anima rationalis est immortalis; sed nullus Angelus est anima rationalis: ergo aliquid immortale non est Angelus. Vere concludit, sed invertuntur termini conclusionis; nam ita dispositis præmissis hæc conclusio directe sequebatur: ergo aliquis Angelus non est immortalis, quæ est falsa; unde hic syllogismus dicitur indirecte concludere.

Dividitur tandem 3. Syllogismus ratione formæ in varios Modos & Figuras. Hæc divisio etiam comprehendit Syllogismos complexos; sed quia evidentior est in simplicibus

plicibus, ad quos etiam compositi reduci possunt, ut ad suam regulam: hic solum eam in simplicibus considerabimus.

ARTICULUS TERTIUS.

De variis Figuris & Modis Syllogismorum.

Quatuor sunt possibiles Figure syllogismi; at ex illis tres tantum sunt utiles. Figura enim est combinatio extremorum cum medio: at quatuor modis potest concipi hæc combinatio. Primo, cum medium subjicitur in majori, & prædicatur in minori. Secundo, cum in utraque prædicatur. Tertio, cum in utraque subjicitur. Quarto, cum in majori prædicatur & in minori subjicitur.

Verum hæc quarta figura omnino est violenta, & ut recta fiat, debet reduci ad primam; unde est inutilis, licet probetur a Galeno, ideoque *Galénica* dicatur. Hujus figuræ exemplum sit: Omnis homo est animal; sed omne animal est substantia; ergo aliqua substantia est homo. Concludit quidem vere, sed inordinate admodum & violente, perturbata dispositione terminorum conclusionis. At eadem veritas, nempe nexus inter hominem & substantiam ordinate concludetur, reducto syllogismo ad primam figuram, ad quam hæc propositiones connaturaliter tendunt, hoc pacto: Omne animal est substantia; sed omnis homo est animal: ergo omnis homo est substantia.

Dices. Hic syllogismus ordinatissime concludit: Omnis homo est animal; sed omne animal est substantia; ergo omnis homo est substantia: & tamen est in quarta figura.

Respondeo, esse in prima figura, sed præmissas inverti: nam major est, in qua majus extremum, nempe prædicatum conclusionis, comparatur cum medio, quod vis tandem loco ponatur. Quæ ergo in præfato syllogismo secundo loco ponitur, est vere major; unde pertinet ad primam figuram, & non ad quartam.

Ratio vero, cur hæc figura aut perturbate admodum, aut minime concludat, ea est. Syllogismus, in quo medium prædicatur & subjicitur, concludit vi hujus principii, *Quidquid dicitur de subiecto, dicitur de omni sub eo contento*; & vicissim, *Quidquid negatur de subiecto, negatur de omni contento sub ipso*; unde ideo majus extremum affirmatur, aut negatur de minori extremo, quia fuit affirmatum aut negatum de medio, sub quo minus extremum continetur, & ideo necesse est, ut majus

De variis Figuris, &c. Ar. III. III

ius extremum prædicetur de medio, & medium prædicetur de minori extremo, non vice versa. id autem non fit, nisi medium subjiciatur in majori, in qua comparatur cum majori extremo, & prædicetur in minori, in qua comparatur cum minori extremo. Si vero prædicetur de majori extremo, & subjiciatur minori extremo, tota vis illationis & principium, quo nititur, funditus corruet, sicque aut nulla, aut admodum perturbata erit illatio.

Rejesta ergo illa quarta, ut nullius usus, tres solum remanent figuræ, quæ hoc versiculo comprehenduntur.

Sub præd. prima; Sed altera bis præd. Tertia bis sub.

Sensus est. In prima figura Medium subjicitur in majori, prædicatur in minori; ut: Omne vitium turpe est; sed ambitio est vitium: ergo ambitio est turpis.

In secunda figura Medium in utraque præmissa prædicatur; ut: Omne metallum est ductile, sed nullus lapis est ductilis: ergo nullus lapis est metallum.

In tertia figura Medium bis subjicitur; ut: Omnis virtus est amanda; aliqua virtus est laboriosa: ergo aliquid laboriosum est amandum.

Modus syllogisticus est dispositio præmissarum inter se secundum universalitatem & particularitatem, affirmationem & negationem. Porro quatuor sunt genera propositionum, Universalis affirmativa, Universalis negativa, Particularis affirmativa, Particularis negativa; quæ designari solent quatuor his vocalibus A. E. I. O. unde sequitur, sub qualibet figura sexdecim modos esse possibile. Nam invariata dispositione Medii cum Extremis in præmissis [non enim hic habetur ratio conclusionis] sexdecim possibile sunt harum quatuor propositionum combinationes, ut consideranti facile patebit. At omnes hi modi non concludunt, pluresque proinde sunt inutiles: ut ergo inutiles ab utilibus secernantur, statuendæ sunt regulæ.

Prima Regula.

Medium in aliqua præmissarum debet supponere à restrictive, id est, pro omnibus & singulis suis significatis. Nam terminus universalis particulariter, seu disjunctive supponens, sumitur tantum pro una parte suorum significatorum. Si ergo sumatur in majori & minori solum particulariter, poterit sumi in majori pro una parte, & in minori pro altera, sicque dividetur in duas partes, quarum uni comparabitur unum extremum. Non ergo comparabuntur extrema uni & eidem, in quo tamen sita est omnis ars syllogistica; unde hic non con-
clu.

cludit: Omnis arbor est substantia; aliquis homo est substantia: ergo aliquis homo est arbor.

Sed hic observandum, terminum singularem posse esse medium, licet pro uno tantum supponat; nam hoc ipso non dividitur in plures partes, sed pro eodem supponit semper, atque adeo æquivalet in hoc termino universali distributio; sic optime concluditur: S. Petrus fuit peccator; S. Petrus est salvatus: ergo aliquis salvatus fuit peccator. Hi syllogismi, quorum Medium est terminus singularis, dicuntur expositorii. At notandum, ita debere esse singularem, ut sit pluribus incommunicabilis; nam alias fortietur amplitudinem æquivalentem termino universali, atque adeo non concludet, nisi distributive sumatur pro omnibus, quibus est communicabilis; hinc non valet: Pater est Deus; Filius est Deus: ergo Pater est Filius: quia Deus, licet sit terminus singularis, est tamen communicabilis pluribus personis; & in majori pro una, in minori pro altera persona sumitur.

Secunda Regula.

N Illus terminus in conclusione distribui potest, nisi distributus fuerit in præmissis, nam extrema eo & non alio modo uniri possunt inter se in conclusione, quo in præmissis unita sunt cum medio; hæc enim unio illius ratio est. Si ergo solum disjunctive, seu particulariter unita sint in præmissis cum medio, non possunt inter se distributive, seu universaliter uniri; ut hic non concludit: Omnis homo est animal; omnis homo est substantia: ergo omnis substantia est animal. Nam substantia in conclusione sumitur distributive pro omni substantia; in minori vero solum disjunctive pro aliqua substantia.

Tertia Regula.

Ex partibus particularibus nihil concluditur. Hæc regula sequitur ex duabus primis; nam si illæ particulares sint affirmativæ, Medium in illis non distribuetur, si ve sit subjectum, si ve sit prædicatum: quia in particulari affirmativa, nec subjectum distribuitur, est enim terminus particularis; nec prædicatum, quia in nulla propositione affirmativa prædicatum distribuitur juxta quartam regulam suppositionis. At si aliqua præmissarum sit negativa, Medium quidem distribui poterit; sed tunc prædicatum conclusionis non distribuetur in præmissis; non in affirmativa particulari, quia hæc neutrum

trum terminum distribuit; non in negativa particulari, quia in illa medium, si supponatur distributum, debuit fuisse prædicatum, unde majus extremum potuit solum esse subiectum, quod in ea non distribuitur, utpote affectum signo particulari. Ea tamen contra secundam regulam in conclusione distribuetur; nam erit negativa juxta quintam regulam infra tradendam: in omni autem negativa prædicatum supponit distributive,

Quarta Regula.

Ex puris negativis nihil sequitur. Nam ex eo, quod duo extrema repugnent uni tertio, non sequitur aut uniri, aut repugnare inter se; ut ex illis negativis: Nul- lum corpus est indivisibile: nulla lux corporea est indivisibilis, non potest concludi, lucem non esse corpus, vel esse corpus.

Dices. Hic syllogismus recte concludit: qui non diligit proximum, non diligit Deum: sed avarus non diligit proximum: ergo non diligit Deum; & tamen constat puris negativis.

Respondeo, in hoc & ejusmodi aliis syllogismis, quæ videntur concludere ex puris negativis, aliquam præmissarum esse affirmativam quoad sensum, licet quoad verba videatur utraque negativa, ut in præto major est affirmativa quoad sensum, & æquivalenter; nam æquivalet isti, qui diligit Deum, diligit proximum; vel, qui est non diligens Deum, est non diligens proximum: vel, si quis non diligit proximum, inde recte colligitur, eum nec Deum diligere: Porro istæ omnes sunt affirmativæ. Vi ergo ejusmodi æquivalentis affirmationis concludere possunt aliquando syllogismi, qui quoad verba videntur ex negativis, quia non sunt ex pure negativis.

Quinta Regula.

Conclusio syllogismi semper sequitur debiliorem partem, id est, Negativa est, si aliqua præmissarum fuerit negativa; Particularis, si aliqua fuerit particularis; nam extrema debent comparari inter se in conclusione eo modo, quo fuerunt comparata cum medio: si ergo unum fuerit negatum de medio, debent negari inter se, sique sequetur negativa conclusio; si vero in syllogismo aliqua præmissarum sit particularis, vel constabit duabus affirmativis, vel altera negativa; si constat duabus affirmativis, minus extremum conclusionis non potest distribui; non enim distribuitur in affirmativa particula-

particulari, quia hæc nullum distribuit extremum; non in affirmativa universalis; quia hæc distribuit solum subiectum, quam sedem tunc occupare debet medium, alias nullibi distribueretur: ergo minus extremum non debet distribui in conclusione: ergo conclusio non erit universalis. At si altera præmissarum sit negativa, tunc conclusio erit universalis negativa, quæ utrumque distribuit extremum; at utrumque extremum non potuit distribui in præmissis, quarum altera est negativa, si una sit particularis, nam in illis subiectum propositionis particularis non distribuitur, nec prædicatum affirmativæ: ergo in illis solum duo distribui possunt, subiectum universalis, & prædicatum negativæ; sed medium in alterutra debet distribui; ergo unum tantum ex extremis distribui potest: ergo non potest ex illis concludi universalis negativa, quæ utrumque distribuat extremum, sed tantum particularis negativa.

Dices. Hic optime concludit: Si numerus non est impar, est par; sed binarius non est impar: ergo est par; & etiam ille: Necessè est aut terram moveri circa Solem, aut Solem circa terram; sed terra non movetur circa Solem: ergo Sol circa terram. Et tamen altera præmissarum est negativa, & conclusio affirmativa.

Respondeo, hos & similes syllogismos esse disjunctivos; in disjunctivis autem non concluditur ex comparatione extremorum cum uno tertio, sed ex immediata eorum oppositione, qua fit, ut si verum sit unum non esse, verum sit alterum esse, & contra; unde negatio unius infert affirmationem alterius, non per se ex vi negationis, sed per accidens propter adjunctam oppositionem, & tamen in præmissis tacite includuntur duæ affirmativæ concludentes hanc affirmativam, nempe, si verum sit, propositionis disjunctivæ unam partem non esse, verum erit alteram esse; sed verum est, hanc non esse; ex quibus concluditur, alteram esse.

Sexta Regula.

Termini syllogismi eodem sensu sumantur in singulis propositionibus. Hæc Regula magni momenti & usus est. Ejus defectu vulgo peccatur: hinc inter disputandum tot distinctiones adhibentur; alio enim sensu termini in una, ac in altera propositione sumuntur. Hoc defectu vitiatur syllogismus, cujus vis consistit, ut concludatur extremorum nexus, aut pugna inter se, ex comparatione ad idem tertium; unde si vel minima variatio irrepit, tota vis argumenti labelactatur. Ori-
tur

tur hic defectus ex æquivocatione, ex variatione suppositionis, ex ambigua terminorum significatione, atque aliis sensum vocis mutantibus. Afficit sæpius Medium terminum: anxius enim arguentis animus, dum quærit Medium, illud avide arripit, si vel tantulam connexionem habeat cum extremis; nec advertit, an una, eademque ansula utrumque jungat: tum major & minor distinguenda, nam in utraque est Medium, & subinde neganda consequentia. At aliquando afficit alterum extremorum: tum altera præmissarum distinguitur, cum conclusione. Exempla proferre nimis longum, usus disputandi ea satis suggeret. Ea regula non spectat quidem modos in particulari, sed supponitur, ut in omnibus servanda; alioquin non concludent.

Ex his regulis, in primis expungendi sunt ex sexdecim cujuslibet figuræ quatuor pure negativi & quatuor particulares ex 3. & 4. Regula. Ex aliis octo remanentibus, in prima Figura expungendi sunt duo, quorum minor est negativa; & duo alii quorum major est particularis; nam in ea Figura si minor est negativa, conclusio erit negativa, ex 5. Regula: ergo majus extremum distribuitur, per 4. Regulam suppositionis. At non distribuitur in Majori, quæ est affirmativa; nam in ea est prædicatum, quod in affirmativa non distribuitur: ergo distribuetur in conclusione & non in præmissis, contra 2. Reg. At si major est particularis, Medium non distribuet; est enim in ea subiectum. Nec etiam in minori, quæ non potest esse nisi affirmativa, ut jam demonstravimus; est enim in ea prædicatum. Itaque remanent tantum modi quatuor in hac Figura, saltem qui directe concludant.

Ex secunda Figura expungendi sunt omnes affirmativi; quia in illa Medium in utraque præmissa est prædicatum, quod in affirmativa non distribuitur. Item omnes, quorum major est particularis, quia majus extremum, quod est in ea subiectum, non distribuitur, & tamen distribuitur in consequentia, quæ est semper negativa; est enim in ea prædicatum; peccant ergo contra 2. Regulam. Illis exclusis remanebunt tantum quatuor.

Ex tertia Figura expungendi sunt duo, quorum minor est negativa; nam in conclusione, quæ tunc erit negativa, distribuunt majus extremum juxta 4. Regulam suppositionum. At non distribuunt in majori, quæ erit affirmativa: est enim in ea prædicatum. Remanent ergo sex modi hujus Figuræ.

Itaque in omnibus Figuris sunt tantum quatuordecim Modi utiles. Attamen placuit Dialecticis quatuor modis primæ Figuræ accensere quinque alios indirectos, quo.

quorum vix est aliquis usus . Poterant & accenteri pariter & alii indirecti in aliis Figuris , sed prætermittuntur . Recensentur ergo vulgo novendecim Modi utiles, his quatuor versiculis comprehensi.

1. *Barbara, Celarent, Darii, Ferio, Baralip-ton, Celantes, Dabitis, Fapesmo, Fisesomorum.*
2. *Cesare, Camestres, Festino, Baroco.* 3. *Darapti, Felapton, Disamis, Datisi, Brocardo, Ferison.*

Harum vocum tres primæ vocales designant combinationem trium syllogismi propositionum; Vocalis A significat affirmativam universalem . E universalem negativam . I particularem affirmativam . O particularem negativam , juxta versus ,

Afferit A, negat E, sed universaliter ambo .

Afferit I, negat O, sed particulariter ambo .

Quatuor primæ voces significant quatuor modos directos primæ Figuræ . Quinque sequentes voces alio caractere expresse designant quinque Modos indirectos primæ figuræ . *Baralip-ton, Celantes, Dabitis*, sunt ex tribus primis directis in versa solum conclusione; at *Fapesmo & Fisesomorum*, sunt ex combinatione A. E. & I. O. quæ utraque directe nihil in hac Figura concludit; attamen indirecte, in versis scilicet conclusionis terminis, vere concludit . Quatuor voces *Cesare, Camestres, Festino, Baroco*, designant modos tertiæ Figuræ . Exempla Modorum omnium tum utilium, tum inutilium Tabulæ sequentes exhibent .

Colligitur , primam Figuram esse omnium perfectissimam ; nam concludit propositiones omnis generis, idque clarissime quatuor primis suis modis, qui proinde omnium præstantissimi censentur; at secunda Figura non concludit propositionem affirmativam; tertia vero non concludit universalem .

* * * * *

TABULA MODORUM PRIMÆ FIGURÆ

Cum censura cujuslibet .

- a **O** Mne animal est sensibile ;
- a **O** mnis homo est animal :
- a Ergo omnis homo est sensibilis .

Bar .
ba-
ra .
Uti .

Utilis, quia servat regulas.

- a Omne animal est substantia;
- e Nullus lapis est animal;
- e Ergo nullus lapis est substantia.

Inutilis, quia distribuit in conclusione Majus extremum, quod non est distributum in premissis contra 2. Regulam.

- a Omne animal est sensibile;
- i Aliquis homo est animal;
- i Ergo aliquis homo est sensibilis.

Da-
ri-
fi.

Utilis, quia servat regulas.

- a Omne animal est substantia;
- o Aliquis lapis non est animal;
- o Ergo aliquis lapis non est substantia.

Inutilis, distribuit enim Majus extremum in conclusione, & non in premissis contra 2. Regulam.

- e Nullum animal est lapis;
- a Omnis homo est animal;
- e Ergo nullus homo est lapis.

Ce-
la-
rent.

Utilis, quia servat Regulas.

- e Nullus homo est lapis;
- e Nullum marmor est homo;
- e Ergo nullum marmor est lapis.

Inutilis, quia ex puris negativis contra 4. Regulam.

- Nullum animal est lapis;
- Aliquis homo est animal;
- o Ergo aliquis homo non est lapis.

Fe-
ri-
o.

Utilis, quia servat Regulas.

- e Nullum animal est lapis;
- o Sed aliquod marmor non est animal;
- o Ergo aliquod marmor non est lapis.

Inutilis, quia ex puris negativis contra 4. Regulam.

- i Aliquod animal est rationale;
- a Sed omnis equus est animal;
- i Ergo aliquis equus est rationalis.

Inutilis, non enim distribuit medium contra 1. Regulam.

- i Aliquod animal est substantia;
- e Nullus lapis est animal;
- o Ergo aliquis lapis non est substantia.

Inutilis, distribuit enim in conclusione Majus extremum, & non in premissis contra 2. Regulam.

- i Aliquis equus est albus;
- e Sed aliquis albus est homo;

i Ergo

∴ Ergo aliquis homo est equus .

Inutilis, quia est ex puris particularibus contra 3. regul.

∴ Aliquis equus est substantia ;

○ Aliquis lapis non est equus :

○ Ergo aliquis lapis non est substantia .

Inutilis, quia est ex puris particularibus contra 3. regul.

○ Aliquod animal non est rationale .

○ Sed omnis homo est animal :

○ Ergo aliquis homo non est rationalis .

Inutilis, quia non distribuit medium contra 1. regulam.

○ Aliquis lapis non est animal ;

○ Nullus homo est lapis :

○ Ergo nullus homo est animal .

Inutilis, quia est ex puris negativis .

○ Aliquod animal non est rationale ;

∴ Sed aliquis homo est animal :

○ Ergo aliquis homo non est rationalis .

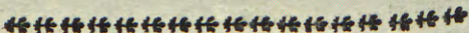
Inutilis, quia est ex particularibus .

∴ Aliquis lapis non est animal ;

○ Aliquis homo non est lapis :

○ Ergo aliquis homo non est animal .

Inutilis, quia est ex negativis .

TABULA MODORUM

SECUNDÆ FIGURÆ

Cum censura eorum.

○ Omnis homo est animal ;

○ Omne sensibile est animal :

○ Ergo omne sensibile est homo .

Inutilis, quia non distribuit medium contra 1. regulam .

○ Omnis homo est rationalis ;

○ Nullus equus est rationalis :

○ Ergo nullus equus est homo .

Utilis, quia servat regulas .

○ Omne animal est substantia ;

Cam-
es.
tres .

∴ Ali.

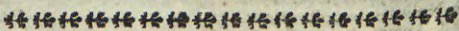
- ∴ Aliquis lapis est substantia :
- ∴ Ergo aliquis lapis est animal .
Inutilis, quia non distribuit medium contra 1. regulam .
- ∴ Omnis homo est animal ;
- ∴ Aliquis lapis non est animal ;
- ∴ Ergo aliquis lapis non est homo .
Utilis, quia servat regulas .
- ∴ Nullus equus est rationalis :
- ∴ Sed omnis homo est rationalis .
- ∴ Ergo nullus homo est equus .
Utilis, quia servat regulas .
- ∴ Nullum animal est lapis ;
- ∴ Nullus homo est lapis :
- ∴ Ergo nullus homo est animal .
Inutilis, quia est ex negativis contra 4. regulam ;
- ∴ Nullus lapis est animal ;
- ∴ Aliquis homo est animal :
- ∴ Ergo aliquis homo non est lapis .
Utilis, quia servat regulas .
- ∴ Nullum animal est lapis ;
- ∴ Aliquis homo non est lapis :
- ∴ Ergo aliquis homo non est animal .
Inutilis, quia ex negativis contra 4. regulam .
- ∴ Aliquis equus est animal ;
- ∴ Omnis homo est animal :
- ∴ Ergo aliquis homo est equus .
Inutilis, quia non distribuit medium contra 1. regulam .
- ∴ Aliqua substantia est homo ;
- ∴ Nullus lapis est homo :
- ∴ Ergo nullus lapis est substantia .
Inutilis, quia distribuit majus extremum in conclusione, & non in premissis contra 2. regulam .
- ∴ Aliquis equus est animal ;
- ∴ Aliquis homo est animal :
- ∴ Ergo aliquis homo est equus .
Inutilis, quia ex particularibus contra 3. regulam .
- ∴ Aliqua substantia est homo ;
- ∴ Aliquis lapis non est homo :
- ∴ Ergo aliquis lapis non est substantia .
Inutilis, quia est ex particularibus .
- ∴ Aliquis homo non est lapis ;
- ∴ Nullum vivens est lapis :
- ∴ Ergo nullum vivens est homo .
Inutilis, quia est ex puris negativis .
- ∴ Aliqua substantia non est rationalis :
- ∴ Aliquis homo est rationalis :
- ∴ Ergo aliquis homo non est substantia .

Ba-
ro-
co .
Ce,
fa-
re .
Fe-
sti-
no .

Inutilis, quia ex puris particularibus.

- o Aliqua substantia non est rationalis;
- z Sed aliquis homo est rationalis;
- o Ergo aliqua substantia.

Inutilis, quia est ex particularibus.

TABULA MODORUM

TERTIÆ FIGURÆ

Cum censura eorum.

- a **O**mnis animal est sensibile; Da-
- z **O**mnis animal est substantia; ra-
- i Ergo aliqua substantia est sensibilis. pti.
- Utilis, si inferatur consequentia particularis.*
- a Omne animal est substantia;
- o Nullum animal est lapis;
- e Ergo nullus lapis est substantia.
- Inutilis, quia distribuitur Majus extremum in conclusione, & non in premissis.*
- a Omnis planta est vivens; Da-
- i Aliqua planta est fructifera; ri-
- z Ergo aliquod fructiferum est vivens. fi
- Utilis, quia servat regulas.*
- a Omnis planta est vivens;
- o Sed aliqua planta non est animal;
- o Ergo aliquod animal non est vivens.
- Inutilis, quia distribuitur Majus extremum in conclusione, & non in premissis contra 1. regulam.*
- e Nullum animal est lapis; Fe-
- a Sed omne animal est substantia; la-
- o Ergo aliqua substantia non est lapis. pton.
- Utilis, si conclusio sit particularis; nam si universalis sit, distribuitur in conclusio e minus extremum, quod non distributum est in premissis contra 2. regulam.*
- e Nullus lapis est animal;
- e Nullus lapis est rationalis;
- e Ergo nullum rationale est animal. Inu-

Inutilis, quia ex puris negativis.

- e Nullus lapis est rationalis ;
- i Aliquis lapis est substantia ;
- o Ergo aliqua substantia non est rationalis ;

Fe-
ri-
son.

Ut iis, quia servat regulas.

- e Nullus lapis est animal ;
- o Aliquis lapis non est homo ;
- o Ergo aliquis homo non est animal.

Inutilis, quia ex puris negativis.

- i Aliquod animal est rationale ;
- a Omne animal est substantia ;
- i Ergo aliqua substantia est rationalis .

Di-
fa-
mis .

Ut iis, quia servat regulas.

- i Aliquod animal est substantia ;
- e Nullum animal est lapis ;
- o Ergo aliquis lapis non est substantia .

Inutilis, quia a scribitur majus extremum in conclusione non distributum in premissis.

- i Aliquod animal est rationale .
- i Aliquod animal est brutum .
- i Ergo aliquod brutum est rationale .

Inutilis, quia est ex particularibus.

- i Aliquod animal est rationale ;
- o Aliquod animal non est homo ;
- o Ergo aliquis homo non est rationalis .

Inutilis, quia ex particularibus.

- o Aliquod animal non est lapis ;
- a Omne animal est substantia ;
- o Ergo aliqua substantia non est lapis .

Ba-
car-
do.

Ut iis, quia servat regulas.

- o Aliquod animal non est lapis ;
- e Nullum animal est marmor ;
- o Ergo aliquod marmor non est lapis .

Inutilis, quia est ex negativis.

- i Aliquod animal non est rationale ;
- o Aliquod animal est homo ;
- o Ergo aliquis homo non est rationalis .

Inutilis, quia est ex particularibus.

- o Aliquis lapis non est animal ;
- o Aliquis lapis non est homo ;
- o Ergo aliquis homo non est animal .

Inutilis, quia est ex negativis.

ARTICULUS QUARTUS.

De Probatione & Reductione Syllogismorum.

Proprium est omnis Syllogismi, ut probari possit ejus vis per principia, quibus nititur. Proprium vero est Syllogismi imperfecti, ut ad perfectiorem reduci possit; ac vicissim perfectioris, ut alii ad ipsum reduci possint; ac præterea, ut vocant, ad impossibile. De utraque proprietate aliquid dicendum.

Syllogismus probatur, cum principia, quibus ejus bonitas nititur, proferuntur. Principium Syllogismi affirmativi duplex est: Quæ sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se: &, quidquid dicitur universaliter de subiecto, dicitur de quolibet contento sub illo. Ut, quia dicitur universaliter de animali, quod sit vivens, de omni contento sub animali vivens dici debet, ut de avi, quadrupede, pisce, &c. Principium Syllogismi negativi est itidem duplex: Quorum unum est idem alicui tertio, & aliud non est idem, ea non sunt unum inter se: &, quod negatur universaliter de subiecto, negatur de quolibet sub eo contento.

Proposito itaque hoc argumento affirmativo: omnis virtus est honesta; humilitas est virtus: ergo humilitas est honesta. Si negetur bonitas consequentiæ, demonstrari sic potest: Quæ uniuntur uni tertio, uniuntur inter se; sed vides in præmissis humilitatem & honestatem uniri cum virtute; ergo legitime uniuntur inter se. Vel: quod dicitur universaliter de subiecto, dicitur de quolibet sub eo contento; sed fateris, universaliter dici de virtute, quod sit honesta: item concedis, humilitatem sub virtute contineri; ergo & de humilitate dici debet, quod sit honesta.

Proposito vero hoc argumento negativo: Nullum turpe est bonum: sed avaritia est turpis: ergo non est bona. Si negetur consequentiæ bonitas, ita demonstrari potest. Quorum unum est idem cum aliquo tertio, & aliud non est idem, ea non sunt idem inter se: sed concedis, bonum non esse idem cum turpi, avaritiam esse idem; ergo avaritia & bonum non conveniunt inter se. Vel: quod negatur universaliter de aliquo, negatur de quolibet sub eo contento; sed de omni turpi negatur bonum, ergo negatur de avaritia, quæ est quoddam turpe, ut concedis in minori.

Reductio est duplex, Offensiva & Reprehensiva, seu ut vocari solet ad impossibile.

Reductio Offensiva est revocatio Syllogismi imperfecti.

Et ad perfectum. Syllogismus imperfectus dicitur, qui aut indirecte concludit, ut quinque modi posteriores primæ Figuræ; vel si directe concludat, minus clare concludit, ut Syllogismi omnes aliarum Figurarum. Syllogismus perfectus est, qui directe & clare concludit, ita ut positis præmissis perspicue videatur illatio; tales sunt tantum quatuor primi modi primæ Figuræ: Barbara, Celarent, Darii, Ferio, ad quos proinde cæteri revocari debent, ut sint perfecti.

Hæc reductio fit pauculis immutatis. Quid autem fieri debeat, indicant consonantes vocum illarum barbararum, quibus exprimuntur; nam primo modus imperfectus reduci debet ad illum ex quatuor perfectis, qui similiter consonante incipit: ut, Celare, Camestres, ad Celarent; Darapti, Datisi, ad Darii; & sic de cæteris. Id vero ut fiat, quid immutari debeat, docent Consonantes illæ insertæ post Vocales, S, P, M; nam S denotat propositionem indicatam per Vocalem, quæ præit, convertendam esse simpliciter. P denotat esse convertendam per accidens. M denotat mutandum esse situm præmissarum, nempe majorem in locum minoris. In modis Baroco & Brocardo C significat illos modos non posse duci ad perfectos, sed solum ad impossibile. Hæc docent hi versiculi:

S vult simpliciter verti; P vero per accid.

M vult transponi; C per impossibile duci,

Exempli gratia, hic Syllogismus indirectus primæ figuræ mihi est reducendus ad modum directum.

Omne animal est substantia;

Nullus lapis est animal:

Ergo aliqua substantia non est lapis.

In primis cum sit in Fapesmo, reduci debet ad Ferio, qui eadem litera incipit. Id fiet si major, quam denotat A, convertatur per accidens, ut indicat P, subsequens, & minor, quam denotat I, convertatur simpliciter, ut indicat S subsequens; & demum transponantur præmissæ, ut denotat M. Hoc facto habebis hunc Syllogismum per eodum in Ferio.

Nullum animal est lapis;

Aliqua substantia est animal;

Ergo aliqua substantia non est lapis.

Reductio ad impossibile est, cum negatæ conclusionis assumitur contradictoria, ut combinata cum una præmissarum concludat perfecte contradictoriam alterius præmissæ; sic enim, qui concessis præmissis negavit consequentiam, cogitur contradictoriam unius concessæ concedere, atque adeo concedere duas contradictorias esse veras, quod est impossibile. Quæ autem præmissarum assumi debeat, docent hi versiculi:

124 *Logica minoris III. Pars.**Prima minorem adimit, facit e majore minorem.**Celantes minor est contrad. min. sede majoris.**Majorem servat, variatque secunda minorem.**Tertia majorem variat, servatque minorem.*

Sensus est. In prima figura, contradictoria conclusionis negata assumitur in majorem præmissam; & major Syllogismi in minorem; excipitur Celantes, in quo minor assumitur pro majore. In secunda Figura major servatur, & contradictoria ponitur loco minoris. In tertia Figura minor suo loco servatur, & contradictoria fit major; ut proposito hoc Syllogismo in Festino.

Nullum peccatum est laudabile;

Aliquod odium est laudabile;

Ergo aliquod odium non est peccatum.

Si quis concessis præmissis neget conclusionem; sumam ejus contradictoriam: Omne odium est peccatum, ex qua cum majore suo loco retenta, quia Syllogismus est secundæ Figuræ, hunc clarissimum Syllogismum in Celarent conficiam, quo respondentem cogam concedere contradictoriam minoris concessæ.

Nullum peccatum est laudabile;

Omne odium est peccatum;

Ergo nullum odium est laudabile.

Ergo ex te aliquod odium est laudabile, & nullum odium est laudabile, quæ sunt duæ contradictoriæ.

Cæterum si Tirones has reductionum regulas minus capiant, minime ob id conturbentur; nam vix earum ulus usus est nisi forte reductionis ad impossibile. Sed cum in disputando negatur conclusio Syllogismi in forma legitima existentis, assumpta contradictoria conclusionis ipso naturali lumine, satis obvia est præmissa, cum qua combinari debet, ut inferatur contradictoria alterius præmissæ concessæ.

ARTICULUS QUINTUS.

De Inventione Medii.

Cum ars Syllogistica in id incumbat, ut extremorum conclusionis nexum, aut pugnam ostendat per medium terminum; operæ pretium est mota quæstione illum invenire, ut eo, quid sit sentiendum circa quæstionem, ostendatur, atque propositio ex obscura quæstione fiat clara & evidens conclusio. Hoc nunc agemus duplici modo. Primo dicemus, qua via quærendum sit medium. Secundo, ex quibus locis, seu promptuariis sit eruendum.

§. I.

Qua via querendum sit Medium.

Regulae, quae tradi solent de inventione Medii, acur-
tae quidem sunt, sed id habent incommodi, ut disti-
ciles sint, & fere nullius usus. His ergo praetermissis viam
forte minus subtilem, sed planam tamen & utilem hic
aperire tentabimus.

Omnes modi Syllogismorum, ut ostendimus, reducuntur
ad quatuor primos primae Figurae: ergo media illorum ad
media istorum; itaque praesens consideratio solum atten-
det medium quatuor primorum. Porro licet sint quatuor
genera propositionum, quae venire possunt in quaestio-
nem, attamen duae praecipuae sunt, universalis affirmati-
va, & universalis negativa; nam ex solum quaeruntur in-
scientiis, quae sunt de universalibus, & praeterea parti-
culares continentur sub suis universalibus, unde his dua-
bus praecipue attendemus.

Prima regula. Proposita quaestione, quae sit universalis
affirmativa, quaerendus pro medio terminus, de quo pos-
sit universaliter dici praedicatum propositionis, & qui
possit universaliter dici de ejus subiecto. Ratio regulae,
quia in universalis affirmativa praedicatum dicitur esse in
subiecto; at non est eo immediate, alias cognito subje-
cto videretur in eo: ergo debet esse in eo mediante alio
termino, in quo sit praedicatum, & qui sit in subiecto, ille-
que est proprie medium utrumque uniens.

Secunda regula. Ut inveniatur ille medius terminus,
percurrenda sunt praedicata superiora subiecto, & subje-
cta inferiora praedicato: nam si ea attenta mente percur-
ras, reperies tandem aliquod praedicatum subiecti, quod
immediate & clare connectetur cum aliquo subiecto pra-
dicati, ex quibus proinde efficies propositionem per se
notam, si materiam patiatur, & ad id valeat lumen tuum,
qua propositione evidenter probabis, praedicatum quae-
sitionis necti cum ejus subiecto.

Ut itaque invenias illum terminum Medium, attenta
mente perlustra praedicata subiecti, definitionem ejus, dif-
ferentiam, & genus tum proxima, tum remota; attributa
tum ipsius subiecti, tum ejus differentiae ac generis: ea-
rum comparata cum praedicato quaestionis, videndo, an de
illis dici possit, donec tandem pervenias ad aliquem ter-
minum ipsi immediate & clare subiectum, qui erit me-
dium quaesitum.

Hic quaerendi modus est per ascensum: in eo enim a
subiecto ascendimus ad praedicatum: at rursus alius esse

potest per descensum, nempe si perlustras subjecta posita sub prædicato, de quibus scilicet dici potest, ejus definitionem, species sub eo positas tum proximas, tum infimas, donec pervenias ad aliquid, quod dici possit de subjecto quæstionis.

Exemplum. Quæritur, an anima rationalis sit immortalis. Attendo ad ejus definitionem, quod sit principium intelligendi in homine. Considero principium intelligendi esse substantiam spirituales: deinde substantiam spirituales non pendere in sua operatione a corpore, nec proinde in suo esse; postea, quod non pendet in esse a corpore, manere destructo corpore: demum quod manet destructo corpore, non destrui per mortem; tandem quod non destruitur per mortem, esse immortale. Ex illis terminis gradatim constitutis assumendus est, vel qui immediate dicitur de subjecto, vel de quo immediate dicitur prædicatum, ut efficiatur præmissa per se nota. Alia vero præmissa, in qua ille terminus medius comparabitur ad extremum remotius, non erit quidem per se nota, sed assumptis intermediis probari facile poterit, donec reducat ad per se notam; ut: Quod non destruitur per mortem est immortale; sed anima rationalis non destruitur per mortem: ergo, &c. Major est per se nota. Minor probatur assumpto termino proxime sequente. Quod manet destructo corpore, non destruitur per mortem; atqui anima manet destructo corpore: ergo, &c. Eodem modo probabitur hæc minor, donec pervenias ad ultimum terminum clare convenientem animæ, qui efficiet tandem propositionem per se notam, & sic habebis duas per se notas, ex quibus clare demonstrabitur quæstio proposita.

Et hæc quidem via tenetur in inventione mediæ demonstrativi; at in medio probabiliter liberius excurrimus, excogitando quemvis terminum, qui videatur convenire subjecto, & cui prædicatum convenire possit; ut propositio hæc mihi est probabiliter suadenda, *Mors est bona*: inspicio, quæ possint dici de morte, quibus ratio boni conveniat; vel de quibus dicitur *Bonum*, & quæ possint aliquo modo convenire *Morti*, & statim occurrit integrum agmen: nam bonum est frui Christo, liberari a miseriis vitæ, eripi a periculo peccandi, adire meliorem vitam; item quod Deus approbat, quod Christus elegit, quod Sancti desiderant, est bonum; quæ omnia possunt convenire morti; unde magna copia mediæ suboritur ad probandam propositionem istam; complicando enim terminos sic arguo: *Quod facit, ut fruamur Christo, est bonum; sed mors facit, ut fruamur Christo; ergo Mors est bona.* Item, *Quod eripit a miseriis vitæ, est bonum; sed Mors eri-*

eripit a miseris vita: ergo est bona. Item, Quod liberata periculo peccandi, est bonum; sed Mors liberat a periculo peccandi: ergo est bona. Item, Janua ad meliorem vitam est bona; sed mors est Janua ad meliorem vitam; ergo est bona.

In inveniendis autem istis medis non parum conducit, si percurramus Genera, Differentias, Species, Proprietates, Accidentia, Effectus, Causas prædicati & subjecti propositionis a nobis probandæ. Item si comparemus illa ad prædicamenta, ad alias res, quæ dicuntur in Philosophia, vel in Theologia. Item ad ea, quæ, audivimus, quæ legimus, quæ experti sumus, quæ conceduntur, vel ab omnibus, vel saltem ab adversariis, contra quos disputamus, & ad alia ejusmodi, quæ possunt pertinere ad propositam conclusionem; sic enim fit, ut quasi sponte sua sese offerant diversa media, ex quibus aptiora eligi debent.

Secunda regula pro Propositionibus universalibus negativis est: Ad illas probandas considerandi sunt termini, qui repugnant prædicato conclusionis, & tamen conveniant subjecto; si enim aliquid repugnat prædicato, quod tamen dicatur de subjecto, pro isto prædicatum non erit idem cum subjecto. Ut, volo probare Mortem non esse bonam, debeo cogitare quamnam repugnet Bono, quæ tamen conveniant Morti, & statim se offert ingens copia alium rerum; nam, quod privat, quod est contrarium inclinationi naturæ, quod omnia fugiunt, quod nos separat ab amicis, quod privat, vita, omnibus vitæ boni, quod adimit spatium pœnitentiæ, non est bonum; quæ tamen omnia conveniunt morti. Complicando igitur illos terminos sic efformo argumentum: Quod privat vitam, non est bonum; sed Mors privat vitam: ergo Mors non est bona. Item: Quod est contrarium inclinationi naturæ, non est bonum; sed Mors est contraria inclinationi naturæ: ergo non est bona. Item: Quod omnes fugiunt, non est bonum; sed omnes fugiunt Mortem: ergo non est bona, & sic de aliis.

Adi præterea potest, quod omnis propositio universalis negativa potest converti simpliciter; unde ad illam probandam non solum utilia sunt, quæ repugnant prædicato & conveniunt subjecto, sed etiam, quæ repugnant subjecto, & conveniunt prædicato, ut patet in exemplis: nam, quia bono convenit esse gratum, esse conveniens naturæ, quæ omnia repugnant morti, ideo possum sic arguere: Omne bonum est gratum; sed Mors non est grata: ergo nec bona. Item: Omne bonum convenit naturæ; sed Mors non convenit naturæ: ergo Mors non est bona.

Tertia regula. Ad probandam utramque præfatam conclusionem possumus etiam procedere ab inconvenienti, cogitando pro affirmativis quamnam inconvenientia sequerentur, si

*prædicatum non conveniret subiecto. Et contra pro negati-
vis, quam inconuenientia sequerentur, si prædicatum con-
veniret subiecto. Ut in præfatis exemplis possem confide-
rare, quid sequeretur, si Mors non esset bona, & repe-
rirem eam a Christo nunquam fuisse electam, nec a San-
ctis expetitam, nec a Deo amicis suis pro munere immi-
sam; unde sic arguere possem: Si mors non esset bona,
non esset a Christo electa; sed est electa a Christo: ergo
est bona. Ad probandam autem mortem non esse bonam,
possem adhibere inconuenientia, quæ sequerentur, si
esset bona: v. g. quod liceret eam sibi inferre; quod non
esset affectus peccati; quod vita ipsa esset mala; unde
sic argui posset: Si Mors esset bona, liceret eam sibi infer-
re, atqui id non licet: ergo non est bona, & sic de aliis.*

§. II.

*De Locis ex quibus eruantur media
Syllogismorum.*

Locus est sedes, seu promptuarium, ex quo eruitur
medium Syllogismi. Decem vulgo assignantur; a
Causis, ab Effectibus, a Subiecto, ab Adjunctis, a Con-
trariis, a Simili, a Nomine, a Definitione, a Divisio-
ne, ab Autoritate, De quibus tantisper dicendum.

1. Ex loco a causis sumitur Medium, dum effectus pro-
batur per causam, vel materialem; ut: Corpus humanum
est mortale, quia constat elementis contrariis: vel for-
malem; ut: homo est rationalis, quia constat anima in-
tellectiva: vel efficientem; ut: Auster est ventus cali-
dus, quia spirat e locis, ubi major est ardor Solis: vel
finalem; ut: male agis, quia malum finem intendis.

2. Ab effectibus sumitur Medium, cum e contra causa
probatur per effectum; ut: est ordo in rebus naturali-
bus: ergo est providentia. Auster est hyeme calidus;
ergo spirat a regione calida. Locorum a causis & ab e-
fectibus quædam sunt axiomata. *Qualis causa, talis effe-
ctus, & contra; quod est causa causæ, est causa causati.
Sublata causa tollitur effectus. Si effectus est, e. causa est. Posita
causa necessaria & totali ponitur effectus.*

3. A subiecto sumitur Medium, cum aliquid de acci-
dente probatur ex ejus subiecto: ut: sanitas non est sta-
bilis, quia est in subiecto instabili; Prudentia est virtus
intellectualis, quia est in intellectu.

4. Ab adjunctis ducitur medium, cum aliquid de re pro-
batur ex iis, quæ illam circumstant; a personis; a loco,
a tempore, &c. ut: Petrus perpetuo conversatur cum
malis: ergo malus.

5. A contrariis, cum unum contrarium ponimus, ut aliud destruamus, vel vice versa; ut: est nox; ergo non lucet. Calor rarefacit; ergo frigus addensat: Virtus est amabilis; ergo vitium odiosum, Hujus loci sunt axiomata: *Contrariorum contraria est ratio. Opposita non possunt esse simul.*

6. A simili, cum simile a simili probatur; ut: Deus in se confidentem Susannam a calumnia liberavit; ergo & te si eum invocas, Miles pro Rege vitam exponit; cur non & tu pro Deo? Axioma hujus loci est, *Similium similis est ratio.*

7. A nomine tribus modis ducitur medium. Primo cum aliquid de re probamus ex nomine illi indito; ut: Seraphinos Deum ardentius amare, quia ab ardore nomen habent: nam $\Gamma\omega$ Saraph apud Hebræos est ardere; Angelos esse Deum nuntios, eo quod $\alpha\gamma\gamma\epsilon\lambda\omicron\varsigma$ Græce sit Latine *Nuntius*. Secundo cum ab Etymologia nomen probamus conveniæ rei; ut, Amat Sapientiam; ergo est Philosophus. Tertio cum a conjugatis argumentamur; Juste non agit: ergo non est justus Homo sum: ergo nihil humanum a me alienum puto: sæpe ebrius est; ergo ebriosus.

8. A definitione locus est, cum definitio prædicati, aut subjecti adhibetur ad probandum utriusque nexum, aut pugnam; ut: rotundum est, cujus partes æqualiter distant a centro; sed partes terræ æqualiter distant a centro, ergo terra rotunda. Aliquando sumitur integra definitio aliquando solum genus subjecti, tumque dicitur locus a genere; ut; homo est animal; ergo mortalis. Aliquando a sola differentia, tumque dicitur locus a differentia; ut: homo est rationalis; ergo capax scientiæ. Hujus loci axiomata sunt: *Quod affirmatur de definitione, affirmatur de definito; & quod de ea negatur, itidem & de definito, & vice versa: De quo affirmatur, aut negatur definitio, affirmatur aut negatur definitum, & vice versa.* Et speciatim pro genere: *Quod convenit generi, convenit speciei. Sublato genere tollitur species. Posita specie ponitur genus; at, non vice versa.*

9. A divisione locus est, cum ex toto partem probamus; aut ex omnibus partibus totum, aut exclusis aliis eam, quæ superest, colligimus, aut aliquid esse in toto, quia est in aliqua ejus parte. Hujus loci Axiomata sunt, *Si est totum, est pars: ut, existit homo: ergo anima rationalis. Si est in parte, est in toto; ut: est Parisius, ergo in Gallia. Exclusis partibus omnibus excluditur totum; ut; Paradisus terrestris non est in Europa, non in Africa, non in Asia, non in America, nec videtur esse sub fri-*

gidis regionibus incognitis : ergo non exstat amplius .
Exclusis reliquis partibus valet consequentia ad eam, qua superest ; ut : Prudentia non est in voluntate, non in appetitu : ergo in intellectu .

10. Ab authoritate locus est, cum testimonium Sapientium assumitur ad quaestionem probandam. Valet hic locus in Theologia, quae fide & authoritate nititur ; minus in Philosophia, licet in ea non contemnendus. Quatenus eo utendum, diximus 2. p. art. ult.

Hi loci dicuntur Probabiles, & Dialectici, quia praebent media dialecticis, seu probabilibus argumentis. At tamen etiam Demonstrativa, seu Analytica argumenta, in quibus scilicet causae necessariae, & evidentes nexu, aut pugnae extremorum quaestionis investigantur, ex quibusdam eorum eruuntur ; ut a causis, a divisione, maxime vero a definitione, quae est proprium medium demonstrationis, si clara sit & propria.

ARTICULUS SEXTUS.

De Syllogismo sophistico.

Sophisma est Syllogismus captiosus, seu constans ex propositionibus ita captiose ordinatis ; ut praeseferant speciem veritatis, cum tamen falsae sint. Omne autem sophisma decipit vel in forma, vel in vocibus, vel in rebus : unde triplex est fallacia, scilicet formae, vocum, & rerum. Circa fallaciam formae nihil dicendum occurrit : nam supra satis exacte tradidimus regulas discernendi formam legitimam ab illegitima. Circa fallaciam vocum & rerum quaedam breviter dicemus.

Fallacia vocum est, dum quis ut decipiat, abutitur vocibus, easque usurpat in sensu fallaci. Quinque praecipue sunt modi fallendi in vocibus, Aequivocatio, Amphibologia, Variatio sensus compositi aut divisi, Accentus, & Figura dictionis.

Aequivocatio est, dum quis utitur in argumento voce aequivoca ; ut si quis ita arguat : Aries est animal ; sed machina bellica est aries : ergo machina bellica est animal ; nam istud nomen *Aries* aequivoce sumitur pro animali, & pro machina bellica, qua antiqui muros deiciebant.

Amphibologia est, dum quis utitur phrasi ancipitis sensus, ut saepe solebant antiqua Gentilium oracula : sic Pyrrho quaerenti, an Romanos superare posset, respondit Oraçulum : *Ajo, te Aecida Romanos vincere posse* : quae phrasi aequae significat, Pyrrhum a Romanis vincendum, vel Romanos a Pyrrho superandos.

Fallacia: sensus compositi, aut divisi est, dum quis arguit a sensu composito ad divisum, vel contra; ut: qui habet potentiam ambulandi, potest de facto ambulare; sed Petrus sedendo habet potentiam ambulandi; ergo sedendo potest ambulare.

Fallacia accentus est, dum quis utitur voce ex accentus diversitate sensum variante; ut: qui occidit, moritur; sed gladius occidit; ergo gladius moritur.

Fallacia dictionis est, dum ab uno genere ad aliud fit transitus: ut si quis dicat; omne corpus visibile est coloratum; sed paries est visibilis: ergo paries est coloratus; nam ibi variatur genus masculinum in neutrum. Hæc porro fallacia omnino puerilis est.

In rebus plures fallaciæ contingere possunt; præcipuè septem enumerantur. Prima est fallacia antecedentis, seu prædicati: quando scilicet prædicatum variat suppositionem; ut si quis dicat: Animal est genus; sed homo est animal; ergo homo est genus. Risibile est proprietas: homo est risibilis; ergo homo est proprietas.

Secunda fallacia est a simpliciter ad secundum quid, & contra, dum quis scilicet arguit ab eo, quod simpliciter verum est, ad secundum quid; ut: Arma sunt restituenda domino; sed iste furibundus est dominus talium armorum; ergo sunt restituenda isti furibundo. Quamvis enim major sit vera simpliciter, non est tamen vera secundum quid; licet enim arma sint absolute restituenda domino, non tamen in aliquo casu, si nempe sit furibundus.

Tertia fallacia est contradictionis, quando scilicet inferitur contradictio, ubi nulla est; ut si quis dicat: Æthiops est albus secundum dentes; sed non est albus secundum alia membra; ergo est albus & non albus; ergo in Æthiophe contradictoria verificantur; falsum enim est, quod ibi sit contradictio, quia non est albus & non albus secundum idem.

Quarta fallacia est petitio principii, cum scilicet quis aut arguendo, aut respondendo assumit conclusionem probandam pro medio, vel solutione; ut si quis post longam disputationem, in qua probaret, Deum esse in prædicamento, tandem huc devenisset, quod in Deo potest formari conceptus genericus, & differentialis, hanc propositionem ita probaret: Quidquid est in prædicamento, habet conceptum genericum; sed Deus est in prædicamento; ergo habet conceptum genericum. Esset petitio principii, quia probaret ultimam propositionem negatam per se a quo incepit disputatio.

Quinta fallacia dicitur consequentis, quando quis arguit conversim in his, quæ non convertuntur; ut: Si

currit, movetur: ergo si non currit, non movetur. Si est homo, est animal: ergo si non est homo, non est animal.

Sexta fallacia dicitur non causæ aut causæ, quando scilicet quis tribuit effectum ei, a quo non causatur; ut si quis dicat: inebriari est malum; sed vinum inebriat: ergo vinum est malum. Et, seditiones sunt malæ; sed propter Evangelium excitantur seditiones: ergo Evangelium, &c. Non enim vinum est causa ebrietatis, sed malus ejus usus; nec Evangelium est causa seditionum, sed malicia hominum fidem persequentium, aut Evangelii prætextu Rempublicam turbantium.

Septima fallacia dicitur interrogationis, dum quis de oppositis simul interrogando, unam pro utroque responsionem elicit; ut si quis ita quærat: Virtus & iniquitas est ne bona, vel mala? Si enim respondeatur, mala, inferet: ergo virtus est mala.

Sed horum omnium ut jam vix aliquis est usus, ita quoque ipsis non est prolixius inhærendum. Fusius de illis egit Aristoteles, quia ejus temporibus vigeant Sophistæ, quorum tota cura occupabatur in excogitandis versutiis, quibus incautos vel deciperent, vel implerent.

APPENDIX DE METHODO.

Methodus Græce, Latine redditur *Via brevis & expedita*. Eo nomine vocatur apta rerum cognoscendarum dispositio; unde methodus definitur, modus ordinate procedendi in cognitione veritatis.

Duplex est methodus: Analytica, seu Resolutiva; & Synthetica, seu Compositiva; duobus enim modis proceditur in cognitione veritatis; inventione, & doctrina. Inventione, cum veritatem proprio ingenio quærimus; Doctrina, cum inventam aliis tradimus. Methodus Analytica est modus ordinate procedendi ad inveniendam veritatem. Dicitur Analytica, seu resolutiva, quia resolvit quæstiones ad sua principia, effectus ad suas causas, composita ad suas partes, particularia ad universalia, sub quibus continentur; nam quæstio per principia innotescit, effectus per causam, compositum per partes, particulare per universale. Methodus Synthetica, seu compositionis, est modus ordinate procedendi in docenda veritate. Dicitur compositiva, quia modo priori opposito procedit, nempe a principis ad conclusiones, a causis ad effectus a partibus ad totum, ab universalibus

ad

ad particularia, id est, a simplicioribus ad compositiora: utraque ergo idem iter erit, sed opposita ratione. Analytica a rebus ad rerum principia ascendit. Synthetica a principiis jam inventis, ad res explicandas descendit; illa est ut ascensus a valle ad montem; sta ut descensus a monte ad vallem

Exemplum utriusque method. Qui primi Logicam invenerunt, prius consideraverunt, aliquando bene, aliquando male nos ratiocinari; inde moti sunt ad investigandam naturam Syllogismi, quam ut cognoscerent, resolverunt Syllogismos in propositiones; rursus illas in terminos, ex quibus constant; at qui nunc docent Logicam, vice versa primo agunt de terminis, deinde propositionem ex illis compositam explicant, postremo Syllogismum.

Est & alia methodus arbitraria, seu prudentiæ. Hæc non se rebus ipsis tractandis, sed illas auditorum captu, atque loco, tempori, aliisque circumstantiis accommodat.

Nunc superest, ut methodi regulas tradamus, primo in genere, deinde cujuslibet in particulari.

Quatuor Regule Methodi in genere.

1. **A** Facilioribus, notioribus, proximioribusque semper incipiendum, atque ex iis paulatim & per gradus ad difficiliora, obscuriora & remotiora progrediendum. Nam sic fit, ut priora viam aperiant & muniant ad posteriora, & nota veritas faciem præferat ad ignotam et proximè conjunctam illustrandam, hæc ad aliam, sicque succedenter. Hoc ordine servato ex minima veritate clare percepta, ut ex modico semine, innumeræ aliæ seriatim mira fecunditate pullu ant. Sic Socrates rudem puerum ordinate interrogando ad difficillimarum questionum cognitionem brevi tempore manuduxisse fertur. Sic Geometriæ pauca principia, eaque vulgaria & cuique nota ponunt, ex quibus ordinate tractatis innumeras veritates, easque abstrusissimas perspicue evolvunt.

2. Servetur ordo naturalis rerum, eique artificialis se accommodet, quantum fieri potest; n. m sic, una re ex alia quasi sponte sua fluente, mens facile & placide in eorum cognitionem progredietur.

3. Res cognoscenda in omnes partes, atque attributa dividatur beneficio partitionis & abstractionis; atque suo quaque loco distincte constituentur; fingendo in iis ordinem & connexionem, si re ipsa non sit. Nam pauca facilius, quam multa, & multa invicem ordinata connexaque, quam confusa & disparata cognoscimus.

4. Inu.

4. *Inutilia, extra scopum re sententur, insistendo inire scopum, ad quem tenditur.* Nam mentis attentio inutilibus obruitur, extraneis a proposito abducitur, & dum vagatur per multa, ut viator in campis oberrans, aut nunquam, aut sero metam attingit.

Regula tres Methodi Analytica.

Omnis inquisitio veritatis circa tria fere versatur; nam vel propositæ quæstionis veritas, aut falsitas quæritur; vel noti effectus causa efficiens ignota; vel compositi confusius noti partes, principia & ex illis fluentes proprietates. In illis quærendis industria mentis plus valet, quam regulæ. Hæ tamen statui possent.

1. *Attente videndum, quid queratur, atque ad id unice omnis inquirentis cura intendend.*; nam qui profusus nescit, quid quærat, nec inventum agnoscet; qui vero per multa vagatur, vix ad scopum unquam attinget.

2. *Deinde attendendum ad rem, de qua aliquid queritur, ejus omnes status, facies, circumstantias explorando; atque eam in partes, partiumque particulas & attributa dividendo;* nam in eo consistit, & ab eo nomen traxit hæc methodus, quod rem ipsam exacte dissolvat, ut ejus causas & principia perscruetur, atque velut ex ejus visceribus eruat. Si sit quæstio, resolvenda est in suos terminos, hæc rursus in sua genera & differentias; atque hæc ulterius, quantum necesse fuerit, ut tandem ratio ejus percipiatur. Si sit effectus, multis experienciis ac variis explorandus est; omnes circumstantiæ attendendæ, atque circa illum observandum quidquid possumus, si sit totum, resolvi debet in omnes partes, ac partium particulas. Hæc divisio plerumque mente fit; at nonnunquam re ipsa. Sic Anatomia cadaver animalis secat, sic Chymica dissolvit metalla & alia gladio ignis. Nec solum effectus & compositum consideranda sunt jam absoluta & perfecta, sed abortu ad exitum exploranda; ut, melius animal cognoscet, qui ejus in utero formationem, deinde progressus, tandem exitum & dissolutionem attendet.

3. *Accurate inspicienda sunt singula partes, atque invicem conferenda.* Et ubi aliqua veritas clara ex hac comparatio et inspectione elucescere incipit, hac veritatis scintilla fove, da est & promovenda, alias ex e. ordine eruendo, donec ad illam, quam quærimus, perveniamus; nam, ut jam monui, mira est connexio veritatum, adeo ut ex una recte tractata innu-mera evolvi possint.

Exem

Exemplis hæc regulæ illustrabuntur. Proponitur quæstio, an Logica sit speculativa. 1. Attendo, quid quærat, nempe principium clarum hæc extrema connectens, aut dividens. 2. Dissolvo quæstionem in suos terminos, illos rursus in suam definitionem. Speculativum est, quod unice intendit cognitioni veritatis: Logica est facultas dirigens mentem in cognitionem veritatis; exinde tendendo ad scopum, hanc elicio, totam Logicam tendere ad cognitionem veritatis; ex ea tandem eam, quam quæro, unice intendere cognitioni veritatis; hæc enim quæstionem solvit, & Logicam speculativam esse demonstrat. Alio modo Geometris familiari resolvitur quæstio, videndo quid ex ea sequatur, aut ex quo sequatur: nam si ex ea falsum sequitur, falsa; si ex aliquo vero sequitur, vera erit.

Item quæritur causa efficiens hominis. 1. Attendo quid quæram, principium, a quo productum sit, quidquid hominis naturam constituit. 2. Resolvo hominem in partem, corpus & animam; in anima rationem, in corpore mirum partium ordinem observo. Ex his clare video, causam efficientem hominis debere esse aliquod intellectuale, ut possit mentem dare, & summe sapiens, ut possit adeo sapienter corporis partes ordinare. 3. Ulterius hanc veritatem promovendo, video, has dotes non competere proximis principiis effectivis hominis, patri & matri, inde concludo, esse hominis altius principium effectivum, nempe mentem ratione sapientissima præditam. In hac methodo regredi possumus a causa cognita ad effectum plerique cognoscendum, aut ad alios similes detegendos; ut a mente illa sapientissima non solum hominem, sed & alias res processisse, atque gubernari, ut Cælos, astra, elementa, plantas, &c. quæ omnia rursus examinando, ex illis ampliorem divinæ hujus mentis cognitionem haurio, atque vicissim ex ea pleraque circa res humanas & naturales.

Item quærentur principia corporis animalis. 1. Attendo quid quæram, non quæro causam efficientem, non finalem, sed materialem, & formalem. 2. Resolvo compositum illud in suas partes, has rursus in alias, donec ad minimas perveniam, quæ sigillatim examinandæ sunt; atque ut plenior sit cognitio, earum prima formatio in aliquo particulari est exploranda, puta, pulli in ovo. Quæ omnia si per te ipsum præstare non potes, consulenda aliorum experimenta, sed ordinate, quasi si per te ipsum ea faceres.

Quinque Regulae Methodi compositivae.

HÆC, ut dixi, in tradendis jam inventis scientiis observantur. Hujus regulæ faciliores sunt.

1. *Utendum terminis claris, ac recte explicatis & definitis;* nam hi sunt elementa totius scientiæ; unde si obscuri sint, confusi, ambigui, nihil evidens ex iis constructur.

2. *Ex terminis clare perceptis formandæ propositiones per se notæ, ut sint primæ ipsa clara docendorum.*

3. *Ex per se notis principis recta forma combinatis eliciendæ sunt proximiores conclusiones, ex illis seriatim aliæ; nec in se nota est unquam aliqua proprietas, quæ aut per se nota non sit, aut ex aliis iter se nota evidenter deducta.* Nam secus nihil evidenter concluditur, & quidem non in omnibus præsto sunt tales propositiones. Probabilibus uti aliquando cogimur: at tunc non demonstramus, sed tantisper suademus.

4. *Quidquid ad genus pertinet, tractetur antequam ad species descendatur; tum gradatim quod pertinet ad proximiores species.*

5. *Digressiones fugiendæ: Brevitatis magna, sed perspicuitatis major habenda ratio, ut & connexionis, omnia ordinatè disponendo, ac suis nexibus quæque invicem conjungendo.* Sed hæc fusius explicare nihil necesse est. Verum de Logicæ præceptis hæcenus, nunc ad quæstiones pergendum.

LOGICA MAJOR.

*Questiones, quæ de Rebus Logicis agitari
solent complectens.*

USUS in Scholis obtinuit, ut circa res Logicas pleræque moveantur quæstiones, quæ licet prima fronte subtiles magis, quam utiles videantur, suo tamen fructu non carent; nam al quæ præcepta illustant; aliæ sua sublimitate mentem acuunt; omnes exercitatum in illis animum ad alias scientias paratiorem efficiunt.

Harum quæstionum quædam Logicam ipsam spectant; aliæ vero res de quibus agit. Itaque præmittemus quæstionem præambulam de ipsa Logica, deinde opus in tres partes dividemus, tribus mentis Operationibus correspondentes. In prima de iis disputabimus, quæ ad Apprehensionem pertinent, ut sunt Universalia & Prædicamenta. In secunda de Propositione, qua dirigitur Judicium. In tertia de Argumentatione, quæ ad Discursum pertinet: Eadem scilicet partitione usi, quam in Minor Logica observavimus.

QUÆSTIO PRÆAMBULA

De ipsa Logica.

Logica duplex statui solet, Naturalis, & Artificialis, seu Acquisita. Logica Naturalis est Facultas discurrendi a natura indita, qua sine ullis perceptis etiam imperiti & rudes aliquatenus ratiocinantur. Logica artificialis est facultas usu & studio comparata, præcepta complectens, quibus mens ad recte ratiocinandum dirigatur. Nam experimur, ut alias facultates innatas edificandi, pingendi, cantandi, &c. ita & ipsam ratiocinandi vim nobis a natura inditam, esse admodum imperfectas, & nisi artis præceptis juventur, nihil fere egregium moliri; unde, ut ad objecta externa quæ.

quædam artes inventæ sunt, quibus facultas naturalis perficitur, ut ad ædificandum, pingendum, navigandum, excolendos agros, &c. ita & oportuit artem invenire, cuius præceptis ad recte ratiocinandum mens adjuvaretur;

Hic de artificiali Logica tantum agimus, circa quam primo quaeritur, quid sit ejus objectum; secundo, an sit Scientia; tertio, quæ sit ejus divisio in docentem & utentem; quarto, qualis sit Scientia, an speculativa; quinto, an sit necessaria ad alias scientias; sexto, an earum demonstrationes efficiat.

ARTICULUS PRIMUS.

Quid sit Objectum Logicae.

OMnis facultas cognoscitur per suum objectum; cum enim tota sit propter ipsum, talis est, qualem eam objectum exigit; unde ab eo specificari dicitur. Ut ergo quid sit Logica innotescat, primo videndum, quid sit ejus objectum. Vocamus autem hic objectum alicujus facultatis id, quod ipsi considerandum objicitur, seu circa quod versatur; ut objectum visus est color, objectum gustus est sapor, objectum cujusvis scientiæ sunt res, circa quas ejus consideratio versatur.

At in objecto duo accurate discernenda sunt: Materiale & Formale. Objectum materiale est ipsa res, circa quam facultas quælibet versatur. Objectum formale est id, quod in ea re facultas attingit, ut Objectum materiale visus sunt res, quæ videntur; Objectum formale est color, quem in rebus videt. Sic in scientia objectum materiale sunt res, de quibus tractat: Objectum formale est illa propria ratio, quam in illis considerat; ut Medicinæ objectum materiale est corpus humanum, sanabilitas vero est ejus objectum formale; agit enim de corpore humano, non sub omni ratione, sed ut est per artem sanabile. Ex objecto materiali & formali fit unicum integrum objectum, quod objectum attributionis vocatur, quia ad illud referuntur omnia, de quibus agit scientia; ut corpus sanabile est objectum medicinæ: Ens mobile est objectum Physicæ. Vocatur etiam *Subjektum scientiæ*, quod ejus disputationibus subjiciatur: nonnumquam, *Materia circa quam*.

Præterea inter objectum & facultatem sæpe aliquid mediat, cujus ope illud attingit: ut inter visum & colorem mediat lux, cujus ope color a visu percipitur; inter scientiam & objectum mediant principia, quibus objecti cognitio habetur. Illud medium dicitur *Ratio*, sub qua. His ita constitutis.

Quid sit Objectum Logicæ . Ar. I. 139

In primis certum est, rationem, sub qua Logicæ esse principia, quibus conclusiones suas illustrat; ut: *Quæ sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se; &: Quod dicitur de omni, dicitur de quolibet sub eo contento, &c.* Principia enim sunt veluti quædam lux irradians conclusiones, ideoque se habent in scientiis, ut lux in visione. Solum difficultas esse potest de objecto materiali, at major de objecto formali, circa quod tres sunt præcipue sententia.

Prima Nominalium, qui censent, voces esse objectum Logicæ. Sed illa fere obsolevit; non enim de vocibus, sed de rebus per eas significatis agunt scientiæ; licet utantur vocibus loco rerum, ut *computator* utitur *calculus* ad numerandas pecunias. Plane *Medicina* non est de hac voce *morbus*, sed de re per eam significata.

Secunda Sententia tres mentis operationes, ut dirigibiles a Logicæ, censet esse ejus objectum. Ea est plurimum recentiorum.

Tertia *Ens rationis directivum operationum mentis* assignat pro objecto formali Logicæ: ita Thomistæ, ac plerique alii.

PRIMA CONCLUSIO.

Objectum materiale Logicæ sunt res omnes a nobis cognitæ.

Probatur. Objectum materiale facultatis discurrendi est ipsa discursus materia, ut patet ex terminis: sed res omnes cognitæ sunt materia discursus, de omni enim re cognita discurremus: ergo sunt objectum materiale facultatis discurrendi, quæ est Logicæ.

Dices. Objectum materiale scientiarum realium non est objectum materiale Logicæ; sed res cognitæ sunt objectum materiale scientiarum realium: ergo non sunt objectum materiale Logicæ.

Resp. Transeat major, [nam eadem materia potest pertinere ad diversas scientias] & distingo minorem: Res cognitæ sunt materia scientiarum realium, eo modo, quo Logicæ, nego; sub alio modo, concedo. Res enim cognitæ sunt materia scientiarum realium, præcise ut cognosci possunt; sunt vero materia Logicæ, quatenus artificiose disponi possunt in modum Definitionis, Propositionis, Syllogismi, &c.

S E C U N D A C O N C L U S I O .

Objectum formale Logicæ est Ens rationis directivum trium mentis operationum.

Per illud Ens rationis intelligo artificiosam dispositionem, quam ratio facit in rebus cognitis, dum eas ordinat in modum prædicati, subjecti, generis, speciei, definitionis, divisionis, propositionis, syllogismi, &c. ut enim ars pingendi colores artificiose disponit, ut representent, atque adeo colores sunt objectum materiale hujus artis; dispositio vero colorum objectum formale: ita Logicæ proprium munus est, res cognitæ artificiose disponere in modum claræ definitionis, boni syllogismi, &c. quo facilius a mente possint percipi. Unde res cognitæ sunt ejus objectum materiale; dispositio vero illa artificiosa, seu forma definitionis, syllogismi, &c. est ejus objectum formale. Hæc dicitur Ens rationis, quia non est in rebus, sed solum in mente eam apprehendente, & res ita ordinante. Dicitur etiam secunda Intentio, quia res afficit, non ut sunt in se, sed ut sunt in mente. Hac adeo plana explicatione vides, quam immerito quidam, ut Thomistas impugnent, dicant eos habere pro Logicæ objecto Chimæras. Non enim Chimæras hic fingimus, sed rem proponimus, quam quilibet in se ipso quotidie experitur. Nam cum Syllogismum facis quid aliud facis, quam illum artificiosum ordinem inter præpositiones & terminos.

Conclusio sic explicata est S. Thomæ, cujus verba excipere non pigebit; nam eam non mediocriter illustrant. *Ens inquit 4. Metaph. lect. 4. est duplex, ens natura, & ens rationis. Ens rationis proprie dicitur de illis secundis intentionibus, quas ratio adinvenit in rebus consideratis, ut est intentio generis, differentie, prædicati, &c. quæ quidem non inveniuntur in rebus, sed considerationem rationis consequuntur: & ejusmodi ENS RATIONIS est propriè SUBJECTUM LOGICÆ.* Et in Proemio Ethicæ: *Ordo, inquit, quadrupliciter ad rationem comparatur; est enim quidam ordo, quem ratio non facit, sed solum considerat, sicut est ordo rerum naturalium: alius ordo est, quem ratio considerandi facit in proprio actu, ut cum ordinat conceptus suos ad invicem: tertius ordo est, quem ratio facit in operibus voluntatis: quartus ordo est, quem ratio nostra facit in rebus exterioribus, ut in arca, in domo, navi &c. Ordo, quem ratio considerat, sed non facit, pertinet ad Philosophiam naturalem. Ordo, QUIEM RATIO CONSIDERANDO FACIT IN PROPRIO ACTU,*

Quid sit Objectum Logicæ, Ar. I. 141

ACTU, pertinet ad Philosophiam rationalem [id est Logicam.] Ordo autem actionum voluntatis pertinet ad moralem Philosophiam. Ordo demum, quem ratio facit in rebus exterioribus, pertinet ad Artes mechanicas.

Probatur conclusio ratione. Objectum formale Logicæ est forma definitionis, propositionis, syllogismi, &c. sed hæc forma est ens rationis: ergo ens rationis est objectum formale Logicæ. Major non negatur ab Adversariis, & si negent, sic demonstratur: Objectum formale Logicæ est id, quod ab ea proprie attingitur in objecto materiali, ut patet ex definitione objecti formalis; atqui res omnes, quæ sunt materiale objectum Logicæ, attinguntur ab ea præcise, quatenus ex iis formari possunt syllogismi, definitiones, &c. ergo ejus objectum formale est forma definitionis, syllogismi, &c. Minor vero probatur ex dictis: Artificiosa dispositio non existens in ipsis rebus, sed in illis apprehensa per rationem est ens rationis, id est, existens in sola cognitione rationis: atqui forma syllogismi, definitionis, &c. est artificiosa dispositio apprehensa per rationem in rebus cognitis: ergo est ens rationis. Major evidens est ex ipsis terminis. Minor patet experientia: formamus enim syllogismum, aut definitionem, dum res a nobis cognitæ artificiose disponimus juxta Logicæ præcepta; unde syllogismus a S. Augustino dicitur *artefactum rationis*: porro cujusvis artefacti forma est dispositio materiæ, quæ constat secundum regulas artis; ut forma domus est artificiosa dispositio lapidum & lignorum.

Confirmatur. Objectum formale Logicæ est id, ad quod ejus omnis cura, omniaque præcepta tendunt; atqui omnis cura, omnia præcepta Logicæ ad id tendunt, ut sciamus recte objecta disponere in modum prædicati, subjecti, generis, differentiæ, syllogismi, &c. quo mens facilius ea cognoscat: ergo hæc artificiosa dispositio jure illi tribuitur ut objectum formale. Unde aliæ scientiæ Reales dicuntur, quod de rebus agant: Logica vero *Rationalis*, quod agat de ordine in rebus a ratione factis.

Respondent Adversarii, artificiosam illam dispositionem non esse ens rationis apprehensum in rebus cognitis, sed ens reale inhærens ipsis actibus mentis; ut, formam syllogismi esse ordinem actuum mentis, quorum priores tertium inferunt.

Sed hæc responsio repugnat evidenti experientiæ; nam dum formo syllogismum, non ipsum mentis actum dispono, sed tres ideas rerum invicem comparo & ordino, ut illis sic dispositis mens mea assentiatur extremo-
rum conjunctioni, propter unionem cum medio; &
cum

142 *Logica Majoris, Qu. Præamb.*

cum definitio, non actum meum, qui simplex est, dispono, sed rei definiendæ genus & differentiam.

Replicant, dispositionem objectorum fieri a Logica, ut per eam mentis operationes dirigat, proindeque illas ut dirigendas per se intendi a Logica ut proprium objectum: dispositionem vero objectorum ut medium ad illud.

Sed contra. Objectum Logicæ est id, in quo totum ejus artificium consistit & consummatur; atqui totum Logicæ artificium consummatur in recta dispositione objectorum: ergo est objectum Logicæ. Declaratur Minor. Objectis recte dispositis mens naturaliter, & absque ullis aliis regulis recte fertur in objectum; ut propositionibus per se notis in forma legitima juxta regulas Logicæ dispositis, mens non eget præceptis, ut assentiatur conclusioni, sed ipsa rei evidentia necessario inclinatur: ergo tota ars Logicæ unice versatur circa dispositionem objectorum.

Deinde quod commune est omnibus scientiis, non est objectum Logicæ, sed solum id, quod est ipsi proprium; atqui dirigere mentem est commune omnibus scientiis, eam enim illustrant & perficiunt; at Logicæ proprium est, ut cum cæteræ eam dirigant per cognitionem proprii objecti, Logica id præstet per artificiosam omnium objectorum dispositionem: ergo non ipsa directio mentis, sed artificiosa objectorum dispositio est proprium Logicæ objectum. Fateor tamen, directionem illam esse finem Logicæ, atque eam id habere præ cæteris, ut generaliter in omnibus mentem dirigat.

Dices. S. Thomas supra relatus dicit, objectum Logicæ esse *ordinem, quem ratio facit*, non in objectis, sed *in proprio actu*.

Resp. S. Thomam ibi sumere actum ut includit objectum; nam in præcedenti loco satis expresse docet, ordinem illum fieri in rebus consideratis, atque id patet experientia. Attamen quia non fit in rebus, ut sunt in se, sed ut sunt in actu rationis, eas considerantis, dicitur quodam modo fieri in ipso actu rationis.

Collige ex dictis; eos nobiscum sentire re ipsa, sed voce differre, qui dicunt, Orationem Logicalem artificiosam esse objectum Logicæ: hæc enim formaliter est ens rationis modo a nobis explicato.

Solvuntur Objectiones.

Objectiones ex duplici capite procedunt; aliæ contendunt, Operationes intellectus esse objectum Logicæ,

gicæ : alia vero , Ens rationis non posse esse illius objectum .

Obj. ex primo capite , Definitio , divisio , & argumentatio sunt objectum Logicæ ; atqui hæ sunt ipsissimæ operationes intellectus : ergo operationes intellectus sunt objectum Logicæ . Probatur minor ; nam definitio nihil aliud est , quam actus , quo definitio ; divisio , actus quo divido , &c .

Resp. Distinguo Majorem : argumentatio [& idem dicendum de definitione & divisione] est objectum Logicæ ; argumentatio effectiva , nego : argumentatio effecta , concedo . Similiter ad Minorem distinguo : argumentatio est operatio intellectus , effectiva , concedo ; effecta , nego .

Explicatur solutio . Sæpe nomen operis effecti tribui solet actioni , qua tale opus fit ; sicut *pictio* vocatur non solum imago facta , sed etiam actio pictoris imaginem formantis : in hoc igitur sensu argumentatio dicitur non solum oratio , in qua sic propositiones disponuntur , ut una aliam inferat ; sed etiam actus intellectus , quo fit talis oratio . Attamen distinctionis gratia actum argumentantem vocamus *argumentationem effectivam* ; orationem vero per talem actum formatam vocamus *argumentationem effectam* . Hoc posito dicimus , objectum Logicæ esse , non quidem argumentationem effectivam , id est , actum , quo arguimus ; sed argumentationem effectam , id est , orationem , in qua propositiones sic ordinantur , ut una ex aliis sequatur : neque enim Logica sollicita est de inspicienda natura & proprietatibus illius actus , quo argumentamur [id enim magis ad Animasticam spectat] sed tota ejus cura est in examinanda natura , proprietatibus , & regulis illius orationis , quæ per mentis actum formata dicitur *argumentatio* ; quæque formaliter consistit in dispositione , quam ratio percipit in rebus cognitis . Alii vocant actum argumentantem *argumentationem formalem* : orationem vero per actum mentis formatam vocant *argumentationem objectivam* , sed in idem redit .

Instabis . Argumentatio effecta , seu illa oratio , in qua unum ex alio infertur , non est objectum Logicæ : ergo nulla solutio . Probatur subsumptum : Illa argumentatio est objectum Logicæ , quæ facit scire : sed talis oratio non facit scire ; ergo non est objectum Logicæ . Probatur minor . Ens rationis non potest facere scire ; sed talis oratio est tantum ens rationis : ergo non potest facere scire . Minor a nobis conceditur , major vero probatur : Ens rationis non potest producere ens reale ; sed scientia est ens reale : ergo non potest .

test produci ab ente rationis, proindeque ens rationis non potest facere scire .

Resp. Nego subsumptum . Ad probationem , nego minorem . Ad ejus probationem , distinguo majorem : ens rationis non potest facere scire, per modum causæ generantis scientiam , concedo ; per modum conditionis , sine qua non , nego : licet enim illa dispositio artificiosa , quam vocamus *ens rationis* , & in qua formaliter consistit argumentatio , non causat scientiam ; attamen est conditio , sine qua res ipsæ , ex quibus fit syllogismus , non causarent scientiam . Sicut licet figura gladii non sit causa vulneris ; attamen est conditio , sine qua ferrum non vulneraret .

Dices . Licet ex rebus in modum syllogismi dispositis nullum ens rationis , nulla forma syllogistica resultaret , attamen daretur adhuc Logica : ergo talis forma , & tale ens rationis non est objectum Logicæ .

Resp. Argumentum implicare in terminis ; nam forma syllogistica essentialiter consistit in eo , quod dispositionem illa in rebus concipiamus : sicut imago essentialiter consistit in eo , quod sit quædam artificiosa dispositio in coloribus ; unde sublato ente rationis , implicat dari res in modum syllogismi dispositas .

Urgebis . Instrumentum scientiæ non potest esse objectum scientiæ ; sed forma syllogistica non est nisi instrumentum sciendi ; ergo non est objectum Logicæ .

Resp. Distinguo majorem : Instrumentum scientiæ non potest esse objectum scientiæ , principalioris , concedo ; scientiæ instrumentalis , nego . Porro Logica est scientia instrumentalis , ideoque vocatur ab Aristotele *Organum* , idest , *Instrumentum* : unde non mirum , si ejus objecta sint instrumenta sciendi . Sicut instrumentum artis equestris , scilicet frænum , est objectum alterius artis , scilicet fræni factoriæ .

Objicies 2. Finis Logicæ est ipsius objectum ; sed operationes intellectus sunt finis Logicæ : ergo sunt ejus objectum . Probatur minor ; nam ad hoc tendit Logica , ut dirigat operationes intellectus .

Resp. Distinguo majorem : Finis proximus est objectum Logicæ , concedo ; finis remotus , nego . Et ad minorem : operationes mentis sunt finis Logicæ proximus , nego ; finis remotus , concedo . Primaria enim cura Logicæ est tractare de entibus rationis , scilicet de syllogismo , propositione , definitione , &c. eaque mediante cognitione dirigit operationes intellectus . Unde syllogismi , propositiones & alia hujusmodi entia rationis sunt primarius finis & objectum proprium Logicæ ; operationes vero intellectus sunt tantum finis remotus .

Insta-

Quid sit Objectum Logicæ. Ar. I. 145

Intabis. Sic se habet Logica ad actus mentis, sicut Moralis ad actus voluntatis; atqui objectum Moralis non est dispositio, quam ratio facit in actibus voluntatis, sed potius ipsi actus voluntatis: ergo nec dispositio illa artificiosa, quam Logica facit, erit objectum Logicæ, sed potius ipsi actus mentis.

Resp. Transeat major, & nego minorem; nam formaliter loquendo actus voluntatis non sunt objectum formale Moralis, sed potius moralitas ipsa, seu, ut ita loquar, *ens morale*, quod in illis reperitur, ut insinuat Divus Thomas supra relatus, & a nobis ostendetur initio Moralis; attamen quia operationes voluntatis sunt subiectum & materia ordinis moralis, ideo totum illud conjunctum ex operatione & moralitate, dicitur objectum moralis scientiæ: at vero operationes intellectus, propriæ loquendo, non sunt materia, in qua recipitur dispositio logicalis: non enim forma syllogistica recipitur in actu, quo discuro, sed apprehenditur in rebus a me cognitis: unde operationes mentis non possunt proprie dici objectum Logicæ etiam materiale.

Dices. Quare igitur D. Thomas 3. Poster. dicit, actus mentis esse propriam materiam Logicæ?

Resp. D. Thomam loqui de materia dirigibili, non vero de materia cognoscibili; nam Logicæ non est cognoscere naturam actuum mentis, sed solum illos dirigere, præbendo syllogismos, & definitiones, quibus procedant ad cognoscendas veritates.

Obj. ex secundo capite. Objectum Logicæ est aliquid reale: ergo non est ens rationis. Probatur antecedens: Specificativum Logicæ debet esse aliquid reale: sed objectum Logicæ est ejus specificativum: ergo debet esse reale. Minor certa est; nam omnes facultates specificantur ab objectis. Major vero probatur: Specificativum entis realis debet esse reale; sed Logica est ens reale: ergo specificativum ejus debet esse reale.

Resp. Nego antecedens. Ad probationem, nego majorem. Ad ejus probationem, distingo majorem: Specificativum entis realis debet esse reale; specificativum intrinsecum & per modum partis constituentis, concedo; specificativum extrinsecum & per modum objecti terminantis, nego. Explicatur distinctio: Dupliciter aliquid potest specificare aliud, id est, dare illi speciem. Primo intrinsece & per modum constitutivi: ut anima dat speciem homini per modum intrinseci & partis constituentis, & generaliter forma cujuslibet rei specificat illam intrinsece & constitutive. Secundo, per modum termini extrinseci, ad quem res illa ordinatur. Sic generaliter omnis habitus, omnis virtus, omnis scientia

speciem desumit ab objecto suo ut ab aliquo extrinseco, ad quod terminatur. Dicimus ergo, quod licet id, a quo primo modo, intrinsece scilicet & constitutive, specificatur ens reale, debeat esse aliquid reale: attamen id, a quo specificatur secundo modo, scilicet extrinsece & terminative, non semper est ens reale. Manifestum est autem, Logicam hoc secundo tantum modo specificari ab objecto.

Instabis. Ordo realis debet habere terminum realem; sed Logica dicit ordinem realem ad suum objectum: ergo objectum debet esse quid reale.

Resp. Distinguo majorem: Ordo realis debet habere terminum realem: ordo prædicamentalis, concedo; ordo realis transcendentalis, nego. Quid sit ordo prædicamentalis & transcendentalis, dicetur infra; Interim ordo prædicamentalis est relatio quædam adventitia rei ad positionem alterius, ut nato filio, resultat in parte relatio paternitatis; & hæc relatio exigit semper terminum realem. Ordo transcendentalis est ipsa rei entitas, in quantum ordinatur ad aliud, ut oculus ad colores, & scientia ad suum objectum. Dicimus ergo, transcendentalem hunc ordinem posse terminari etiam ad ens rationis, ut patet in actu, quo formo chimæram, quo fingo fabulas, quo cupio mortem, quo tracto de ente rationis; hic enim actus mera entia rationis respicit, & tamen realis est.

Urgebis. Id, quod respicitur a scientia, debet habere proprietates; sed ens rationis non habet proprietates: ergo non potest respici a scientia; probatur minor: nam istæ proprietates vel essent reales, vel rationis; non sunt reales, alias essent nobiliores ente rationis; non sunt etiam entia rationis, alias idem esset proprietas sui ipsius: ergo nullæ sunt.

Resp. Nego minorem. Ad probationem respondeo, has proprietates esse entia rationis: at nego propterea, idem esse proprietatem sui ipsius. Nam sub ente rationis plura sunt entia, in quibus unum est proprietas alterius; ut oppositio, conversio, æquipollentia sunt proprietates propositionis.

Obj. 2. Ens fictitium non potest esse objectum Logicæ; sed ens rationis est quid fictitium: ergo non est objectum Logicæ. Probatur minor: Cognoscere in rebus, quod non est in ipsis, est fingere: sed ens rationis consistit in, eo, quod cognoscatur in rebus id, quod non est in rebus: ergo est quid fictitium.

Resp. Nego minorem. Ad probationem distinguo majorem: Fingere est cognoscere in rebus, quod non est in ipsis; cognoscere gratis, sine ratione & fundamento
con.

Quid sit Objectum Logicae. Ar. I. 147

concedo: cognoscere cum ratione & fundamento, nego: talis enim cognitio non censetur fictio, sed artificiosa & ratione plena dispositio. Et pariter ad minorem distinguo: Ens rationis in eo consistit, ut aliquid cognoscatur in rebus, quod non est in ipsis; actualiter, concedo; quod non est ipsis fundamentaliter, nego: res enim, licet in se non sint dispositæ in modum v. g. syllogismi; attamen ita exigunt ordinari, quando concipiuntur, ut recte dicuramus.

Insuper. Intellectus errat faciendo entia rationis: ergo sunt mera figmenta. Probatur antecedens; Concipere rem aliter, ac sit in se, est errare; sed intellectus, faciendo ens rationis, concipit rem aliter, quam sit in se, v. g. concipit rem esse prædicatum, vel subiectum, cum tamen neutrum sit a parte rei; ergo intellectus, faciendo ens rationis, errat.

Resp. Nego antecedens. Ad probationem distinguo majorem: Errare est concipere rem aliter, quam sit in se, ex parte rei intellectæ, ita ut rem ipsam concipiamus esse in ipsis, quod non est, concedo; aliter, ex parte modi intelligendi, ita ut quemdam ordinem tribuamus ipsis rebus in intellectu nostro, quem non habent in se ipsis, nego. Solutio est D. Thomæ 1. p. q. 85 art. 1. Patet autem, quod ens rationis non fit, in quantum rem concipimus esse in se id, quod non est, v. g. Petrum esse irracionalem, sed solum in quantum attribuimus aliquem ordinem rebus a nobis cognitæ, quem non habent in seipsis; unde faciendo ens rationis non erramus, sed solum ordinamus ac disponimus ea, quæ ex seipsis non sunt invicem ordinata.

ARTICULUS SECUNDUS.

An Logica sit scientia.

Constat igitur, quid sit objectum Logicae; nunc quaeritur, an Logica tendat in istud objectum scientifice, quid vera scientia; Ut autem difficultas clare proponatur.

Nota, quinque esse Virtutes intellectuales, scilicet Intelligentiam, Sapientiam, scientiam, Prudentiam, & Artem. Virtus enim intellectualis est; qua perficitur intellectus ad veritatem attingendam: his autem quinque mens nostra perficitur circa veritatem, sicut appetitus per virtutes morales, Justitiam, Temperantiam, & Fortitudinem, perficitur circa bonum. Intelligentia est habitus perficiens intellectum circa prima principia per se nota. Sapientia est notitia rerum per causas sublimio.

res. Scientia est notitia rerum per quascumque causas certa, & evidens, seu cognitio per demonstrationem acquisita; unde sapientia est scientia quædam sublimior. Prudentia est recta ratio agibilium, id est, habitus rectificans rationem circa ea, quæ sunt a nobis agenda. Ars est recta ratio actibilium, id est, habitus rectificans mentem circa opera facienda, v. g. circa naves, domos, horologia, &c. Quæritur ad quid ex istis pertineat *Logica*? Quidam putant, esse artem; alii esse scientiam improprietam tantum. Communior sententia est, eam esse veteranam; ita censent omnes Thomistæ cum S. Thoma plerisque in locis, quæ referre necesse non est.

C O N C L U S I O.

Logica est vere, ac proprie Scientia, seu Sapientia.

Probatur. Scientia est cognitio certa & evidens per demonstrationem acquisita; sed *Logica* est cognitio certa & evidens per demonstrationem acquisita: ergo est scientia. Probatur minor: nam *Logica* non tradit nude regulas discurrendi, sed eas demonstrative probat, rationem illarum evidentem reddit, & scientificè de illis disputat, v. g. quod definitio debeât constare genere & differentia; quod solum tres termini possint esse in syllogismo, &c. ergo *Logica* est cognitio per demonstrationem acquisita.

Unde et *Rhetorica* & *Grammatica* sint tantum artes quæ nudas regulas tradunt, præcipue *Grammatica*, non tam ratione, quam usu constantes, attamen *Logica* suas regulas probat & demonstrat. *Rhetor* enim quærit ornatum sermonis, quo res plausibiles & verosimiles efficiat: *Grammaticus* vero quærit congruitatem sermonis, quæ potius ex usu, quam ex ratione attenditur: sed *Logicus* veritatem ipsam quærit, ideoque demonstratione, quæ veritatis interpret est, sua præcepta, quantum potest, ostendit & communit.

Obj. 1. Objectum *Logicæ*, scilicet *Ens rationis* proprie ac simpliciter loquendo, non est scibile; ergo *Logica* non est scientia. Probatur antecedens; quod non est simpliciter ens non est simpliciter scibile: sed ens rationis non est simpliciter ens: ergo non est simpliciter scibile. Minor constat, quia *Ens rationis* non est, nisi umbra entis. Major suadetur: quia scibilitas fundatur in ente: ergo quod non est simpliciter ens, non est simpliciter scibile.

Resp. Nego antecedens. Ad probationem, nego maiorem. Ad ejus probationem distinguo. Scibilitas fundatur

tur in ente, præsuppositive, concedo; commensurative, nego. Sensus est: ut aliquid sciri possit, debet quidem habere aliquam entitatem; nam de nihilo nihil scitur. Attamen scientia, quæ de aliquo habetur, non commensuratur semper ejus entitati, ita ut tanta sit, quanta est illa entitas, sed commensuratur principiis, ex quibus suas derivat conclusiones; unde circa res minimas maximæ, ac certissimæ habentur scientiæ, ut de lineis, ac numeris; contra de maximis rebus aliquando aut nulla, aut incerta habetur cognitio, ut de individuis. Itaque Logica est scientia, eaque certissima, licet sit de aliquo minimæ entitatis; quia procedit ex principiis evidentissimis.

Insiabis. Ens secundum quid non est simpliciter verum ergo non est simpliciter scibile.

Resp. Distinguo antecedens: Ens secundum quid non est simpliciter verum, veritate transcendentali, transeat; veritate formali, nego. Solutio amplius patebit in Metaphysica. Interim veritas transcendentalis est ipsa rati entitas ut comparata ad intellectum; Veritas formalis est ipsa cognitio intellectus, ut conformis suo objecto. Patet autem, quod de minimu ente possumus habere cognitionem ipsi simpliciter conformem, ac proinde de quolibet ente datur simpliciter veritas formalis.

Urgebis. Scientia est solum de rebus certis, & necessariis; sed ens rationis est incertum, & nullo modo necessarium: ergo de illo non est scientia. Major adeo certa est, ut Socrates, cum Cratillo & Heraclito, putans omnia continuo motu variari, negaverit posse haberi scientias de rebus: Plato vero, ut salvaret scientiam, recur rebat ad ideas æternas & immobiles. Minor probatur: Quod sit a nobis, non est quid certum & necessarium: sed ens rationis sit a nobis: ergo non est certum & necessarium.

Resp. Nego antecedens. Ad probationem distinguo majorem: Scientia est de rebus certis & necessariis, quantum ad connexionem prædicatorum essentialium, concedo; necessariis quantum ad existentiam, nego. Et ad minorem: Ens rationis non est certum & necessarium, quantum ad existentiam, concedo; quantum ad connexionem prædicatorum essentialium, nego. *Explicatur Solutio:* Res, de quibus agunt scientiæ, non debent esse necessariæ quantum ad existentiam, id est, necessario existere, ut patet in morbis, de quibus agit Medicus; in virtutibus, de quibus agit Moralis; in motu, de quo agit Physicus, quæ omnia modo existunt, modo non existunt; sed solum debent esse necessariæ quantum ad connexionem prædicatorum essentialium

id est, habere quædam prædicata, quæ ita ipsis conveniant, ut non possimus concipere rerum istarum essentias quin illis hæc prædicata conveniant. Ideoque semper verum est ejusmodi prædicata convenire talibus rebus, ut semper verum fuit, morbum consistere in deordinatione humorum, & disponere ad mortem; Virtutes consistere in quadam mediocritate per rationem taxata; Syllogismos constare extremis cum uno tertio comparatis; Definitionem debere esse clariorem definito. Circa ejusmodi notiones & prædicata necessario rebus convenientia occupantur scientiæ, & Logica inter cæteras, quæ non disputat de Syllogismo, qui hodie fit, vel cras, sed de regulis necessario servandis ad formandos Syllogismos, & de proprietatibus necessario ipsis convenientibus.

Obj. 2. Modus sciendi, & instrumentum scientiæ non est scientia; sed Logica est modus sciendi, & instrumentum scientiarum: ergo non est scientia. Probatur minor; ut enim dicit Aristoteles, *Absurdum est querere simul scientiam, & modum sciendi.*

Respondeo. Nego majorem; nam sicut in artibus una potest esse instrumentum alterius, ita una scientia potest esse instrumentum aliarum. Ad Aristotelem respondeo, solum velle, quod illa scientia, quæ est modus sciendi, prius debet addisci, quam aliæ, & tamen adhuc didi posset, quod Logica non est tam instrumentum, & modus sciendi, quam scientifica notitia instrumentorum, & modorum sciendi.

Instabis. Logica aliquando conficit Syllogismos probabiles, imo & sophisticos; ergo non est scientia.

Resp. Distinguo antecedens; Conficit Syllogismos probabiles & sophisticos per modum habitus inclinantis ad assentiendum conclusioni probabili, vel sophisticæ; nego; per modum applicantis suas regulas materiæ probabilis, aut sophisticæ, concedo. Logica enim solum tradit scientifice regulas bene argumentandi in omni materia, & quamlibet datam materiam disponit in modum syllogismi. Cæterum per accidens est, quod illa materia inferat conclusionem, probabilem, vel fallacem: neque de hoc curat Logica, neque ad assentiendum ipsi movet intellectum, unde ex hoc non amittit rationem scientiæ.

Urgebis. Logica dicitur ars: ergo non est scientia.

Resp. Distinguo antecedens: Dicitur ars, proprie dicta & mechanica, nego; ars liberalis, & similitudinaria, concedo. Logica enim dicitur ars, in quantum sicut ars proprie dicta disponit materiam externam, ut lapides, vel ferrum, ita Logica disponit res cognitivas, Ita D. Thomas 1. 2. q. 58. ar. 3.

ARTICULUS TERTIUS.

De divisione Logicae in Docentem & Utentem.

Ex præmissis constat, quid sit Logica; definiri enim potest, Scientia entis rationis directivi operationum mentis. Nunc agendum est de vulgata ejus divisione in *Docentem & Utentem*.

PRIMA CONCLUSIO.

Logica recte dividitur in Docentem & Utentem. Probat. Facultas bene discurrendi non solum scientifice tradit regulas ad recte argumentandum, sed etiam eas ad usum redigit, bene definiendo, dividendo, & argumentando: ergo recte dividitur in Docentem, quæ tradit, & explicat regulas, & Utentem, quæ eas applicat ad opus; nam, ut ait D. Thomas, *Ufus est applicatio rei ad opus*, 1. 2. q. 16. a. 1.

Circa hanc conclusionem nota, quod præcepta Logicæ possunt triplici materię applicari, scilicet demonstrativæ, probabili, & sophisticæ, seu captiosæ. Aliquando enim demonstrative disputamus, id est, per principia certa & evidentiã; aliquando solum probabiliter; & aliquando captiosæ, & cum fallacia. Hinc aliqui grandem quæstionem movent, utrum in omni ista materia usus præceptorum proprie pertineat ad Logicam utentem.

SECUNDA CONCLUSIO.

Usus præceptorum logicalium in materia topica, seu probabili, & sophisticæ proprie pertinet ad Logicam: ita omnes cum D. Thoma 4. *Metaph. lect. 4.*

Probat. Logica conficit syllogismos topicos & sophisticos, quando libuerit, & in omni materia: ergo usus in talibus syllogismis pertinet ad Logicam. Probat. antecedens: Siquidem tales syllogismi procedunt per media facillima & communissima, quorum etiam locos & fontes suppeditat Logica, ideoque qui scit regulas Logicæ, statim potest ejusmodi syllogismos conficere; unde dicit Aristoteles, *Dialecticum disputare probabiliter de omni ente*.

TERTIA CONCLUSIO,

IN materia demonstrativa, saltem logicali, Logica potest dici utens.

Probatur Logica, conficiendo suas demonstrationes, utitur quoque suis præceptis: ergo in materia demonstrativa, saltem logicali, habet usum.

Conclusionem istam quidam Thomistæ negant, quod velint, usum debere omnino distingui a doctrina logica: si; unde quando Logica, explicando & definiendo demonstrationem, servat regulas bonæ definitionis & divisionis, dicunt talem actum esse potius doctrinam, quam usum: sed quæstio est solum de nomine. Melius dicitur, quod idem actus potest esse simul doctrina & usus: doctrina quidem, in quantum tradit aliqua præcepta; usus vero, quatenus tradendo illa servat regulas alibi præscriptas. Cæterum an Logica possit dici utens in materia demonstrativa aliarum scientiarum, idest, an Logica conficiat syllogismos aliarum scientiarum, vel solum dirigat præscribendo regulas, dicemus art. 6.

QUARTA CONCLUSIO.

Logica Docens & Utens non sunt duo habitus realiter distincti, sed tantum duo munera ejusdem habitus; ita ut eadem facultas sit, quæ regulas explicat, & illas ad usum redigit. Conclusio est communis inter Thomistas, & alios, quam insinuat D. Thomas 4. Metaph. lect. 4.

Probatur ejus principiis. Usus & Doctrina regularum logicalium pertinent ad eundem habitum: ergo Logica docens & utens est idem habitus. Probatur antecedens: Actus subordinati, quorum unus oritur ab alio, & non addit novam difficultatem, pertinent ad eundem habitum: sed usus in Logica oritur ex doctrina, ut patet, ipsique subordinatur, nec novam addit difficultatem: ergo usus & doctrina in Logica spectant ad eundem habitum. Major est D. Thomæ 2. 2. q. 28. art. 4. & patet inductione. Sic amor Dei & Proximi spectat ad eandem charitatem: sic vincere nimios timores, & frænare temerarias audacias, spectat ad unicam virtutem fortitudinis: sic Deum colere, adorare, precari, sacrificare, &c. pertinet ad unicam virtutem religionis, &c. Minor vero probatur: Si usus regularum logicalium adderet difficultatem supra doctrinam, vel ea oriretur ex parte materiæ, quæ resisteret, ut in arte fabrili ferrum resistit,

fit, ideoque opus est speciali industria ad ipsum tractandum; vel ex parte potentiae executivae, quae esset alia a potentia scientiae, ut in musica; nam Musicus mente scit regulas, & gutture eas exsequitur, ideoque nova industria indiget ad erudiendam vocem; sed ex neutro capite oritur difficultas in usu regularum logicalium; ergo ex nullo. Declaratur minor: nam in primis materia logicalis non resistit; res enim cognitae possumus ordinare, prout placuerit, ex una conficiendo praedicatum, ex alia subjectum, absque eo quod resistant. Deinde eadem potentia est, scilicet intellectus, quae & scit regulas Logicae, & eas discurrendo redigit ad usum.

Obj. 1. Instrumentum distinguitur a re, cujus est instrumentum; sed Logica utens est instrumentum docentis: ergo distingui ab illa. Major constat, quia nihil potest esse instrumentum sui ipsius. Minor vero probatur: Logica utens est instrumentum omnis scientiae; sed Logica docens est scientia: ergo Logica utens est instrumentum docentis.

Resp. Distinguo majorem: Instrumentum proprie dictum, concedo; instrumentum improprie dictum, nego. Logica autem non dicitur proprie instrumentum scientiarum, sed potius facultas cognoscitiva & factiva instrumentorum sciendi; nam proprie instrumenta sciendi sunt syllogismi, definitiones, & alia ejusmodi, unde sicut ars fabrilis utitur malleo a re facto ad fabricandum alium malleum, ita Logica utitur regulis syllogismi ad considerandam naturam syllogismi. Adde praeterea, non esse inconveniens in instrumentis istis spiritualibus, quod idem quodammodo sit instrumentum sui ipsius; nam definitio definit se ipsam, & argumentatio arguit de ipsa, & sermo loquitur de se ipso; cujus radix est, quia ratio reflectitur supra se ipsam, ideoque omnia, quae sunt in ratione, sunt etiam supra se reflexiva. Potest igitur Logica esse quodammodo sui ipsius instrumentum, nec modo aliis scientiis, sed etiam sibi deservire, quatenus explicat suum objectum per syllogismos, quos ipsa facit.

Instabis. Logica utens non est scientia: ergo distinguitur a docente, quae est scientia.

Resp. Distinguo antecedens: Logica utens non est scientia; reduplicative ut utens, concedo; specificative, nego. Id est, ille habitus, quo utimur regulis Logicae, non habet, quid sit scientia formaliter ex ipso usu; attamen etiam usus ad illum pertinet habitus, qui aliunde est species scientiae. Sic charitas reduplicative, ut amat Proximum, non est virtus Theologica ex ipso Proximo; sed tamen etiam amor Proximi pertinet ad charitatem, quae aliunde est species virtutis Theologicae.

154 *Logica Majoris Qu. Præamb.*

et, eo quod scilicet respiciat Deum.

Urgebis. Usus non potest esse actus scientiæ: ergo non pertinet ad Logicam docentem, quæ est scientia, sed ad novum habitum. Probatur antecedens: quia actus scientiæ est scire, non vero uti.

Resp. Distinguo antecedens. Usus non potest esse actus scientiæ, primarius, concedo; secundarius, nego. Nam usus scientiæ est quasi quædam diffusio & propagatio scientiæ; unde, nisi offerat novam difficultatem, pertinere potest ad habitum scientiæ.

Dices. Logica docens & utens habent diversos fines, cum finis docentis sit cognitio regularum, finis vero utens constructio syllogismorum: ergo sunt diversi habitus.

Resp. Distinguo antecedens; Habent diversos fines subordinatos, concedo; non subordinatos, nego; siquidem constructio syllogismi subordinatur cognitioni syllogismi, ideoque possunt pertinere ad eundem habitum.

Obij. 2. Logica docens & utens differt definitione: ergo differt quidditate: Definitio enim explicat naturam & quidditatem rei; unde ubi est duplex definitio, est etiam duplex quidditas & natura.

Resp. Distinguo antecedens: Differt definitione adæquata & totali, nego; inadæquata & partiali, concedo. Sæpe enim fit, ut unica res habens duplex munus, definiatur duplici definitione inadæquata, quarum quælibet explicat unum munus; ut, si quis definiret charitatem Dei, Amorem, quo Deus diligitur super omnia: & charitatem Proximi, Amorem, quo Proximum propter Deum diligimus sicut nosmetipsos, essent duæ definitiones inadæquate, & una res definita. Ita se habet res in præsentia. Facultas discurrendi, seu Logica, licet sit unus habitus, habet duo munera, ideoque defini potest dupliciter sic: Logica docens est Facultas speculativa syllogismorum; Utens est Facultas constructiva syllogismorum.

Instabis. Consideratio prudentialis, qua quis discurret, quid in negotio expediet; & usus prudentialis, quo quis exsequitur id, quod secundum virtutem judicat expedire, spectant ad duos habitus, ex S. Thoma 1. 3. q. 57. ar. 6. ergo etiam consideratio, & executio syllogismorum spectant ad duos habitus.

Resp. Nego paritatem: nam in moralibus executio novam, immo maximam affert difficultatem; plures enim sunt sortes in consultando, & gravi in exsequendo, unde alia requiritur virtus ad bene consultandum, & alia ad bene exsequendum. At vero in logicalibus to-

ta difficultas est in sciendis regulis, & vix ulla in exsequendo.

Urgebis. Etiam quis perfecte callens regulas Logicæ non ita promptus est ad conficiendos syllogismos, & per usum scientiæ, se quotidie acquirere novam facultatem; ergo & novum habitum.

Resp. Distinguo antecedens: Quis sciens regulas patitur difficultatem, quam per usum tollit; ex defectu materiæ, quæ non ita prompte succurrit, concedo; ex parte applicationis regularum ad materiam; nego; & nego consequentiam. Difficultas enim illa se tenet non ex parte regularum applicandarum, sed ex penuria materiæ, quam in promptu non habet. Sæpe autem disputando acquirit facilitatem, quia per exercitium memoria fit promptior ad ministrandam materiam.

ARTICULUS QUARTUS.

An Logica sit scientia speculativa.

Constat, quid & quotuplex sit Logica; nunc examinandum est, qualis sit, & primo an practica, vel speculativa. Scientia speculativa est, quæ unice ad cognitionem veritatis tendit: Scientia practica, quæ hanc cognitionem ad opus extendit. Utraque veritatem quærit, sed illa propter se, ista propter opus; unde illa scit, ut sciat; ista scit, ut operetur. Sed quia scire, ipsaque speculatio est quoddam opus, non censetur scientia practica ex eo, quod tendat ad opus, quod sit speculatio, alias omnis scientia esset practica, quia omnis tendit ad speculandum. S. Thomas 1. p. q. 14. a. 16. assignat discrimen scientiæ practiciæ a speculativa ex tribus; 1. ex objecto, si sit res operabilis, seu, ut ita dicam, practicable; ut res morales; 2. ex modo, si procedat compositivè, descendendo ad particularia & circumstantias, illisque suas regulas applicando; ut Medicina non solum in genere morbos considerat, sed in particulari, in tali & tali circumstantia; 3. ex fine, si finis non sit sola cognitio veritatis, sed opus ab ea diversum & ad eam non ordinatum; unde Geometria, licet figuras construat, non desinit esse speculativa; quia illas construit, ut speculetur. His ita positis.

Tot sunt sententiæ, quot; modis quæstio solvi potest. Quidam cenent, Logicam esse totam practicam. Hæc sententia communis est inter Recentiores extra D. Thomæ scholam. Quidam, esse totam speculativam; ita Thomistæ, Scotistæ, & plures alii. Quidam hoc in negotio

156 *Logica Majoris Qu. Præamb.*

gotio utuntur iudicio Salomonis; eam enim dividunt in duas partes, quarum una sit speculativa, & altera practica. Quidam demum fatentur, esse simplicem qualitatem; dicunt tamen, in sua simplicitate continere rationem speculativi simul & practici, ut communiter dicitur de Theologia; sed hi nimium ancillam scientiarum esse ferunt, cum illi tribuant, quod solius Theologiæ scientiarum reginæ proprium est.

PRIMA CONCLUSIO.

Logica non est partim speculativa, partim practica.

Probatur Logica, ut & omnis scientia, est unica simplex qualitas: ergo non potest dividi in partes, quarum una sit practica, & alia speculativa. Consequentia patet. Antecedens vero probabitur in Metaphysica, ubi in genere ostendemus, quamlibet scientiam esse unum simplicem habitum, nec componi ex pluribus partibus.

SECUNDA CONCLUSIO.

Logica non est eminenter practica & speculativa. Conclusio est D. Thomæ, qui 1. p. q. 1. ar. 4. aperte asserit, in scientiis naturalibus alias esse speculativas, & alias practicas, ita ut formalitas speculativi & practici in illis separetur, in Theologia vero simul uniat.

Probatur. Objectum, finis, & principia scientiarum naturalium non possunt esse simul practica & speculativa: ergo scientia naturalis non potest utrumque in se ipsa unire. Consequentia patet. Probatur antecedens; Scientiæ naturales respiciunt res limitatas, in quibus utraque ista formalitas practici & speculabilis nequit simul colligi; siquidem proprium solius Dei est, ut sit simul prima veritas, ac proinde speculabilis; & prima regula morum, ac proinde congruum scientiæ practiciæ objectum.

Confirmatur. Quæ sunt unita in superioribus, sunt divisa in inferioribus: ergo quamvis ratio practici & speculativi uniat in Deo & in Theologia, attamen dividitur in aliis objectis & scientiis inferioribus.

TERTIA CONCLUSIO.

Logica est tota speculativa. Ita censet S. Thomas 1. 2. q. 57. n. 3. ad 3. *In speculabilibus*, inquit, est aliquid per modum operis, ut constructio syllogismi; & quicumque habitus speculativi ad ejusmodi operis ordinantur, dicuntur per similitudinem artis. Et 2. 2. q. 4. a. 2. *in speculabilibus*

An Logica sit, &c. Ar. IV. 157

Illius alia rationalis scientia est dialectica, & alia demonstrativa. D. Augustinus 8. de Civ. Dei c. 4. annumerat Logicam inter speculativas scientias.

Probatur conclusio ratione. Facultas speculandi est tota speculativa; sed Logica est Facultas speculandi: ergo est tota speculativa. Major patet ex terminis; quid enim erit speculativum, si facultas speculandi non sit speculativa? Minor non est minus evidens: nam apprehendere, judicare, discurrere, est speculari; Scientiæ enim in tantum objecta sua speculantur, in quantum hæc faciunt; sed Logica est Facultas recte apprehendendi, judicandi, discurrendi, ut patet omnes ejus partes & regulas intuenti: ergo est facultas speculandi.

Confirmatur. Objectum, principia, modus procedendi, finis demum Logicæ sunt speculativa: ergo est ex omni parte speculativa. Declaratur antecedens quoad singulas partes. Primo, Objectum Logicæ materiale sunt res omnes cognitæ; formale vero est dispositio rerum in modum definitionis, syllogismi, &c. atqui res cognitæ sunt aliquid speculativum, dispositio vero illa est ens rationis, quod totum consistit in cognitione, idest, speculatione: ergo objectum Logicæ est totum speculativum. Secundo, principia Logicæ sunt principia, quibus nititur omnis recta speculatio: ergo sunt speculativa. Tertio, modus procedendi Logicæ non descendit ad circumstantias, sed respicit syllogismos & definitiones ab illis abstractas: ergo est speculativus. Quarto demum, finis Logicæ est dirigere mentem, ut recte speculetur: ergo est speculativus; unde dicitur *Modus sciendi*, cujus proinde finis est scire & fugare ignorantiam. Ex Aristotele autem 1. Metaph. c. 1. Scientia illa proprie dicitur speculativa, cujus finis est scire & fugare ignorantiam.

Adde summam affinitatem Logicæ cum Metaphysica, quæ est perfectissime speculativa; nam vulgo, etiam ab Adversariis, magna pars eorum, quæ pertinent ad Logicam, tractatur in Metaphysica; & quæ ad istam pertinent, in Logica: ergo utraque agit de rebus pure speculativis.

Respondent Adversarii, Operationes mentis, ut sunt definire, dividere, discurrere; posse duobus modis spectari. Primo, ut precise contemplantur objecta; & hoc modo sunt meræ speculationes. Secundo, ut artificiosè sunt ex præceptis Logicæ; & hoc modo induunt rationem Operis practici. Porro Logica eis respicit hoc secundum modo; unde est de re practica, proindeque practica. Hæc responsio est unicum adversariæ sententiæ fundamentum.

Sed facile dissolvitur. Speculatio veritatis non exigit rationem.

rationem speculationis, nec induit rationem operis practici, ex eo, quod rectius & certius tendat ad veritatem; atqui Logica dirigit operationes mentis, ut rectius, ac certius tendat veritatem: ergo ut diriguntur a Logica, non exuunt rationem operis speculativi, nec induunt rationem operis Practici. Minor negari non potest; hic enim est proprius finis Logicæ. Major vero est evidens ex terminis; nam ex eo, quod rectior & certior sit speculatio, hoc ipso est perfectius speculativa: ergo non extrahitur a ratione speculationis, sed in ea perficitur.

Reponunt. Speculatio prout regulatur a prudentia, ut laudabiliter fiat, induit rationem operis practici. Quidni & induet, cum a Logica regulatur, ut artificiose fiat?

Sed contra. Latum discrimen est; nam speculatio non regulatur a prudentia intra genus speculationis, sed intra genus moris, quatenus est opus imperatum voluntate, quod in bonum, aut malum finem ordinari potest; sub qua ratione a proprio genere & fine extracta induit rationem operis practici: At regulatur a Logica intra proprium genus speculationis, ut certo & recte speculationis finem assequatur, nempe cognitionem veritatis; unde respicitur a Logica formaliter sub ratione speculationis.

Solvuntur Objectiones.

Obj. 1. Aristoteles & D. Thomas, dividendo scientias speculativas, Logicam omittunt: ergo non eam agnoscunt ut speculativam.

Resp. 1. Retorquendo argumentum; nam seidem enumerando scientias practicas, Logicam inter eas non recensent; itaque pari ratione illam non habent ut practicam.

Resp. 2. In his locis, quæ referunt Adversarii, Aristotelem solum dividere scientias principales; unde Logicam, quæ est solum ministra speculativarum, ut ait D. Th. omittit. Adde, quod, teste Laertio, Aristoteles duplicem fecit Philosophiæ partem: Actionis unam, Contemplationis alteram: Contemplativam vero divisit in Physicam & Logicam.

O bj. 2. Objectum Logicæ est quid practicum: ergo & Logica. Probatur antecedens. Objectum practicum, ex Aristotele, est, *aliquid eo tingens operabile a nobis*; sed objectum Logicæ est aliquid contingens operabile a nobis: ergo est practicum.

Resp. Nego antecedens. Ad probationem distinguo
ma.

maiores: Objectum practicum est contingens operabile a nobis, operatione, quæ non sit speculatio actualis, concedo; operatione, quæ sit ipsa speculatio actualis, nego. Ens autem rationis, quod est objectum Logicæ, fit per operationem, quæ est pura speculatio; fit enim cognoscendo, imo totum in cognitione & speculatione consistit.

Obji. 3. Scientia, quæ tendit ad opus, est practica; sed Logica tendit ad opus: ergo est practica.

Resp. Distinguo majorem: Scientia, quæ tendit ad opus intra intellectum, nego: ad opus extra intellectum, concedo; & distinctione applicata minori, nego consequentiam. Opus enim, quod fit intra intellectum, est speculatio; nam juxta pervulgatum & verum Axioma, *Intellectus extensione fit practicus*, id est, dum se extendit ad regulandas actiones aliarum facultatum: at intra se nihil molitur præter cognitionem veritatis; unde ex eo, quod scientia tendat ad opus intra intellectum factum, non est censenda practica, sed magis ex hoc ipso speculativa; nam *speculativa scientia finis est actus in mente*, ut dicit S. Basilius Hom. 1. Hexam.

Instabis. Opus intellectus potest esse praxis: ergo scientia, quæ tendit ad opus intra intellectum, potest esse practica. Probatur antecedens: Praxis est executio regularum & applicatio illarum ad usum; sed opus intellectus potest esse executio & applicatio regularum: ergo potest esse praxis.

Resp. Nego antecedens. Ad probationem distingo majorem: Praxis est executio & applicatio regularum practicarum, concedo; speculativarum, nego: siquidem applicatio regularum speculativarum est potius speculatio quædam. Regulae autem logicales non sunt practicae, id est, operis cujusdam faciendi, sed sunt speculativæ, id est, sunt regulæ bene speculandi.

Urgebis. Actus intellectus potest esse executio regularum etiam practicarum: ergo nulla solutio. Probatur subsumptum: Actus prudentiæ est actus intellectus, sed actus prudentiæ est executio regularum practicarum, scilicet regularum moralium: ergo actus intellectus potest esse executio regularum etiam practicarum.

Resp. Nego subsumptum. Ad probationem distingo majorem: Actus prudentiæ est actus intellectus, solus, nego; ut habet adjunctam voluntatem, & se extendit ad ipsam regulandam, concedo. Prudentia enim est virtus perficiens intellectum in ordine ad voluntatem, & ad bene vivendum; unde actus ejus est practicus, quia habet adjunctam voluntatem, & tendit ad aliquid extra intellectum; sed Logica perficit intellectum in ordine ad

ad se tantum, & ad bene speculandum.

Dices. Etiam syllogismus non fit ab intellectu solo, sed ut habet adjunctam voluntatem; nemo enim nisi velit, efficit syllogismum: ergo nulla est allata disparitas.

Resp. Distinguo antecedens: Syllogismus fit ab intellectu, ut habet adjunctam voluntatem, pure applicantem ad opus, concedo; specificantem ipsum opus, nego. Id est, ut intellectus argumentetur, debet quidem applicari a voluntate, attamen voluntas ipsa non dat speciem syllogismo; nam, sive bona, sive mala voluntate argumentemur, modo servemus regulas, syllogismus erit bonus; unde syllogismus non dependet a voluntate, nisi applicative. Hoc autem non impedit, quin sit opus mere speculativum; omnis enim speculatio dependet hoc modo a voluntate; nihil enim possumus speculari, nisi velimus.

Repones. Quidam syllogismi sunt praxes: ergo Logica ordinatur ad praxim. Probatur antecedens: Syllogismus operativus, quem facit omnis, qui deliberat de aliquo faciendo, & de quo dicit Aristoteles, *Peccatores paralogizari*, id est, male argumentari; *boni vero bene argumentari*, est mere practicus: ergo saltem respectu illius Logica erit practica.

Resp. Syllogismos operativos non esse logicales, sed prudentiales; constant enim bona intentione, tanquam majore; bona deliberatione, tanquam minore; & bona electione, tanquam consequentia: unde non pertinent ad Logicam, sed ad prudentiam; ideoque vir bonus, etsi Logicæ sit nescius, syllogismos illos optime efficit.

Obji. 4. Syllogismus, etiam logicalis, ordinatur ad aliquid practicum; ergo est practicus. Probatur antecedens: Syllogismus ordinatur non solum ad scientias speculativas; sed etiam ad practicas; ergo ordinatur ad aliquid practicum.

Resp. Nego antecedens. Ad probationem distinguo: Syllogismus ordinatur ad scientias practicas, reduplicative ut practice sunt, & aliquid operantur, nego; precise ut scientiæ sunt, & aliquid speculantur, concedo. Scientia enim practica primo speculatur, deinde procedit ad operationem: Logica, & syllogismus ipsi deserviunt tantum ad primum munus, nempe ad speculandum; quod vero illam speculationem ultra referat ad opus, est extra jura Logicæ, nec de hoc curat.

Obji. 5. Scientia speculativa debet sistere intra sui obiecti speculationem; sed Logica non sistit intra sui obiecti speculationem; ergo non est speculativa. Probatur

tur minor: nam Logica ordinat speculationem suam ad objecti confessionem; ideo enim discernimus regulas argumentandi, ut de facto argumentemur.

Resp. Transeat major, [non enim est de ratione scientiæ speculatiuæ, saltem instrumentalis, qualis est Logica, ut non ordinet suum objectum ad aliud] & nego minorem. Ad probationem distinguo: Logica ordinat speculationem sui objecti ad ejus confessionem, & ipsa est exercita ejusdem objecti speculatio, concedo; quæ sit praxis, nego. Nam ipsa confessio syllogismi est quædam actualis ejus speculatio, cum fiat speculando: scientia autem non desinit esse speculativa ex eo, quod suam speculationem referat ad aliquid aliud, quod sit etiam speculatio.

Instabis. Actualis confessio syllogismi, esto sit quædam speculatio, non est tamen speculatio regularum Logicalium: ergo erit earum praxis.

Resp. ex dictis, confessionem syllogismi non esse quidem regularum speculationem, sed speculativam earum executionem: unde nego consequentiam.

Hic notabis, hanc quæstionem satis celebrem esse tantum de nomine: Adversarii vocant *Practicum*, quidquid sit secundum regulas: inde dicunt Logicam Practicam, sed minus recte; sunt enim & regulæ quædam recte speculandi, idest, speculatiuæ. Nos rectius *Practicum* dicimus, quod non sistit intra fines speculationis, sed eam refert ad alium finem, sicque Logicam non esse Practicam. At, inquires, cur tot argumenta in quæstione nullius rei? Parendum fuit mori recepto, nec tamen sine fructu; nam hæc saltem illustrent notionem practici & speculativi.

ARTICULUS QUINTUS.

An Logica sit necessaria ad alias scientias.

Diximus, qualis sit Logica in seipsa; dicendum nunc qualis sit comparata ad alias Scientias, ac primo an illis necessaria.

Notandum 1. Necessarium duobus modis dici: Necessarium *simpliciter*, & Necessarium *secundum quid*. Necessarium *simpliciter* dicitur, sine quo res esse non potest; sic oculus est necessarius ad videndum, gratia ad salutem: Necessarium *secundum quid* dicitur, sine quo res haberi potest, at non ita facile; sic equus est necessarius ad longum iter, vestis & domus ad vitam, perspicilla Seni ad videndum.

Notandum 2. Scientiam duobus modis haberi posse, in
statu

statu perfecto, & in statu imperfecto. Scientia in statu perfecto est plenior ac perfecta cognitio conclusionum de objecto, ita ut possint resolvi ad principia per se nota, & contra impugnantes defendi. Scientia in statu imperfecto est cognitio parta per aliquam facilem demonstrationem, quæ nec tam exacta est, ut ad difficiliora penetret; nec tam certa, ut possit demonstrationum, quibus nititur, bonitatem videnter defendere: hoc posito.

Tres sunt sententiæ; duæ extremæ, una media. Prima censet, Logicam esse utilem, at non necessariam ad Scientias perfecte habendas. Secunda, esse simpliciter necessariam ad Scientias etiam in statu imperfecto habendas. Tertia media, esse necessariam simpliciter ad Scientias in statu perfecto habendas, at non in statu imperfecto.

PRIMA CONCLUSIO.

Logica non est simpliciter necessaria ad Scientias in statu imperfecto acquirendas.

Probatum. Facultas naturalis sufficit ad faciles demonstrationes cognoscendas; sed per eas acquiritur aliqua Scientia, saltem imperfecta; ergo per solam facultatem naturalem sine Logica artificiali potest acquiri Scientia imperfecta. Minor certa est, quia cognitio per demonstrationem acquisita est Scientia. Major patet experientia; quia enim Logicæ experti solo lumine naturali pleraque ex certis principiis non deducit, aut sibi exposita clare non percipit? Et sane cum aliarum artium opera pleraque ab hominibus fiant sine arte, ut cantare, ædificare &c. mirum, si homo opus sibi connaturalissimum, nempe discurrere, non nisi male semper faceret, si Logicæ artem non didicerit.

Confirmatur. Saltem prima demonstratio Logicæ habetur ante Logicam acquisitam: ergo aliqua cognitio demonstrativa acquiritur sine Logica acquisita.

Dices. Ut quis etiam imperfecte sciat, debet reflexiva cognitione advertere, bonam esse consequentiam suæ demonstrationis; atque hæc reflexiva cognitio est rudimentum quoddam Logicæ acquisitæ: ergo sine Logica acquisita nullus, etiam imperfecte, scire potest.

Resp. Ad hanc reflexivam cognitionem sufficere Logicam naturalem; neque enim quævis cognitio bonitatis consequentiæ est Logica acquisita, sed ea solum, quæ habetur ex regulis & principiis Logicæ attentius consideratis. At si contendant Adversarii, hanc tantulam cognitionem jam esse Logicam acquisitam, quæstio solum erit de nomine.

SECUNDA CONCLUSIO.

Logica est necessaria simpliciter ad Scientias in statu perfecto acquirendas.

Ita cenſet S. Auguſt. lib. 2. de Ordine, c. 3. *Disciplina, inquit, diſciplinatum, quam Logicam vocat, hæc docet diſcere, hæc ſola ſcientes fieri poteſt.* Et Plato, *ſine ea*, inquit, *verum perfecte attingi non poteſt.* Ejus defectu antiquos Græciæ Philoſophos, licet magni eſſent ingenii, in multis erraſſe notat Ariſtoteles.

Probatur. Ad Scientias perfecte habendas, ſimpliciter neceſſarium eſt perfecte diſcurrere; atqui mens humana ſine cognitione exactiori naturæ & principiorum diſcurſus, quæ eſt ipſiſſima Logica acquiſita, non poteſt perfecte diſcurrere: ergo nec ſine Logica Scientiam perfectam habere. Major conſtat ex terminis: Minor vero ſuadet, tum ex imperfectione mentis humanæ, tum quia qui perfecte diſcurrit, debet ſcire, demonstrationes ſuas leges ſervare, atque nitî principiis certis & evidentibus boni diſcurſus: ergo debet noſſe has leges & hujusmodi principia.

Conſirmatur. Qui non ſcit perfecte ſe ſcire, perfecte non ſcit; ſed ſine Logica perfecte non ſcimus, nos ſcire: ergo nec perfecte ſcimus. Probatur Minor. Logica eſt ſcientia perfecti diſcurſus: ergo qui eas caret, perfecte non ſcit ſe ſcire.

Idem probat Galenus contra Eraſiſtratum hoc dilemmate. Vel quodlibet ſequitur ex quolibet, vel non: Si non ſequitur, opus eſt arte diſcernente quid ſequatur, & quid non: Si ſequitur, ex eo quod corvus ſit niger & cygnus albus, ſequitur quod Eraſiſtratus ſit ſtultus.

Objic. Plures didicere Scientias perfecte ſine Logica, ut Hippocrates Medicinam, Ægyptii Mathematicas, Hebræi & Chaldæi Scientias omnes: ergo ad eas non eſt ſimpliciter neceſſaria. Immo Logicam, præcipue Ariſtoteles, plerique SS. Patres ut noxiam inculpant; ad quod ſpectat illud a S. Ambroſio, ut fertur, dictum: *A Logica Auguſtini libera me Dominus.*

Reſp. Antiquos illos Logicæ ignaros non fuiſſe, quamvis eam aliis, quam nos, formulis haberent: unde Sap. 9. inter Sapientiæ partes illa cenſetur, quæ *ſcit verſutias ſermonum, & diſſolutiones argumentorum.* Vel ſi qui minus Logicam noverant, ii alias habuere Scientias perfecte ſatis quantum ad documenta, & experimenta; at non quantum ad certitudinem & rectitudinem formæ: unde in plerisque decipi poterant vitioſo ſyllogiſmo, & deceptos notat jam relatius Ariſtoteles. Porro SS. Patres Logicam

eam inculpant quo ad abufum, qui familiaris est Hæreticis ad impugnandam fidem. Et sane ut in August. adhuc infideli Logicæ peritia fidei molesta fuit, ita in eodem jam fidei veritatem contra Hæreticos non mediocriter adjuvit.

Instabis. Etiam nunc Geometræ parum de Logicæ regulis curant, & tamen nulli acrius demonstrant, aut evidentius suadent: ergo Logica non est absolute necessaria ad perfectam scientiam.

Resp. Geometriam ex 'acillimis principiis fluere, atque inde habet', quod acrius demonstrat etiam minus habitæ respectu ad regulas; & tamen nec ipsa omni ex parte perfecte habetur sine regularum noticia: nec insignes Geometræ censendi sunt Logicam profus ignorasse. Fateor tamen, rerum suarum evidentia vehementius illectos ad regulas formæ minus attendisse; sed inde plures in eam scientiam defectus irreperunt, ut notat Author egregii Operis de Arte cogitandi 4. Part. 4. & 9. ex quo Logicæ necessitas magis confirmatur.

U gebis. Logica est scientia; sed acquiritur perfecte sine se ipsa: ergo aliæ scientiæ possunt etiam acquiri perfecte sine logica.

Resp. 1. Nego paritatem. Nam logica est facultas bene discurrendi, quam ut aliquis addiscat, non est necesse, ut eam prius teneat: siquidem nemo debet præscire, quæ addiscit; at vero aliæ scientiæ non docent bene discurrere: unde, ut quis in illis bene discurrat, debet prius tenere facultatem bene discurrendi, scilicet logicam; Ideoque Aristoteles dicit, *Alsurdum esse, quærere simul scientiam & modum sciendi.*

Resp. 2. Quibusdam etiam gradibus logicam præsupponi ad seiscam; nam logica naturalis iuvat ad artificialem imperfectam, & artificialis imperfecta conducit ad perfectam.

Repones. Sine logica fieri potest demonstratio perfecta: ergo & acquiri scientia perfecta.

Resp. 1. Distinguo antecedens; in materia facili, concedo; in materia difficili, nego. Non autem aliquis censetur perfecte sciens, eo quod habeat demonstrationem perfectam de rebus facilioribus.

Resp. 2. Distinguo idem antecedens: sine logica potest fieri demonstratio perfecta in se, concedo; perfecta respectu demonstrantis, nego. Ad hoc enim requiritur, ut Demonstrator possit clare ostendere bonitatem consequentiæ, quod sine logica fieri nequit.

Dices. Ergo omnes aliæ scientiæ dependent a logica, & ac proinde nobilior est cæteris.

Resp. Distinguo antecedens: dependent a logica, quam

quantum ad materiam, nego; quantum ad formam syllogisticam, concedo. Quia vero forma syllogistica est solum quædam forma instrumentalis, & materia est præcipuum in scientiis, ideo non dicuntur dependere a Logica, tanquam a principaliori inter scientias, sed ut a ministris necessaria.

ARTICULUS SEXTUS.

*An Logica conficiat Demonstrationes
aliarum Scientiarum.*

Divisi sunt Authores, etiam Thomistæ. Quidam censent, quamlibet Scientiam suas conficere demonstrationes, sub directione tamen logicæ. Alii, logicam solum efficere omnes omnino demonstrationes, atque alias scientias solum suppeditare materiam, ex qua fiant. Forte utraque sententia conciliari potest. Itaque.

In syllogismo Demonstrativo tria sunt distinguenda, 1. Materia, ex qua constat, nempe termini, & propositiones. 2. Forma, seu dispositio illius materiæ in modum syllogismi. 3. Assensus, quo mens adhæret præmissis, atque propter eas conclusioni. His positis.

PRIMA CONCLUSIO.

Demonstrationes aliarum Scientiarum quantum ad cognitionem materiæ non pertinent ad Logicam.

Probatur. Scientiæ cognitio non fertur extra illius objectum; sed materia aliarum scientiarum est extra objectum Logicæ: ergo ejus cognitio non pertinet ad logicam. Minor certa: Objectum enim logicæ est ens rationis; materia vero aliarum scientiarum sunt entia realia, Major vero demonstratur: Scientia est essentialiter cognitio objecti: ergo si scientiæ cognitio ferretur extra proprium objectum, ferretur essentialiter extra propriam essentiam, quod est impossibile.

SECUNDA CONCLUSIO.

Assensus, quo mens adhæret præmissis, & propter eas conclusioni in materia aliarum scientiarum, non est effective a logica, sed a scientia, cujus est talis materia.

Probatur. Assensus ille est actualis cognitio materiæ aliarum scientiarum, sed talis cognitio non pertinet ad logicam. Ergo nec ille assensus. Major est per se nota: nam essentire propositioni nihil aliud est, quam eam
ut

ut veram agnoscere. Minor vero in præcedenti conclusione demonstrata fuit.

Confirmatur. Si Logica eliceret assensus demonstrativos in materia aliarum scientiarum, sola esset scientia, & aliæ superfluerent: dantur enim, ut intellectum perficiant, & determint in assensum suarum conclusionum; at nemo dicet, solam Logicam esse scientiam, & alias esse superfluas: ergo non illa, sed aliæ proprios assensus eliciunt.

T E R T I A C O N C L U S I O .

Forma Sylogistica, etiam in materia aliarum scientiarum, efficitur a Logica; unde omnis demonstratio, quantum ad formam, est a Logica vel naturali, cum sit absque respectu ad regulas, vel acquisita, cum sit artificiose & habito respectu ad regulas.

Sic censet S. Tho. Opusc. 70. q. 5. ar. 1. ubi ait, proprium esse Logicæ, ut ministret omnibus scientiis instrumenta sciendi: Porro forma syllogistica est instrumentum sciendi; unde Logica dicitur *Organum & ministra* scientiarum, quod ejus munus sit materias earum artificiose disponere, ut ab illis recte & facile cognosci possint.

Probatur ratione. Forma syllogistica fit ab illo habitu, cujus est ordinare materiam in modum syllogismi: at qui solius Logicæ est ordinare res cognitatas in modum syllogismi; ergo forma syllogistica fit a sola Logica. Major constat ex terminis. Minor duo dicit. Primo, ad Logicam pertinere, ut ordinet res cognitatas. Secundo, id non pertinere ad alias scientias. Primum constat ex definitione Logicæ: est enim *Facultas recte discurrendi*, id est, recte disponendi quamlibet materiam in formam discursus. Secundum vero, in quo solo esse potest difficultas, sic suadet: Eius solius habitus est ordinare, cujus est illuminare & inclinare intellectum ad ordinandum; nam habitus dicuntur efficere opera, in quantum determinat & inclinant potentias ad illa efficienda; ut ars ædificandi in tantum ædificat, in quantum determinat & inclinat artificem ad ædificandum; sed aliæ scientiæ non illuminant, nec inclinant intellectum circa ordinem syllogisticum; est enim extra objectum, & principia illarum; ergo non efficiunt illum ordinem.

Respondent Adversarii, ordinem syllogisticum duobus modis spectari posse, ut cognoscendum, & ut efficiendum: primo modo pertinere ad solam Logicam; at secundo modo posse pertinere ad alias scientias, quæ attendendo ad regulas Logicæ ordinant ex earum præscripto suos syllogismos.

Sed contra. Efficere formam syllogisticam est eam cognos-

gnoscere: si enim ens rationis, cujus totum esse est cognitio
sui; unde mens illam efficit, cum inter propositiones &
terminos ordinem a regulis præscriptum apprehendit; &
atque aliæ scientiæ non juvant intellectum ad cognitio-
nem ordinis syllogistici, sed Logica sola: ergo nec illum
efficiunt.

Confirmatur. Aliæ scientiæ non efficiunt id, quod sup-
ponunt; sed supponunt ordinem syllogisticum jam a Lo-
gica inductum in suis principiis: ergo illum non efficiunt.
Major est per se nota. Minor declaratur. Aliæ scientiæ
acquiruntur, quatenus intellectus adjutus a Logica prin-
cipia earum per se nota in modum demonstrationis di-
sponit, ex qua elicit notitiam primæ conclusionis, quæ
est primum illius scientiæ rudimentum; perficiuntur ve-
ro, quatenus intellectus conclusiones ex his primis de-
monstrationibus elicit: rursus ordinando juxta regulas
Logicæ alias conclusiones elicit, & sic succedenter ergo
aliæ scientiæ & in ortu, & in progressu supponunt for-
mam syllogisticam ab intellectu, Logicæ habitu adjuto
factam; unde dicuntur habitus per demonstrationem ac-
quisiti, id est, per propositiones ordinatas in modum
syllogismi.

Obji. 1. D. Thomas expresse dicit 4. Metaph. lect. 4. quod
in parte demonstrativa sola doctrina pertinet ad Logicam; re-
sus vero talis doctrinæ pertinet ad alias scientias: ergo aliæ
scientiæ conficiunt syllogisticam utendo regulis Logicæ.

Resp. D. Thomam, ut ex textu constat, non loqui
de usu, qui consistit in subministracione mediæ.
Licet enim Logica subministret mediæ syllogismorum
probabilium, attamen non suggerit aliis scientiis mediæ
demonstrationum; sed quælibet scientia habet sua mediæ
& sua principia, quibus probet proprias conclusiones.

Obji. 2. Conficere formam syllogisticam nihil aliud est,
quam cognoscere objecta in modum syllogismi disposita;
sed quælibet scientia cognoscit sua objecta in modum
syllogismi disposita: ergo conficit formam syllogisticam.

Resp. Distinguo Majorem: Conficere formam syllogisti-
cam est objecta in modum syllogismi disposita cognosce-
re, cognitione, quæ sit ordinativa talium objectorum,
concedo; cognitione, quæ sit tantum apprehensiva veri-
tatis rerum in modum syllogismi dispositarum, nego. Et
ad Minorem: quælibet scientia cognoscit sua objecta in
modum syllogismi disposita; cognitione ordinativa ta-
lium objectorum, nego; cognitione solum apprehensiva
veritatis objectorum in modum syllogismi dispositorum,
concedo; & nego consequentiam. Explicatur: in quolibet
syllogismo demonstrativo duæ sunt cognitiones, scilicet
cognitio ordinis syllogistici, & cognitio veritatis rerum
in

in modum syllogismi dispositarum . Prima cognitio est proprie *confectiva* formæ syllogisticæ , & pertinet ad Logicam , cuius est illustrare , formare , & facilitare intellectum , ut apprehendat & cognoscat in rebus ordinem syllogisticum . Secunda cognitio , scilicet veritatis rerum in modum syllogismi ordinararum , non est *confectiva* formæ syllogisticæ ; sed solum apprehensiva veritatis objectorum ; & hæc pertinet solum ad alias scientias .

Obj. 3: Si Logica conficeret demonstrationes aliarum scientiarum , sola esset scientia : Consequens est falsum : ergo & antecedens . Probatur sequela : Quia pertinet ad scientiam conficere demonstrationes : ergo si sola conficit , sola est scientia .

Resp. Distinguo majorem : Si sola Logica conficeret demonstrationes aliarum scientiarum , quantum ad formam syllogisticam , disponendo solum materiam , nego ; si conficeret , quantum ad ipsos actus , concedo . Demonstratio enim proprie dicitur pertinere ad illam scientiam , quæ elicit ipsos actus , per quos adhæremus veritati rerum in modum syllogismi ordinararum ; non vero ad illam , quæ solum disponit & præparat materiam demonstrativam , ut sit congruum objectum habitus scientifici .

Et hæc sufficiant circa quæstionem præambulam de natura Logicæ : quæ enim aliqui præmature disputant circa Ens rationis in communi , ad Metaphisicam , ut ad proprium locum , remittimus .

PRIMA PARS LOGICÆ MAJORIS

*De Ente rationis, primam mentis
Operationem spectante.*

QUæ ad præcepta, primam Operationem mentis dirigentia, pertinebant, satis accurate in Logica Minori explicuimus. Nunc expendendæ sunt quæstiones, quæ circa res, eam spectantes, mori solent. Porro hæc prima Operatio versatur circa terminos, & res iis significatas. Terminorum autem alii singulares sunt, alii universales. De singularibus nihil disputandum occurrit: de his enim non sunt scientiæ. Ad universales itaque terminos quæstiones omnes agitari solitæ referuntur. Porro in Terminis universalibus duo spectari possunt; primo universalitas, ac varia ejusmodi; secundo rerum universalium distributio in decem suprema genera, quæ *Categorie*, seu *Prædicamenta* dicuntur. Itaque hanc partem in duas Disputationes dividimus. Prima erit de Universalibus. Secunda de Prædicamentis.

DISPUTATIO PRIMA

De Universalibus.

TRactatus universalium inscribi solet *Isagoge Porphyrii*, quod primus illum præmiserit Porphyrius per modum introductionis, seu *Isagoges* ad prædicamenta Aristotelis. Fuit autem Porphyrius natione Phœnix; religione primo quidem Christiana, sed deinde Apostata: Professione Philosophus; secta Platonius, Plotini discipulus.

Philos. R. P. Gaudin. Pars I.

H

Ius,

Ius, Origenis vero condiscipulus. Vixit sub Diocletiano circa annum 280. Multa scripsit, quædam impie contra fidem, quam ejuraverat, & quæ a Sanctis Patribus confutata sunt, quædam superstitiose de Magia & Sacrificiis: aliqua erudite de Philosophia. Inter alia vero hunc Tractatum de Universalibus, seu de Quinque vocibus, qui in Scholis explicari solet, Itaquei. Dicemus de Universalibus in communi 2. De iisdem in particulari. 3. De proprietatibus Universalium.

QUÆSTIO PRIMA

De Universalibus in communi.

Universale, ut vox ipsa indicat, est *unum versus alia*, id est, respiciens multa. Porro tribus modis unum potest respicere multa, ut causa, ut repræsentatio, ut natura: hinc triplex Universale, in causando, in repræsentando, in essendo. Universale in causando est una causa multos & varios effectus respiciens, ut Deus Sol, &c. Universale in repræsentando est unum multa repræsentans, seu significans; ut Idea domus in artificibus plures ei domos repræsentat: vox *Animal* plures res significat eodem nomine designatas. Universale in essendo est unum aptum inesse multis, seu unum aptum prædicari de multis, ut natura humana est in multis individuis, ac de illis dicitur. Prima definitio essentiam Universalis, altera proprietatem explicat.

Hic solum agimus de Universali in essendo & prædicando. Porro Universale, ut omne concretum, duo importat, formam, & subjectum, seu Universalitatem, & rem, cui convenit universalitas. Itaque 1. discutiendum, quibus rebus conveniat universalitas. 2. In quo statu illis conveniat, an e parte rei, vel per intellectum ex 3. Quam Operatione fiat universalitas. 4. Quotuplex sit Universale. 5. An Universale sit genus ad quinque Universalia.

ARTICULUS PRIMUS.

An natura sint universales.

Tres sunt Sententiæ. Prima Nominalium, qui non res ipsas, sed voces solas universales esse contendunt: unde scientias, ajunt, esse de solis vocibus, seu

ominibus. Hinc *Nominales* dicti sunt. Hujus Sectæ Author est Guilielmus Ocamus Minorita, aut potius restitutor: nam & ante illum fuere *Nominales*, quos Ocamo antiquior S. Anselmus acrius perstringens lib. 1. de Incarnat. Verbi c. 2. *Dialectici*, inquit, *nostri temporis, immo Dialectica Hæretici, non nisi statum vocis* [alii legunt *statum*] *substantias universales esse dicunt*. Huc referri potest Stoicorum opinio, amentis conceptiones esse universales, non res ipsas conceptas [id enim etiam *Nominales* concedunt] volunt enim voces exteriores esse *Universalia arbitraria*, at conceptiones interiores esse *Universalia naturalia*.

Secunda sententia fuit Platonis. Censuit, dari res universales, sed separatas a singularibus, nempe Ideas æternas & immutabiles, seu formas archetypas & primævas, quarum participatione singularia existebant. Harum Idearum duas posuit impressiones, alteram in materia, alteram in mente nostra. Ex impressione Idearum in materia, dixit, causari multitudinem individuum, ut ex impressione sigilli in variis ceræ partibus causantur multæ similes imagines. Ex impressione vero Idearum in mente, causari in nobis rerum scientiam. Hanc impressionem dixit factam menti, antequam corpori uniretur, sicque nos omnium scientiam innatam habere: at nobiles illos characteres obnubilari immersione animæ in materia; nec apparere, nisi cum per studium hæ veluti sordes carnis discutiantur, ut obducta pulvere imago, eo excusso, apparet: Hinc dixit, nihil nos de novo addiscere, sed oblita in mentem revocare, ac proinde scientiam esse *reminiscentiam*.

Tertia Sententia est Peripateticorum, quam ut explicemus

PRIMA CONCLUSIO.

Non solum dantur conceptiones & voces, sed etiam res & naturæ universales illis correspondentes.

Ita censuit Aristoteles: nam 1. Periherm. c. 5. dividit res in *singulares & universales*: ac passim statuit, *sensum versari circa singularia; intellectum vero circa universalia*, & lib. de Prædicam. Substantias alias *Universales esse* & alias *Singulares*.

Probatur ratione. Universale est unum in multis; atqui natura voce universali significata est una in multis: ergo est universalis. Major est definitio Universalis. Minor probatur: Illud est in multis, quod vere affirmatur illis inesse; atqui non ipsa conceptio, aut vox, sed natura concepta & voce significata vere affirmatur inesse

se multis: ergo natura ipsa est in multis. Major patet ex terminis. Minor declaratur: Dum dico, Petrus est essentialiter homo, Paulus est essentialiter homo, vere affirmo unum aliquid de illis multis; vera enim est utraque propositio, & in utraque idem Prædicatum de multis affirmatur; atqui illud unum non est mea conceptio; falsum enim est, quod Petrus sit essentialiter mea conceptio: non est idem nomen: nam falsum est, quod Petrus sit essentialiter nomen; ergo est ipsa natura humana a me concepta, & hoc nomine *Homo* significata. Unde si a me quæritur, quid sit homo? dico, esse Animal rationale, quæ definitio non yoci, aut conceptioni congruit, sed ipsi rei.

Confirmatur. Objecta scientiarum sunt universalia; atqui non voces, aut conceptiones considerantur a scientiis, sed res ipsæ; ut, cum Physicus demonstrat, terram esse rotundam, non id demonstrat de voce, aut conceptione, quæ figura caret, sed de re concepta & significata: ergo res ipsæ sunt universales.

Respondent Nominales, Voces & conceptus materialiter sumpta non prædicari de multis, nec considerari a scientiis; sed formaliter, ut supponunt pro rebus, atque hoc modo esse universalia.

Sed ea responsio nostram confirmat sententiam; nam ex illa sequitur, voces & conceptus non esse universalia, nisi repræsentative; res vero, quæ illi subsunt, esse universales entitative; nam differt vox singularis ab universalis, quod illa rem singularem, ista rem pluribus communem significet; unde vox est universalis, quia supponit pro re universalis.

Replicant, voces esse universales, non quia significant unum commune multis, sed immediate multa singularia.

Sed contra. Cum dico, Petrus est homo, affirmo immediatum significatum istius vocis de Petro; sed non affirmo, Petrum esse multa singularia: ergo vox *Homo* immediate non significat multa singularia, sed naturam communem multis singularibus.

Obj. Omnis natura existens est singularis; existentia enim non est, nisi singularium: ergo nulla natura est universalis.

Resp. Distinguo antecedens: natura existens est singularis, ratione differentie individualis, qua contrahitur, concedo; ratione sui, nego. Et pariter ad consequens, natura non est universalis, ut contracta in individuo, concedo; ut considerata præcise secundum se & cum abstractione ab individuis, nego.

Infiabis. Natura considerata cum præcissione ab indi-
vi-

viduis non est substantia in re, sed conceptio quædam mentis nostræ: ergo non res ipsæ, sed conceptiones rerum sunt universales.

Resp. Distinguo antecedens: est conceptio objectiva, concedo; est conceptio formalis, nego. Duobus enim modis dicitur conceptio, Formalis, & Objectiva: Conceptio formalis est actus mentis, quo concipio. Conceptio objectiva est res concepta, quæ tali actu percipitur. Natura abstracta non est ipse actus mentis, sed res a mente percepta sub modo abstractionis: & hæc proprie est universalis; unde si Nominales nomine *conceptionis* intelligant rem ipsam ut conceptam, ac solum velint, naturas non esse universales, ut in se existunt, sed ut in mente concipiuntur, atque hoc sensu solas conceptiones esse universales, ut nobiscum convenient, verbis solum differunt; nam infra dicemus, naturam non esse universalem a parte rei, sed solum in intellectu; unde quæstio videtur de nomine.

CONCLUSIO SECUNDA.

Naturæ universales non existunt extra singularia; sed sunt ipsæ singularium naturæ, quæ a singularitate per mentem abstractæ induunt modum universalitatis, ut infra explicabimus.

Probatur. Essentia rei non est extra rem; sed naturæ universales sunt de essentia singularium: ergo non sunt extra singularia. Major constat ex terminis: essentia enim constituit rem, immo est ipsa res essentialiter. Minor demonstratur: Quod prædicatur essentialiter, est de essentia; sed naturæ universales prædicantur essentialiter de singularibus; hæc enim est vera, Petrus est essentialiter homo: ergo sunt de essentia singularium.

Ex his collige, Ideas Platonis, si essent, non possent dici Universales in essendo, quia non essent in multis: sed solum in causando & representando, quia essent causæ & exemplaria multorum.

Obj. Scientiæ sunt de rebus universalibus & immutabilibus; sed dantur scientiæ: ergo dari debent naturæ originales, universales, & immutabiles, circa quas verentur: ergo Idææ separatæ a rebus.

Resp. Distinguo Majorem: Scientiæ sunt de rebus universalibus & immutabilibus, quoad connexionem prædicatorum essentialium, seu quoad essentiam, concedo; quoad existentiam, nego. Id est, scientiæ in ipsis rebus mutabilibus, & singularibus non respiciunt existentiam, & accidentia particularia, sed prædicamenta quædam necessaria, quorum connexio cum essentia est immu-

tabilis, universalis, & perpetua: ut, licet hoc corpus generari & corrumpi sit aliquid singulare & mutabile; attamen immutabiliter & universaliter verum est, omne corpus, quod corrumpitur, constare partibus dissolubilibus. Et hoc modo scientiæ dicuntur esse de universalibus, & perpetuis, non quod sint de naturis re ipsa separatis a singularibus, sed quia naturas singularium corruptibilium considerant sub modo quodam universali, & invariabili. Sed id iterum explicabimus infra, qu. 3. art. 1.

Quæres, an re vera Plato posuerit has Ideas, ut substantias in se extra singularia existentes.

Resp. videri ita censuisse; nam ob id eum impugnat passim Aristoteles, quem aut Platoni palam imposuisse, aut ejus mentem non percepisse vix credibile est. S. Thomas inclinatur in eam partem, 1. P. q. 34. a. 1. & 4. Eum tamen gravissimi authores, ut S. Augustinus ita explicant, ut per ideas suas, non alias intellexerit, quam quæ sunt in Mente Divina. Sicut enim artifex habet in mente ideam operis faciendi, ita supremus Mundi Opifer ab æterno gerit in mente sua ideam creaturarum omnium, ut docent Theologi; unde Boetius de Deo inquit:

. *Pulchrum pulcherrimus ipse
Mundum mente gerens, simulque ab imagine for-
mans.*

Istæ autem Ideæ vocantur *Mundus archetypus*, de quo dixit D. Joannes, *Quod factum est in ipso vita erat*, id est, intelligibiliter, ac proinde vitaliter, in Deo præexistebat ab æterno. Et D. Paulus ad Hebr. 10. hunc Mundum idealem & archetypum vocat *secula invisibilia*: Fide, inquit, *intelligimus optata esse secula verbo Dei, ut ex invisibilibus visibilia fierent*; id est, cum invisibili modo in mente Dei existent, initio temporum in suo esse naturali condita sunt. Ex quo sequitur, naturas rerum triplicem habere statum; scilicet *Idealem* in mente Dei, *Naturalem* in rerum natura, & *Intelligibilem* in mente humana. Naturæ in primo statu, scilicet ideali, sunt super universales, & super singulares; in se ipsis singulares; in mente humana sunt universales.

ARTICULUS SECUNDUS.

An natura sit formaliter universalis a parte rei.

TRIBUS modis natura spectari potest, ut notat S. Thomas de Ent. & Ess. c. 4. Primo ut in singularibus contra-

ita, ut in Petro & Paulo. 2. Ut est in conceptu mentis a singularibus abstracta: ut Geometra Triangulum speculatur ab omnibus, quæ existunt, triangulis abstrahendo. 3. Secundum se præcise, id est, secundum prædicata essentialia, quæ ubique & semper ei conveniunt: ut, dum considero, Triangulum esse Figuram planam tribus lineis comprehensam, cujus tres anguli duobus rectis æquales sunt; hæc enim prædicata omni Triangulo, tum in re, tum in mente conveniunt. Hoc posito.

Tres sunt sententiæ. Prima est Scoti: vult ille, naturam esse secundum se Universalem, atque adeo etiam a parte rei; nec proinde fieri, sed solum detegi & observari ab intellectu ejus universalitatem. Secunda opinio tenet, esse universalem, ut est a parte rei in pluribus similibus; nam ea similitudine censet constitui universalem. Tertia sententia sequenti conclusione continetur.

C O N C L U S I O.

Natura nec secundum se, nec ut existit in rebus, est formaliter universalis, sed solum in intellectu.

Ita Thomistæ omnes, ac fere cæteri præter Scotistas. Sic docet ubique S. Thomas: Opusc. 55. *Universale*, inquit, *est solum in anima, & nullo modo in rebus.* Et de Ent & Essent. c. 4. *Ratio speciei accidit nature humane, ut est in intellectu.* Et 1. p. q. 85. a. 2. ad 2. *Natura, cui accidit intentio universalitatis, non est nisi in singularibus; sed intentio universalitatis est in intellectu.* Hinc illud tritum Aristotelis effatum *Universale aut nihil esse, aut posterius esse*: id est, aut nullibi esse, aut in solo intellectu esse; nam, ut recte notat S. Joannes Damascenus lib. 1. de Fide cap. 11. *Re ipsa Petrus consideratur a Paulo separatus. Communio vero & conjunctio, ut unum, ratione, intelligentiæque spectatur. Mente enim intellegimus, Petrum & Paulum esse ejusdem nature, & unam habere naturam communem.*

Probatur ratione. Universale est unum in multis; atqui natura a parte rei non est una & eadem multis, sed singula in singulis: ergo a parte rei non est universalis. Probatur Minor: Natura rei est idem cum re ipsa, est enim ejus essentia; sed quælibet res in se existit divisa, distinctaque ab aliis, ac sibi, ut ita dicam, propria: ergo natura ejus non est una, & eadem cum natura alterius, sed ab ea divisa, & distincta.

Confirmatur. Natura Petri [& sic de aliis] est corpus & anima Petri invicem conjuncta; quid enim aliud est? atqui Petrus habet proprium corpus, propriamque animam, ab anima & corpore aliorum distincta, ut evidens est: ergo natura ejus in re distin-

guitur a natura alterius hominis. Hæc ratio est S. Tho. Opusc. 4. c. 7.

Resp. Scotus, Naturam Petri non distingui quidem a Petro realiter, distingui tamen formaliter in re; atq; ita, licet Petrus sit res distincta a Paulo, esse tamen in Petro formalitatem alienam, nempe naturam humanam, quæ non est distincta formaliter a natura Pauli.

Sed contra [præterquam implicat in terminis, naturam Petri esse ideam realiter cum Petro, & tamen ab eo distingui formaliter actu in re, ut ostendemus in Metaphysica, ubi fictitiam illam Scoti distinctionem confutabimus.] Esto humanitas Petri non sit actu formaliter idem cum Petro, attamen divisione Petri a Paulo etiam ipsa humanitas Petri constituitur distincta ab humanitate Pauli: ergo nulla responsio. Probatur antecedens: Re integre ab alia divisa, dividitur quoque quidquid est idem cum re; alias esset & non esset re ipsa divisa ab alia; sed fatente Scoto, humanitas Petri est idem re ipsa cum Petro; ergo divisione Petri a Paulo humanitas ipsa Petri dividitur & distinguitur ab humanitate Pauli. Et plane miranda Scoti subtilitas, ut concipiat, Petrum ut Petrum esse in re divisum a Paulo, & tamen hominem, qui est idem cum Petro, non distingui formaliter actu ab homine, qui est Paulus: ecquis enim luce meridiana clarius non percipiat, non solum Petrum esse distinctum a paulo, sed etiam hominem petrum ab homine paulo, atq; ita esse duos homines distinctos, duas humanitates, duo componit a ex anima & corpore?

Replicat Scotus, Naturam petri esse quidem divisam a natura pauli, & hominem petrum ab homine paulo; sed per accidens ratione differentie numerice, at non per se & formaliter; ideoque nihilominus esse formaliter unum hominem a parte rei.

Sed contra. Esto hæc divisio non oriatur ex ipsa natura, sed ex eo, quod sit in diversis individuis, quod ei est accidentale; attamen re ipsa natura divisa est in petro & paulo: ergo non est re ipsa una in illis. Sicut qui per accidens moritur, re ipsa mortuus & non vivus est. Unde ut quis absurde colligeret, petrus non est per se mortuus sed casu, gladio, aut febre: ergo est per se vivus; ita absurde colligit Scotus, Natura pauli non est per se divisa a natura petri, sed solum ratione differentie numerice, quæ ei accidentaliter est: ergo est per se una, & eadem in petro & paulo.

Probatur 2. conclusio. Natura, ut dixi, tribus modis spectari potest: Secundum se, ut in individuis, ut in intellectu; atqui universalitas ei non convenit secundum se, nec ut in individuis ergo solum in intellectu. Probatur.

betur Minor, & in primis quod universalitas ei non conveniat, ut est individuis: nam ex eo potius sit singularis; adjungitur enim illi differentia individualis. Quod vero nec conveniat ei secundum se, sic demonstratur: Quod convenit naturæ secundum se, convenit omni habenti naturam; sed universalitas non convenit omni habenti naturam, non enim petrus est universalis, licet sit homo, ergo universalitas convenit naturæ secundum se. Minor est evidens. Major probatur: Quod convenit naturæ secundum se, convenit ei essentialiter & universaliter, proindeque dicitur de omni; sed quod dicitur de omni, dicitur de quolibet sub eo contento; ergo quod convenit secundum se naturæ, convenit omni sub ea contento, id est, talem naturam habenti; ut, quia ignis est per se calidus, quilibet ignis est calidus.

Confirmatur. Existentia non est nisi singularium, juxta commune Axioma; sed natura a parte rei existit; ergo a parte rei singularis est; ergo non est a parte rei universalis. Hæc enim duo invicem repugnant.

Itaque Natura ipsa est universalis contra Nominales; ac non in re, sed in mente. Nam dividitur in re per divisiones singularium: Mens vero illam prescindens ab iis divisionibus, unum de ea conceptum objectivum format, qui non est ipsa actio animæ, sed ipsa natura mente percepta, seu in esse intelligibili. In hoc statu universalis est, quia est unum respiciens multa. Unum quidem, quia jam præcisa est a differentiis numericis eam dividendibus in re. Respicit tamen multa, quia est ipsa multorum natura menti objecta, quæ de singulis vere affirmatur. Sic Artifex cui plarium similium domorum ædificatio incumbit, unam formam domus mente concipit, omnibus illis in re communicandam. Si domos illas consideres jam constructas, multæ sunt propriis formis distinctis constantes. At in mente artificis una idealis domus est, hoc solo multiplex, quod una in mente, in re tamen in pluribus existat.

Solvuntur Objectiones.

Obj. 1. Aristoteles divisit res, id est, naturas in universales & singulares; ergo dantur in rebus naturæ universales.

Resp. Distinguo consequens; dantur in rebus naturæ universales, secundum statum, quo existunt in re, nego; secundum statum, quem habent in mente, concedo. Fate-mur, ipsas res esse universales; solum negamus, id eis competere a parte rei.

Obj. 2. Natura est formaliter una in multis a parte rei;

H 5 ergo

ergo & univertalis. Probatur antecedens: Quod non dividitur formaliter, est unum formaliter; sed natura Petri a parte rei non est formaliter divisa a natura Pauli; ergo est una formaliter a parte rei. Probatur Minor. Divisio formalis est divisio specifica, sicut materialis divisio est divisio numerica; sed Petrus & Paulus actu in re non sunt divisi specificè: ergo non sunt divisi formaliter.

Resp. Nego antecedens. Ad probationem distinguo majorem: quod non dividitur formaliter, est formaliter unum, unitate similitudinis & conformitatis, concedo; unitate entitatis, nego. Et pariter ad consequens; natura est una in Petro & Paulo, unitate conformitatis, concedo; unitate entitatis, nego. Id est, natura Petri est similis & conformis naturæ Pauli, nec enim dissimiles sunt, ut Petrus & Leo; at sunt tamen duæ distinctæ & ab invicem divisæ entitates; proindeque non sunt una entitas in multis, sed multæ in multis.

Aliter distingui potest, sed in idem redit: sunt unum unitate negativa, concedo; positiva, nego. Unitas positiva est una entitas indivisa in se; Unitas negativa est negatio alicujus divisionis ex aliquo capite provenienti. Itaque natura Pauli non est eadem, sed distincta entitas a natura Petri; proindeque non sunt positive unum. Attamen negant eam diversitatem, quæ est inter Hominem & Leonem; sicque dicunt unum negative.

Instabis. Unitas est negatio divisionis; unum enim est, quod divisum non est; sed ille naturæ negant divisionem formalem & specificam; ergo sunt unum formaliter.

Resp. Distinguo Majorem; Unitas est negatio divisionis omnimodæ, concedo; divisionis alicujus tantum, seu ex aliquo capite provenienti, nego. Unitas enim est unum indivisum in se; proindeque ex quocumque capite divisio accidat, tollitur unitas; ut ex quacumque causa mors accidat, tollitur vita.

Urgebis. Divisio numerica, quæ sejungit naturam Petri a natura Pauli, non destruit unitatem specificam; ergo remanet nihilominus natura specificè una in Petro & Paulo. Probatur antecedens. Unitas non tollitur, nisi per divisionem sibi oppositam; sed divisio individualis non opponitur unitati specificæ; sunt enim diversi ordinis; ergo per eam non tollitur.

Resp. Nego antecedens. Ad probationem, distinguo minorem: divisio numerica non opponitur unitati specificæ, directe, concedo; Indirecte N. ego, nam divisa re, dividuntur omnia, quæ sunt in ea. Porro gradus superiores includuntur in inferioribus; ut in Petro includitur homo, includitur animal, includitur substantia, &c. Unde ad

divisionem numericam Petri a Paulo ex consequenti, & indirecte dividuntur omnes gradus superiores, nempe specifici, & generici; sicque Petrus & Paulus sunt duo homines distincti, duo viventia distincta, duæ substantiæ, &c. Itaque non sunt positive una natura specifica, sed duæ naturæ humanæ similes unde nascente Petro nascitur novus homo, novum animal, nova substantia, ab iis, quæ jam erant distincta & divisa; atque ita in re tot sunt naturæ humanæ, quot sunt Homines.

Repones. Unitas similitudinis sufficit ad universalitatem; sed natura a parte rei, etsi divisa sit in individuis, est tamen una unitate similitudinis, ergo est universalis a parte rei; Probatur major, Ad universale sufficit unitas, qua major esse non potest in natura; sed inter individua non est possibilis major unitas, quam similitudinis; ergo illa sufficit.

Resp. Distinguo Majorem: sufficit unitas similitudinis ad universalitatem, fundamentaliter, concedo; formaliter, nego. Ut enim ad universale in cautando non sufficit congeries plurium causarum particularium inter se similia, sed requiritur una causa multos respiciens effectus; ita ad universale in essendo non sufficit congeries plurium naturarum similia, sed requiritur una natura respiciens multa inferiora. Ad probationem distinguo Minorem: non est possibilis major unitas in natura, quam unitas similitudinis; a parte rei concedo, per intellectum nego. Nam in intellectu natura fit perfecte una modo superius explicato.

Dices. Saltem Natura Divina est una perfecte in pluribus suppositis, nempe in tribus personis: ergo est universalis a parte rei.

Resp. Distinguo antecedens: est una in pluribus, pluralitate relativa, concedo; pluralitate individuali, qualem exigit natura specifica, ut sit universalis, nego. Non enim tres personæ sunt tria individua naturæ divinæ, quia secundum naturam sunt unum omnimode; sed solum sunt tria supposita habentia eandem numero naturam, proindeque summe singularem. At de his Theologi.

Obi. 3. Dantur a parte rei genera & species; sed genera & species sunt aliquid universale, ergo datur universale a parte rei.

Resp. Distinguo majorem: Dantur a parte rei genera & species, materialiter, concedo; formaliter, nego. Id est, naturæ illæ, quæ denominantur genera & species, v. g. animal & homo, sunt quidem a parte rei; attamen formalitas generis & speciei non convenit illis secundum quod sunt a parte rei.

Instabis. Petrus & Equus a parte rei sunt distincte

specie: ergo datur a parte rei species.

Resp. Distinguo: sunt distincti a parte rei specie materiali, concedo; formali, nego. Id est, natura illa, quæ fit per intellectum, species est diversa in Petro & Equo; at in illis non est formaliter distincta species, quia ante mentis actum non est proprie species.

Urgebis. Petrus a parte rei non est unus cum Equo etiam unitate speciei formalis; ergo distinguitur ab Equo unitate speciei formalis.

Resp. Nego suppositum, quod scilicet detur species formalis a parte rei; unde Petrus & Equus neque sunt unum, neque differunt a parte rei specie formali.

Obj. 4. Omnia individua definiuntur unica definitione, ergo natura omnium individuorum in illis una est.

Resp. Distinguo consequentiam. Ergo natura una est in omnibus individuis, secundum rem, nego; secundum rationem, concedo. Natura enim non definitur, nisi prius sit in intellectu definiente; unde, ut definiatur unica definitione, sufficit, quod sit una in ratione.

Instabis. Natura definitur, ut est a parte rei: ergo si definiatur unica definitione, erit una a parte rei.

Resp. Distinguo antecedens: Natura definitur, ut est a parte rei; quoad rem definitam, concedo; quoad statum, quem habet a parte rei, nego. Id est, natura quæ definitur, eadem est, quæ est a parte rei; attamen non habet eundem modum in definitione, quem habet a parte rei; nam definitio explicat naturam præcisam ab omnibus individuis; nec tamen a parte rei natura existit ab individuis præcisa, sed in illis inclusa.

Urgebis. Objecta scientiarum dantur a parte rei; sed objecta scientiarum sunt universalia: ergo universalia dantur a parte rei.

Resp. 1. Objecta scientiarum non esse universalia formaliter, sed tantum materialiter.

Resp. 2. Distinguo: Objecta scientiarum dantur a parte rei, secundum realitatem suæ entitatis, concedo; secundum statum universalitatis, nego. Solutio patet ex dictis.

Objicies ultimo. Natura, v.g. humana, non est per se & essentialiter singularis: ergo est per se & essentialiter universalis.

Resp. Naturam secundum se neque singularem, neque universalem esse, sed indifferentem ad utrumque statum: unde ut existit in individuis, induit statum singularitatis ut vero est intellectu, induit statum universalitatis.

Instabis. Intellectus non potest facere suum objectum: sed universale est objectum intellectus: ergo non potest fieri ab illo; ergo universale debet dari extra intellectum.

Resp.

Resp. Distinguo majorem: Intellectus non potest facere suum objectum, *quantum ad substantiam*, transeat: *quantum ad modum aliquem*, nego. Nihil enim prohibet, naturas, quando objiuntur intellectui, aliquam modificationem ab illo recipere, v. g. modificationem præcisionis, abstractionis, comparationis, & universalitatis.

ARTICULUS TERTIUS.

Qua mentis operatione natura universalis efficiatur.

ANtequam solvatur questio, notanda in primis distinctio Universalis Metaphysici & Universalis Logici. Universale Metaphysicum est Unum abstractum e multis, seu, Natura sine individuis menti representata; nam cum, ut superius demonstravi, natura per differentias numericas in individuis dividatur & multiplicetur, remotis per intellectum differentiis, tum natura pura, atque ab illis præcisa, ut unum aliquid percipitur: remota enim causa removeretur effectus. Sic circulus æneus & circulus ferreus duo sunt circuli; at dum mens in illis attendit præcise naturam circuli, quod sit figura, una linea æqualiter centro circumfusa comprehensa, jam unam simplicem notionem circuli format, qua omnes circuli possibiles comprehenduntur. Natura circuli, ut aliarum rerum, sic concepta, dicitur Universale Metaphysicum. Universale quidem, quia est unum aliquid simplex, pluribus tamen communicabile; Metaphysicum vero, quia maxime pertinet ad Metaphysicam naturas sic abstractas considerare. Hoc modo scientiarum objecta dicuntur Universalia: considerantur enim præcisa a singularibus. Universale vero Logicum est unum respiciens multa, seu comparatum ad illa, ut superius ad sua inferiora. Unde Universalitas Logica differt ab universalitate Metaphysica, quod hæc præcise consistat in abstractione a pluribus, nullo habito respectu ad ea; at Universalitas Logica ei addit respectum ad plura, ut ad inferiora. Cujus ratio est, quod Logica maxime versetur in artificiosa rerum dispositione, per modum generis, speciei, individui; nec universalitatem consideret, nisi ut mens videre possit, qui gradus in re sint superiores, qui inferiores, qui generici, qui specifici, qui individuales, qui possint subire rationem prædicati, qui rationem subjecti, &c. quod intelligi nequit sine comparatione naturæ superioris ad inferiora: itaque in eo respectu consistit universalitas Logica. Porro quia naturæ abstractæ fundantur

hujusmodi respectus, inde Universalis Metaphysicum dicitur esse fundamentum Universalis Logici.

PRIMA CONCLUSIO.

Natura fit universalis Metaphysice per mentis abstractionem, qua separatur a conditionibus, eam ad aliquid singulare determinantibus:

Probatur conclusio. Universale Metaphysicum est unum abstractum a pluribus: hæc enim est ejus definitio; sed hoc ipso, quod per mentem natura abstrahitur a suis singularibus, fit unum quid a pluribus abstractum, ut supra explicuimus: ergo per illam abstractio fit universalis Metaphysice.

Verum duplex est abstractio. Alia intellectus agentis, alia intellectus possibilis, quæ etiam dicitur *præcisio*. Intellectus agens [ut id obiter dicamus, in libris de Anima fusius explicandum] est facultas illa mentis, quæ ex speciebus in imaginatione residentibus, atque res singulares representantibus, elicit alias species sublimiores, ipsam rerum naturam ab omni singularitate præcisam representantes. Intellectus possibilis est ea facultas, quæ naturas sic representatas percipit; unde Abstractio intellectus agentis est actio, qua elicitur ex singularibus species universalis, naturam ab illis præcisam representans. Abstractio vero intellectus possibilis est actio, qua natura sic representata percipitur. Hic subtilis movetur quæstio, an natura fiat universalis per priorem abstractionem; an ad id requiratur etiam posterior.

Dicendum fieri per priorem abstractionem. Nam hoc ipso, quod natura separatur ab individuis, fit universalis Metaphysice; atqui per abstractionem intellectus agentis separatur ab individuis; representatur enim ut ab illis præcise; Ergo fit universalis Metaphysice. Verum hæc quæstio non ita pertinet ad Logicam.

Quæres, quod identidem distitari solet, quid fit abstracti a conditionibus individualibus & materialibus, quidve sint hæc conditiones.

Respondeo, Conditiones individuales esse quædam accidentia, sive realia, sive sola ratione distincta, quæ non sunt de essentia naturæ, sine quibus tamen nunquam existit. Præcipua est differentia numerica, qua natura unius individui a natura alterius distinguitur. Dicitur a Scoto *Hereditas*, quia per eam natura constituitur hæc singularis. Re ipsa est idem cum natura, at tamen non est de ejus essentia: nam concipio perfecte circulum, licet non cogitem de hoc, vel illo circulo. Differentiam numericam sequitur existentia, deinde determinatio ad certum tempus,

pus, ad certum locum, Postremo conjunctio variorum accidentium, quibus vel individuum designari solet, ut hæc lineamenta, hæc patria, hoc nomen proprium, &c. vel quibus afficitur, ut vitium, virtus, sanitas, ægrotudo, respectu individui humani. Hæ conditiones dicuntur materiales, quia tere accidunt formæ, ex eo quod sit in materia: Itaque natura dicitur abstrahi a conditionibus individuuantibus & materialibus, cum mente percipitur præcise secundum prædicata sibi essentialia, nullo habito respectu ad hæc, quæ illi accidunt; ut existit a parte rei; ut cum apud me reputo, an Virtus sit voluptati præferenda, Virtutem secundum suam præcise definitionem considero; non hanc, vel illam virtutem, quæ in Petro, aut Joanne existit, tali tempore, tali loco, talibus conjuncta circumstantiis, ægrotudini, sanitati, scientiæ, &c. seu, ut duobus verbis dici solet, considero virtutem ut abstrahit ad hoc & nunc; id est, ab hac singulari, ab hoc tempore, loco, existentia & aliis, quæ a parte rei illi accidunt.

SECUNDA CONCLUSIO.

UT natura fiat Universalis Logice, non sufficit abstractio, sed requiritur ejus ad inferiora per mentem facta comparatio.

Conclusio non recipitur ab omnibus: sunt enim, qui putant, naturam abstractione fieri universalem etiam Logice. Est tamen S. Thomæ q. 7. de Potent. ar. 2. *Relativum*, inquit, *Universalitatis intellectus adinvenit, considerando ordinem, quod est in intellectu, ad res, quæ sunt extra intellectum*, id est, naturæ abstractæ ad inferiora, a quibus abstrahit. Et Opusc. 56. *Natura fit universalis, quatenus cognoscitur ut participabilis ab inferioribus.*

Præbatur ratione. Universale Logicum est Unum respiciens multa, superius inferiora; atqui natura præcise ex vi abstractionis non respicit inferiora, sed solum cum ad ea comparatur: ergo non est universalis Logice. Major constat ex dictis, & confirmatur præterea: Omne Universale Logicum, ut dicemus, vel est Genus, vel Species, vel Differentia, vel Proprium, vel Accidens; atqui hæc omnia important respectum superioris ad inferiora, ut constat definitione terminorum: ergo universale Logicum est unum respiciens multa, ut superius inferiora. Minor vero declaratur. In eo consistit abstractio, ut natura præcise secundum se consideretur absque ullo ordine ad inferiora; comparatio vero in eo, ut intelligatur ordo quidam inter naturam sic consideratam, & inferiora ejus: ergo non per abstractionem, sed per com-

comparationem habet respectum ad inferiora.

Verum duplex est comparatio. Una simplex dicitur, quæ fit per simplicem apprehensionem, quæ percipitur ordo ille naturæ ad inferiora; altera dicitur composita, quæ fit per Judicium, quo actu affirmamus naturam de inferioribus. Sunt qui ad universale Logicum hanc requirant; sed sufficit prima. Universale enim Logicum non est natura actu prædicata de pluribus, sed prædicabilis, unde universalia dicuntur prædicabilia: ergo non requiritur, ut actu prædicetur: sed solum ut concipiatur ut superior & prædicabilis.

Objici possunt plura S. Thomæ loca, in quibus dicit, naturam fieri universalem per solam abstractionem. 1. p. q. 46. a. 1. *Quid abstrahitur*, inquit, *a materia individuali, fit universale*. Idem dicit Opusc. 56.

Sed dicendum, S. Thomam loqui de Universali Metaphysico; aut saltem de Logico solum fundamentaliter: nam universale Logicum in habitudine naturæ ad inferiora consistere probat Opusc. 56.

Obji. 2. Si natura existeret realiter separata ab individuis, qualem finxit Plato, esset formaliter universalis: ergo hoc ipso, quod per intellectum separaretur ab individuis, fit universalis per intellectum.

Resp. Transeat antecedens, [non enim admittimus, Ideas illas Platonicas fore universales, saltem in essendo, etiam si darentur] & nego consequentiam. Ratio est, quia si natura existeret realiter separata ab individuis, diceret realem respectum superioritatis ad illa. At vero ex eo, quod abstrahatur ab individuis per rationem, non continuo illa respicit per rationem, sed magis ab illis recedit.

Instabis. Natura abstracta dicit relationem rationis ad sua inferiora: ergo est formaliter universalis Logice. Probatur antecedens: Natura multorum dicit relationem ad multa; sed natura abstracta, ut natura humana, est natura multorum: ergo dicit relationem ad multa.

Resp. Nego antecedens. Ad probationem distinguo majorem: Natura multorum dicit relationem ad multa, si ad illam comparetur, concedo; si ab illis penitus abstrahatur, & nullatenus respiciat ipsa, nego. Natura autem ex vi abstractionis non respicit inferiora, sed potius ab illis recedit; unde mirum non est, si pro tali statu nullam dicat relationem ad illa.

Urgebis. Natura abstracta licet non sit relata ad inferiora, est tamen referibilis ad illa: ergo est universalis etiam Logice. Probatur consequentia: Verba in definitionibus posita non dicunt actum, sed solum aptitudinem ut fert axioma: ergo ut natura sit universalis Logice non exigit, ut sit actu relata, sed sola referibilis ad individua.

Resp.

Resp. Nego consequens. Ad probationem respondeo, quod, quando actus est differentia essentialis rei, definitio debet ipsum exprimere, & non tantum aptitudinem. Discrimen autem universalis Logici a Metaphysico est, quod universale Metaphysicum dicit naturam abstractam e pluribus, ac proinde referibilem ad multa; sed universale Logicum dicit naturam respicientem multa, seu relationem naturæ ad individua, ut superioris ad inferiora; Unde non sufficit, quod natura sit referibilis; sed exigitur, quod sit relata ad multa.

Dices. Universale, etiam Logicum, definitur Unum aptum esse in multis: ergo non requiritur, ut actu respiciat multa.

Resp. Nego consequens. Quamvis enim ad universale Logicum non requiratur, ut natura sit de facto in pluribus, sed solum aptitudinaliter, attamen requiritur, quod in ea concipiamus actualem ordinem ad multa, non tanquam ad ea, quibus insit, sed saltem in quibus esse possit, quantum ex se est. Porro hic respectus non concipitur sine aliqua ejus ad inferiora comparatione.

Obji. 3. Natura abstracta non est singularis: ergo est formaliter universalis; non enim videtur dari medium.

Resp. Distinguo consequentiam: est universalis Metaphysice & fundamentaliter, concedo; Logice, nego. Solutio patet ex dictis; nam inter singulare & universale Logicum, mediat universale Metaphysicum, quod est fundamentum Logici.

Instabis. Posito fundamento resultat relatio: ergo si natura abstracta habeat fundamentum universalitatis Logicæ, habebit continuo hanc universalitatem.

Resp. Distinguo antecedens. Relatio resultat posito fundamento solo, nego; posito fundamento simul & termino, concedo. Unde esse nequit quamdiu fundamentum abstrahit a termino. Cum igitur natura abstracta non respiciat terminum universalitatis Logicæ, sed magis ab eo remota & præcisa sit, quantumvis habeat aliquod fundamentum universalitatis Logicæ, illam tamen vere non habet.

Obji. 4. Quod est prædicabile de multis, est universale; sed natura abstracta est prædicabilis de multis: ergo est universalis. Probatur minor. Natura, quæ realiter est in multis, potest prædicari de multis; sed natura abstracta, ut humana, realiter est in multis individuis: ergo potest prædicari de illis.

Resp. Distinguo minorem: Natura abstracta est prædicabilis de multis, fundamentaliter & remote, concedo; formaliter & proxime, nego. Nam antequam natura illa abstracta ab individuis prædicetur de illis, oportet eam

concipere superiorem & participatam ab illis, ac proinde comparare ad individua; unde inter abstractionem & actualem prædicationem mediat comparatio, cui proinde convenit constituere naturam universalem;

ARTICULUS QUARTUS.

De Divisione Universalium.

HAC de re jam diximus in *Minori Logica*; nam quæ de Terminorum universalium divisione, ac definitione ibi statuimus, eadem referri possunt ad Naturas ipsas universales. Verum quia hæc divisio in disputationem vocari solet, hic nobis defendenda est.

CONCLUSIO.

Universale recte & adæquate dividitur in quinque species universalium, Genus, Speciem, Differentiam, Proprium, & Accidens.

Probat. Universale est Unum aptum in esse multis; sed quinque modis unum potest esse in multis; ergo quinque sunt species universalium. Probat. minor. Quod est in multis, vel in illis est ut quid essentialiter, vel ut quid essentialiter adjunctum. Si sit ut quid essentialiter, tribus modis in eis esse potest. 1. Ut tota eorum essentia, & sic est Species; ut, homo, respectu & Petri & Joannis. 2. Ut pars essentialiter, qua res convenit cum aliis, & sic est Genus; ut, Animal, respectu hominis & equi. 3. Ut pars essentialiter, qua ab aliis speciebus discernitur, & sic est Differentia; ut rationale, respectu hominis. Si vero sit adjunctum essentialiter, vel ei adjungitur necessario, & sic est Proprium; ut calor respectu ignis; vel ei contingenter inest, ut morbus, aut sanitas homini, & sic est Accidens; ergo quinque modis. Unum multis inesse potest, ut Species, ut Genus, &c.

Obji. 1. Quidquid inest multis, vel est essentialiter, vel accidentaliter: ergo dantur solum duo universalia.

Resp. Nego consequens: Quod enim prædicatur essentialiter, est triplex, scilicet Genus, Species, & Differentia: Quod vero prædicatur accidentaliter, est duplex, scilicet proprium & accidens, ut mox explicavimus.

Obji. 2. Genus dividitur in genus supremum, ut substantia: & genus infimum, ut animal; & genus medium, seu subalternum, ut vivens: ergo sunt plus quam quinque universalia.

Respond. Hæc omnia genera uno modo inesse multis, nempe ut quid essentialiter incompletum & commune; unde

de referuntur ad unum universale, nempe genus in communi.

Obji. 3. sunt decem prædicamenta; ergo & decem universalia.

Resp. Nego consequens: omnia enim prædicamenta pertinent ad unicum universale, scilicet ad genus; prædicamenta enim sunt suprema rerum genera.

Obji. 4. Individuum prædicatur de multis, ut de Petro Paulo, Joanne, &c. ergo est universale.

Resp. Distinguo antecedens: Individuum prædicatur de multis, quoad secundam intentionem individualitatis concedo; quoad naturam intentioni subjectam, nego. Itaque individuum duo importat, naturam individualement, & secundam intentionem a mente huic naturæ attributam. Evidens est, naturam individualement unum tantum convenire, ut naturam individualement Petri, soli Petro; unde non est universalis, sed singularis. At secunda intentio, quæ huic naturæ tribuitur a mente, multis talibus naturis attribui potest.

Instabis: Ergo hæc secunda intentio est sextum quoddam universale.

Resp. Nego consequens: ejus enim universalitas reducitur ad speciem, aut ad accidens. Ad speciem quidem, si comparatur ad hanc & illam individualitatem; nam individualitas in communi est quædam species secundæ intentionis, sub qua continentur hæc & illa individualitas. Ad accidens vero, si comparatur ad naturas individuales; nam quod intellectus tribuat Petro & Paulo secundam intentionem individui, hoc ipsis accidentale est. Unde sicut album est accidens reale continens sub se hoc & illud album; ita individuum est accidens rationis sub se continens hoc & illud individuum.

Definitiones cujusque universalis jam prælibatæ sunt in *Minori Logica*, atque infra expendentur, cum de singulis agemus.

ARTICULUS QUINTUS.

An universale sit genus ad quinque Universalia.

ET si quinarium universalium numerum vulgo omnes admittant, sunt tamen qui velint solum genus & speciem esse proprie universalia, cætera vero improprie & analogice; sicque nolunt contineri sub Universalis, ut sub proprio genere, nam species univoce genus participare debent. Sit tamen

C O N C L U S I O .

Universale in communi est proprie genus ad quinque universalia.

Probatur. Genus est, quod prædicatur de multis specie differentibus in quid incomplete; sed universale in communi prædicatur de quinque universalibus, tanquam de specie differentibus in quid incomplete; ergo est genus ad illa. Probatur minor: Prædicatur enim per modum termini quidditativi exprimentis, in quo ista quinque essentialiter conveniant; siquidem in hoc conveniunt, quod sint universalia, seu unum aptum inesse multis.

Obi. 1. Genus debet prædicari univoce; sed universale non prædicatur univoce respectu quinque universalium: ergo non est genus ad illa. Probatur minor; Universale est unum in multis; sed esse unum in multis non convenit univoce quinque universalibus: ergo universale non convenit univoce, &c. Probatur minor: Esse in multis essentialiter, & esse in multis accidentaliter, non est esse in multis univoce; sed genus, species, & differentia sunt in multis essentialiter; accidens vero est solum in multis accidentaliter: ergo esse in multis non convenit univoce quinque universalibus.

Resp. Nego minorem. Ad probationem nego majorem. Ad ejus probationem distinguo: esse in multis essentialiter, & esse in multis accidentaliter, non est esse in multis univoce, quantum ad entitatem, quæ est in multis, concedo; quantum ad intentionem universalitatis, nego: Id est, illud, quod respicit multa, ut eorum essentia, & illud quod respicit multa, ut quid adventitium, non conveniunt univoce quantum ad entitatem; attamen possunt convenire quantum ad universalitatem. Universalitas enim exigit præcise, ut aliquid respiciat multa, tanquam superius sua inferiora: Porro tam accidens, quam genus, vel differentia, respiciunt multa, ut superius sua inferiora; unde universalitas dicitur univoce de accidente & de aliis universalibus; sicut esse prædicatum convenit univoce Deo & creaturis, substantiæ & accidenti; dum enim dico, Pater Æternus est Deus, homo est justus, homo est animal; *Deus, justus, animal*, conveniunt univoce in ratione prædicati, quamvis quantum ad entitatem sint maxime diversa, & nullo modo univoca.

Obi. 2. Si universale esset genus ad quinque universalia, sequeretur, genus esse speciem, quia poneretur sub universali in communi, tanquam species sub suo genere; sequeretur etiam, speciem esse genus; nam universale
esset

esset quædam species generis , & alia ejusmodi ab urda ergo , &c.

Resp Distinguo : Sequeretur , genus esse speciem , sub eodem respectu , nego ; sub diverso respectu , concedo , nam genus respectu universalis in communi est quædam species Universalis ; respectu vero propriarum specierum est genus . Neque mirum est , quod ista entia rationis reciproce sese denominent , & includant ; ita ut quod uno modo est genus , alio modo sit species , vel contra ; nam etiam prædicatum potest esse subjectum , & subjectum prædicatum : definitio potest esse definitum ; demonstratio potest se ipsam demonstrare ; & sic de aliis entibus rationis .

Instabis . Saltem sequeretur , speciem ut subijcibilem generi esse universalem , quod infra rejiciemus Probat- tur sequela : Quod subijcitur universali est universale ; ergo si species subijciatur universali ut generi , ut subijcibilis generi est quædam universalis .

Resp. Nego sequela formaliter sumptam . Ad probationem distingo antecedens : Quod subijcitur universali est universale , formaliter ex eo , quod subijciatur , nego ; aliunde ex eo ; quod scilicet habeat inferiora sub se , concedo . Sicut enim homo non est animal formaliter ex eo , quod subijcitur animali ut generi ; sed potius contra , ideo subijcitur animali ut generi , quia aliunde est animal : ita species non est universalis ex eo formaliter quod habet universale pro genere , sed potius quia aliunde est universalis , nempe per respectum ad sua inferiora , idcirco subijcitur universali , ut generi . Imo , si consideretur species præcise ut subijcibilis universali , ut generi , exinde potius denominatur quid particulare , ex eo enim habet , quod sit pars eorum , quæ sub communi genere universalium continentur .

Q U Æ S T I O S E C U N D A

De Universalibus in particulari .

Consideravimus quæstione præcedente Universalia in communi , nunc secuti methodum compositionis de quolibet in particulari agemus . Primo quidem de Genere : Deinde de Differentia : Postea de Specie : Postremo de Proprio & Accidente .

ARTICULUS PRIMUS.

De Genere.

Circa genus duo disputari possunt. Primo, utrum recte definiatur. Deinde quomodo prædicetur de specie. Utrumque explicabimus duplici Paragrapho.

§. I.

Utrum definitio generis, a Porphyrio tradita, sit bona.

Genus sumitur præcipue tripliciter. Primo pro stirpe familiaræ, ut aliquis dicitur de genere Sacerdotali, de genere Regali, de genere Gigantum. secundo pro patria, ut Plato dicitur genere *Athenensis*, & Aristoteles genere *Stagrites*, & D. Paulus genere *Tharsensis*. Tertio sumitur genus magis proprie & philosophice pro natura communi pluribus specie differentibus: siquidem species duplici formalitate constat; altera, qua convenit cum aliis rebus; altera, qua differt ab illis: ut, species humana constat animalitate, & rationalitate: per animalitatem convenit cum aliis animantibus, piscibus, avibus, quadrupedibus; per rationalitatem vero differt ab illis. Formalitas illa, seu notio communis, in qua plures species conveniunt, dicitur genus. De illo quaeritur, utrum recte definiatur a Porphyro.

CONCLUSIO.

Genus optime definitur, Unum aptum inesse multis specie differentibus, & prædicari de illis in quid incomplete.

Probatur. Hæc definitio recte explicat, quid sit genus: ergo est bona. Probatur antecedens: in primis enim assignat, in quo conveniant cum aliis universalibus per illas particulas, *Unum aptum inesse multis*, & *prædicari de illis*: hoc enim cæteris Universalibus commune est. Cæteræ assignant id, in quo differt ab aliis; & quidem dum dicitur, *prædicari in quid*, differt a proprio accidente, & differentia, quæ prædicantur *in quædam*: dum dicitur, *prædicari de multis specie diversis*, differt a specie, quæ prædicatur de multis numero differentibus; particula etiam, *incomplete*, distinguit genus a specie, quæ prædicatur per modum essentia completæ.

Ex hac definitione colliges, cur genus dicatur natura
per-

perfectibilis, contrahibilis & potentialis. Dicitur *perfectibilis*, quia potest perfici per differentias supervenientes. Dicitur *contrahibilis*, quia est aliquid vagum & indifferens ad plures species; per differentiam vero ad unam determinatur. Dicitur *potentialis*, quia est in potentia ad recipiendas differentias; si animal perficitur & ad speciem humanam determinatur per rationale.

Obji. 1. Definitio illa convenit aliis a definito: ergo non est bona. Probaturs antecedens: Convenit enim enti; siquidem ens est unum aptum inesse multis specie differentibus & prædicari de illis in quid.

Resp. Nego antecedens. Ad probationem distinguo; Ens est unum aptum, &c. unum imperfecte & unitate analoga, concedo; perfecte & unitate univoca: nego: Siquidem, ut dicemus in Metaphysica, ens est analogum suis inferioribus, ideoque non est genus: nam genus, sicut & alia universalialia, debet univoce prædicari.

Obji. 2. Prædicari in quid, seu substantive, est nobilius, quam prædicari in quale, seu adjective: ergo non convenit generi, sed potius differentie. Probaturs consequentia: Perfectiori debet competere nobilior modus prædicandi; sed differentia est perfectior genere: ergo debet ei convenire nobilior modus prædicandi, non vero generi.

Resp. Nego consequens. Ad probationem, concessa majore, distinguo minorem: Differentia est nobilior genere secundum rem, concedo: secundum modum concipiendi, nego. Genus enim concipitur ut prima & fundamentalis notio rei, cui differentie concipiuntur superaddi: ut, in homine primo concipio gradum animalis, ut fundamentalem notionem, qua homo cum cæteris animalibus convenit; cui concipio advenire rationalitatem, per quam diversificatur ab aliis. Ex quo patet, genus esse nobilior ex modo concipiendi, quam differentiam; & esse ut fundamentum primum naturæ specificæ; unde mirum non est, si exprimaturs & prædicetur nobiliore modo, scilicet substantive; fundamento enim convenit, ut aliis subsistet.

Dices. Genus prædicatur de multis etiam numero differentibus, ut animal de Petro & Paulo; ergo male diciturs, prædicari de multis specie diversis.

Resp. Distinguo antecedens: Genus prædicatur de multis numero differentibus, immediate; nego; mediate, concedo. Genus enim immediate prædicatur de speciebus, atque illis mediantibus de individuis,

Quæres primo, in præfata definitione quid sit definitum, utrum secunda intentio generis, seu genericitas; vel

vel natura habens talem genereitatem ; vel compositum ex utroque .

Quidam hic magnam disputationem movent , sed minus necessariam . Facile enim expediri potest , advertendo , Genus hic definiri per modum termini concreti . Terminus autem concretus , ut in *Minori Logica* observavimus , tria dicit ; Formam , Subjectum , & constatum ex utroque . Porro cum illud constatum duas res adeo diversas importet , nequit unica definitione definiri . Necessesse est igitur , ut dum definitur aliquod concretum , definitio cadat principaliter vel supra formam , vel supra subjectum habens formam . Diximus autem in *Logica Minore* , nomen concretum , licet significet subjectum & formam , principaliter tamen & formaliter significare formam ; subjectum vero tantum materialiter & per modum substrati . Cum ergo definitio explicatius tradat ; quod nomen confuse significat , sicut nomen concretum principaliter significat formam , subjectum vero minus principaliter & solum per modum substrati : ita definitio concreti principaliter cadit supra formam , subjectum vero importatur materialiter tantum & per modum substrati .

Atque ut applicetur hæc doctrina , quæ est *D. Thomæ 5. Metaph. lect. 9.* dum definitur Philosophus , Contemplator rerum per causas altiores ; dem definitur Justus , qui reddit unicuique , quod suum est ; dum definitur Rex , Supremus belli pacisque arbiter ; in his definitionibus id , quod principaliter explicatur , & directius importatur , non est subjectum , v. g. homo habens præfata munera ; sed ipsa forma , scilicet Philosophia , Justitia , & regia dignitas . Unde similiter , dum definitur genus Unum aptum inesse multis specie diversis , & prædicari de illis in quid incomplete , definitum principale est ipse status universalitatis , scilicet secunda intentio genereitatis ; natura vero habens talem statum non importatur , nisi per modum substrati , non vero per modum explicati in tali definitione .

Dices . Natura est id , quod prædicatur de multis , non vero genereitas ; dum enim dico , homo est animal ; non prædico genereitatem , sed naturam habentem genereitatem ; ergo natura est , quæ definitur in præfata definitione .

Resp. Distinguo antecedens : Natura est id , quod prædicatur , præcise ratione sui , nego ; ratione status genereitatis , concedo ; & nego consequentiam . Sicut enim Rex est , qui gubernat , sed tamen ratione dignitatis regæ ; ita natura quidem prædicatur de multis , non tamen ratione sui præcisè , sed ratione genereitatis . Unde sicut in definitione Regis , dignitas regia est principale defini.

nitum, homo vero habens hanc dignitatem non ingreditur definitionem, nisi per modum substrati; ita generalitas est principale definitum in prælata generis definitione; natura vero non definitur per illam, nisi ratione generalitatis, cui substernitur.

Quæres secundo. Quomodo genus definitur in abstracto.

Respondeo, definiri Universalitatem naturæ potentialis pluribus specie differentibus communis. Similiter differentia in abstracto definitur, Universalitas naturæ specierum distinctivæ. Et species, Universalitas naturæ completæ. Et proprium, Universalitas naturæ accidentalis, necessario tamen essentiam consequentis. Et demum accidens, Universalitas naturæ accidentalis contingenter advenientis. Siquidem, ut notat Divus Thomas Op. 48. tractatu de enunciatione cap. 1., cum formæ accidentales definiuntur in concreto, proprium illarum subjectum ponitur loco generis, gradus vero communis ponitur loco differentiæ: & contra, cum definiuntur in abstracto, gradus communis ponitur loco generis, & subjectum proprium loco differentiæ. Utrumque patebit familiari exemplo: Si velim definire crispum in concreto, dicam, esse capillum contractum: in qua definitione, capillus, qui est subjectum istius crispitudinis, tenet locum generis; contractus vero tenet locum differentiæ. At si velim definire crispitudinem in abstracto, dicam, esse contractionem capillorum. Similiter, si definiatur gryphus in concreto, dicetur nasus recurvus, in abstracto vero curvitas nasi. Similiter claudus in concreto dicetur tibia curva, in abstracto vero curvitas tibiæ, &c.

§. II.

Utrum genus prædicetur de specie ut totum, vel ut pars.

GENUS duobus modis ad speciem comparari potest. 1. Ut totum potentiale, eam sub se continens. 2. Ut pars actualis, eam componens, atque adeo in ea contenta; nam Animal est aliquod totum superius, sub quo continentur varix species, homo, equus, leo, &c. ut partes, in quas dividitur. At rursus Animalitas est quædam pars hominis: homo enim animalitate & rationalitate constituitur ut partibus, non quidem Physicis, seu realiter ab invicem distinctis, sed Metaphysicis & Logicis, seu sola mentis præcisione distinctis. Homo enim non est ex Animalis & Rationali, ut ex duabus rebus tercia res, sed ut ex duobus inæquatis conceptibus tertius

conceptus. Quæritur, sub qua ex his duabus ratione
genus prædicetur de specie.

C O N C L U S I O.

Genus non prædicatur de specie, quatenus est pars
in ea contenta, sed quatenus est totum eam conti-
nens.

Probatur ratione S. Thomæ Opusc. de Ent. & Essent.
cap. 3. Nulla pars directe prædicatur de toto; sed ge-
nus, ut genus, directe prædicatur de specie: ergo non
prædicatur ut pars. Minor constat: prædicari enim in-
directe est prædicari in casu obliquo, ut cum dico, ho-
mo constat anima & corpore; prædicari vero directe est
prædicari in casu recto, ut cum dico, homo est animal:
manifestum est autem, genus hoc secundo modo dici de
specie, & non primo. Major vero sic demonstratur:
Quod directe prædicatur de aliquo, dicitur esse idem
cum illo; nam in prædicatione directa unum dicitur esse
aliud, ut homo est animal; Atqui dici non potest, par-
tem esse idem cum toto; non enim est vere totum, sed
pars totius: ergo non potest directe prædicari de illo;
unde hæc falsæ sunt, homo est anima, manus est digitus.

Respondebis, partem Physicam non prædicari posse
de toto, bene tamen Metaphysicam: hæc enim est rea-
liter idem cum toto.

Sed contra. Si pars Metaphysica possit prædicari dire-
cte de toto, hæc erit vera, homo est animalitas; in ea
enim pars Metaphysica prædicatur de toto; At hæc falsa
est; non enim homo est animalitas, sed habens anima-
litate: ergo nec pars Metaphysica potest dici de toto.

Atque inde confirmatur conclusio. Nam hæc vera est,
Homo est animal; hæc vero falsa, Homo est animalita-
tas, & tamen utrobique de homine ratio generica prædi-
catur; at in secunda præcise ut pars, in prima ut totum.
Animal enim est habens animalitatem: ergo genus vere
non prædicatur de specie, ut pars præcise, sed ut induit
rationem totius.

Obj. Quod prædicatur incomplete, prædicatur ut
pars, & non ut totum, ut evidens est ex terminis; sed
genus prædicatur incomplete, ut constat ex ejus defini-
tione: ergo prædicatur ut pars, & non ut totum.

Resp. Distinguo minorem: genus prædicatur incom-
plete ex parte hujus, quod explicat, concedo; ex parte
hujus, quod significat, nego. Id est, genus in sua si-
gnificatione totam speciem includit, at eam totam non
explicat; ut, animal significat totum hominem, [est
enim id, quod habet animalitatem] at non explicat to-
tali-

raliter quid sit homo, sed solum genericam ejus perfectionem. Hoc sensu dicitur prædicari incomplete.

Instabis. Nullum totum componit; sed genus, ut genus, componit speciem: ergo genus, ut genus, nullo modo est totum.

Resp. Distinguo majorem; Nullum totum componit, sub ea ratione, qua est totum, concedo; sub ea ratione, qua est pars, nego. Porro genus est quidem totum ex parte hujus, quod significat, & sic non componit; homo enim non componitur ex habente animalitatem, sed est ipse, qui illam habet; at genus non exprimit totam speciem, sed solum aliquam ejus perfectionem; & sic ratione hujus inadæquatæ perfectionis, quam exprimit, dicitur componere.

Infertur 1. cum S. Thoma de Ente & Essent. c. 3. hæc tria, Genus, Speciem, Differentiam, significare quidem totam essentiam, sed solum speciei esse, ut eam complete exprimat. Nam genus solum exprimit id, quod commune habet cum aliis speciebus; Differentia id, in quo differt; at Species utrumque; unde genus vulgo dicitur *Totum perfectibile*; Differentia *Totum perfectivum*; Species *Totum perfectum*.

Infertur 2. etiam Accidens & Proprium prædicari ut Tota; ut cum dicitur, ignis est calidus, homo est doctus, *calidus & doctus*, etsi exprimant solum adjuncta quædam hominis & ignis, attamen etiam rem ipsam, cui adjunctur, significant: calidus enim est, qui habet calorem; & doctus, qui habet doctrinam.

ARTICULUS SECUNDUS.

De Differentia.

Genus dividitur per Differentias, cum quibus constituit species rerum; unde secuti methodum compositionis, postquam de Genere dictum fuit, nunc dicendum de Differentia ejus comparte, postea de Specie ex utroque composita. Differentiam divisit Porphyrius in *communem, propriam, & propriissimam*. Differentia communis est, quæ attenditur secundum accidentalia: sic homo sanus differt ab ægro, Gallus ab Italo, sedens ab ambulante, &c. Differentia propria est, quæ attenditur secundum proprietates: ut oculi cærulei differunt a nigricantibus, capillus crispus a fluente. Differentia demum propriissima est, quæ attenditur secundum essentialia rei; ut rationalitas distinguit hominem a bruto, non per modum accidentis, aut proprietatis, sed per modum essentialis constitutivi. Hoc tertio modo sumpta differentia

ria est, quæ constituit hoc secundum universale, de qua dicendum 1. Quid sit. 2. Quotuplex sit. 3. Quæ sint inferiora, per quæ constituitur in ratione universalis.

PRIMA CONCLUSIO.

Differentia recte definitur Unum aptum inesse multis, ac de illis prædicari in quale quid.

Declaratur conclusio. Hæc definitio explicat, quid commune cum aliis universalibus habeat Differentia, quidve sibi proprium. Commune illi cum aliis est, ut sit unum aptum inesse multis, atque prædicari de illis; differt autem, quod prædicetur in quale quid, idest, adjective quidem, essentialiter tamen: Genus enim & species prædicantur in quid, idest, substantive; Proprium autem & accidens tantum in quale, idest, adjective & nullo modo essentialiter; at sola Differentia in quale quid.

Præter hanc definitionem quatuor alias tradidit Porphyrius. Prima est: Differentia dicitur id, quo species excedit suum genus. Secunda; Differentia est, quæ dividit ea, quæ sunt sub eodem genere. Tertia: Differentia est, qua differunt a se singula. Quarta: Differentia est, qua una species distinguitur ab alia. Istæ omnes definitiones sunt veluti explanationes prioris a nobis explicatæ, nec aliquid difficile continent.

SECUNDA CONCLUSIO.

Differentia alia dicitur suprema, alia infima, & alia media, seu subalterna: quæ divisio applicari etiam potest generibus & speciebus.

Explicatur. Differentia suprema est, quæ nullam supra se agnoscit, ut, corporeum & spirituale sunt supremae differentia, dividentes substantiam. Differentia infima est, quæ nullam infra se agnoscit, ut, rationalitas & irrationalitas respectu animalis. Differentia subalterna, seu media est, quæ mediat inter supremam & infimam, ut, sensibile & insensibile sunt differentia subalternae substantiarum. Similiter genus supremum est, quod nullum supra se agnoscit, ut substantia. Genus infimum, quod nullum infra se agnoscit, ut animal. Genus subalternum, quod mediat inter infimum, & supremum, ut, vivens inter substantiam & animal. Tandem species suprema est, quæ nullam supra se agnoscit, sed immediate ponitur sub supremo genere, ut, spiritus & corpus sunt species supremae substantiarum. Species infima est, quæ nullam inferiorem agnoscit, ut, homo est species infima
ani.

animalis. Species subalterna est, quæ inter utramque mediat, ut, animal dicitur species viventis.

Ubi observandum, eandem naturam posse esse simul & speciem subalternam, & genus. Speciem quidem subalternam, in quantum continetur sub genere altiore; Genus vero, in quantum sub se continet inferiores species: sic animal respectu viventis est species; respectu vero hominis, leonis, & equi est genus.

TERTIA CONCLUSIO.

Differentia non constituitur universalis per respectum ad speciem, sed per respectum ad inferiora speciei.

Probatur. Differentia constituitur in ratione universalis per illa, de quibus prædicatur in quale quid, tanquam de inferioribus: sed differentia prædicatur in quale quid de individuis speciei, tanquam de inferioribus: ergo constituitur universalis per respectum ad individua speciei. Probatur minor: Sic enim *rationale* v. g. non prædicatur in quale quid de hac & illa rationalitate, sed de illo & isto homine.

Dices. Differentia prædicatur in quale quid non solum de individuis, sed etiam de specie; ut quærenti, quale animal sit homo? respondetur, rationale: ergo constituitur universalis etiam per respectum ad speciem.

Resp. Distinguo antecedens: Differentia prædicatur in quale quid de specie, ut de suo æquali, concedo; ut de suo inferiori, nego. Et nego consequentiam. Rationale enim non prædicatur de homine, tanquam de suo inferiore, sed tanquam de suo æquali; omnis enim homo est rationalis, & omnis rationalis est homo; unde nequit constitui Universale per ordinem ad illum, sed solum per ordinem ad individua sub homine contenta, respectu quorum est quid superius.

Quæres, quomodo Genus differentias includat, ac superior differentia inferiores, inferiorque superiores & Genus.

Resp. in primis genus non includere actu differentias; ut, animal actu non includit rationale, aut irrationale: alias de quo diceretur genus, diceretur & differentia: itaque includit eas solum potestate, ut sub se contentas, non in se. Animal enim dicit id, quod habet animalitatem, quod potest esse vel rationale, vel irrationale. Eadem ratione differentia superior non continet actu inferiores; ut sensitivum, quæ est differentia superior, non continet actu rationalitatem; nam hæc differentia constituit animal, proindeque in eo est actu; sed Rationalitas, ut ostendi, non continetur actu in

animali; ergo nec in sensitivo. At subtilior quæstio est, an differentia superior actu contineatur in inferiori, ut sensitivum in rationali. Verum dicendum, non contineri actu formaliter. Nam differentia inferior formaliter actu id dicit solum, quo species differt ab aliis; sed una species non differt ab aliis secundum superiores differentias; immo in illis omnes species conveniunt, ut sensibilitate omnia animalia: ergo differentia inferior non includit actu formaliter superiores. Deinde differentiarum inferiores a seipsis differunt; at si differentia hominis & equi v. g. includerent actu formaliter sensibilitatem; non differrent a seipsis; nam secundum se in aliquo convenirent, proindeque differentiarum aliarum essent differentiarum, & harum aliarum in infinitum: ergo idem, quod prius. Ex quo sequitur, differentiam inferiorem non includere genus; nam eadem est ratio de eo, ac de differentia generica.

Attamen cum differentia superior & inferior in natura specifica non sint res distinctæ, ut superius diximus, identice & materialiter se includere dici possunt. Et hoc sensu loquitur Aristoteles, dum aliquando innuit differentiam inferiorem includere superiorem.

Dices. Inferius includit superius: ergo differentia inferior superiorem.

Resp. Id intelligendum de inferiori directe posito sub superiori, ut Homo sub animali, Petrus sub homine directe ponitur; at non de eo, quod solum indirecte sub alio ponitur. Porro differentiarum inferiores solum indirecte ponuntur sub superioribus.

ARTICULUS TERTIUS.

Unde sumatur Genus & differentia.

CUM rei origo quæritur, ea duplex assignari potest, proxima & remota. Ut quærenti, cur Petrus quarta quaque die male se habeat; si dicas, quia febris quarta laborat, causam dices, sed proximam; at si dicas, quia humor ejus melancholicus corruptus, quadriduanis inducibus reparatus, tunc effervescens corporis temperiem labefactat, donec subsideat, causam radicalem aperies. Hic itaque quærimus tum proximum, tum remotum principium Generis, & Differentiarum, idque in substantiis, sive corporeis, sive spiritualibus, tum etiam in accidentalibus; nam & hæc constant genere & differentia.

PRIMA CONCLUSIO.

Genus & differentia proxime sumuntur a tota rei essentia, sed diverse considerata; nempe genus ab ea spectata secundum id, quod in ea est potentiale & commune; differentia vero secundum id, quod in ea est actualis, ac magis determinatum. Ita censet S. Thomas 1. 2. q. 67. a. 5. aliisque in locis:

Probatur prima pars. Genus enim & differentia significant totam essentiam, etsi totam non exprimant, ut supra diximus. Animal enim non solum corpus hominis importat, sed & animam; & similiter rationale non dicit solum animam, sed hominem ex anima & corpore compositum. Itaque a tota essentia proxime sumuntur.

Probatur vero secunda pars. Genus est conceptus communis & potentialis: determinatur enim per differentias, atque ab illis perficitur, & actualis fit. Differentia vero est conceptus determinativus & actualior, aliquam enim perfectionem adjungit generi: ergo Genus fundatur in essentia spectata sub communiori & potentialiori ratione; Differentia vero in ea spectata sub ratione actualiori & magis determinata.

Explicatur magis utraque pars. Res omnes veluti quibusdam gradibus ad ultimam tuam perfectionem descendunt: unde in illis sunt quædam communiores rationes imperfectiores, aliæ perfectiores, quibus communiores determinantur; ut ratio entis communis admodum est & imperfecta: ut ratio substantiæ aliquid perfectionis explicat, atque enti adjuncta illud ad certum gradum determinat; ratio viventis adhuc perfectior est, ac determinat; ratio sensitivi addit majorem perfectionem, atque itidem aliquid determinatius: rationalitas vero aliquid perfectissimum, ac itidem maxime determinatum importat. Cum itaque in hominis essentia hæ rationes omnes contineantur, si secundum priores & communiores rationes spectetur, tum fundat gradus communes, ac proinde genericos; si secundum posteriores, fundat gradus differentiales, quorum ultimus est propria hominis differentia.

SECUNDA CONCLUSIO.

In substantiis spiritualibus non est quærenda alia radix generis & differentiæ, præter totam entitatem. Ita S. Th. Opusc. 42 c. 5. & de Ent. & Essent. c. 5.

Probatur. Hæ substantiæ sunt formæ simplices, quarum proinde natura resolvi nequit in partes, quarum

una fit radix differentia, alia radix generis: ergo earum essentia est tum proximum, tum remotum, seu potius unicum principium sui generis, suæque differentia, prout tamen diverse spectatur modo jam explicato. Ut genus in Angelis sumitur ab eorum essentia spectata secundum communem gradum spiritualitatis; differentia vero ab eadem, ut tali modo perfectiori, aut imperfectiori spiritualis est.

T E R T I A C O N C L U S I O .

IN substantiis materialibus genus radicaliter sumitur a materia, differentia vero a forma: ita S. Thomas quædam de spiritualibus creaturis, a. 1. ad 24. aliisque in locis.

Probat. Genus sumitur ab essentia secundum id, quod est in ea potentiale & commune; differentia vero ab ea secundum id, quod in illa est proprium, actuale, & determinativum; atqui materia est prima communis potentia; forma vero est primus actus perficiens, ac determinans materiam ad certam essendi rationem: ergo illa est radix generis, hæc vero radix differentia.

Confirmatur. Primum in uno quoque genere est causa cæterorum; atqui materia est prima potentia, forma vero primus actus: ergo, &c. Minor supponitur ex Physica. Major vero est Axioma commune, quod licet quidam insufficientur, attamen verissimum est; nam res ordinatæ sunt: ordo autem consistit in dependentia prioris a posteriori: dependentia demum in causalitate fundatur; Itaque ut servetur ordo, primum in genere debet esse causa eorum, quæ illo posteriora sunt. Atqui hoc videre est inductione: sic Primum eni, Deus scilicet, omnium aliorum causa est; prima bonitas, omnis fons bonitatis; prima veritas, omnium veritatum causa. In corporeis prima corpora, scilicet simplicia, sunt causæ aliorum, quæ eorum mixture fiunt: primum calidum, scilicet ignis, est causa omnis caloris in mixtis. In viventibus, quæ prima pars vivit, scilicet cor, est causa omnis vitalis motus. In intellectu primæ cognitiones, nempe principiorum, sunt causæ aliarum cognitionum. In voluntate, prima volitio, nempe amor ultimi finis, est causa omnium volitionum. In virtutibus prima virtus, nempe prudentia, est causa cæterarum virtutum. In passionibus prima, scilicet amor, est omnium aliarum causa. In politicis prima autoritas, nempe regia, est causa aliarum. In ipsis artificialibus subordinatis, ut in horologio, prima rota alias omnes movet; ergo in omnibus ordine quodam dispositis, quod est primum, est aliorum causa; causa, inquam accommodata, id est, vel finalis, vel effi.

Unde sumantur Genus, &c. Ar. III. 207
efficiens, vel formalis, vel materialis, semper tamen in suo ordine prima & radicalis.

QUARTA CONCLUSIO.

IN accidentibus genus desumitur ex modo afficiendi substantiam; & differentia ex habitudine ad propria principia cujuslibet accidentis: ita D. Thomas in fine Opusc. de Ente & Essentia.

Explicatur. Accidentis est, quod inhæret substantiæ, ut dicitur in prædicamentis; unde juxta novem modos afficiendi substantiam, ibidem recensendos, dividitur accidentis in novem genera, seu prædicamenta. Dicimus ergo, ex accessu ad istos modos prædicamentales desumi Genus in accidentibus, utpote ex eo, quod habent communius; Differentiam vero ex principiis propriis cujuslibet accidentis, scilicet ex subjecto proprio, quod afficit; ex objecto, quod respicit; ex termino, ad quem ordinatur, &c. Cum enim essentia accidentalis dependeat ab hujusmodi principiis, oportet, ut ipsis commensuretur; ideoque diversitas accidentium debet attendi secundum diversitatem talium principiorum. Sic scientiæ habent differentiam ab objectis, circa quæ versantur; relationes a terminis, quos respiciunt; virtutes a nobis, ad quæ ordinantur; morbi a partibus, quas afficiunt aut a causis, a quibus procedunt, &c. Quia tamen effectus accidentium sunt nobis notiores, quam propria eorum principia, ideo in definitione sæpe utimur differentiis ab eorum effectibus depromptis: sic albedo definitur, Color disgregativus visus; sic calor definitur, Qualitas similarium congregativa; Frigus, Qualitas dissimilarium congregativa.

ARTICULUS QUARTUS.

De Specie.

EX genere & differentia fit Species, de qua proinde hic nobis agendum est. Speciei nomen tribus modis sumi solet. 1. Pro pulchritudine, quæ definitur ex Aristotele, Proportio partium cum suavitate coloris. In hoc sensu, dixit Propheta: *Specie tua, & pulchritudine tua, intendi prospere, procedi & regna*, idest, *formi staturæ*. 2. Species sumitur pro repræsentatione, seu similitudine: sic in lioris de anima dicitur, intellectum intelligere per species, idest, per similitudines rerum ipsi impressas, 3. Sumitur Species a Logicis pro natura com-

pleta, quæ sub genere collocatur & de individuis prædicatur, ut tota eorum essentia. De specie sic sumpta duo hic explicanda occurrunt. 1. Quid sit. 2. Quomodo sit universalis; nam quotuplex sit, jam constat ex dictis articulo secundo, ubi eam divisimus in supremam, infimam, & mediam, seu subalternam.

PRIMA CONCLUSIO.

Species recte definitur Unum aptum inesse multis numero differentibus, & prædicari de illis in quid complete; id est, per modum prædicati substantivi essentialis, totam rei essentiam exprimentis.

Declaratur. In illa definitione in primis explicatur, in quo species conveniat cum aliis universalibus, dum dicitur *unum aptum inesse multis*. Cæteræ particulae ostendunt, in quo species ab illis differat; siquidem solius speciei est prædicari de multis numero differentibus *in quid complete*.

Hæc tamen definitio videtur competere soli speciei infimæ; unde hæc alia communior traditur a Porphyrio, Species est, quæ directe & immediate collocatur sub genere; hæc enim competit omnibus omnino speciebus. Ex quo vides, speciem esse quid medium inter genus & individua: sicut iudex inter regem & populum: subjicitur enim regi, sed præest populo; sic species subjicitur generi, sed præeminet individuis. Itaque in specie distinguendus est duplex respectus, *subiiciilitatis* ad genus, & *superioritatis* ad individua, qui sunt quasi invicem oppositi; quorum proinde unus non est proprietas alterius: sicut subjici regi, & præesse populo, sunt respectus oppositi; quorum unus non est proprietas alterius.

SECUNDA CONCLUSIO.

Species non constituitur formaliter universalis per respectum subiiciilitatis ad genus, sed per respectum superioritatis ad individua; unde species reduplicative ut subiiciibilis, non est universalis. Hæc conclusio vix negari potest, & si qui aliter sentiant, quæstio videtur esse solum de nomine. Quis enim intelligere possit, ex eo formaliter speciem esse universalem, quod sit inferior generi?

Probatur. Universale est unum respiciens multa, ut superius sua inferiora; Atqui species reduplicative ut subiiciibilis generi non respicit multa tanquam inferiora, sed unum tanquam superius; Ergo ex illa parte non est universalis; sicut nec iudex potest dici superior, quatenus
respi-

respicit regem, cui subicitur, sed solum quatenus respicit populum, cui præest.

Obj. Quod subicitur generi est universale: ergo species ut subicibilis generi est universalis. Probatur antecedens: Quod enim subicitur generi, non est singulare & individuum: ergo est universale.

Resp. Distinguo aut: cedens: Est universale, reduplicative ut subicitur generi, nego; aliunde, concedo. Ut enim iudex, qui immediate sub rege collocatur, licet sit superior respectu populi, attamen non habet superioritatem ex eo, quod subicitur regi, sed ex eo, quod præest populo; sic species licet sit universalis, non tamen id habet eo, quod sit sub genere, sed ex eo, quod sit superior ad individua. Ad probationem, dicendum, quod species, quatenus est sub genere, est universalis fundamentaliter & metaphysice, non vero formaliter & logice.

Instabis. Universale est, quod prædicatur de multis: sed species ut subicibilis prædicatur de multis: ergo ut subicibilis est universalis. Probatur minor: nam species quatenus subicibilis prædicatur de illa & ista specie subicibili; possum enim dicere, species humana est subicibilis species leonina est subicibilis.

Respondeo, sophisma esse fallaciæ, ut vocant, *Accidentis*, in quantum transit a natura, quæ subicitur ad ipsum statum subicibilitatis; nam species subicibilis potest dupliciter sumi. Primo pro natura, quæ subicitur generi, & hanc dicimus, non esse universalem, quatenus subicitur generi. Secundo pro subicibilitate, & talis subicibilitas potest sine dubio induere rationem universalis, in quantum prædicatur de illa & ista subicibilitate: unde potest distingui minor. Species ut subicibilis prædicatur de multis; si species sumatur pro subicibilitate, concedo; si pro ipsa natura specifica, cui hæc subicibilitas tribuitur, nego. Sed de hac subicibilitate non procedit conclusio, sed solum de natura subiecta generi.

Quærent hic aliqui, an dentur species infimæ. Constat, aliquas dari. Certe circulus est species infima figuræ; nam plures circuli specie distincti fingi non possunt; magnitudine aut materia varii esse possunt, at essentia circuli in omnibus eadem existit. Porro quæ species rerum naturalium sint infimæ, hæc quæstio Logicos non spectat; ut, an species Canum, Aquilarum, Equorum sint infimæ, vel subalternæ, quæ alias sub se contineant, ut Canis Catulum & Molossum. De specie humana, esse infimam, constat: nam quod dici posset, sub ea Faunos, Satyros, Centauros, ut a nobis specie distinctos, contineri, huiusmodi aut fabulosa figmenta sunt, aut hominis monstra, non aliæ species. Quod vero refert S. Hieronymus, Satyrum S. Antonio

nio occurriffe, fiquè generis homines exftare affirmaffe, dici potèft, Dæmonem fuiſſe ſub hac ſpectri forma .

At inquires, an non potèft Deus alios homines ſpecie nobis diverſos condere ?

Reſpondeo, id ad nos non pertinere . Unum conſtat, non condidiſſe, ſicque re ipſa humanam ſpeciem eſſe iuſſimam. Sed hæc diſcutere ad Logicam non attinet .

Quæres quid ſit Individuum ?

Reſpondeo, eſſe correlativum ſpeciei; ſicut ſubditus eſt correlativum ſuperioris . Unde definitur, Quod ultimo ſpeciei ſubjicitur; vel, Quod de uno tantum prædicatur, ut Petrus, Socrates, Plato, &c. Attamen in individuo tria diſtinguenda ſunt, ſcilicet nomen, individualitas, & natura individualitate affecta, ac nomine ſingulari designata . Dum ergo dicitur, individuum prædicari tantum de uno, intelligendum eſt de natura individualitate affecta, ut natura Petri; hanc enim, conſtat, de uno tantum prædicari. Ceterum individualitas ipſa & nomen poſſunt pluribus tribui; nam hoc nomen *Petrus* repetitis impoſitionibus pluribus hominibus tribuitur; & individualitas in communi dicitur de hac & iſta individualitate .

Aliam definitionem individui tradit Porphyrius, nempe: Individuum eſt, cujus collectio proprietatum ita eſt in uno, ut non ſit in alio . Hæ autem Proprietates individuales ſunt ſeptem, iſtis verſiculis comprehenſæ .

Forma, figura, locus, tempus, cum nomine, ſanguis, Patria, ſunt ſeptem quæ non habet unus & alter .

Per formam intelligitur complexio. Per figuram, lineamenta vultus. Per locum, ea terræ pars, in qua quis natus eſt. Per tempus, momentum, quo quis formatus eſt, vel in Jucem editus . Per nomen, proprium cujuſlibet vocabulum. Per ſanguinem, familia & parentes. Per patriam, provincia, in qua natus. Iſta omnia ſimul juncta non competunt eidem individuo .

ARTICULUS QUINTUS.

*Utrum Genus poſſit ſalvari in unica Specie,
& Species in uno Individuo .*

Utramque difficultatem junximus, quia ex eodem principio utraque reſolvitur . Loquimur autem non de univerſalitate generis & ſpeciei, ſed de natura generica & ſpecifica, utrum ſcilicet natura, quæ unicam ha-

Utrum genus possit, &c. Ar. V. 205
habet speciem, possit dici generica; & quæ unicum ha-
bet individuum, specifica.

C O N C L U S I O .

Genus non potest salvari in unica specie, bene ta-
men species in unico individuo: seu, natura habens
unicum individuum potest dici specifica, habens vero
unicam speciem nequit dici generica.

Conclusio est D. Thomæ 1. post. lect. 12. Ubi ait, *posse
reperiri aliquam speciem, quæ non habet nisi unicum indivi-
duum; non tamen aliquod genus, quod non habeat plures dif-
ferentias & species.* Unde Aristoteles 4. top. c. 3. *Si, in-
quit, generis non sit altera species, [id est, si genus non
habeat duas saltem species] manifestum est quod omnino
non erit genus.*

Probatur ex discrimine, quod est inter naturam gene-
ricam & specificam. Natura generica essentialiter dicit
aliquid potentiale & commune; at vero natura specifica
dicit solum aliquid actuale ex genere & differentia con-
stans; sed natura communis non est in unica specie; na-
tura vero actualis potest esse in unico individuo; ergo
genus non salvatur in unica specie, bene tamen species
in unico individuo. Major constat: Genus enim dicitur
ex eo, quod sit quid commune, in quo plura conveniunt;
unde *generale* idem est, ac commune: species vero dicitur
ex eo, quod hanc generis communitatem addita differen-
tia determinet, & ad aliquam specialem naturam contra-
hat; unde *speciale* idem est, ac particulare. Minor etiam
patet: Nam communitas intelligi nequit respectu unius
tantum, sed necessario requirit plura; at vero natura
actualis perfecte reperitur in quolibet individuo; v.g. to-
ta natura humana, quantum ad omnem suam actualita-
tem, reperitur in quolibet individuo.

Confirmatur 1. Genus est totum potentiale, species
vero totum actuale; sed totum potentiale non salvatur
respectu unius speciei, totum vero actuale salvatur res-
pectu unius individui: ergo, &c. Probatur minor: Totum
potentiale in unica specie non habet nisi unicum partem
sue potentialitatis: ergo non salvatur in ratione totius
potentialis in unica specie: at vero totum actuale repe-
ritur in unico individuo, v.g. omnes partes actuales
naturæ humanæ reperiuntur in quolibet homine, scilicet
animalitas & rationalitas: ergo salvatur in ratione
totius actualis in quolibet individuo.

Confirmatur 2. ex testimonio naturæ: Cum enim Mun-
dus sit *Liber Dei*, ut [dicebat Beatus Antonius] Deus
autem verax sit; oportet, hominum sententias ad Divi-
num

num illum codicem examinare- Videmus autem, plures species non habere nisi unicum individuum, imo naturam non multiplicare individua, nisi ut conservet speciem; unde in rebus incorruptibilibus non est nisi unum individuum, ut unus Sol, una Luna, & in qualibet specie Angelorum unicus Angelus: at vero nullum est genus, quod non habeat plures species: ergo signum est, Speciem, quantum ad perfectionem specificam, totam esse in uno individuo, Genus vero, quantum ad perfectionem genericam, non esse in unica specie.

Objicies. Tota natura generis reperitur in unica specie, ut tota natura animalis in unico homine: ergo genus salvari potest in unica specie.

Resp. Distinguo antecedens: Tota natura generis reperitur in unica specie, secundum entitatem, concedo; secundum rationem naturæ communis & totius potentialis, nego. Et similiter ad consequentiam: Ergo genus salvatur in unica specie, quantum ad entitatem, concedo; quantum ad communitatem, quam essentialiter requirit natura, ut, genus, nego.

Instabis. In specie salvantur partes definitionis; sed genus est pars definitionis: ergo salvatur in unica specie.

Resp. Distinguo majorem, ut supra; In specie salvantur partes definitionis, quantum ad entitatem, concedo; quantum ad communitatem genericam, nego. Quamvis enim tota entitas animalis sit in quolibet homine, atamen non habet communitatem genericam, nisi extendi, possit ad alias species.

Urgebis. Post diem Judicii remanebit solus homo ex omnibus animalibus; sed tunc animal non amittet rationem generis: ergo genus salvabitur in unica specie.

Resp. Post Judicium, licet re ipsa non sit futura nisi unica species humana, atamen plures aliæ animalium semper erunt possibile; unde animal retinebit semper, quod sit natura ex se communis multis speciebus, proindeque generica.

Dices. Etiam species est totum superius pluribus communicabile: ergo nequit salvari in unico individuo.

Resp. Argumentum verum esse de specie ut universalis: cæterum reduplicative ut species non dicit hanc universalitatem, sed solum ut natura completa, contrahens genus additione differentiarum; unde patet disparitas: cum enim genus, quatenus genus, significet aliquid commune, sine multis intelligi non potest; at vero cum species solum dicat naturam perfectam ex genere & differentia, illa multa minime exigit, ut dicatur Species: an vero illa postulet, ut sit universalis, nunc discutiendum est.

ARTICULUS SEXTUS.

An species, habens unicum tantum individuum, possit fieri universalis.

Quæstio procedit de natura, quæ ita unicum habet individuum, ut plura in re habere non possit, qualem supponimus esse Angelicam, de qua proinde præcipue procedit difficultas: nam in doctrina D. Th. Angeli omnes specie differunt, ita ut impossibile sit, dari duos Angelos ejusdem speciei. Cæterum natura, quæ licet unicum habeat individuum, plura tamen habere potest, sine controversia fieri potest universalis, ut natura Phœnicis, si tamen verum sit unicum esse Phœnicem, qui sibi superstes ex propriis cineribus iterum nascitur. Hæc quæstio exercitii gratia liberalius tractari solet in Schola D. Thomæ, quam ut intelligas

Nota ex Cajetano 1. p. q. 13. a. 9. duobus modis naturam posse esse multis communicabilem, ac proinde universalem. 1. Secundum rem & rationem, cum nempe re ipsa potest inesse multis. 2. Secundum rationem tantum, cum scilicet re ipsa quidem multis inesse nequit, ex modo tamen concipiendi apprehenditur a nobis ut quantum est de se multis communicabilis. Nec mirum, naturam concipi ut multis communicabilem, quæ tamen re ipsa communicabilis non est; plura enim rebus conveniunt ex modo concipiendi, quæ illis, ut sunt in se, non conveniunt. Sic attributa divina ratione distinguimus, quæ tamen in re non distinguuntur. Sic naturam hominis a singularitate abstrahit intellectus, quæ tamen in re abstracta non est. Cujus ratio est, quod mens nostra sæpe rem inadæquate, aut modo ipsi non proprio apprehendit. Plura autem convenire possunt rei, inadæquate & modo sibi non proprio intellectæ, quæ illi, ut adæquate & modo sibi proprio existit, non conveniunt.

Hoc posito quærimus, an natura, quæ unicum habet individuum, qualem supponimus Angelicam, possit apprehendi ut communicabilis multis, quantum est ex se, atque ita fieri universalis. Negant plerique, affirmant vero Thomistæ cum S. Thoma.

C O N C L U S I O,

Natura angelica, licet unum tantum habere possit individuum, attamen per rationem, & ex modo, quo a nobis concipitur, potest fieri universalis.

Probatum ratione D. Thomæ. Universale est unum com-

communicabile multis; sed natura angelica ex modo concipiendi est una communicabilis multis: ergo ex modo concipiendi est universalis. Probatur minor: Natura, quæ concipitur a nobis sine singularitate, est ex modo concipiendi communicabilis multis; sed natura angelica concipitur a nobis sine singularitate: ergo ex modo concipiendi est communicabilis multis. Minor patet. Ut enim docet D. Thomas 1. p. q. 13. a. 9. natura angelica [sicut & alia formæ simplices] eodem modo concipitur a nobis, quo consuevimus concipere naturas corporeas, id est, considerando naturam specificam sine individuis & ab omni singularitate præcisam. Major vero probatur: Remota causa, removeretur effectus; atqui natura angelica non prohibetur communicari pluribus ex parte sui, sed ex parte individui & singularitatis: ergo hoc ipso, quod est præcisum a suo individuo & a singularitate, remanet, quantum est de se, communicabilis multis. Major est axioma receptum. Minor vero est D. Thomæ quæst. de spiritualibus. creaturis art. 8. ad 4. *Sicut, inquit, hæc albedo non prohibetur habere sub se multa individua ex hoc, quod est albedo; sed ex hoc, quod est in hoc (id est, aliqua a huius subiecto) ita natura huius Angeli non prohibetur esse in multis ex hoc, quod est natura in tali ordine rerum, quod pertinet ad rationem speciei; sed ex hoc, quod non est nata recipi in aliquo subiecto, quod pertinet ad rationem individui.* Et præterea probatur ratione: Omnis forma, quantum est de se, est communicabilis pluribus, ut dicit D. Th. 1. p. q. 3. a. 2. ad 3. & 1. Metaph. lect. 5. unde quod non communicatur, non est defectu sui, sed defectu recipientis; atque si natura angelica est forma: ergo si consideretur secundum se præcisum individuo, est de se communicabilis pluribus: ac proinde ex parte sui non prohibetur esse in pluribus, sed solum ex parte individui.

Explicatur magis hæc ratio, & simul aperitur fundamentum conclusionis & solutionis objectionum. Humanus intellectus pro hoc statu alligationis ad corpus est omnino assuetus naturis corporeis ut objecto sibi connaturali, ut dicit D. Thom. 1. q. 85. a. 1. & aliis in locis; unde sicut Rusticus divertentem ad se Regem, licet noverit esse Regem, non tamen excipit modo regio, sed modo rustico: [est enim incapax aulicæ illius elegantia, qua solent Reges a politioribus excipi] ita pariter, licet noverimus Angelos esse incorporeos, attamen eos apprehendimus eodem modo, quo consuevimus corporalia intelligere, id est, abstrahendo naturam a singularitate, seu considerando naturam specificam sine individuo. Hæc autem natura Angelica sic apprehensa sine individuo libera est ab omni singularitate, cui veluti alligata.

gatur; ideoque sic sumpta incipit indifferens esse ut sit in uno, vel pluribus, saltem quantum est de se & ex modo concipiendi; unde sic sumptam possumus comparare ad suum individuum, sicut comparamus alias naturas corporeas ad sua individua, id est, tanquam aliquid superius, & quantum est de se prædicabile de multis, si darentur. Si autem re ipsa non habeat exercitium talis communicabilitatis, hoc non est defectu sui, sed defectu illorum multorum, quæ non sunt possibile. Cæterum ita a nobis intelligitur, ut si illa multa non repugnarent, posset ipsis de facto communicari & de illis prædicari, quod sufficit, ut dicatur ex modo concipiendi & secundum rationem universalis.

Res exemplo declarari amplius potest. Unus pater tres habet filios; duo ei moriuntur: Relatio patris, licet ad unicum superstitem filium terminetur, ex se tamen apta est plures filios respicere, etiam illos, qui mortui sunt; quia tamen naturaliter impossibile est mortuos revivificare, ideo illos actu non respicit, non defectu sui, sed defectu ipsorum, quia amplius non sunt. Ita pariter natura Angelica, semel præcisa ab individuo, de se non est amplius alligata uni, sed ex modo concipiendi communicabilis pluribus, licet talis communicatio in re non exercetur nisi in uno, quia plura non sunt possibile.

Respondebis. Ut natura Angelica sit universalis non sufficit, ut ex parte sui sit communicabilis, si de facto non possunt concipi multa individua, saltem possibile, quibus communicetur.

Sed contra. Ut natura Angelica sit absolute universalis, sufficit, quantum est de se & ex modo concipiendi esse communicabilem; licet defectu individuorum, quæ non sunt possibile, non habeat in re exercitium illius communicabilitatis: ergo nulla responsio. Probatur antecedentem ratione, tum exemplo. Ratione quidem, quia universale non est unum respiciens multa, ut in re posita; sed unum, quantum est de se, communicabile multis: ergo ut natura sit universalis, sufficit, quantum est de se, multis esse communicabilem, licet per accidens non habeat exercitium illius communicabilitatis, defectu illorum multorum, quæ non sunt possibile. Exemplo vero: sic enim virtus Dei dicitur absoluta & actu infinita, quamvis non possit producere effectum actu infinitum; quia non repugnat defectu virtutis in Deo, sed defectu creaturæ, cui repugnat infinitudo: ergo a pari natura Angelica dicitur absolute universalis, saltem secundum rationem, si ex parte sui, & ex modo concipiendi sit communicabilis pluribus, licet defectu illorum plurium non possit habere exercitium suæ communi-

abilitatis, quia quod de facto non comunicetur, non est defectu illius, sed defectu individuum, quæ non sunt possibilis: sicut oleum Elisæi fluere desit non defectu vasorum, in quibus reciperetur.

Confirmatur argumento ad hominem. Illa natura, quantum est de se, & ex modo, quo a nobis concipitur, est communicabilis pluribus, de qua rationabiliter dubitatur, utrum habeat de facto plura individua; sed de natura Angelica, ut a nobis concipitur, rationabiliter dubitatur, utrum habeat plura individua: ergo quantum est de se, & ex modo nostro concipiendi est communicabilis pluribus individuis. Major est certa: si enim naturæ Angelicæ, etiam ut a nobis concipitur, repugnet ex parte sui habere multa individua, absurdum esset dubitare, utrum de facto habeat plura individua. Minor vero patet ex ipsis Adversariis; nam in Theologia quæstionem movent, an natura Angelica possit habere multa individua, & quidam ex ipsis affirmant, posse habere; quidam vero cum D. Thoma id negant: ergo naturæ Angelicæ, ut a nobis concipitur, non repugnat habere plura individua.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1. Natura divina concipitur a nobis etiam ad modum rerum corporearum, ut insinuat D. Thomas 1. p. q. 13. art. 9. & tamen propterea non est universalis etiam secundum rationem: ergo a pari, licet natura Angelica concipiatur a nobis ad modum rerum corporearum, non erit propterea universalis.

Re p. Nego consequentiam & paritatem: Disparitas est, quod natura divina præscindi nequeat a singularitate, saltem implicita, siquidem in omni ejus conceptu involvitur essentialiter singularitas: Deus enim essentialiter est supremum omnium entium, cui proinde repugnat habere socium, alias non esset supremum entium; & ideo quomodocumque a nobis concipiatur, repugnat ipsi communicari pluribus. At vero Angelus potest præscindi ab omni prorsus singularitate, quia singularitas Angelus non est de ejus primario conceptu, sed de secundo tantum; seu, ut loquitur D. Thomas supra relatus, non consequitur Angelum ex parte naturæ specificæ, sed ex modo individuandi. Adde præterea, quod Deus, cum sit actus purissimus, non potest habere rationem generis, aut speciei, ut sæpe repetit D. Thomas; nec proinde fieri universalis.

Instabis. Multi dubitaverunt, essentne plures Dii, vel unus; ergo signum est, quod unitas & multitudo non

non includitur in natura divina, ut a nobis concipitur.

Resp. Idem prorsus esse dubitare, an sint plures Dii, vel unicus; & dubitare, sit ne aliquis Deus, vel nullus. Qui enim plures Deos asserit, nullum Deum ponit; nam pluralitas Deorum nullitas Deorum est, ut optime noëat Athanasius orat. cont. Idol. Deus enim essentialiter significat supremum Mundi Monarcham. Unde sicut, qui plures in regno supremos Principes ponit, Monarchiam destruit; ita qui plures in Mundo Deos asserit, Deitatem tollit: & ideo Gentiles, qui plures Deos ponebant, ipsa veritate visi unicum supra omnes alios collocabant, qui omnium Pater & Dominus esset, ac proinde solus vere Deus; adeo unitas est de conceptu Dei etiam imperfectissime cogniti. Hinc præclare Tertullianus notat, antiquos in suo Jove Deorum patre testimonium Deo nostro reddidisse.

Dices. Quare ergo D. Thomas 1. p. q. 13. art. 9. dicit, Deum secundum rationem esse aliquid communicabile multis.

Resp. D. Thomam solum velle, quod Deus est aliquid communicabile multis secundum rationem, non quantum ad naturam ipsam recte & Philosophice intellectam, sed solum quantum ad nomen & grammaticaliter; vel saltem quantum ad errorem Gentilium. Licet enim nomen *Deus* sit commune, ideoque habeat plurale: at tamen natura per illud nomen significata essentialiter est singularis, ita ut velimus eam concipere communem, aut a singularitate saltem implicite præcisam, eam totaliter destruamus, ut jam dictum est. At vero natura Angelica, licet concipiatur a nobis sine ulla prorsus singularitate, sed tantum præcise quatenus est natura spiritualis, non destruitur propterea, quia singularis non est, quatenus est natura, sed ex solo individuandi modo.

Obji. 2. Universale est unum communicabile multis; sed natura Angelica non est communicabilis multis; ergo nec universalis.

Resp. Distinguo minorem: Natura Angelica non est communicabilis multis, secundum rem, concedo; secundum rationem, nego. Licet enim pro illo statu, quem habet a parte rei, & ut alligata est uni individuo, in quo totaliter existit, non sit communicabilis multis; at tamen secundum rationem, seu prout a nobis concipitur, est indifferens ex parte sui ad unum, aut plura individua.

Instabis. Natura Angelica, etiam secundum rationem, non est communicabilis individuis impossibilibus; sed

sed illa plura sunt impossibilia: ergo non potest illis communicari.

Resp. 1. Illa plura individua esse quidem impossibilia physice & in re; esse tamen possibile logice & in ratione: quamvis enim repugnet naturæ Angelicæ pro statu, quem habet in re, plura de facto habere individua, quia existit modo rebus spiritualibus proprio, id est, sine principio multiplicationis; attamen, ut est in nostro intellectu, est communicabilis pluribus, quia non eam concipimus modo proprio naturis spiritualibus, sed ad modum rerum corporalium, quæ sunt pluribus communicabiles. Sicut enim non ens a nobis apprehensum per modum entis recipit entitatem quandam rationis; ita natura in re incommunicabilis, concepta ad modum naturarum pluribus communicabilium, recipit quandam communitatem rationis.

Resp. 2. Distinguo majorem: Natura Angelica non potest communicari individuis impossibilibus, absolute & secundum rem concedo; conditionate & secundum modum concipiendi, nego. Licet enim non possimus dicere, Natura Gabrielis habet in re plura individua, quod est communicari pluribus absolute; attamen possumus dicere, Natura, quæ est in Gabriele, ex modo, quo a nobis concipiunt abstracta ab individuo, est indifferens ad plura, & ita respicit Gabrielem, ut plura alia respiceret, si darentur.

Urgebis. Ex hac solutione sequitur, naturam Angelicam esse solum conditionate universalem. Probatur antecedens; nam eo modo est universalis, quo communicabilis pluribus; atqui non est communicabilis pluribus, nisi conditionate; ergo nec universalis, nisi conditionate.

Resp. Nego subsumptum. Ad probationem, distingo majorem: Natura Angelica eo modo est universalis, quo est communicabilis, ex se, concedo; quo est communicabilis ex parte individuum, nego. Et ad minorem: Natura Angelica non est communicabilis pluribus, nisi conditionate, distingo: ex parte sui, ita ut defectus actualis communicationis oriatur ex ipsa, nego; ex parte individuum, ita ut talis defectus oriatur ex individuis, quæ non sunt possibile, concedo: & nego consequentiam.

Explicatur solutio aperto exemplo. Quis neget, Deum absolute esse infinite participabilem, quamvis nulla creatura ipsum infinite possit participare? Quia scilicet defectus, qui impedit infinitæ communicationis exercitium, non se tenet ex parte Dei, sed ex parte creaturæ: Ita pariter dicimus: naturam Angelicam, ab individuo abstractam, esse de se absolute communicabilem pluribus; quia

quod de facto communicari non possit, non oritur ex parte ipsius, sed ex parte individuorum, seu ex modo individuandi, qui ei a parte rei competit.

Dices. Ex quocumque capite tollatur terminus universalitatis, tollitur universalitas; sed illa multa sunt terminus universalitatis: ergo ex quocumque capite repugnant, tollitur universalitas.

Et confirmatur: Nam eodem argumento supra urgebamus contra Scotum, quod licet per accidens natura esset divisa a parte rei, non erat amplius una in multis: ergo etiam ex quocumque capite non possit communicari multis, non est universalis.

Resp. Nego subsumptum. Ad probationem distinguo minorem: Terminus universalitatis, saltem quæ est tantum secundum rationem, & modum concipiendi, sunt multa, absoluta & in re nego; conditionata & in ratione, concedo. Nam universale secundum rationem tantum, differt ab universale secundum rem & rationem, quod istud respiciat plura actu, vel possibiliter existentia; universale autem secundum rationem tantum, conditionata & ex modo concipiendi non repugnantia; vel, quod idem est, logice possible; seu ut dicit Joannes a S. Thoma, universale secundum rationem tantum, debet ita respicere unum, ut, quantum est de se, sit capax respiciendi multa, si darentur.

Ad confirmationem respondeo, nos recte processisse contra Scotum: Cum enim unitas sit de intrinseco conceptu universalis, ex quocumque capite tollatur, tollitur universalitas; at vero multitudo in re & absoluta non est de constitutivo universalis secundum rationem, sed solum multitudo conditionata & non repugnanter connata ex parte naturæ, seu possible Logice.

Obji. 2. Natura Angelica non potest concipi sub ratione sibi repugnante, sed communicari multis repugnat naturæ Angelicæ: ergo non potest concipi ut communicabilis multis.

Resp. Jam datis solutionibus: Communicari multis repugnat naturæ Angelicæ, secundum rem, concedo; secundum rationem, nego. Vel absolute, concedo; conditionate, nego. Vel repugnat communicari multis, defectu sui, nego; defectu illorum multorum, concedo. Solutiones patent ex dictis.

Instabis. Ei, quod est essentialiter immultiplicabile, repugnat, etiam secundum rationem, communicari multis; sed natura Angelica est essentialiter immultiplicabilis: ergo repugnat ei communicari multis etiam secundum rationem. Major patet: Nam quod est de essentia, semper rem sequitur, & si ab ea removeretur, non esset
præ

præcisio, sed destructio. Minor vero probatur: Quod essentialiter caret principio multiplicationis, est essentialiter immultiplicabile; sed natura Angelica essentialiter caret principio multiplicationis; ergo est essentialiter immultiplicabilis. Probatur minor: Principium multiplicationis individualis est materia, ex nobis in Metaph. sed Angelus essentialiter caret materia: ergo essentialiter caret principio multiplicationis.

Resp. Nego minorem. Ad probationem, nego iterum minorem. Ad ejus probationem, distinguo majorem: Materia est principium multiplicationis, realis & absolutæ, concedo; Multiplicationis conditionatæ & secundum rationem, nego: Itaque principium multiplicationis realis & absolutæ est materia, qua, sine dubio, caret Angelus: & ideo non est multiplicabilis absolute & realiter; sed principium multiplicationis conditionatæ & secundum rationem est cognitio alicujus naturæ ad modum rerum materialium, & cum præcisione a singularitate. Cum ergo Angelus possit concipi ad modum rerum materialium, & cum præcisione ab omni singularitate, mirum non est, si concipitur ex modo intelligendi communicabilis pluribus, ac proinde ut universalis, saltem secundum rationem.

Obj. 4. Et simul urgebis contra datam solutionem: Angelus non potest abstrahi a singularitate: ergo nullo modo potest fieri universalis. Probatur antecedens. Quod est essentialiter singulare, non potest abstrahi a singularitate; sed Angelus est essentialiter singularis: ergo non potest abstrahi a singularitate. Probatur minor: Irreceptibilitas in materia est causa singularitatis; atqui Angelus essentialiter est irreceptibilis in materia: ergo essentialiter est singularis.

Resp. Nego antecedens. Ad probationem, nego minorem. Ad ejus probationem, distinguo majorem: Irreceptibilitas in materia est causa singularitatis in re, concedo: singularitatis in ratione, nego. In ratione enim magis attenditur modus cognoscendi, quam realis status objecti cogniti; unde singularitas secundum rationem sumitur non ex eo, quod natura in se ipsa sit immultiplicabilis; sed magis ex eo, quod concipiatur modo proprio rerum immultiplicabilium.

Addi potest solutio ex Joanne a S. Thoma præcedenti consentiens: Causa singularitatis est irreceptibilitas, ut est individuativa suppositi, concedo; ut est constitutiva speciei, nego. Explicatur: Irreceptibilitas dupliciter sumi potest. Primo ut pertinet ad constitutionem speciem naturæ immaterialis. Secundo ut affert in tali natura specialem modum individuandi. Hoc secundo modo

cau-

causat singularitatem individui sub specie; sed primo modo ab illa abstrahit; unde licet concipiamus naturam Angeli ut irreceptibilem, non est necesse statim concipere ut singularem. Sicut licet materia sit suo modo causa individuationis in rebus corporeris, non est necesse, ut cum primum intelligimus rem materialem, eam intelligamus, ut individuatam: quia materia non solum individuat, sed etiam pertinet ad naturam specificam, ideoque sub isto secundo modo potest considerari cum abstractione a primo.

Instabis. Quod opponitur proprietati Angeli, non potest attribui Angelo; sed universalitas opponitur proprietati Angeli; ergo non potest attribui Angelo. Major constat: Nam quamvis possumus concipere rem præcisam a sua proprietate, non possumus tamen aliquid proprietati repugnans de re affirmare: ut possum quidem concipere ignem sine calore, non tamen possum frigus de igne affirmare. Minor vero probatur: Singularitas est proprietas naturæ Angelicæ; sed universalitas est opposita singularitati; ergo universalitas opponitur proprietati naturæ Angelicæ.

Resp. Distinguo minorem. Universalitas opponitur proprietati naturæ Angelicæ; universalitas tam secundum rem, quam secundum rationem, concedo; universalitas secundum rationem tantum, nego. Proprietas enim naturæ Angelicæ est, quod sit singularis secundum rem. cui proinde solum opponitur universalitas secundum rem, id est, esse de facto in multis a parte rei: hoc autem non impedit, quin secundum rationem possit esse universalis. Et declaratur aperto exemplo. Sic enim simplicitas & summa indistinctio in re est proprietas & attributum Dei, & tamen distinctio & divisio secundum rationem tribuitur a nobis Deo, dum ejus attributa per intellectum distinguimus: sicut ergo simplicitas secundum rem compatitur distinctionem rationis in Deo; ita in Angelo singularitas secundum rem compatitur universalitatem & communicabilitatem secundum rationem.

Obj. ultimo Multitudo illa, quæ ex modo concipiendi convenit naturæ Angelicæ, est mere fictitia, nullum habens in natura illa fundamentum; ergo non sufficit ad universalitatem. Probatur antecedens; Natura angelica est potius fundamentum & radix multiplicationis & singularitatis; ergo sine fundamento fingitur in ea multitudo.

Confirmatur. Natura habens unicam speciem non potest, etiam ex modo concipiendi, esse communis multis & fieri generica: ergo etiam species habens unicum individuum non potest concipi, ut communicabilis pluribus, nec fieri universalis.

Resp.

Resp. Nego antecedens. Multitudo enim illa non est fictitia, sed conditionata, imo quasi possibilis per rationem, & ex modo concipiendi. Ad probationem, distinguo: natura Angelica est potius fundamentum singularitatis, si concipiatur modo sibi proprio, ut cognoscitur ab Angelis ipsis, concedo; tunc enim concipitur cum sua singularitate & individuatione: si concipiatur ad modum rerum corporearum, ut a nobis cognoscitur, nego; tunc enim, sicut concipitur ad modum naturæ corporeæ, ita easdem fundat intentiones logicales, quas fundare consueverunt ipsæ naturæ corporeæ; atque id totum a simili illustrari potest in Deo, qui etsi in se simplex sit, suoque modo conceptus nullam distinctionem, etiam rationis, undet; quia tamen a nobis nostro modo cognoscitur, id est, per analogiam ad creaturas; easdem distinctiones conceptuum fundat, quas & in ente creato solemus observare.

Ad confirmationem, nego paritatem. Disparitas est, quia nullum est fundamentum concipiendi naturam in unica specie existentem, ut communicabilem pluribus speciebus; bene tamen naturam in unico individuo, ut quantum est de se communem pluribus; quia hoc ipso quod natura specifica abstrahitur a sua singularitate, quantum est de se, est indifferens ad plura; at vero hoc ipso, quod natura aliqua concipitur in unica specie, vel sine ulla specie, non concipitur propterea capax plurium differentiarum, & ut communis pluribus speciebus.

Profundiolem adhuc rationem disparitatis affert Joannes a S. Thoma; Quia genus communicatur differentiis & speciebus per modum potentia: species vero communicatur individuis per modum actus. Actus autem est de se communicabilis, sui que diffusivus; Potentia vero non est communicabilis nisi ratione actus; unde natura potentialis, quæ concipitur sine differentiis, non concipitur ut communicabilis, quia ab ipsis emendicat communicabilitatem; At vero natura specifica hoc ipso, quod non concipitur restricta per singularitatem, concipitur ut communicabilis.

Dices. Non possumus concipere naturam Angelicam, aliter, quam sit in se: ergo nec ad modum rerum corporearum. Probatur antecedens; nam concipere rem aliter, quam sit in se, est errare.

Resp. Nego antecedens. Ad probationem distinguo: Concipere rem aliter, quam sit in se, est errare; si aliter se teneat ex parte rei cognita, concedo; si solum ex parte modi cognoscendi, nego. Solutio est D. Thomæ 1. p. q. 85. art. 1. ad 1. Explicatur ex ipso Sancto Doctore: Intellectus esset quidem falsus, si intelligeret rem ali.

aliter esse in se, quam sit in se; ut si intelligeret Angelum in se ipso esse corporeum & realiter multiplicabilem. At vero non est falsus, licet alius sit modus rei in intelligendo, quam sit in essendo, ita ut v. g. res intelligatur cum præcisione, vel cum abstractione, vel cum distinctio-
ne, vel cum relatione prædicati, subjecti, universalis, &c. Quæ tamen omnia non competunt ei, ut est in se, sed adveniunt secundum quod est in ratione nostra; sic absque falsitate distinguimus Deum a suis attributis; hominem dividimus in genus & differentiam; naturam præscindimus a singularibus: sic attribuimus Petro relationem subjecti, quam non habet in se, &c. Luculentius exemplum habetur in privationibus & negationibus, de quibus ita loquimur, ac si essent vera entia: dicimus enim, tenebras occupare aerem, mortem esse terribilissimum omnium terribilium; & tamen constat, mortem & tenebras nihil esse in se ipsis, quamvis illa concipiamus, & de iis disputemus, quasi essent vera entia. Quidnã ergo a pari licebit concipere naturam Angelicam ad modum naturæ corporeæ, ipsique attribuere universalitatem, sicut consuevimus attribuere naturis corporeis, licet in se incorporea sit & minime secundum rem communicabilis? Sed de his plus, quam satis.

ARTICULUS SEPTIMUS.

De Proprio & Accidente.

PAUCA quæri solent de istis duobus Universalibus; unde sub uno titulo ea breviter explicanda suscipimus. Proprium igitur quatuor modis sumi solet. Primo pro eo, quod convenit soli, sed non omni; ut, soli hominã competit esse Christianum, esse Medicum, esse Philosophum; sed non omni homini ista conveniunt. Secundo pro eo, quod convenit omni, sed non soli; ut, esse bipedem convenit omni homini, sed non soli. Tertio pro eo, quod convenit omni & soli, sed non semper; ut dormire & vigilare convenit omni & soli animanti, sed non semper. Quarto demum Proprium dicitur, quod convenit omni, soli & semper; ut, ignem esse calidum in summo, homini esse admiracivum, &c. hoc posito.

PRIMA CONCLUSIO.

Quartum Universale, quod Proprium dicitur, est, quod convenit omni, soli, & semper. Unde alia
Philos. R. P. Gaudin. Pars I. K tria

tria non pertinent ad hoc universale, sed ad quintum, nempe ad Accidens.

Probatur ratione D. Th. Opusc. 48. Proprium enim est, quod causatur ex principiis essentialibus, & ad illa consequitur: Sicut ergo res non potest spoliari sua essentia, ita nec sua proprietate: & sicut quælibet res habet specialem essentiam ab omnibus aliis distinctam, ita & proprietates sibi soli convenientes: ergo proprietas debet convenire omni, soli & semper.

Dices. Esse dormitivum & vigilativum prædicatur de homine in quale necessario, nec tamen prædicatur de illo solo: ergo ut aliquid sit proprietas, non est necessarium, ut conveniat soli rei.

Resp. esse dormitivum & vigilativum non prædicari de homine, ut homo est, sed ut est animal; unde non sunt Proprietates hominis, sed animalis, cui conveniunt omni, soli & semper. Species enim supremæ & subalternæ habent suas proprietates, uti species infimæ: ut proprietates corporis sunt tres dimensiones, in longum, latum & profundum: Proprietates viventis sunt movere se ipsum ab intrinseco, nutrire se, augere se, & generare sibi simile: Proprietates animalis sunt esse dormitivum, vigilativum, loco motivum, visivum, auditivum, &c. Sicut ergo species superiores includuntur in infimis, ut vivens in animali, animal in homine; ita quoque proprietates specierum superiorum conveniunt speciebus infimis, ut homini conveniunt proprietates corporis, proprietates viventis, proprietates animalis, & proprietates hominis.

Observandum est autem, duplicem distingui proprietatem, aliam Physicam & realem; aliam Logicam & attributalem. Proprietas Physica & realis est accidens reale consequens essentiam; ut, calor summus consequitur ignem, sensus consequitur animal, risibilitas consequitur hominem. Proprietas Logica, seu attributalis, est quædam notio per rationem solum distincta ab essentia, & ipsam ex solo modo intelligendi consequens: sic infinitudo dicitur proprietas essentiæ divinæ; mortalitas dicitur proprietas viventis corporei; non habere contraria dicitur proprietas substantiæ, &c. non quod ista sint aliquid distinctum a rebus, quarum dicuntur proprietates; sed quia sunt quædam notiones secundariæ, quas intellectus noster distinguit ab essentia, & ipsi attribuit, veluti appendices ejus.

Quæres, per quid Proprium constituitur in ratione universalis?

Respond., constitui per respectum ad inferiora speciei, v. g. risibile est universale respectu individuorum: un-
spe-

speciei humanæ, Petri, Pauli, Joannis, &c. Ratio est, quia de illis prædicatur in quale necessario, tanquam de suis inferioribus.

Quantum spectat ad Accidens, aliud dicitur *Physicum*, aliud *Logicum*. Accidens *Physicum* est ens in alio subsistens; ut pulchritudo, pallor, rubor, &c. sunt accidentia *Physica* vultus, in quo subsistunt, tanquam in suo subjecto; De illis accidentibus *Physicis* agemus in prædicamentis. Accidens vero *Logicum* paulo latius sumitur pro omni eo, quod non est cum essentia necessario conjunctum: sic etiam privationes dicuntur accidentia *Logica*, ut cæcitas dicitur accidens oculi, tenebræ accidens aeris, &c. ipsæ etiam denominationes extrinsecæ dicuntur accidentia *Logica*; ut videri & non videri respectu parietis, sciri & nesciri respectu objecti: Et generaliter omne, quod non est cum essentia necessario conjunctum, dicitur accidens *Logicum*. His positis:

SECUNDA CONCLUSIO.

Accidens *Logicum* recte definitur illud, quod potest adesse & abesse salva rei essentia. Intellige de absentia vel reali, ut pallor & rubor possunt abesse realiter a vultu; vel de absentia *Logicali* & secundum rationem, ut nigredo & albedo possunt abesse ab *Æthiope* & *Cycno*: possumus enim per intellectum remove nigredinem ab *Æthiope*, & albedinem a *Cycno* sine essentiæ præjudicio.

Probatur conclusio. Accidens est unum prædicabile de multis in quale contingenter; sed illud solum, quod potest adesse & abesse salva rei essentia, prædicatur de illa in quale contingenter: ergo accidens est, quod potest adesse & abesse salva rei essentia. Probatur minor: Contingens enim est, quod potest esse & non esse: ergo illud solum prædicatur de essentia contingenter, quod potest ab illa abesse & illi adesse sine ejus destructione.

Obi. Albedo non potest negari de *Cycno*, nec nigredo de *Æthiope*: ergo accidens non potest adesse & abesse a subjecto. Probatur antecedens: nam hæc falsæ sunt, *Cycnus* non est albus: *Æthiops* non est niger.

Resp. Distinguo antecedens: Non potest negari absolute, concedo; non potest negari sine destructione essentia, nego. Quamvis enim ista propositio, *Æthiops* non est niger, sit falsa; ista tamen vera est, *Æthiops* remota omni nigredine remanet semper homo; nam nigredo in *Æthiope* est solum aliquid consequens ad complexionem ejus, & ad tractum, in quo habitat; unde varietur complexio, & habitatio, variatur iste natus

color, non solum in hominibus, sed etiam in animalibus; ut Æthiopum familiæ translatae ad temperatioribus regiones paulatim albescunt; & animalia mutato tractu, vel vivendi consuetudine, demutant colores: sic lepores inter nives Alpinas albescunt, & palumbes, cuculi, feles, & alia animalia, dum cicurantur, nativos colores exuunt.

Instabis. Existentia & mors sunt accidentia; sed existentia non potest abesse salva rei essentia, nec mors adeste sine essentia destructione: ergo falsum est, accidens posse adeste & abesse sine subjecti corruptione.

Resp. Transeat major, [non enim videtur mors esse accidens, sed corruptio ipsius rei] & distingo minorem non possunt adeste & abesse salva rei essentia, in esse Physico, concedo; in esse Metaphysico, nego. Seu, quod idem est, salva rei essentia quantum ad actualitatem existendi, concedo; quantum ad veritatem prædicatorum essentialium, nego. Sive enim moriantur, sive vivant, semper verum est, hominem esse animal rationale; ac proinde mori, vel existere, est merum accidens respectu essentia humanæ.

Colliges, quartum Universale recte definiri, Unum aptum inesse multis, ac de illis prædicari in quale necessario consequentis. Quintum vero, Unum aptum inesse multis, ac de multis prædicari in quale contingenter; idest, per modum termini adjectivi non necessario essentiam consequentis. Utraque definitio ex dictis clara est.

QUÆSTIO TERTIA

De Proprietatibus Universalium.

Duplex assignari solet proprietas universalium. Perpetuitas scilicet & Prædicabilitas. Ex hoc enim, quod universale sit in multis, sequitur, esse prædicabile de multis; non prædicari sequitur ad esse; Et ex hoc, quod natura universalis sit præcisa a singularibus, sequitur, eam abstrahere ab existentia, quæ non est nisi singularium; ac proinde abstrahere ab omni tempore, quod est mensura existentia; & sic esse quodammodo perpetuam, idest, ad nullum tempus alligatam. De utraque ista proprietate breviter agemus duobus articulis.

ARTICULUS PRIMUS.

An & quomodo Universalia sint perpetua.

SANCTUS Thom. in 1. Dist. 33. a. 1. notat, esse tripliciter sumi. Primo pro existentia; sic dicimus, quod vivere viventibus est esse, idest, existere: & quod singularia modo sunt, modo non sunt; idest, modo existunt, modo non existunt. Secundo, esse sumitur pro rei quidditate & essentia; hoc sensu Aristoteles dicit, quod definitio explicat esse rei, idest, essentiam. Tertio, esse sumitur pro illa identificatione unius cum alio, quæ exprimitur per verbum est; ut dum dicimus, bis tria sunt sex; homo est animal rationale, &c. Hoc posito.

Quæritur, utrum naturæ universales sint ab æterno tribus istis modis. Primo quantum ad existentiam, utrum scilicet semper existant. Secundo, quantum ad essentiam, an scilicet earum essentia sit æterna. Tertio, quantum ad identificationem prædicatorum essentialium, an scilicet propositiones de illis formatæ sint æternæ veritatis.

PRIMA CONCLUSIO.

NATURÆ universales non existunt ab æterno. Probatur: Universalia non existunt, nisi in singularibus, ut homo in Petro & Paulo; sed singularia non sunt æterna: ergo nec ipsæ naturæ universales existunt ab æterno. Major patet ex dictis q. 1. a. 1. Minor vero certa est, & de fide, & defendetur in Physica contra antiquos Infideles, qui ponebant Mundum ab æterno.

SECUNDA CONCLUSIO.

ESSENTIÆ universalium, seu naturæ universales, quoad esse essentia, non sunt perpetuæ positive extra Deum, sed solum negative; ita fere omnes contra Scotum, qui rerum essentiis aliquod esse positivum ab æterno tribuit, sed diminutum, nempe esse cognitum a Deo. Conclusio supponit, quid sit perpetuum negative, & perpetuum positive. Illud dicitur positive perpetuum & æternum, quod se extendit ad omnia tempora, & ad omnes durationes; sic Deus dicitur perpetuus positive, quia ambit omnes durationum differentias. Illud dicitur negative perpetuum & æternum, quod abstrahit

ab omni tempore; sic veritates scientiarum dicuntur perpetuæ & æternæ, quia abstrahuntur ab omni differentia temporis; ut ista veritas, *Justitia est virtus*, dicitur æterna; quia non enunciat virtutem de Justitia pro aliqua temporis differentia, sed abstrahendo ab omni tempore, & ab omni justitia particulari, quæ est, vel fuit, vel erit; ita explicat D. Thomas 1. p. q. 6. art. 7. ad 2. Hoc prænotato:

Probatur prima pars. Naturæ universales [ut natura humana] nullum habent *esse positivum* extra Deum, quod se extendant ad omnia tempora: ergo non sunt positive æternæ. Probatur antecedens: vel illud *esse positivum* esset productum, vel improductum. Non potest esse improductum. Si autem sit productum a Deo, incipit; nam productio rerum, ut docet Fides, incepit in tempore.

Dices. Quidditas, sive essentia creaturæ, cognita est ab æterno a Deo: ergo habuit *esse cognitum* ab æterno.

Resp. *Esse cognitum* est tantum denominatio extrinseca, nihil ponens in re extra Deum; unde ex hoc, quod Deus cognoverit omnia ab æterno, non sequitur, illa fuisse extra Deum, sed solum idealiter in Deo, in quo, ait D. Th. q. 1. de pot. a. 5. *non sunt aliud, nisi creatrix essentia*, quæ est omnium naturarum idea & primarium exemplar.

Probatur secunda pars. Perpetuum negative dicitur, quod ex se non est determinatum ad aliquam temporis differentiam, sed ab omni tempore abstrahit; atque naturæ universales abstrahunt ab omni tempore; abstrahunt enim ab omnibus, quæ non sunt de essentia, tempus autem non est de essentia, sed accidens, ut, non est de essentia circuli, ut sit hodie, vel cras: ergo sunt perpetuæ negative. Eodem modo dicuntur esse *ingenerabiles* & *ubique*, nempe negative, quia abstrahunt ab omni loco & ab omni existentia, circa quam versatur generatio & corruptio.

T E R T I A C O N C L U S I O .

PROPOSITIONES in materia essentiali & universali, cum scilicet genus, aut differentia, aut proprium de specie prædicatur, sunt eternæ veritatis.

Probatur. Illa veritas est æterna, quæ abstrahit a tempore: sed veritas hujusmodi propositionum abstrahit a tempore: ergo est æterna. Major est evidens; nam quod abstrahit a tempore, id sane nec incipit, nec desinit. Minor declaratur: Veritas propositionis consistit in connectione, seu identitate prædicati cum subjecto; namque
præ-

prædicatum sit idem cum subiecto, vere affirmatur de eo atqui in materia essentiali identitas prædicati cum subiecto abstrahit a tempore; ergo & veritas huiusmodi propositionum abstrahit a tempore. Major est evidens. Minor declaratur: Essentia rerum, ut jam ostendimus abstrahunt a tempore; sed in materia essentiali prædicatum propositionis est de essentia subiecti, ut evidens est ex terminis; ergo eius connexio, seu identitas cum subiecto, abstrahit a tempore; ut in istis, Bis tria sunt sex, Homo est animal rationale, connexio prædicati cum subiecto est essentialis; atque proinde abstrahit ab omni accidente, sicque a tempore, quia rei accidit, ut sit in tempore.

Explicatur amplius: Duobus modis prædicatum potest uniri cum subiecto. Primo per se, ut homo per se est animal rationale; non enim id ei per aliud convenit, sed ex se ipso talis est. Secundo per accidens, ut aliquid ex aliunde conveniens; ut homo per se non est Medicus, aut Philosophus, sed ex eo, quod has acuitates acquisivit. Connexio prædicatorum secundi generis manifeste pendet a tempore, nam sit per actionem, quæ non nisi in tempore perficitur; at connexio prædicatorum primi generis non pendet ab aliqua actione, sed ab ipsa rei essentia. Cum atque res nec esse, nec concipi potest sine essentia sua, nec esse, nec concipi potest sine identitate huiusmodi prædicatorum essentialium cum ipsa; immo clare concipiuntur necessariam, ac proinde æternam exigentiam in huiusmodi essentiis, ut uniantur cum his prædicatis essentialibus; unde, ut dicit S. Augustinus, licet mundus non esset, semper verum fuit & erit, Bis tria esse sex; Sex se habere ad tria, sicut duodecim ad sex.

Hoc sensu dicuntur scientiæ esse de rebus æternis & perpetuis; nam versantur in huiusmodi veritatibus contemplandis, quæ a tempore abstrahunt, nempe in dignoscendis prædicatis essentialibus rerum constituentibus, aut consequentibus, ut Geometra naturam trianguli, & ea, quæ illi essentialiter & necessario conveniunt, demonstrat; unde quod sit figura tribus lineis comprehensa, quod in ea tres anguli sint æquales duobus rectis; quod si in eo anguli sint æquales, latera quoque erunt æqualia &c.

Hinc colliges veritatem illius Axiomatis, *Quod est per se tale, est semper tale*; nam quod rei per se convenit, eam convenit ex sua essentia, proindeque abstrahendo ab omni tempore.

Dices. Etiam propositiones contingentes sunt æternæ veritatis, ut illæ, Antichristus erit, Mundus incendio peribit; ut veræ enim ab æterno a Deo cognitæ sunt.

Resp. non esse veras ex se ipsis, sed ex voluntate Dei, qui sic voluit; at quod bis tria sint sex, verum semper fuit,

fuiſſet, eſſi Deus nihil extra ſe producere voluiſſet. Deinde non ſunt veræ pro æterno, ſed pro tempore futuro: at naturales ſunt veræ & ab æterno, & pro æterno; & ideo ſimpliciter dicuntur æternæ veritatis.

Ojji. Contra conſuſionem. Veritas, cum ſit aliquid poſitivum, ſupponit eſſe aliquid poſitivum; ſed eſſentiæ rerum non habent ab æterno eſſe poſitivum: ergo nec propoſitiones de illis formatae habent ab æterno veritatem.

Reſp. Distinguo majorem: Veritas ſupponit aliquid poſitivum, obſecte, concedo; poſitivum in rerum natura exiſtens, nego. Ideſt, veritas, ſaltem affirmationis, non eſt niſi de obſecto poſitivo; nam de mera negatione nihil affirmari poteſt. At non requiritur, ut illud obſectum poſitivum ſit actu poſitum in rerum natura; ut cum dico, Lineæ a centro ad circumferentiam circuli ductæ ſunt æquales, loquor quidem de re aliqua poſitiva, & non de mera negatione. At, ut mera propoſitio vera ſit, non eſt neceſſe, rem hujusmodi actu eſſe poſitam in rerum natura.

Inſtabis. Veritas propoſitionis exigit identitatem & nexum inter prædicatum & ſubjectum; ſed ille nexus & identitas non eſt ab æterno in propoſitionibus neceſſariis: ergo nec veritas. Probat̄ur minor: Nexus & identitas extremorum exigit, ut ſint extrema; ſed extrema non ſunt æterna: ergo nec eorum nexus.

Reſp. Nego minorem in ſenſu ſupra explicato. Ad probationem diſtinguo majorem: nexus & identitas extremorum ſupponit extrema, eo modo, quo ille nexus eſt, concedo; alio modo, nego. Ideſt, ut extrema in re poſitive uniantur, neceſſe eſt, extrema eſſe poſita a parte rei; at ut uniantur ſolum obſective & ex propria eſſentia, ſatis eſt, ut extrema ſint obſecta realia poſſibilia, quorum unum in ſuo conceptu aliud includit. Porro non dicimus, in re ab æterno extra Deum fuiſſe naturas ſuis prædicatis eſſentialibus unitas; ſed ſolum unitas obſective, quatenus eas intellectus concipere nunquam potuit abſq; tali unione.

Dices. Ergo eſſentiæ rerum habent ab æterno aliquid eſſe obſectivum, ſicque incidimus in ſententiam Scoti.

Reſp. Distinguo: habent eſſe obſectivum poſitum in re extra Deum, ut vult Scotus, nego; poſſibile in re & ideo aptum obſecti intellectui, ſive divino, ſive creato, concedo. Itaq; illud eſſe obſectivum, illaque identitas obſectiva niſi eſt aliud, quam ipſa natura rei poſſibilis in ſua eſſentia includens quædam prædicata, ſine quibus nec eſſe, nec intelligi poteſt, quæ proinde ſemper de ea vere affirmari poſſunt, at nunquam negari; ut, ab æterno fuit homo poſſibilis, & ille homo ab æterno fuit idem, ac animal rationale poſſibile; ſicque ab æterno verum fuit, quod homo eſt animal rationale, proindeq; fuit identitas inter hominem, & animal rationale.

ARTICULUS SECUNDUS.

De Prædicabilitate Universalium.

TRiplex vulgo distingui solet prædicatio, Materialis, Identica, & Formalis. Prædicatio materialis dicitur, cum prædicatum re ipsa est eadem res, ac subjectum, sed ratione omnino diversum; ut cum dico: Animalitas est rationalitas, id verum esse materialiter dicitur, nam in homine eadem est animalitas & rationalitas; at formaliter id falsum est, nam rationalitatis notio alia est omnino a notione animalitatis. Prædicatio identica est, cum prædicatum est idem re & ratione cum subjecto, ut Petrus est Petrus, Ensis est gladius. Prædicatio formalis dicitur, cum prædicatum nec omnino idem, nec omnino diversum est a subjecto, sed prædicatum quidem sub se continet subjectum, subjectum vero in se continet prædicatum; ut, homo est animal, animal enim sub se continet hominem, homo vero in se continet animal. Hic agitur de prædicabilitate formali Universalium.

Porro duobus modis prædicatum exprimi potest. 1. Per modum termini concreti; ut, Album est coloratum. 2. Per modum termini abstracti; ut, Albedo est color. His positis.

PRIMA CONCLUSIO.

IN substantiis genus & species debent prædicari de suis inferioribus in concreto; unde hæc prædicatio est proprie generis de specie, Homo est animal; at non ista, Humanitas est animalitas. Et hæc est speciei de individuo, Petrus est homo; at secus ista, Petreitas est humanitas.

Probat. Genus & species debent exprimi, ut naturæ in suo ordine completæ; atqui in substantiis, dum sumuntur in abstracto, exprimuntur, ut aliquid completum in ordine substantiæ: ergo debent exprimi in concreto. Major est evidens; alias enim dimidiatæ solum prædicarentur. Minor vero declaratur: Dum naturæ substantiales exprimuntur in abstracto, excludunt suppositum, in quo sunt, & a quo habentur; ut: Humanitas non dicitur suppositum, quod habet humanitatem, sed solam naturam, qua tale suppositum est homo; atqui suppositum est de ratione substantiæ, est enim id, quo natura completa subsistit, proindeque quo completur in ratione substantiæ;

tiæ; ergo in abstracto exprimentur, ut aliquid incompletum in genere substantiæ; unde, ut infra dicemus, abstracta substantia non ponuntur in prædicamento substantiæ, quia non significantur, ut aliquid subsistens, proindeque ut substantiæ perfectæ; sed ut id, quo res subsistens determinantur ad talem substantiæ modum; ut humanitas non dicit id, quod est homo, sed quo modo in specie humana constituuntur, & ideo per modum partis metaphysicæ significatur.

SECUNDA CONCLUSIO.

E Contra in accidentibus genus & species debent prædicari in abstracto; unde ista proprie est generis de specie, Albedo est color, at secus ista, Album est coloratum.

Probat. Genus & species debent id solum exprimere, quod est de essentia rei, non vero quod est ipsi extraneum alias non essent prædicata pure essentialia; at qui natura accidentis in abstracto significata pure exprimit ejus essentiam; in concreto vero importat aliquid extraneum essentiæ: ergo debent prædicari in abstracto. Major est evidens. Minor declaratur: Accidens in concreto dicit naturam accidentis cum subjecto, cui inhæret; in abstracto vero naturam illam sine subjecto; ut, *Album* dicit non solum albedinem, sed etiam subjectum, quod habet albedinem; *Albedo* exprimit solam essentiam albedinis: at qui subjectum non est de essentia accidentis, est enim aliquid substantiale, proindeque ad aliud genus pertinens: ergo accidentia in abstracto significata pure expriment id, quod eis essentialia est, in concreto vero important aliquid extraneum naturæ accidentis.

¶ Dices. Sic se habet humanitas ad animalitatem, sicut homo ad animal, & album ad coloratum, sicut albedo ad colorem: ergo ubique est prædicatio generis de specie.

Resp. Nego antecedens: Quia, ut dictum est humanitas significat naturam substantialiter incompletam; Album vero significat aliquod unum per accidens; significat enim duas essentias accidentaliter unitas, scilicet essentiam subjecti & essentiam accidentis; genus autem & species debent significare essentiam simplicem & in suo ordine completam.

Instabis. Ista prædicatio est vera; humanitas est animalitas: ergo est generis de specie.

Resp. Nego consequens: Neque enim omnis prædicatio vera est proprie generis de specie; nam præterea requiritur, ut genus & species efferantur ut naturæ in suo ordine completæ: humanitas autem & animalitas significant tantum aliquid incompletum in linea substantiæ.

TERTIA CONCLUSIO.

Differentia, proprium, & accidens prædicari debent in concreto de suis inferioribus. Patet conclusio: Quia prædicantur in quale, & per modum alicujus adjectivi: ergo & in concreto. Probatur consequentia: quia omne adjectivum est concretum.

Quæres, utrum natura in actuali prædicatione retineat universalitatem? Ut dum dico, Petrus est homo, utrum homo applicatus Petro fit adhuc universalis?

Resp. Affirmative: Tum quia exercitium proprietatis non destruit essentiam; sed prædicatio est exercitium proprietatis universalium: ergo non destruit universalitatem. Tum quia universale prædicatur de particulari tanquam superius de inferiori: ergo remanet semper superius, ac proinde universale.

Dices. Si homo, dictus de Petro, retinet adhuc universalitatem, sequitur, quod Petrus est universalis. Probatur sequela per hanc regulam: *Quando aliquod prædicatur de alio; quidquid dicitur de prædicato, dicitur de subjecto*: ergo si universalitas dicitur de homine, dum prædicatur de Petro, dicetur etiam de ipso Petro.

Resp. Nego sequelam. Ad regulam dico, eam intelligendam esse de prædicatis realibus & absolutis; non vero de secundo intentionalibus, ut magis infra dicetur.

DISPUTATIO SECUNDA

De Prædicamentis.

Explicuimus quot modis unum dicatur de aliquo, tanquam superius de inferiore; nunc ea, quæ dicuntur de alio, distribuenda sunt in quasdam classes & universalissima genera, quæ vocantur *Prædicamenta*, seu *Categorie*: nam *Κατηγοριῶν* Græce, idem est ac Latine *accuso*, & externe *prædico*. Prædicamenta definiuntur, Suprema genera eorum, quæ prædicantur de prima substantia; seu, series rerum prædicabilium sub uno primo genere ordinarum. Totam autem disputationem dividimus in tres partes: Prima erit de quibusdam præambulis, seu, ut vocant, de Antepædicamentis: Secunda & præcipua de Prædicamentis: Tertia demum, veluti pedissequa, de Postpædicamentis. Ita enim divisus est Tractatus ab Aristotele, qui primus ejus author existit, & ab eo suæ Logicæ exordium fecit.

Fuit Autem Aristoteles [ut aliquid de tanto Viro dicamus] natione Macedo, Patria Stagyrites, corporis forma minime insignis, ingenio supra hominem sublimi. Platonis primo per viginti annos discipulus existit: deinde Alexandri Magni per decem annos præceptor: postmodum tredecim annos docuit Athenis in Lyceæ, ubi sectam Peripateticam, seu a loco, qui *Deambulatorium* dicebatur, seu quod ambulando doceret, ita nuncupatam instituit. Accusatus autem, quod de Diis & Religionibus male sentiret, sponte profugus severitatem Areopagi, in Socrate eadem de causa expertam, declinavit. Obiit in Chalcide annos natus 63. Multa scripsit in omni Philosophiæ parte, quorum magna pars perit, quamvis plurima adhuc remanserint. Olim a Patribus Ecclesiæ, præcipue Justino Martyre, & Gregorio Magno, summis odiis exagitatus est, veluti præcipuus Fidei hostis, & de Divinis male sentiens: Aristotelis enim character est, omnia, etiam Divina, velle humana ratione metiri, periculosa certe in divinis rebus mensura: unde de statu hominis post mortem omnino siluit; quia nihil certi est

Disputatio II. De Prædicamentis. 229

ratione habere poterat, & dum perlegisset libros Moysis, fertur dixisse, *Barbarus ille bene loquitur, sed nihil probat.* Mirabatur enim divinam sacræ Scripturæ energiam; sed tamen fidem ei negabat, quod non ratione probet ea, quæ dicit, sed sub sola Dei autoritate intellectum captivet; ideoque Plato, qui magis sapit doctrinam Hebræorum, & ex ejus principiis multa deducit, libenterque traditionibus & revelationibus acquiescit, semper a Patribus Ecclesiæ prælati sunt Aristoteli. Cæterum modo Aristoteles a D. Thoma purgatus, illustratus, & ut aliquis dixit, pene baptizatus, tanto interpreti debet, quod nunc ex omnibus antiquis in Schola solus auditur, tanto consensu, ut exceptis iis, in quibus contra fidem aperte sensit, ejus autoritatem fere omnes recipiant; unde scite Mirandulanus: *Sine Thoma mutus esset Aristoteles.*

QUÆSTIO PRIMA

De Antepredicamentis.

Aristoteles, antequam de Prædicamentis agat, quatuor præstat. 1. Definit univoca, Æquivoca, & Denominativa. 2. Duas affert Divisiones, unam terminorum, aliam rerum. 3. Duas Regulas, seu Axiomata statuit. 4. Dividit Ens in decem Prædicamenta. Hæc vulgo *Antepredicamenta* dicuntur, quæ breviter exponemus.

ARTICULUS PRIMUS.

De primo Antepredicamento, scilicet de Univocis, Æquivocis, Analogis, & Denominativis.

Prælibavimus aliquid in Logica minore de terminis, seu de nominibus univocis, æquivocis, & analogis; nunc agendum est de rebus per talia nomina significatis, Termini enim, seu potius nomina illa, solent dici *univoca univocantia, æquivoca æquivocantia, analogia analogantia;* contra vero res per ista nomina significatæ dicuntur *univoca univocata, æquivoca æquivocata, analogia analogata,* de quibus omnibus sigillatim hic agemus.

Univoca ergo, quæ Græcis *Synonima* dicuntur, sunt, quorum nomen commune est, & ratio per nomen significata simpliciter eadem: Sic leo, bos, equus, & homo univ.

univoca sunt respectu animalis; quia eodem modo participant id, quod per istud nomen significatur. Hæc definitio clara est; solum observandum est, quod ista vox *Ratio* non solum hic, sed etiam per sæpe alibi sumitur pro quidditate, seu essentia, quæ per nomen significatur.

Æquivoca, quæ Græcis *Homonima* dicuntur, sunt, Quo um nomen commune est, & ratio per nomen significata simpliciter diversa; unde æquivoca in sola voce, conveniunt, in re prorsus differunt; sic piscis, sydus & animal domesticum æquivoca sunt respectu nominis *Canis*; sic etiam *Robur* æquivocum est, respectu quercus, & respectu fortitudinis.

Notandum autem, quod Aristoteles sub æquivocis comprehendit etiam Analoga, quæ appellat *æquivoca a consilio*, [pura enim æquivoca vocat *æquivoca a casu*] quamvis claritatis gratia soleant distingui, & proprio nomine appellari: unde,

Analoga sunt; quæ mediâ inter univoca & æquivoca, nec omnino idem sunt, nec omnino diversa, sed inter se quodammodo proportionata: unde dicuntur Ea, quorum nomen commune est, ratio vero per nomen significata simpliciter quidem diversa in illis, secundum quid tamen eadem, idest, per aliquam proportionem, vel habitudinem; est enim *Analoga* Græcis, quod proportio Latinis, ad notante Quintiliano lib. 1. Sic pulsus, urina, medicina, cibus, & animal dicuntur *sana* analogice, quia nec omnino differunt, nec omnino conveniunt in sanitate: differunt, quia diversimode illam respiciunt; conveniunt, quia hæc omnia dicuntur sana ab eadem sanitate; nam animal dicitur sanum, quod habeat sanitatem; pulsus & urina dicuntur sana, quia illam significant; medicina, quia illam causat; cibus, quia illam conservat & juvat.

Analoga sunt duplicis generis, scilicet analogæ attributionis, & analogæ proportionalitatis. Analogæ attributionis dicuntur, quæ idem nomen sortita sunt ex habitudine ad unum principale, cui attribuuntur; unde definiuntur, Ea, quæ sunt idem secundum terminum, diversa vero secundum modum, quo illum respiciunt. Id patet in exemplo *Sani*, quod dicitur a sanitate, quæ quidem principaliter reperitur in animali; cætera vero dicuntur sana, quod respiciant sanitatem animalis. Similiter *Divinum* desumitur a Divinitate, quæ principaliter attribuitur Deo; cætera vero, quæ Deum respiciunt, dicuntur Divina a Divinitate, quæ est in Deo. Sic Mundus dicitur Divinus, quia a Deo factus; Charitas dicitur Divina, seu Theologica, quia respicit Deum;

Deum; Scriptura sacra dicitur Divina, quia a Deo inspirata est; Sacerdos dicitur Divinus, quia Deo ministrat; Lex dicitur Divina, quia a Deo lata est, Uoi vides in ista analogia cætera analogata denominari ab uno principali, quod capiunt. Vocatur *famosius & principalius analogatum*; cætera dicuntur *minus principalia analogata*; ut natura Divina est principalius analogatum respectu istius nominis *Divinum*, & animal respectu istius nominis *Sanum*. Nomen analogum simpliciter sumptum fiat seu supponit pro famosiori analogato, ut communiter dicitur; ut *Sanum* simpliciter sumptum significat animal, ut dum dico, sanum est, quod adæquatur in humoribus.

Analogia proportionalitatis sunt, quæ diversa, cum sint, conveniunt tamen, non per habitudinem ad unum principale, sed proportionem quadam inter se; unde definiuntur, Ea, quorum nomen commune est ratio vero per nomen significata simpliciter quidem diversa, proportionaliter tamen eadem, idest, similis secundum quandam proportionem. Sic *Principium* proportionem quadam dicitur de corde, de fonte, de puncto: nam ut a corde vita incipit, sic rivus a fonte, & linea a puncto. Sic *Ridere* dicuntur fortuna, cum favet; prata, cum floribus ornantur; homo, cum lætus est. Sic *Rex* dicitur analogice de rege hominum, de rege apum, de Aquila respectu avium, de Leone respectu ferarum, non quod ista respiciant regem hominum, sed quia eo modo se habent in multitudine sui generis, sicut Rex in multitudine hominum. Eiusmodi analogia frequenter utitur Scriptura sacra, dum res Divinas nobis proponit per metaphoram & proportionem ad creaturas. Sic Deus dicitur aliquando irasci, pacari, quiescere, surgere, sedere, descendere, &c. in quantum producit aliquos effectus proportionatos illis, quos producant homines irati, pacati, quiescentes, surgentes, &c. ut dum punit, dicitur iratus; dum parcit, dicitur pacatus; dum cessat ab opere externo, dicitur quiescere, &c.

Quæres, quid analogiam induxerit?

Resp. tres præcipue causas analogiæ esse, scilicet rationem, necessitatem, venustatem. Ratio quidem induxit analogiam, quia, quæ respiciunt aliquid, merito denominantur ab eo; ut domus, suppellex, comitatus, arma, satellitium, &c, merito *regis* dicuntur, eo quod ad regem pertineant.

Necessitas etiam; cum enim in quibusdam linguis sit penuria nominum, unica vox ad plura aliquatenus similia significanda debuit transferri: & hæc præcipue causa est, cur in lingua Hebræa tot sint æquivoca & analogata quia cum

cum Hebræis pauca nomina sint, necesse est eandem vocem plura significare: Sic vox *אין* *am* significat oculum fontem, scintillam, aspectum, superficiem. Inde tanta varietas versionum, multiplicesque sacræ Scripturæ sensus literales, qui licet inter se diversi appareant, atri-
men textui concordant.

Tertia causa analogiæ est venustas sermonis: cum enim intellectus noster propositionibus delectetur, gaudet expressionibus metaphoricis & analogicis, quibus una res per aliam similem ob oculos ponitur, sæpe majori energia significationis. Sic negotium eleganter dicitur *matu-
rum*, quando præsto est, ut expediatur: dentes dicun-
tur *moliæres*, qui cibos atterunt, ut mola triticum: virtus dicitur *solida & robusta*, quæ peccandi occasionibus labefactari non potest: homo dicitur *clarus*, qui inter alios ob dignitatem suam notior est, &c.

Denominativa tandem dicuntur, quæ ab aliqua forma nomen habent solo vocis casu diversum, ut a Grammatica dicitur *Grammaticus*, a Philosophia *Philosophus*, & hoc modo substantia denominatur ad alios prædicamentis; ut a quantitate, quanta; a qualitate, qualis; a latione, relata, &c.

ARTICULUS SECUNDUS.

De reliquis Antepredicamentis: Ubi etiam de conditionibus requisitis, ut aliquid sit in predicamento.

SECUNDUM Antepredicamentum duas continet divisiones. Prima: Eorum, quæ dicuntur, quædam complexæ sunt, ut, homo albus; quædam incomplexæ, ut, homo. Secunda divisio est: Eorum, quæ sunt, & quædam dicuntur de subiecto [idest, prædicantur de aliquo inferiori sibi subiecto] quæ tamen non sunt [idest non in hærent] in subiecto: ut homo dicitur de Petro, nec tamen in hæret Petro. Quædam vero sunt in subiecto, nec tamen dicuntur de subiecto: ut virtus Petri est in Petro. nec tamen de aliquo sibi inferiori subiecto prædicatur, quia est aliquid singulare. Quædam vero sunt in subiecto & dicuntur de subiecto, ut scientia in communi est in hominibus ut in subiecto, & dicitur de hac & illa scientia. Quædam vero nec sunt in subiecto, nec de subiecto dicuntur: ut Petrus, & quælibet singularis substantia.

Tertium Antepredicamentum duas continet regulas. Prima est, *Quidquid dicitur de predicato, dicitur de sub-
jecto;*

fecto; nam predicatum debet includi in subiecto, ut vere de eo dicatur. Itaque omnia, quæ conveniunt predicato, debent includi in subiecto: ut, quia animal dicitur de homine, quidquid convenit animali, convenit homini. Hoc vero intelligendum de his, quæ conveniunt predicato primo-intentionaliter, seu secundum rem; non vero secundo-intentionaliter, seu per rationem; nam non est idem modus concipiendi predicatum & subiectum; illud ratio nostra concipit ut superius, hoc ut inferius: unde licet animal sit genus, homo tamen genus non est. Hac regula sæpe utitur S. Thomas, quam sic exprimit, *Semper prius includitur in posteriori*: Secunda regula hæc est, *Duorum generum non subalternatim positorum diversa sunt differentia: ut scientia & animal non constituuntur per easdem differentias; at vero in generibus subalternatim positis nihil prohibet easdem esse differentias*. Ratio regulæ est, quia differentia superior includitur in speciebus inferioribus, ut vitalitas in planta, animali, & homine; ideoque planta, animal, & homo differunt v. g. a lapide per vitalitatem.

Quartum Antepredicamentum est divisio entis incomplexi in decem predicamenta, quæ sunt, Substantia, Quantitas, Relatio, Qualitas, Actio, Passio, Quando, Ubi, Situs & Habitus. Hanc rerum divisionem Architas Tarentinus primus excogitasse fertur, quam amplexus Aristoteles celebriorem effecit, unde jam pene omnium usu recipitur.

Probari autem potest hac ratione. Predicamenta sunt suprema rerum genera; sed decem sunt suprema rerum genera: ergo sunt decem predicamenta. Probatur minor. Quidquid est, vel est in se ipso subsistens, vel est in alio: Si est per se subsistens, ut homo, lapis, Angelus, dicitur *Substantia*: Si autem est in alio, dicitur *Accidens*. Substantia habetur pro unico universalissimo genere & predicamento; cum enim ea sit ejus notio, ut in se & per se subsistat, sitque prima essendi basis, cui varietas accidentium incumbit, id videtur eodem modo, ac proinde univoce convenire omnibus substantiis. At vero accidens exprimit aliquid magis vagum, confusum, & analogum: unde rursus dividitur in novem suprema genera. Quidquid enim accidit substantiæ, vel eam extendit, & sic est *Quantitas*; vel eam refert ad aliud, & sic est *Relatio*; vel eam qualificat & in se modificat, & sic est *Qualitas*; vel connotat aliquid extrinsecum, & si quidem connotet ipsum, ut principium a quo est, erit *Actio*; si ut subiectum, in quo est, erit *Passio*; si ut mensuram durationis, erit *Quando*; si ut mensuram extensionis localis, erit *Ubi*; si per modum certæ cujusdam

coaptationis partium locati ad locum, erit *Situs*; si per modum ornamenti superadditi, erit *Habitus*.

Dices. Sunt solum quinque universalia: ergo debent esse tantum quinque prædicamenta.

Resp. Nego consequentiam. Nam Universalia sunt modi, quibus unum respicit multa, ut superius in *inferiora*: Prædicamenta vero sunt suprema genera rerum prædicabilium. Licet autem sint solum quinque modi respiciendi multa tanquam inferiora, attamen sunt decem suprema genera rerum prædicabilium, sicut supra dictum est.

Instabis. Sunt solum duo genera rerum: quidquid enim est, vel per se subsistit, vel in alio; seu vel est accidens, vel substantia.

Resp. Accidens subdividi in novem suprema genera, quæ simul juncta cum substantia constituunt decem prædicamenta.

Quatuor autem sunt conditiones requisitæ, ut aliquid ponatur in prædicamento.

Prima, *ut sit ens reale*. Nam hic solum dividimus entia realia: unde entia rationis non pertinent ad prædicamenta; sed si vellemus dividere ens rationis, ipsumque coordinare in suas species, oporteret condere alia prædicamenta ipsi propria.

Secunda, *ut sit ens per se unum*; id est, ut dicat unicam essentiam, non vero aggregationem plurium essentiarum; unde nomina complexa non ponuntur in prædicamento, verb. grat. homo albus, quia non significant unicam essentiam. Ratio hujus conditionis est, quia, quod non dicit unicam essentiam, non habet unicum genus, nec proinde poni potest sub uno prædicamento. Propter hanc conditionem concreta accidentalialia, si sumantur quantum ad omnia, quæ dicunt, non sunt in prædicamento, ut Medicus, Albus, Musicus, &c. quia important duas essentias, subjecti scilicet & accidentis; ut, *Medicus* dicit hominem & medicinam, licet solum formaliter exprimat medicinam: attamen si ejusmodi concreta sumantur quasi substantive & pro suo formali significato tantum, id est, pro sola forma accidentalialia, sic poni possunt in prædicamento. In hoc sensu Aristoteles aliquando exprimit prædicamenta accidentalialia in concreto, ut *Quantum Quale*, &c. sumendo scilicet *Quantum* & *Quale* substantive, pro ipsa quantitate & qualitate, sicuti fieri sæpe solet, præcipue in lingua Græca.

Tertia conditio est, *ut sit ens completum*. Partes enim non sunt propter se, sed propter totum; unde reducuntur ad prædicamentum sui totius, ut Caput, Cor, Pedus, &c. reducuntur ad prædicamentum animalis. Propter

pter hanc conditionem abstracta substantialia, ut animalitas & humanitas, non sunt directe in predicamento; quia significant naturas substantiales per modum partis, & sine supposito, quod tamen est completum naturæ substantialis.

Quarta conditio est, *ut sit ens finitum*. Ens enim infinitum comprehendit, imo superexcedit omnia predicamenta, utpote cum contineat totam plenitudinem essendi, cujus predicamenta sunt solum quidam particulares modi; unde sicut totum non capitur sub parte, ita neque ens infinitum sub aliquo predicamento. Quidam tamen negant hanc conditionem; sed de ea infra dicetur uberius.

Addi præterea potest, id, quod penitus in predicamento debere esse genus, vel speciem; nam predicamentum est coordinatio specierum sub uno primo genere; unde illa directe ponuntur in predicamento, quæ directe ponuntur sub genere; ideoque differentia non ponuntur in predicamento directe, sed solum a latere, quatenus dividunt genera, & constituunt species. Propter hanc etiam rationem æquivoca & analogica excluduntur a predicamento, quia non habent rationem generis & speciei.

QUÆSTIO SECUNDA

De Prædicamentis Substantia.

Prædicamenta partim ad Logicam pertinent, partim ad Metaphysicam. Ad Logicam spectant, ut sunt summa genera, seu series prædicabilium. Ut vero sunt membra dividenda ens in communi, spectant ad Metaphysicam: unde Logicus solum debet examinare in prædicamentis rationem generis, & speciei, seu ordinem & dispositionem ipsorum: Metaphysicus vero debet explicare ipsam quidditatem prædicamenti. Nos tamen secuti consuetum morem, utrumque hic simul præstabimus, ideoque Logici simul & Metaphysici munere fungemur. Incipiendo ergo a substantia, circa eam tria quærimus. 1. Quid sit. 2. Quotuplex sit. 3. Quas habeat proprietates.

ARTICULUS PRIMUS.

Quid sit Substantia.

Substantia duobus modis sumitur Primo pro cuiusque rei essentia; & in hoc sensu divagatur per omnia prædicamenta; omne enim prædicamentum est aliqua essentia. Secundo ut significat specialem quemdam essendi modum; quo sensu constituit speciale prædicamentum; quod ut magis explicetur,

Nota, duplicem esse modum essendi, in se scilicet, & in alio; Scilicet ut videmus in arboribus, quasdam habere satis roboris, ut se ipsas sustineant, ut Quercum, Pinum, Platanum, &c. quasdam vero debiliores esse, ideoque ut sustineantur egere fulciri ab aliis, ipsisque adherere, ut sunt Hedera, Vitis, &c. Ita in entibus, quasdam subsistunt in se ipsis, utpote perfectiora, neque indigent fulciri ab alio; & ideo dicuntur *Substantia*, ut Homo, Lapis, Angelus, &c. quasdam vero, utpote debiliora, indigent fulciri ab aliis, ipsisque adherere, & ideo dicuntur *Accidentia*, ut Sanitas, Virtus, Pulchritudo, Frigus, &c. si enim tollas subiectum, in quo sunt, subsistere amplius non possunt; ut, pereunte homine, simul cum eo perit ejus pulchritudo, robur, calor, &c.

Ex his apparet, substantiam habere duplex munus: primo enim subsistit in seipsa; secundo substet accidentibus. Sicut corpus lucidum duo habet munera; Primo lucet in seipso, secundo illuminat alia. Ut innotescat quid sit substantia, quæritur, per quod ex istis duobus muneribus essentialiter constituatur.

Quidam dicunt, substantiam essentialiter constitui per hoc, quod substet accidentibus. Alii per hoc, quod subsistat in se. Quidam demum tenent, in neutro essentialiter consistere, sed in negatione essendi in alio.

CONCLUSIO.

Substantiæ constitutum non est negatio essendi in alio neque substet accidentibus, sed subsistere in se ipsa; ita S. Th. 2. cont. Gent. c. 25.

Probatur prima pars Negatio non constituit ens positivum, ut patet ex terminis: nam negatio non ponit aliquid, sed tollit; atqui substantia est ens positivum, ut de se evidens est: ergo non constituitur per negationem essendi in alio.

Dices. Esse in se est mera negatio effendi in alio: ergo negatio pertinet ad constitutivum substantiæ.

Resp. Nego antecedens. Nam si esse in alio est quid positivum; a fortiori esse in se: hoc enim per ætius est. Unde esse in se, connotat quidem negationem, sed per eam solam non constituitur.

Probatum simul secunda & tertia pars. Substantia constituitur per id, quod est in ea primum & radix aliorum; atqui subsistere in se est primum in substantia: subsistere vero accidentibus est quid secundarium ex eo priori consequens: ergo non istud, sed illud constituit substantiam. Major est propria notio constitutivi cujusque rei. Minor vero est evidens: ideo enim substantia subsistat accidentibus, quia subsistit in se, ut Sol illuminat alia, quia in se lucet; & columna sustentat tectum, quia in se firma stat.

Colligitur ex his, substantiam recte definiri, Ens per se subsistens; sicut contra Accidens, Ens existens in alio. Quæ definitiones ita intelligendæ sunt, ut substantia sit ens, cui debetur esse in se; Accidens vero, cui debetur esse in alio. Cæterum, quod actu substantia existat per se, &c. accidens existat in alio, non est de essentia utriusque, quia actualis existentia non est de essentia creaturæ. Ita D. Thomas in 4. dist. 12. quæst. 1. a. 1. ad 2. Descriptive autem substantia definitur, id, quod subsistat accidentibus, quia subsistere accidentibus est quid secundarium in ea, consequens ex eo, quod subsistat in se.

Obj. 1. substantia dicitur quasi *sub aliis stans*: ergo subsistere aliis est constitutivum substantiæ.

Resp. Nego consequens. Non enim rei nomen semper sumitur ab essentiali constitutivo, sed ut plurimum a notioribus proprietatibus: ut, Lapis dicitur a *lædendo pedem*; Vinum a viribus, quas auget: Soleo quod sit solus & unicus: Luna, quasi *luminum una*, eo quod uniat in se lucem superiorum siderum; & tamen patet, res ejusmodi non constitui essentialiter per id, a quo nomen habent. Quamquam etiam dici possit, substantiam a *sustinendo* esse dictam.

Instabis. Humanitas Christi est substantia; sed Humanitas Christi non subsistit per se: ergo subsistere per se non constituit substantiam. Probatum minor. Humanitas Christi subsistit per suppositum Divinum; ergo non subsistit per se.

Resp. Distinguo minorem: Humanitas Christi non subsistit per se, prout *per se* excludit suppositum, cujus sit, concedo; ut excludit subiectum, in quo sit, nego. Non est autem contra rationem naturæ substantia.

tialis, ut sit in alio tanquam in supposito, seu persona habente ipsam; sed solum ut sit in alio, tanquam in subiecto fulciente. Suppositum autem vocamus id, quod habet naturam, seu ejus aliqua natura est; subiectum vero id, in quo accidens est, & a quo fulcitur. Patet autem, quod licet humana Christi natura non sit sui ipsius, vel proprii suppositi, sed Verbi Divini, & secundæ Personæ Trinitatis, a qua assumpta est per incarnationem; attamen non est in alio, tanquam in subiecto: unde dicitur subsistere per se eo modo, quo aliæ substantiales naturæ, idest, per exclusionem subiecti, cui inhæreat.

Dices. Ut Natura Christi diceretur per se subsistere, saltem deberet subsistere per propriam personalitatem: ergo non potest dici per se subsistens.

Resp. Nego majorem. Ut enim natura substantialis dicatur complete per se subsistens, sufficit, quod habeat personalitatem sibi propriam, vel appropriatam. Humanitas autem Christi habet personalitatem Divinam appropriatam, ut in omnibus gerat vices propriæ personalitatis; unde tam potest dici substantia per se subsistens, quam quælibet alia natura humana.

Obji. 2. Quantitas in Eucharistia non est in alio, tanquam in subiecto; & tamen propterea non dicitur substantia, sed accidens: ergo substantia non est id, quod per se subsistit; & non in subiecto.

Resp. Distinguo antecedens: Quantitas in Eucharistia non est in alio, tanquam in subiecto, actu, concedo; aptitudinaliter & exigitive, nego. Licet enim, remota substantia panis in Eucharistiæ Mysterio, quantitas non sit amplius actu in subiecto, sed a Deo miraculose conservetur sine subiecto; semper tamen exigit connaturaliter subiectum, ita ut nisi divinitus conservaretur, periret remota substantia panis; & ideo semper est accidens: quia accidens est quod exigit inhærerere subiecto; substantia vero id, quod exigit esse in se ipso, & non in alio, ut dictum est ex D. Thoma.

ARTICULUS SECUNDUS.

Quotuplex sit substantia.

Aristoteles divisit substantiam in Primam & Secundam. Primam substantiam vocat individua; ut Petrum, Paulum, Socratem, &c. Secundas substantias vocat genera & species; ut hominem, animal, vivens, &c. unde idem est, ac si divideretur substantia in singularem & univalem; ideoque ita divisio non est totius actualis
in

Quotuplex sit Substantia. Ar. II. 239

in membra realiter distincta, sed ejusdem rei in diversos status, diversasque considerationes. Dicit autem Aristoteles, secundas substantias prædicari de primis, tanquam de subjecto; pro cuius intelligentia,

Nota, quod subjectum est duplex, scilicet subjectum Physicum, & subjectum Logicum. Subjectum Physicum est, cui inhæret aliquod accidens; ut, Homo respectu scientiæ est subjectum Physicum, quia scientia inhæret homini. Subjectum vero Logicum est, de quo aliquid prædicatur; ut, Petrus est subjectum Logicum hominis; nam de Petro prædicatur homo. Contingit autem, quædam prædicari de subjecto, licet non inhæreant illi ut subjecto Physico; ut notat Aristoteles c. 2. de Prædicam. Unde in hoc sensu secundæ substantiæ dicuntur prædicari de prima, non quod ei inhæreant ut subjecto Physico, sed quia identificantur cum illa; ideoque prima substantia dicitur earum subjectum, non quidem Physicum, sed Logicum.

Quæres, cur Aristoteles vocat individua primas substantias; genera vero & species solum secundas substantias?

Resp. Ex eodem Aristotele: Quia individua sunt maxime substantiæ: cum enim substantia duo dicat, subsistere in se, & subsistere accidentibus, utrumque principaliter convenit individuis; nam individua primo & per se subsistant accidentibus; non enim homo in communi ægrotat, vel currit, vel studet, sed hic homo in singulari; & præterea individua per se principaliter subsistunt; genera enim & species non subsistunt nisi in individuis, cum quibus identificantur, ut species humana in Socrate, vel Platone.

Circa divisionem substantiæ quæritur, quæ res sint in ejus prædicamento, & præcipue an substantia Divina. Hæc difficultas celebris est, quam ideo sequenti paragrafo diligentius discutiendam suscipimus.

§. U N I C U S.

Quæ Substantiæ sint sub hoc prædicamento; præcipue, an Deus ipse.

Quantum ad substantias creatas, in primis certum est, corporeas, ut elementa, lapides, plantas, bruta, & homines, poni sub prædicamento substantiæ. De corporibus cœlestibus quidam dubitant propter Aristotelem, qui dicit quid corruptibile & incorruptibile differre genere; Cum igitur cœli vulgo habeantur

cur incorruptibiles, videntur ii non posse poni sub eodem genere cum substantiis corruptibilibus; sed intelligendus est, vel de genere Physico, idest materia, quæ in cælis, & in substantiis sublunaribus est diversæ rationis, ut dicemus in 2. Parte Physicæ; vel de genere subalterno, non vero de genere supremo, ita ut sensus sit, corpora cælestia esse altioris generis a sublunaribus, quamvis ista duo genera proxima contineantur sub aliquo superiore, scilicet substantiæ corporeæ in communi: sicut animal & planta differunt genere, & tamen continentur sub genere viventis in communi.

De Angelis plures dubitarunt, sintne in prædicamento substantiæ: cum enim sint entia simplicia, idest, non componantur ex materia & forma, sed sint formæ subsistentes sine ullo corporis commercio, non videntur componi ex genere & differentia, ut sentit Durandus. Genus enim sumitur a materia, & differentia a forma; unde ubi non est materia, non videtur habere locum compositio generis & differentiæ. Sed jam fere apud omnes constat, illos proprie contineri sub prædicamento substantiæ; sunt enim veræ substantiæ, finitæ, completæ, accidentibus substantes, in quibus genus desumitur ab essentia secundum id, quod est in ea potentiale: & differentia a forma secundum id, quod est in ea actuale; non enim sunt actus puri, sed potentialitate permixti. Et licet sint perfectiores rebus corporeis, possunt tamen convenire univoce cum illis in ratione substantiæ: sicut homo, licet formicis & vermibus longe præcellat, convenit tamen cum illis univoce in ratione animalis: Tota igitur difficultas est circa Divinam substantiam.

C O N C L U S I O.

DEUS non continetur sub prædicamento substantiæ.

Sic censet S. Thomas 1. p. q. 3. a. 5. & aliis in locis. Idem docent SS. Patres. S. Dionysius, cum dicit, *Deum esse potius supersubstantiam, quam substantiam.* Clemens Alexand. 1. 5. Stromatum c. 5. *Deus, inquit, neque genus, neque species, neque individuum est.* Et Author libri de Cognitione veræ vitæ, inter opera S. Augustini, recensitis prædicamentis, *Ab his omnibus, inquit, proprietatis summa substantia evidenti ratione excluditur.* Et ipse S. Augustinus lib. 4. Confession. c. 16. dolet, quod ante conversionem putaret, Deum in prædicamentis contineri.

Probatur ratione . Quod non constat genere & differentia non est in prædicamento ; sed Deus non constat genere & differentia : ergo non est in prædicamento . Major certa est apud omnes : Nam prædicamenta sunt suprema genera ; ideoque quod non est sub genere , non est sub prædicamento . Minor probatur : Actus purissimus non constat genere & differentia ; sed Deus est actus purissimus : ergo non constat genere & differentia . Minor certa est . Probatur major : Actus purissimus non constat natura potenciali & actuali ; sed genusest natura potentialis , & differentia est natura actualis : ergo actus purissimus non constat genere & differentia . Minor patet ex dictis supra . Major constat ex ipsis terminis ; nam in actu purissimo ne vestigium quidem potentialitatis apparere potest ; potentialitas enim est veluti umbra actus : unde sicut lux purissima est , quæ caret omni umbra , ita purissimus actus , qui caret omni potentialitate . Argumentum est ex D. Thoma 1. p. q. 3. art. 5. Opusc. 42. cap. 3.

Respondebis , Deum non componi secundum rem ex genere & differentia , bene tamen secundum nostrum modum concipiendi .

Sed contra . Etiam ex modo concipiendi Deus est actus purissimus : ergo etiam ex modo concipiendi non est compositus ex genere & differentia . Probatur antecedens : Siquidem concipimus Deum cum exclusione omnis potentialitatis : ergo concipimus ipsum , ut actum purissimum . Probatur antecedens : Potentialitas est imperfecto ; sed concipimus Deum cum exclusione omnis imperfectionis : ergo etiam cum exclusione potentialitatis .

Dices , nos quidem concipere Deum cum exclusione potentialitatis Physicæ , non tamen cum exclusione potentialitatis Metaphysicæ .

Sed contra . Etiam potentialitas Metaphysica est imperfectio : ergo non possumus Deum concipere cum potentialitate Metaphysica . Probatur antecedens : Quia enim intelligunt , adversarii per *potentiam Metaphysicam* sine dubio illam , quæ tendit ad actum Metaphysicum , & per illum perficitur : Est autem actus Metaphysicus , qui perficit , non quidem per modum formæ determinantis materiam , sed per modum actualitatis complementis & terminantis essentiam ; atqui tendere ad talem actum , & perfici per ipsum , denotat aliquam imperfectionem , scilicet non esse perfectum in ordine Metaphysico : ergo etiam potentialitas Metaphysica est aliqua imperfectio . Deinde Deus debet concipi a nobis ut actus purissimus etiam in ordine Metaphysico : ergo & sine potentialitate Metaphysica .

Repones, Potentialitatem Metaphysicam in eo solum consistere, quod distinguamus duos conceptus, quorum unus determinatur & perficitur per alium; ideoque dicitur esse in potentia Metaphysica ad illum.

Sed contra. Non possumus tales conceptus per alios perfectibiles attribuere Deo: ergo nulla responsio. Probatur antecedens: Ut enim docent Theologi, cum tribuimus aliquem conceptum Deo, v. g. conceptum substantiæ, debemus ipsum attribuere remotis imperfectionibus, & prout dicit ultimam actualitatem suæ lineæ, alias enim talis conceptus Deo tribui non posset; atqui conceptus potentialis & ulterius perfectibilis, non dicit ultimam actualitatem suæ lineæ, ut de se patet: ergo Deo tribui non potest. Verum de his operosius Theologi.

Confirmatur 1. Quæ sunt in prædicamento substantiæ, debent univoce convenire in ratione substantiæ; sed Deus non convenit univoce in ratione substantiæ cum creaturis: ergo non est cum illis sub prædicamento substantiæ. Major certa est: Prædicamentum enim est genus, quod debet esse univocum. Minor probatur: Univoca sunt, quæ eodem modo participant rationem nomine aliquo significatam: atqui ratio substantiæ, seu subsistere per se, non eo modo convenit Deo, quæ creaturis; ergo non convenit univoce cum illis in ratione substantiæ. Probatur Minor. Deus subsistit, quatenus essentialiter est ipsum esse plenissimum; Creatura vero, non quatenus est ipsum esse essentialiter, sed quatenus est essentia, cui debetur esse in se, & tenuis quædam participatio ac velut umbra esse divini; unde in scriptura Deus dicitur ipsum esse, creatura vero tanquam *nibi umbræ*, quasi non esset coram eo; ergo non eodem modo subsistit, ac Deus. Ratio est S. Thomæ 1. p. q. 3. art. 5.

Respondebis, diversitatem non tollere univocationem, & ideo, quamvis substantia creata sit diversa a Divina, posse tamen convenire cum ea univoce.

Sed contra. Licet diversitas, quæ attenditur secundum differentias additas rationi genericæ, ut secundum rationalitatem & irrationalitatem respectu animalis, non tollat univocationem; bene tamen quæ provenit ex ipsa ratione communi: sed Deus & creatura differunt in ipsa ratione communi substantiæ, ut mox ostendimus: ergo non conveniunt univoce in ratione substantiæ.

Confirmatur 2. Ens infinitum non continetur sub prædicamento; atqui Deus est ens infinitum: ergo non continetur sub prædicamento. Probatur major: Ens in-

finitum non continetur sub aliqua entis parte ; sed prædicamenta se habent ad ens in communi , ut partes ad totum , quod dividunt : ergo ens infinitum non continetur sub prædicamento . Major evidens est ; nam ens infinitum dicit totam entis plenitudinem : si ergo esset sub aliqua entis parte : totum esset sub parte , quod implicat . Minor vero constat : quia prædicamenta dividunt ens in varios essendi modos , sub ente ut sic , ut partes sub toto , contentos .

Objicies . Illud ponitur sub prædicamento substantiæ , cui convenit definitio substantiæ ; sed Deo convenit definitio substantiæ : ergo ponitur sub prædicamento substantiæ . Probatur minor : Substantia prædicamentalis definitur , Ens per se subsistens ; sed Deus est ens per se subsistens : ergo definitio substantiæ convenit Deo .

Resp. Nego minorem . Ad probationem distinguo ; Deus est ens per se subsistens , modo a creaturis diverso , concedo ; eodem ac creaturæ modo , nego . In definitione enim substantiæ creatæ ens per se subsistens non significat id quod essentialiter in se existit , nam existentia non est de essentia creaturæ ; sed solum significat essentiam , cui convenit esse in se , supposito quod sit ; at Deus dicitur per se subsistere , quatenus est essentialiter ipsum esse ; unde alio modo est ens per se subsistens , ac creatura ; proindeque *per se subsistere* non convenit univoce Deo & creaturæ . Solutio est S Thomæ 1. p. q. 3. a. 5. Quam alii aliter exprimentes dicunt , substantiam creatam existere solum aptitudinaliter ; Deum vero existere actualiter : quia substantia creata est solum susceptiva existentiæ : sed substantia Divina est ipsa existentia & subsistentia .

Ex his colligitur , quod licet conceptus , nomen , & definitio substantiæ tribuantur Deo ; attamen non ipsi tribuuntur , nisi ut emendata & deputata ab omni potentialitate , quam dicunt in Creaturis . Conceptus enim substantiæ , ejusque definitio in Creaturis significat aliquem specialem modum essendi , contrahibilem per differentias , a quibus perficitur & actuatur ; at vero applicatus Deo , non sumitur pro aliquo speciali modo essendi , sed pro tota plenitudine entis , seu pro ipso esse purissimo & nullo modo perfectibili per differentias superadditas : quo modo non potest habere rationem gradus generici respectu Dei , uti habet respectu Creaturarum .

Inflabilis . Non repugnat , Deum componi ex genere & differentia ; ergo nec poni in predicamento . Probatur antecedens : Compositio rationis non repugnat Deo ;

Deo; sed compositio ex genere & differentia est tantum rationis; ergo compositio ex genere & differentia non repugnat Deo. Probatur major: Deus non est magis simplex, quam unus; sed distinctio rationis non repugnat ejus unitati: ergo nec compositio rationis ejus simplicitati.

Resp. Nego antecedens. Ad probationem nego majorem. Ad ejus probationem nego paritatem: Nam distinctio rationis fundatur in eminentia Divinæ naturæ, quæ licet unica sit, æquivaleret tamen infinitis perfectionibus; unde merito per rationem distinguitur in varia attributa. At vero compositio rationis fundatur in permixtione potentialitatis, & proinde in imperfectione: siquidem genus est natura potentialis & imperfecta, per differentiam perfectibilis: unde compositio rationis Deo repugnat.

Urgebis. Compositio est distinctorum unio: ergo si datur in Deo distinctio rationis, dabitur & compositio.

Resp. Distinguo antecedens: Compositio est unio distinctorum, sese mutuo excludentium, concedo; sese mutuo includentium, nego. Compositio enim est ex partibus: est autem de ratione partis, ut partem excludat. Porro quæ per mentem in Deo distinguuntur, se nihilominus includunt; non enim ratio ita in eo distinguit sapientiam a bonitate, quin in ipso sapientiæ conceptu *implicite*, ut ajunt, includatur; sed de his Theologi.

Dices. Genus includit differentias, ut animal rationalitatem, & tamen componit cum illis compositione rationis: ergo licet in Deo unus conceptus includat, alium, poterit cum illo componere Metaphysice, & per rationem.

Resp. Distinguo antecedens: Genus includit differentias, in potentia, concedo; actu, nego. Ut autem aliquid possit componere cum alio, sufficit, quod non includat illud actu; at vero in Deo unus conceptus includit etiam actu omnes alios, saltem implicite, quamvis illos non exprimat, ut conceptus essentiæ actu includit conceptum existentiam; unde in Deo non potest dari compositio etiam Metaphysica per rationem. Sed de his plus quam satis pro captu Logici.

Quantum vero pertinet ad Christum, licet Scotus videatur negasse poni in prædicamento, etiam ratione naturæ humanæ, alii tamen affirmant; Christus enim cum conveniat cum aliis hominibus in specie humana, conquire itidem debet in supremo genere speciei humanæ, licet substantia: ergo quatenus homo ponitur in prædicamento substantiæ.

Quotuplex sit Substantia . Ar. II. 245

Dices . Christus est Deus ; sed Deus non ponitur in prædicamento : ergo nec Christus .

Resp. 1. Argumentum non esse in forma ; nam variatur suppositio . Christus enim in majore supponit pro eo , ut subsistit in natura divina ; in conclusione vero ut subsistit in natura humana .

Resp. 2. Distinguo majorem : Christus est Deus , ratione naturæ Divinæ , concedo ; ratione naturæ humanæ , nego ; & concessa minore , distinguo consequens : ergo Christus non ponitur in prædicamento , ut Deus est , seu ratione naturæ Divinæ concedo ; ratione naturæ humanæ , nego .

Instabis . Sola natura non ponitur in prædicamento , sed etiam ipsum suppositum ; atqui suppositum Christi est secunda Persona Divina : ergo vel Christus nec quidem ut homo ponitur in prædicamento , vel etiam Persona Divina est in prædicamento , ac proinde Deus .

Resp. Naturam poni in prædicamento , ut tamen completam per suppositum ; unde suppositum per se & ratione sui non ponitur in prædicamento , sed solum completam substantiam , ut possit poni in prædicamento . Solutio sumitur , ex D. Thoma 3. p. q. 2. art. 3. ad 2.

Urgebis : Ergo suppositum Divinum saltem reductive ponitur in prædicamento . Probatur consequentia : Complementum ejus , quod ponitur in prædicamento , reductive pertinet ad prædicamentum ; sed suppositum Divinum est complementum substantiale naturæ , quæ ponitur in prædicamento , scilicet Humanitas Christi ; ergo reductive pertinet ad prædicamentum .

Resp. Nego consequentiam . Ad probationem distinguo majorem : complementum naturæ , quæ ponitur in prædicamento , reductive pertinet ad prædicamentum , complementum essentialiter ordinatum ad talem naturam , concedo ; complementum non ordinatum ad talem naturam , sed solum supernaturaliter se extendens ad illam perficiendam , nego . Suppositum autem Divinum non ordinatur ad naturam humanam , sed solum se extendit supernaturaliter ad illam perficiendam ; unde non debet propterea ad prædicamentum reduci cum ea , saltem eo modo , quo partes & modalitates reducuntur ad prædicamentum .

Dices . Suopositum Divinum facit omnia , quæ faceret suppositum creatum respectu naturæ humanæ in Christo ; sed suppositum creatum reductive pertinet ad prædicamentum substantiæ ; ergo & Divinum .

Resp. Distinguo majorem : Suppositum Divinum facit omnia , quæ faceret suppositum creatum , quantum ad ea , quæ non important imperfectionem , concedo ;

quantum ad ea, quæ important imperfectionem, nego. Reduci autem ad prædicamentum, importat imperfectionem. Ideo enim suppositum creatum reducitur ad prædicamentum substantiæ, quia est aliquid incompletum, & modus quidam substantialis: id vero non convenit supposito divino; unde suppositum divinum quantum ad hoc, quod est reduci ad prædicamentum, non supplet vices suppositi creati.

ARTICULUS TERTIUS.

De Proprietatibus Substantiæ. & coordinatione hujus Prædicamenti.

Sex proprietates substantiæ referuntur ab Aristotele, quæ ut breviter explicentur, notandum est, eas non esse proprietates physicas, sed solum attributales; id est, non esse aliquid realiter distinctum a substantia, sed solum esse quasdam notiones secundarias, quæ attribui solent substantiæ.

Prima proprietas substantiæ est *non inhaerere subiecto*, siquidem in hoc differt ab accidente; & hæc proprietas convenit tam primis, quam secundis substantiis.

Secunda proprietas est *non habere contrarium rigoro sumptum*: nam contraria sunt, quæ ab eodem subiecto se expellunt: unde, sicut substantia non est in subiecto, ita nec potest aliam expellere a subiecto; attamen rationem contrariarum qualitatum nihil vetat substantias inter se pugnare, ut ignis pugnat cum aqua ratione frigoris & caloris, humiditatis & siccitatis.

Tertia proprietas est *non suscipere magis, aut minus*: licet enim quædam substantiæ sint digniores aliis, ut Angeli hominibus, & homines brutis; eadem tamen substantia non est modo magis, modo minus substantia; sicut idem calor est modo major, modo minor.

Quarta proprietas, quæ videtur magis exacta, est *esse subiectum contrariorum*; siquidem cum substantia sit subiectum & basis accidentium, potest suscipere accidentia contraria; ut Cæli suscipiunt diversos motus, Angeli diversas inclinationes, Elementa diversas qualitates, &c.

Quinta proprietas est *prædicari univoce de inferi ribus*; & hæc convenit solum secundis substantiis, quæ prædicantur de primis.

Sexta demum proprietas est, *esse hoc aliquid*; id est, aliquid per se subsistens, & substantive expressum, ad differentiam accidentium, quæ solum significant quale, & exprimuntur adjective.

Porro

Porro prædicamentum substantiæ ita ordinari potest. Supremum genus est substantia creata in communi, quæ dividitur in spiritualem & corpoream. Substantia spiritualis, seu spiritus dividitur in varias species Angelorum; corpus vero dividitur in incorruptibile, ut sunt cœli; & corruptibile, ut sublunaria. Corpus incorruptibile dividitur in cœlos & astra; cœli in varias sphæras, & astra in planetas & stellas fixas subdividuntur. Corpus autem corruptibile dividitur in simplex & mixtum. Corpus simplex dividitur in quatuor elementa. Corpus vero mixtum in inanimatum, ut sunt lapides; & animatum, ut sunt plantæ. Corpus animatum, seu vivens, dividitur in insensibile, ut sunt arbores; & sensibile, ut est animal. Corpus sensibile, seu animal, dividitur in rationale, seu hominem; & irrationale, quod rursus dividitur in varias animantium species, de quibus in Physica.

QUÆSTIO TERTIA

De Quantitate.

Primum accidens, quod immediate afficit substantiam corpoream, est Quantitas, qua etiam mediante cætera suscipit accidentia; unde post substantiam de quantitate dicendum. 1. Quid sit. 2. An a substantia realiter distincta sit. 3. Quotuplex sit. 4. Quæ sint ejus proprietates.

ARTICULUS PRIMUS.

Quid sit Quantitas.

In substantia quantitate affecta quinque observantur. 1. *Extensio partium in ordine ad se*, id est, distributio in varias partes, quarum una est extra aliam. 2. *Extensio in ordine ad locum*, seu occupatio certi. 3. *Impenetrabilitas*, qua scilicet substantia extensa ita sibi suum vindicat locum, ut aliam in eo admittere secum nequeat. 4. *Divisibilitas in partes*. 5. *Mensurabilitas*, ut panni quantitatem palmis, viæ longitudinem passibus metimur. Hæc omnia sine dubio substantiæ conveniunt ratione quantitatis; nam substantiis quantitatis ex partibus non competunt, ut Angelis, quos nemo dixerit extendi in partes, diffundi in loco, expellere ab eo corpora, &c. Itaque in eorum aliquo essentiam quantitatis consistere oportet: nunc quæritur, cui horum id numeris competat.

Varie sunt sententiae. Quidam censent, essentiam quantitatis constitui per extensionem localem. Alii per impenetrabilitatem. Alii per divisibilitatem in partes. Alii per mensurabilitatem.

C O N C L U S I O.

Essentia quantitatis consistit in extensione partium: cetera vero ejus sunt attributa; unde essentialiter definitur, Accidens extensivum substantiae in partes.

Sic censet S. Thomas, qui praefatam definitionem tradit Opusc. 47. & 4. contra Gentiles c. 69. *Positio*, inquit, *qua est ordo partium in toto, in ratione* [id est, essentia] *quantitatis includitur.*

Probatur ratione. Constitutivum rei, seu essentia ejus dicitur, quod est primum in re & radix eorum omnium, quae illi conveniunt; atqui extensio in partes est primum in quantitate, & radix aliorum, quae ei conveniunt: ergo est ejus constitutivum, seu ejus essentia. Declaratur minor: Nam prius est habere partes: quam eas in loco esse, alias a loco expellere, &c. idque radix est aliorum; ideo enim quantitas implet locum, quia partes habet, quibus illum occupet; ideo alias quantitates a loco expellit, quia cum suis partibus implet; ideo dividitur in partes, quia illis constat; ideo mensurabilis est, quia extenditur in partes: ergo extendi in partes prius est in quantitate, & aliorum radix.

Confirmatur. Essentia rei est, qua intellecta res statim intelligitur; atqui seclusis omnibus aliis, ubi primum in re intelligimus extensionem in partes, eam esse quantam clare percipimus; ut numerum, motum, tempus esse quanta intelligimus, non quod locum proprie occupent, aut impenetrabilia sint proprie, sed quia extenduntur in partes: ergo extendi in partes est essentialiter constitutivum quantitatis.

Adde tandem, corpus Christi in Eucharistia esse eum propria quantitate; & tamen in hoc sacramento non extenditur localiter, est enim totum in qualibet particula specierum: non potest actu dividi, non enim dividitur divisis speciebus: nec itidem mensurari, nam in minimo totum est: nec demum exercet ibi impenetrabilitatem, cum sit in eodem loco, ac quantitas panis: ergo non haec omnia sed sola extensio in partes constituit quantitatis essentiam.

Respondent Adversarii, Christi corpus haec omnia habere in Eucharistia, non quidem in actu exercito, sed aptitudinaliter & radicaliter.

Verum haec responsio ad nostram redit sententiam: nam

nam hæc radix extensionis localis, impenetrabilitatis, divisibilitatis, quam radicem solam retinet Corpus Christi in Eucharistia, & ob quam etiam in ea dicitur suam habere quantitatem, licet actu cætera non habeat, alia non est, quam extensio in partes, quatenus scilicet etiam in Eucharistia caput est distinctum a pectore & a brachiis licet in eodem loco existant.

Obji. 1. Varias D. Thomæ autoritates, in quibus dicit quantitatem consistere in divisibilitate, aut in mensurabilitate.

Resp. D. Thomam in locis, vel solum describere quantitatem per suas proprietates; vel intelligendum esse de mensurabilitate & divisibilitate radicali, quæ nihil aliud est, quam ipsa extensio partium in se ipsis.

Obji. 2. Substantia sine quantitate habet partes integrantes: ergo extensum esse in partes non est essentialia constitutum quantitatis.

Resp. Distinguo antecedens: Substantia sine quantitate habet partes radicales & potentiales, concedo; actuales, nego. Ostendemus enim in quarta parte Physicæ q. 2. substantiam sine quantitate esse indivisibilem, nec ullas habere partes, nisi radicaliter.

ARTICULUS SECUNDUS.

*An Quantitas realiter a Substantia
distinguitur.*

Negant Nominales. Epicurei etiam negasse videntur: nam in Atomis, quas ut primordiales substantias habent, nihil nisi extensionem & figuram agnoscunt. Cartesius expressius censet, extensionem esse corporeæ substantiæ essentialiam.

CONCLUSIO.

Quantitas a substantia realiter distinguitur. Sic censuit Aristoteles 7. Metaph. text. 8. *Longitudo, inquit, latitudo & profunditas quantitates quadam sunt, sed non substantia. Quantitas enim non est substantia.* Idem docet S. Thomas 3 p. q. 77. art. 2. & cum eo communiter Theologi ac Philosophi.

Probatur 1. ratione. Quantitas est accidens reale: ergo realiter a substantia distinguitur. Consequentia est evidens: nam accidens reale est res addita substantiæ, ipsique inhærens. Probatur antecedens; & in primis quod sit quid reale constat: non enim est negatio;

non mera denominatio extrinseca, non ens rationis; sed aliquid positivum in re existens. Quod vero sit accidens suadet primo, quia inter novem predicamenta accidentalia reponitur ab omnibus. Secundo etiam ratione; Accidens est, quod non dat *esse simpliciter*, sed solum *esse secundum quid*; sed quantitas non dat *esse simpliciter*, sed solum *esse secundum quid*: ergo est accidens. Probatur minor: Quantitas dat extendi in partes: atqui *extendi est esse* quoddam secundarium; nam *extendi* supponit, rem esse, quæ extendatur: ergo quantitas dat solum *esse secundum quid*.

Illustratur hæc ratio a pari. *Extendi* non magis est esse simpliciter, seu subsistere in se, quam moveri, calere, lucere; ut enim clare concipimus prius corpus esse debere in se, quam moveatur, aut luceat, aut caleat; ita pariter corpus prius esse aliquid in se subsistens, quam extendatur; ergo sicut moveri, calere, lucere, non sunt ipsa rei substantia, sed accidentia ab ea distincta, eique addita; ita & *extendi*. Unde sicut corpus non censetur mutari essentialiter, cum magis, aut minus luceat, aut moveatur; ita nec rarefundo magis, quam antea extenditur.

Confirmatur contra Cartesium. Quod clare intelligitur non intellecta substantia, non est essentia substantiæ, ut evidens est ex terminis; atqui Mathematicus clare intelligit, & ut rem per se notam supponit, fluxu puncti generari extensionem in longum, quam vocat *Lineam*; fluxu lineæ generari extensionem in longum & latum, quam vocat *Superficiem*; ac demum fluxu superficiæ aliam generari extensionem in longum, latum & profundum, quam vocat *Solidum*: nec tamen hæc omnia ut res subsistentes clare apprehendit, sed ut meras dimensiones ab omni subjecto abstractas: ergo essentia substantiæ non est extensio. Et urgetur amplius: si essentia substantiæ esset extensio; variæ species extensionum essent variæ species substantiarum, nam omnes essentialiter sunt extensiones; atque ita linea & superficies essent species substantiæ, quod nec ipse Cartesius admittit. Nec dicas, extensionem in longum & latum non sufficere ad constituendam substantiam, nisi tertia, nempe in profundum, illis accedat; nam extensio in profundum dicit tantum novum modum dimensionis, non vero aliquid magis per se subsistens, quam aliæ extensiones; ergo non constituit substantiam.

Probatur 2. Conclusio. Quæ separantur, distinguuntur realiter; sed in mysterio Eucharistiæ quantitas panis separatur ab eius substantia, hæc enim non manet, illa remanet: ergo realiter distinguuntur.

Respondent Nominales, non manere quantitatem panis, sed solum quantitatem accidentium panis.

Sed contra. Non potest esse alia quantitas accidentium, & alia quantitas substantiæ; nam vel illa quantitas accidentium penetrari potest a quantitate substantiæ, vel non. Si non: ergo substantia panis non potuit esse in eodem loco cum suis accidentibus; quod tamen falsum est, nam panis ante consecrationem, & ejus accidentia in eodem loco erant. Si vero quantitas accidentium penetrari potest a quantitate substantiæ: ergo accidentia Eucharistica non impedient, quin aliqua substantia possit intra illa locari, quod tamen falsum convincit experientia.

Respondent Cartesiani, res philosophicas non debere probari ex mysterio fidei: quia quæ ratio nostra non capit, non potest in argumentum trahere.

Sed contra. Mystera fidei & sunt & supponi debent verissima: ergo quidquid necessario ex illis deducitur, verissimum est censendum: ex vero enim nunquam sequitur falsum, immo ad nullam certiore regulam nostra ratiocinia possumus conferre. Ut enim nautæ ancipites & incertos in mari cursus dirigunt inspiciendo certissimas siderum vias, atque ex illis errores suosprehendunt & emendant; ita naturales discursus dirigere ac corrigere debemus, eos, quantum fas est, ad divinas fidei veritates conferendo: ut merito Pythagoras dixerit, *Divina oracula multum ad Philosophiam conducere.*

Obji. Intellecta trina dimensione, intelligitur corpus, immo corpus definitur, quod est extensum in longum, latum & profundum: ergo extensio est essentia substantiæ corporeæ.

Resp. Distinguo antecedens: Intelligitur corpus, Mathematicum, concedo; Physicum, nego. Equidem Mathematici vocant *corpus*, quod trina dimensione constat; verum illud corpus non habent pro substantia, sed pro nuda quantitatis specie: unde dicunt, procreari ex fluxu superficies. Porro fluxus ille non ingenerat nobis ideam substantiæ, sed solum dimensionis.

Instabis. Nec Physicus ipse aliud intelligit per corpus, nisi aliquid extensum in longum, latum & profundum: ergo hæc extensio est corpus Physicum.

Respondeo. Nego antecedens. Nam Physicus per corpus intelligit substantiam exigentem quidem hanc trinam dimensionem, sed quæ sit aliud ab ea: Corpus enim physicum est ageodi, ac patiendi principium, atque aliis affectionibus præditum, quæ ad nudas ejus dimensiones referri nequeunt. Unde Physicus intelligit, his dimensionibus subesse quædam substantialia principia, quæ substantiam corpoream constituent, atque sint actionum, passio-

passionum, affectionumque; quas in rebus naturalibus cernimus, principia, sicci, calidi, frigidi, humidi, motus, vegetationis, sensus, &c. Verum de his amplius in *Physica*.

ARTICULUS TERTIUS.

Quotplex sit Quantitas.

Quantitas duobus modis vulgo sumi solet. 1. Proprie, pro extensione dimensionum. 2. Metaphorice, pro præstantia virtutis. Prior solis rebus corporeis convenit, & hoc constituit Prædicamentum. Altera vero dicitur etiam de rebus Spiritualibus, de qua S. Augustinus lib. 6. De Trinit. c. 2. *In his, inquit, quæ non mole magna sunt, sed virtute, hoc est majus esse, quod melius esse.*

Hæc autem quantitas virtutis, seu perfectionis attenditur tripliciter. 1. Quantum ad præstantiam naturæ. 2. Quantum ad durationem esse. 3. Quantum ad virtutem agendi. Quos tres modos complexus est D. Augustinus cum ait lib. de Fide ad Petrum cap. 1. *Æqualitatem [quæ est proprietas quantitatis] intelligi de Personis Divinis, in quantum nulla ipsarum aut præcedit æternitate, [id est, duratione] aut excedit magnitudine, [id est præstantia naturæ] aut superat potestate, id est, agendi virtute.*

Quantum vero ad quantitatem dimensionum, divisi sunt Authores in assignandis ejus speciebus. Huic discordiæ locum fecit Aristoteles, qui plures species quantitatis enumerat in *Logica*, quas rejicit in *Metaphysica*, ubi tradit exactiorem quantitatis divisionem. Re citemus hic species omnes, sive proprias, sive improprias: in sequentibus vero articulis discutiemus, quæ habendæ sint propriæ, & quæ impropriæ. Divisio autem quantitatis desumi debet ex ejus definitione, qua dicitur *Accidens extensivum substantiæ in partes, seu extensio partium in se ipsis*; ideoque juxta varios modos extensionis in partes erunt varix species quantitatis.

Quantitas itaque in communi dividitur in permanentem & successivam.

Quantitas permanens est extensio in partes simul existentes: sic linea, superficies, extensæ sunt in partes, quæ simul sunt in toto. Quantitas successiva est extensio in partes successive fluentes; sic dies extenditur in horas, quæ non simul sunt, sed sibi succedunt.

Quant.

Quotuplex sit Quantitas . Ar. III. 253

Quantitas successiva dividitur in Tempus & Orationem . Tempus est successio continua motus , seu potius mensura hujus successionis . Oratio vero hic somitur , non ut in Logica minore pro voce significativa , sed pro voce , aut sono quovis pluribus partibus , quarum alie aliis breviores , aut longiores sunt , sibi succedentibus composito : ut dum pronuntiamus *Domnus* , hic sonus tribus partibus brevibus constat ; at *Mortalis* tribus longioribus morulis componitur . Itaque tempus est extensio successiva continua : Oratio vero est extensio successiva quidem , sed constans partibus ab invicem distinctis ; ut Cantilena non uno sono continuo tractu prolato constat , sed pluribus sonis distinctis , ac sibi succedentibus , quorum alii breviores , alii protrahiores sunt . Sub oratione continentur omnes soni tum voce , tum sonoris instrumentis modulati , ut plectro , cythara , fistula , organis . Sic sumpta oratio definitur , Vox aggregata ex pluribus distinctis sonis , eam mensurantibus & sibi succedentibus .

Quantitas permanens dividitur in permanentem continuam , & permanentem discretam ; seu in quantitatem *Molis* , & quantitatem *Multitudinis* . Quantitas permanens continua , seu *Molis* , est Extensio in partes simul existentes , ac invicem unitas : ut lineæ partes simul sunt & uniuntur . Quantitas permanens discreta est extensio in partes simul existentes , sed ab invicem disjunctas . Hæc dicitur *Numerus* , sub quo variæ species Numerorum continentur .

Quantitas permanens continua dividitur in Lineam , Superficiem & Solidum , seu Corpus . Linea est Extensio permanens continua in longum tantum . Superficies , Extensio in longum & latum . Solidum , seu Corpus , Extensio in longum , latum & profundum .

Ubi nota , quod etiam supra diximus , corpus duobus modis sumi . 1. *Physice* , pro substantia , cui convenit extensio illa in longum , latum & profundum , 2. *Mathematice* , pro illa ipsa nuda extensione in longum , latum , & profundum . Hic corpus sumitur hoc posteriore sensu ; nam si sumeretur pro ipsa substantia , non posset annumerari inter species quantitatis , cum substantia sit alterius prædicamenti .

Dices . Divisio vitiosa est , cujus una pars aliam includit ; sed in hac divisione corpus includit extensionem in latum & longum , quæ est Superficies ; hæc vero includit extensionem in longum , quæ est Linea ; ergo vitiosa est .

Resp. Distinguo majorem . Divisio vitiosa est , cujus partes se includunt , formaliter sumptæ , concedo ;
ma-

materialiter solum præsuppositive, nego. Et ad minorem. Corpus includit Superficiem, & Superficiis Lineam, formaliter, nego; materialiter & præsuppositive, concedo; itaque vitiosa est quidem divisio, cum una pars formaliter, id est, secundum suam propriam differentiam, includit aliam, ut si quis divideret animal in rationale, irrationale, & brutum: irrationalitas enim est propria bruti ab homine differentia; at citra vitium divisio fit in membra, quorum plerumque unum includit aliquid alterius, non ut propriam differentiam, aut ut est differentia alterius; sed ut aliquid a propria differentia præsuppositum: Sic dividitur numerus in binarium, ternarium, quaternarium, &c. quorum posterior priores materialiter includit; sic figura in triangulum, & quadratum: sic vita in vegetativam, sensitivam, & rationalem. Hoc modo quantitas sine vitio dividitur in eam, quæ est tantum extensa in longum; & eam, quæ præter longitudinem habet latitudinem; & demum in eam, quæ duabus his dimensionibus tertiam adjicit, non enim constituitur formaliter secunda pars per idem, ac prima, licet illud materialiter habeat, sed per id, quod ei addit; & rursus prima non constituitur per id, quod est in secunda materialiter sumptum, sed formaliter, ut negat differentiam secundæ; ut, Linea constituitur per longitudinem solam; Superficies per latitudinem longitudini adjectam, sed negantem profunditatem.

Superficies dividitur in Superficiem simpliciter dictam & Superficiem continentem, quæ vocatur *Locus*. Superficiem enim quedam continet & ambit aliquod corpus ut superficies dolii continet vinum; superficies aquæ continet piscem; & superficies aeris meo ambientis continet corpus meum: quedam vero non continet aliud corpus intra se. Prima superficies dicitur *Locus*, qui solet designari, Superficies concava corporis ambientis: Secunda vero dicitur *Superficies* simpliciter.

ARTICULUS QUARTUS.

Utrum Locus, Tempus, Motus, & Oratio sint proprie species quantitatis.

IN superiore Articulo divisimus quantitatem in omnes suas species sive proprias, sive improprias. Modo quærimus, utrum ista tria, Oratio, Tempus & Locus, sint reponenda inter species proprie dictas; quibus adjungimus Motum, quia licet Aristoteles nusquam eum reponerit inter species quantitatis, quidam tamen illum cæteris annumerant.

PRIMA CONCLUSIO,

Locus non est species quantitatis distincta a superficie. Conclusio est D. Thomæ, & Aristotelis, qui licet in Logica reposuisset locum inter species quantitatis, in Metaphysica tamen expresse dicit, non esse speciem diversam a Superficie.

Probatur ratione. Cum enim quantitatis essentia sita sit in extensione, juxta varios extensionis modos distinguendæ sunt quantitatis species: atqui Locus non addit novum modum extensionis supra Superficiem: ergo nec distinctam speciem quantitatis. Major patet. Probatur minor: Locus enim supra Superficiem dicit solum, continere aliquod corpus; nam locus definitur, Superficies ambiens & continens corpus: sed ambire corpus non est novus modus extensionis, ut patet: ergo Locus non addit novum modum extensionis.

SECUNDA CONCLUSIO.

Motus non est species quantitatis; ita Aristoteles censet ubique; nam neque in Logica, neque in Metaphysica eum accenset speciebus quantitatis, immo rejicit inter Postprædicamenta.

Probatur. Species prædicamenti debet esse aliquid in suo genere completum; atqui motus proprie sumptus non est aliquid in suo genere completum; est enim fieri quoddam, tendens ad factum esse; ut, calefactio est fieri caloris, id est, ipse calor imperfecte acquisitus & per modum tendentis ad perfectiorem statum: ergo non est species prædicamenti, sed aliquid imperfectum, quod reduci debet ad prædicamentum sui termini.

TERCIA CONCLUSIO.

Tempus non est proprie dicta species quantitatis; ita censere videtur Aristoteles, atque cum eo Sanctus Thomas 1. Metaph. lect. 15. ubi acrius expendens quantitatis species, Tempus, uti & Motum ab illis excludit.

Probatur ratione. Duratio non constituit speciem prædicamenti, sed reducit ad speciem rei, cujus est duratio; sed Tempus ex genere suo est quædam species durationis; definitur enim, duratio rei variabilis: ergo non constituit speciem prædicamenti. Et sane si Tempus sit species prædicamentalis, non video, cur Ævum & Æternitas, saltem participata, non constituent.

tant etiam speciem aliquam prædicamentalem: iunt enim perfectiores durationes, quam Tempus.

Confirmatur ratione Aristotelis, & S. Thomæ. 5. Metaph. lect. 15. Quod non est per se extensum, non est, saltem proprie, species quantitatis; atqui tempus non extenditur per se, sed ratione motus: ergo non est proprie species quantitatis. Major est evidens ex terminis. Minor declaratur. Duratio non est per se extensa, sed ratione rei, cuius est duratio: est enim de se Permantia rei in esse; quod esse si sit indivisibile, duratio erit indivisibilis; si vero sit esse divisibile & fluenter extensum consequenter & ipsa duratio erit extensa; atqui Tempus est duratio motus: ergo non extenditur ratione sui, sed ratione motus, quatenus esse motus non totum simul existit, sed per partes successive fluit.

Nec tamen inde inferas contra 2. Conclusionem, Motum per se extendi, atque adeo esse proprie speciem quantitatis; nam rursus Motus extenditur ratione alterius, nempe ratione mediæ, quod est inter terminum, a quo, & terminum, ad quem: Motus enim est quoddam *fiti*, seu progressus a termino, a quo, ad terminum, ad quem; unde si termini illi sint immediati, Motus est instantaneus & indivisibilis, ut motus a vita ad mortem; si vero inter terminos sit aliqua latitudo, Motus est extensus successive, ut motus a parvo calore ad magnum; ab hoc loco ad alium distitum. Itaque nec Motus, nec Tempus per se extensa sunt, sed Tempus propter Motum, Motus vero propter medium, in quo fit.

Dices contra primam & secundam conclusionem. Specialis modus extensionis in partes, est Species quantitatis; sed Tempus & Motus important specialem modum extensionis in partes, nempe extensionem successivam: ergo & speciem quantitatis.

Resp. Distinguo majorem: Si illa extensio sit per se extensio, concedo; si solum sit extensio ratione alterius, & quasi per accidens, nego; vel, si illa extensio dicat ens completum & ad aliud non reductum, concedo; si dicat ens solum incompletum & ad aliud reductum, nego. Porro jam ostendimus, motum & tempus reduci ad alia entia; ac præterea non extendi ratione sui, sed ratione alterius: unde licet important quendam specialem modum extensionis, is tamen non satis est, ut *species quantitatis* proprie dicatur, sed solum minus proprie; nam fatemur, extensionem successivam aliquo modo esse speciem quantitatis, sed minus exactam; unde quæstio fere est de solo nomine.

QUARTA CONCLUSIO.

O Ratio non est proprie species quantitatis ab aliis distincta. Conclusio est contra Complutenses & aliquos alios Thomistas; quam tamen tenet Cajetanus & Joannes a S. Thoma cum pluribus aliis; & desumitur ex Aristotele 5. Metaph. & D. Thoma ibidem lect. 1. ubi recensendo proprias species quantitatis omittunt orationem.

Probatur ratione. Oratio non addit specialem modum extensionis: ergo non est proprie species quantitatis ab aliis distincta. Probatur antecedens: Oratio nihil aliud est, quam vox aggregata ex pluribus sonis distinctis & sibi succedentibus; sed talis vox non addit specialem extensionem. Ergo oratio non addit specialem extensionem. Probatur minor: Omnis extensio, quæ reperitur in voce ex pluribus syllabis successive prolatis constante, vel est extensio multitudinis, in quantum illæ syllabæ sunt multæ, ut dum dico *Dominus*, sunt tres syllabæ hanc orationem componentes, & sic reducitur Oratio ad Numerum; vel illa extensio est durationis, in quantum una syllaba velocius & alia tardius profertur, & sic Oratio reducitur ad Tempus; ergo Oratio non dicit specialem extensionem.

Dices. Cur igitur Aristoteles in Logica, & D. Thomas Opusc. 48. enumerant Orationem, Tempus & Locum inter species quantitatis?

Resp. ex D. Thoma 5. Metaph. Quia Aristoteles in Logica non ita exacte quantitatis naturam discussit; sed solum eam consideravit in ratione mensuræ; unde secundum varios modos mensuræ distinxit varios modos quantitatis; at vero in Metaphysica, ubi eam exactius discussit, divisionem in Logica factam ad eas solum species reduxit, quæ propriæ pertinent ad genus quantitatis, quapropter omisit Locum, Tempus, & Orationem,

ARTICULUS QUINTUS.

An Numerus sit species quantitatis.

DE Numero, cum nullo alio in loco ejus recurrat mentio, hic paulo fusius dicemus. Definitur. Multitudo mensurata per unum; nam ut notat S. Thomas Opusc. 48. sæpius replicata unitate mensuramus multitudinem, & quanta sit agnoscimus: ut unitas duodecies repetita multitudinem Apostolorum metitur; vel

vel dicitur *Multitudo mensurata per unum*, quia ex accessu aut recessu ab unitate, paucitas, aut magnitudo multitudinis agnoscitur; ut longitudo, vel brevitudo lineæ ex accessu, aut recessu a puncto eam inchoante.

Sed notandum, Unitatem, seu Unum, duobus modis dici, Transcendentaliter & Quantitative. Unitas transcendentalis est ipsa rei entitas, ut indivisa in se, & divisa ab aliis; unde cum per propria principia res constituatur indivisa in se, & divisa ab aliis, unitas transcendentalis non est quid distinctum ab ente. Unitas quantitativa est unio partium quantitatis inter se, ac divisio ab aliis. Porro hæc unio, aut divisio partium non est ex ipsis principalis quantitatis, sed ipsi accidit, nam quantitas ex se divisibilis est, & idcirco ex se non negat divisionem. Quod ergo sit una, aut ex una duplex fiat, hoc ei accidentale est; unde unitas quantitativa est accidens quoddam, ab ipsa re quanta distinctum, ut docet S. Thomas 1. p. q. 12. ar. 1.

Hinc multitudo duplex est, Transcendentalis & Quantitativa. Transcendentalis est, quæ constat unitatibus transcendentalibus. Quantitativa, quæ quantitativis. Transcendentalis multitudo non pertinet ad genus quantitatis, sed divagatur per omnia genera, ut multos Angelos dicimus, multas species substantiarum, qualitatum, relationum, &c. immo proprie non est numerus; nam numerus constare debet unitatibus ejusdem rationis, unde duæ lineæ & duæ superficies non faciunt unum numerum quaternarium, sed duos binarios. Porro multitudo aliarum rerum a quantitate non constat unitatibus ejusdem rationis; quia solius quantitatis proprietas est dividi in partes ejusdem rationis, ut una linea in duas lineas divisibilis est; at non unus Angelus in duos Angelos; Itaque multitudo rerum quantitate carentium proprie numerum non facit, nec pertinet ad speciem quantitatis, licet improprie & metaphorice numerus quantitativus illi applicetur; ut cum dicimus, tres esse in Deo personas, quatuor esse virtutes Cardinales; nam familiare nobis est mensuras corporeas rebus incorporeis aptare, ut cum Angelorum durationem nostris annis mensuramus. Sola ergo multitudo unitatum ex divisione quantitatis convenientium *Numerus* proprie dicitur, & ad prædicamentum quantitatis pertinet: hæc enim est extensio in partes ejusdem rationis, quod quantitatis proprium est.

Porro Numerus quantitativus duobus modis spectari potest. 1. Ut concretus rebus ipsis, & hic dicitur *Numerus numeratus*. 2. Ut ab illis abstractus, nam mente abstrahimus varias numerorum rationes, quas cyphris expri-

exprimimus, ac quibus rerum multitudinem numeramus, unde *Numerus numerans* dicitur. Dum quaeritur, an Numerus sit species quantitatis, quaestio procedit, non de numero concreto, qui ipsas res importat, & ideo non unam, sed multas essentias involvit; sed de Numero abstracto, qui puram numeri essentiam dicit.

His ita explicatis, plerique negant, numerum esse speciem quantitatis. Affirmant vero Thomistæ, & Scotistæ, ac plerique alii.

C O N C L U S I O.

Numerus est vera, & proprio dicta quantitatis species. Ita censet Aristoteles, & cum eo S. Thomas; nam in *Metaphysica lib. 5. cap. 13.* ubi exactius expendunt quantitatis species, illis Numerum accensent.

Probatur. Specialis modus extensionis in partes est specialis quantitatis; sed Numerus dicit specialem modum extensionis in partes; ergo dicit specialem quantitatem. Major est certa: Nam quantitas consistit in extensione partium; unde specialis extensio constituit specialem quantitatem. Minor vero probatur. Extensio multitudinis, & in partes discretas, est specialis modus extensionis; sed Numerus dicit talem extensionem: ergo dicit specialem modum extensionis. Major patet: Nam extensio multitudinis, & in partes discretas, diversa est ab extensione molis; siquidem aliqua possunt esse parvæ molis, & tamen magnæ multitudinis, ut grana papaveris: Et contra, quædam possunt esse magnæ molis, & parvæ multitudinis, ut duæ rupes. Minor vero certa est: Ut enim quantitas continua dilatatur mole & in partes unitas, ita numerus extenditur multitudine, & in partes discretas, id est, in plures unitates.

Confirmatur. Numerus habet specialem modum augmenti & diminutionis, æqualitatis & inæqualitatis, mensurabilitatis, divisibilitatis, proportionis, &c. imo hæc omnia [præcipue ratio mensuræ] perfectius & prius reperiuntur in Numero, quam in quantitate continua, ut dicit D. Thomas *Opusc. 36. cap. 1.* Unde quantitas continua mensuratur a nobis per Numerum; ut numerando passus, mensuramus viam; numerando ulnas, mensuramus pannum; sed ista omnia sunt proprietates quantitatis: ergo numerus habet specialem modum quantitatis.

Si dicas, etiam Tempus habere specialem modum augmenti & diminutionis, mensuræ, &c. & tamen propterea constituere speciem propriam quantitatis: in
prom.

promptu est disparitas : nam Tempus, ut diximus, non est extensum ratione sui; deinde est aliquid incompletum, & reducitur ad Motum, ut omnis duratio ad rem durantem; et vero Numerus est ens completum, & extensum ratione sui, & extensione speciali, scilicet multitudinis.

Respondent Adversarii: Numerum non poni in prædicamento defectu conditionis prædicamentalis, quia scilicet non est unum per se, sed solum unum per accidens, in quantum est aggregatio plurium unitatum; sicut populus est aggregatio plurium hominum.

Sed impugnatur hæc responsio, & simul probatur secunda conclusio. Numerus est ens reale, finitum, completum, & unum per se: ergo habet omnes conditiones entis prædicamentalis. Probatur antecedens: Et in primis quod sit realis, patet; idea enim Numeri non exprimit aliquid in nuda apprehensione consistens, sed in rebus ipsis existens. Quod etiam sit finitum, certum est, quia quælibet Numeri species est finita. Quod vero sit ens completum, negari non potest; non enim est pars alterius entis, nec est via & tendentia ad aliud, sicut Motus, nec affectio entis incompleti, sicut Tempus.

Quod vero Numerus sit ens per se unum, quod solum ei detrahunt Adversarii, probatur ratione S. Thomæ 8. Metaph. lect. 3. Illud est per se unum, quod habet speciem ab uno; sed Numerus habet speciem ab uno: ergo est per se unum. Major fere nota est ex terminis. Nam quod habet speciem ab uno, non habet nisi unam speciem, seu essentiam, sicque differt a composito per accidens, quod plures involvit essentias; unde quæ multis constant partibus ab aliquo uno determinatis, sunt unum per se: sive illud unum sit una forma, ut mixtum, licet constet pluribus elementis, unum est, quia sub unica mixti forma conciliantur hæc elementa; sive sit una certa conptatio partium inter se, ut domus unum quid censetur in genere artificiali, quia constat pluribus rebus sub una ratione artis invicem coaptatis; sive sit ordo ad unum, a quo complentur, ut in ordine morali una familia dicitur, quod constet personis sub unius patris familias regimine ordinatis.

Minor vero suadetur. Numerus habet speciem ab ultima unitate: ergo ab uno. Declaratur antecedens: Nam ab eo habet speciem, a quo unitates, quibus constat, determinantur ad certam speciem Numeri, ut si sit septenaria, ad septenarium; si octonaria, ad octonarium, &c.

Confirmatur. Objectum scientiæ, est per se unum; sed

sed Numerus est objectum scientiæ, nempe Arithmetici-
cæ: ergo est per se unum. Minor constat. Major proba-
tur. Objectum scientiæ definiri debet una definitione,
nam definitio objecti est primum scientiæ principium:
ergo debet habere unicam essentiam: ergo esse per se
unum. Unde tritum illud Aristotelis; *Non datur scientia
de ente per accidens.*

Respondent Adversarii, Numerum esse unum per se
in mente nostra, non vero secundum rem.

Sed contra. Licet essentia Numeri, ejusque unitas
clarius eluceat, cum mente præcisus est a rebus nume-
ratis; hanc tamen unitatem mens non facit, sed in re
existentem detegit; nam ejus non est fingere, sed in-
spicere naturas entium realium; atqui Numerus est
ens reale: ergo mens eum non fingit, sed qualis re-
ipsa est considerat. Deinde in tantum aliquid est unum
in quantum est ens: ergo si Numerus esset solum quid
unum per rationem, esset formaliter ens rationis; sic-
que Arithmetica haberet pro objecto formali aliquid
ens rationis: cum tamen omnes censeant Mathema-
ticas, quarum præcipua est Arithmetica, inter scientias
reales.

Obj. 1. Authoritatem Aristotelis 8. Metaph. cap. 5.
ubi dicit, *Numerum non esse unum, sed sicut cumulum*:
ergo ex Aristotele est tantum unum per accidens.

Resp. Aristotelem non id dicere affirmative, sed so-
lum per modum objectionis, quam postea solvens ait,
numerum esse unum, quod ultima unitas det speciem cæ-
teris.

Obj. 2. Quod constat pluribus entibus completis,
non est unum per se; sed Numerus constat pluribus
entibus completis: ergo non est unum per se. Proba-
tur minor. Numerus constat pluribus quantitibus
continuis; sed plures quantitates continuæ sunt plura
entia completa: ergo constat pluribus entibus comple-
tis.

Resp. Nego minorem. Ad probationem distinguo
majorem: Numerus constat pluribus quantitibus con-
tinuis; ut sunt unitates, concedo; ut sunt quantita-
tes, nego. Et ad minorem: Quantitates continuæ
sunt entia completa si sumantur ut quantitates sunt,
concedo; si sumantur ut unitates sunt, nego. Igitur in
quantitate continua duo considerari debent, extensio
& unitas: extensio est aliquid completum; at vero uni-
tas est aliquid incompletum, elementum scilicet & pars
numeri.

Dices. Quantitas ut una est, & ut continua est, non
distinguitur, siquidem unitas non est aliquid distinctum
a quan.

a quantitate: ergo si ut continua est, fit ens completum, erit etiam ens completum, ut una est augeus numerum.

Resp. 1. Nego antecedens. Unitas enim in quantitate est quid realiter distinctum ab ipsa; resultat enim ex unione partium inter se, sicut figura resultat ex dispositione partium; ideoque tam distinguitur realiter a quantitate, quam figura. Ita docet S. Thom. 1. p. q. 12. art. 1. & q. 38. art. 2. Neque mirum est, unitatem quantitatis haberi ut distinctam ab illa, quamvis unitas aliorum entium non sit distincta realiter ab ipsis: cætera enim entia sunt unum per se ipsa; ipsa at vero quantitas est una per colligationem partium, quæ colligatio cum fit ali- quid accidentale quantitati, unitas quoque ab illa proveniens est aliquid distinctum a quantitate.

Resp. 2. Transeat antecedens, & nego consequens. Siquidem eadem res comparata ad diversa, potest habere rationem completi & incompleti: ut figura lapidis in se est aliquid completum; comparata vero ad domum, cujus est pars, est aliquid incompletum; Ita in Numero ternario linearum, quælibet linea in se considerata, est aliquid completum in genere quantitatis continuæ; at vero comparata ad Numerum ternarium, est aliquid incompletum & pars Numeri ternarii.

Instabis. Partes Numeri non uniuntur: ergo non faciunt per se unum. Consequentia patet. Probatur antecedens: Partes separatæ non uniuntur; sed partes Numeri sunt separatæ & ab invicem discretæ: ergo non uniuntur. Major patet, quia separatio opponitur unitati. Minor vero certa est: Numerus enim constat partibus discretis, id est, ad invicem separatæ.

Resp. Nego antecedens. Ad probationem distingo majorem: partes separatæ non sunt unitæ, unitate continuitatis, concedo; unitate ordinis, nego. Siquidem separatio non opponitur unitati ordinis: ea enim, quæ sunt ab invicem separatæ, possunt tamen ordinari. Unitas autem Numeri non est unitas continuitatis, sed ordinis.

Urgebis. Partes Numeri non uniuntur etiam unitate ordinis: ergo nulla solutio. Probatur antecedens: Inter partes non est ordo; sed partes Numeri sunt inter se pæres: ergo inter illas non est ordo.

Resp. 1. Nego subsumptum. Ad probationem, distingo majorem: Inter partes non est ordo physice dependentiæ, concedo; non est ordo situationis, dispositionis, & extensionis, nego. Sic inter partes lapidis, quamvis sint pæres, datur ordo dispositionis, in quantum una est sursum, & alia deorsum; ex quo ordine

dine refultat figura triangularis, aut quadrata; Itaque licet unitates componentes Numerum sint inter se pares; attamen in illis esse potest ordo, in quantum cæteræ ordinantur sub ultima, a qua habent speciem numeri.

Resp. 2. Unitates Numeri non esse formaliter pares; nam in illis una habet rationem ultimæ, alia rationem mediæ, & alia rationem primæ; sicut in Numero quinario, quinta est ultima, & tertia est mediæ.

Replicabis. Inter quinque unitates nulla est prima, aut secunda, aut ultima: ergo inter illas nullus est ordo.

Resp. Distinguo antecedens: Nulla est prima, aut ultima, determinate, concedo; nulla indeterminate, nego. Siquidem licet neque hæc, neque ista sit ultima; attamen in illis datur aliqua vere ultima, illa scilicet, quæ claudit & finit Numerum, quæconque sit: ut, in Numero quinario quinta est ultima, eo quod finiat numerum & trahat alias quatuor ad speciem quinario.

Dices. Illa ultima unitas, ut daret speciem aliis, deberet esse aliquid determinatum: ergo nulla solutio. Probatur subsumptum: Id quod determinat speciem, debet esse determinatum; sed ultima unitas determinat speciem numeri ex nobis: ergo debet esse determinata.

Resp. Nego subsumptum. Ad probationem distinguo majorem: Id, quod dat speciem, debet esse quid determinatum, formaliter, concedo; determinatum materialiter, nego; & concessa minore, distinguo consequentiam: ergo ultima unitas debet esse determinata, formaliter, concedo; quasi materialiter, nego.

Explicatur solutio. Ultima unitas duo dicit, *Unitatem* scilicet, & *Ultimitatem*, ut ita loquar, quorum duorum unitas se habet per modum materialis; ultimitas vero per modum formalis. Quantum ad unitatem, non est determinatum, quænam sit in particulari, quæ est ultima: imo neutra determinate est ultima, sed ratio ultimæ cadit indifferenter supra quamlibet. Attamen quantum ad ultimitatem, in omni Numero est determinata, quia omnis numerus, cum sit finitus, debet claudi & determinari, ac proinde habere ultimam unitatem. Et hæc ultimitas in quolibet numero est determinatæ rationis, ut in quaternario ultima unitas est quarta, quæconque sit; in quinario quinta, & sic de aliis. Unde ultima unitas dicitur formaliter determinata, quia hoc determinatum est, v.g. in quaternario, quod finitur in quarta unitate.

Rem explicat Joannes a S. Thoma exemplo apertissimi.

mo circuli, qui cum sit finitus, debet habere finem, principium, & medium suæ extensionis; & tamen in circulo neutra pars determinate est medium, principium, vel finis: unde formalitas principii, medii, & finis reperitur determinate in circulo; attamen quantum ad materiale, seu quantum ad partem, supra quam cadit formalitas principii, medii, & finis, hoc non est determinatum, sed indifferenter cadit supra quamlibet partem. Idem dicimus de numero; nam quantum ad hoc, quod est claudi ultima unitate, quæ sit talis rationis, v. g. quarta, vel quinta, hoc determinatum est in uno numero: non enim numerus, v. g. quaternarius, finitur in qualibet unitate, v. g. in secunda, vel tertia, sed determinate in quarta; ratio tamen quartæ & ultimæ non cadit supra aliquam determinate, sed indifferenter supra quamlibet ad alias comparatam.

Obj. 3. Unitas ordinis non sufficit, ut numerus sit ens per se unum; ergo non est unum per se. Probatur antecedens: In exercitu & populo datur unitas ordinis; sed populus & exercitus non sunt unum per se; ergo unitas ordinis non sufficit, ut aliquid sit unum per se.

Resp. Nego antecedens. Ad probationem distinguo majorem: In populo & exercitu non datur unitas ordinis, physici, concedo; politici, nego. Et ad minorem: Sed populus & exercitus non sunt unum per se, in esse physico, concedo; in esse politico, nego.

Explicatur solutio. Unitas ordinis sufficit, ut aliquid sit unum per se; unde eo modo aliqua sunt unum per se, quo habent unitatem ordinis. Cum igitur plures homines aggregati in uno exercitu non habeant inter se, nisi ordinem politicum, in quantum multitudo illa obedit uni duci, non faciunt unum per se, nisi moraliter & politice; cæterum in ordine physico sunt quid per accidens. At vero inter plures unitates componentes numerum reperitur ordo, non moralis & politicus, sed quantitativus & mathematicus; quatenus ultima cæteris præfigit per modum extensionis, easque ad hanc numeri speciem determinat; unde constituat unum per se quantitative & mathematice.

Obj. 4. Si numerus esset unum per se, deberet habere unicum subjectum; sed non habet unicum subjectum [si, quidem numerus v. g. hominum non est in uno homine, sed in variis, iisque remotissimis ab invicem, quorum alii sunt in India, alii in Gallia:] ergo numerus non est unum per se.

Resp. Distinguo majorem: Si numerus esset unum per se, deberet habere unicum subjectum, totale, concedo;

do; partiale, nego. Quilibet autem homo non est nisi subiectum partiale Numeri hominum; omnes vero homines sunt totale ejus subiectum. Neque refert, quod sint propinqui, vel remoti: quia unitas numeri est solum unitas ordinis, ad quam nihil facit distantia, vel propinquitas: unde ubicumque nascatur homo, statim atque est in rerum natura, incipit pertinere ad numerum hominum, ut subiectum ejus partiale.

Dices. Multitudo Angelorum habet omnia, quæ competunt multitudini rerum quantitativarum, & tamen non est ens per se unum, sed solum per accidens; ergo multitudo rerum quantitativarum est etiam ens per accidens. Probaturs antecedens: Nam in Angelis aliquis est ultimus claudens multitudinem illorum; similiter talis multitudo est mensurabilis per unum sæpius replicatum, & est æqualis alteri simili multitudini &c.

Sed reponso facile habetur ex dictis. Nam numerus proprie dictus constare debet ex unitatibus ejusdem rationis, ac sola quantitatis divisione discreti, unde proprie locum non habet in Angelis, ac cæteris rebus quantitate carentibus, sed solum metaphorice. Itaque numeraliter non ordinantur, quia ille ordo non est nisi inter unitates proprie numericas; nec mensurantur per unum sæpius repetitum, quia non sunt idem unum divisione multiplicatum, sed in quolibet est unitas ab unitate alterius diversa, proindeque non mensurabilis eadem mensura.

ARTICULUS SEXTUS.

De Proprietatibus Quantitatis, & ejus
Coordinatione.

Proprietates reales quantitatis videntur quatuor supra relatæ, scilicet extensio locati, impenetrabilitas, mensurabilitas, & divisibilitas. Sed præterea tres aliæ attributales, seu logicales referuntur ab Aristotele.

Prima est, non habere contrarium proprie dictum: Cum enim contraria proprie dicta sint, que mutuo se expellunt a subiecto, & inter se pugnant, quantitas non pugnat cum alia quantitate, nec eam expellit a subiecto: siquidem non est activa, & ideo una non agit in aliam, ut eam a suo subiecto expellat. Adde præterea, quod omnes quantitates, inter quas videretur esse posse contrarietas, ut omnes lineæ, sunt ejusdem speciei: unde inter se non pugnant ut a subiecto se excludant.

Secunda proprietas est, non suscipere magis & minus: Li-
Philos. R. P. Gaudin. Pars I. M cet

cet enim quantitas crescere possit, vel minui, & idem fieri major vel minor; attamen propterea non fit magis quantitas: minima enim quantitas æque perfecte est quantitas, ac maxima.

Tertia proprietas quantitatis est, quod secundum eam res dicantur *æquales* & *inæquales*: Cum enim proprium sit quantitatis constituere subiectum mensurabile, reddit ipsum consequenter æquale, vel inæquale alteri: æqualia enim sunt, quæ conveniunt in mensura; inæqualia vero, quæ differunt secundum mensuram. Attamen quia, quæ proprie competunt quantitati, tribuuntur etiam per metaphoram rebus spiritualibus [dicimus enim, quod Deus est magnus, quod Angeli sunt in magno numero] ita quoque in aliis rebus æqualitas quædam metaphorica reperitur: sic dicimus Personas Divinas esse æquales, gratiam sanctissimæ Virginis non habere sibi æqualem in aliis Sanctis &c.

Quantum ad coordinationem specierum quantitatis, exclusis speciebus minus propriis, sic ordinatur ejus prædicamentum. In primis quantitatis dimensiva in communi dividitur in quantitatem continuam, & discretam, quæ alio nomine dicitur *numerus* seu in quantitatem molis & quantitatem multitudinis. Quantitas discreta, seu numerus dividitur in parem & imparem; hi in alias species. Quantitas vero continua dividitur in lineam, superficiem & corpus; quarum quælibet est species infinita: nam omnis linea est ejusdem speciei, sicuti & omnis superficies, quamvis possit suscipere figuras diversæ speciei, v. g. figuram quadratam, circularem, triangularem, &c. Neque mirum est, quod prædicamentum quantitatis dividatur in tam paucas species; quia diversitas specifica est a forma: Cum ergo quantitas sit admodum materialis non dividitur multis divisionibus specificis, & formalibus. Cæterum si quis velit quantitatem dividere in omnes suas species sive proprias, sive improprias divisio habetur supra artic. 3.

QUÆSTIO QUARTA

De Quantitate.

Tertium prædicamentum est Relatio, cujus notitia summe necessaria est non modo Philosophis, sed Theologis quoque; cum nulla fere sit utriusque sapientiæ pars, in qua de aliquo ente relativo non disputetur.

Sequenti autem consuetum ordinem circa Relationem tria quærimus. Primo, quid sit. Secundo, quotuplex sit. Tercio, quas habeat proprietates.

ARTICULUS PRIMUS.

Quid sit Relatio :

HOc prædicamentum vocatur ab Aristotele τὸ πρός τι id est, *Ad aliquid*: Vulgo vero dicitur *Relatio*, item *Respectus*, *Ordo*, *Habitudo*. Dari relationes reales in divinis fide constat; at in creaturas nullam esse realem, Aureolus ac plerique Nominalium censuere, atque ante illos nonnulli Antiqui, ut Zeno & Stoici, teste Aramnio & Simplicio. Verum Relationem esse aliquid reale in creaturis constat, tum communi Philosophorum ac Theologorum consensu, tum etiam his momentis.

1. Nemine cogitante homo pater est filii, genuit: duo alba similia sunt: duo ligna bipalmaria sunt æqualia: Sed paternitas, similitudo, æqualitas sunt meræ Relationes ergo dantur in rebus Relationes.

2. Datur in rebus sicut arguit Sanctus Thomas quæst. 7. de Poten. art. 3. *Id*, in quo præcipue consistit bonum Universi: non enim situm est in eo, quod non est aut a nobis fingitur: Sed bonum Universi consistit in ordine rerum tum ad se invicem, tum ad Deum, quo sublato omnia confusa essent, unde Aristoteles 11. *Metaph.* apte comparat Universum exercitui, cuius bonum consistit in ordine militum, tum inter se, tum ad ducem, quo per discordiam sublato ruit exercitus Ergo datur ordo, seu relatio in rebus.

3. Ideo Pater æternus realiter refertur ad Filium, quia re ipsa illum genuit: Atqui & pater creatus realiter genuit filium; ergo re ipsa ad eum refertur, unde Apostolus ad Ephes. 3. paternitatem creatam a divina derivat, ut realem ejus participationem. Itaque certum sit, dari relationes reales: at non omnes sunt prædicamentales. Prius ergo aliquid dicendum de Relatione in genere, ac ejus divisionibus. Tum quid sit Relatio prædicamentalis dicemus;

Relatio in universum est respectus, seu ordo unius rei ad aliam. Porro duobus modis unum ad aliud ordinari potest; secundum rem, vel secundum rationem. Hinc Relatio duplex, realis & rationis Relatio realis est ordo, qui rebus ipsis inest; sic effectus ordinatur ad causam, pars ad totum, potentia ad actum, actus ad objectum. Relatio rationis est ordo per mentem inter aliqua exco-

Relatio realis dividitur in increatam & creatam. Relatio increata est ordo, seu respectus unius divinae personae ad aliam. Quadruplex est. Paternitas, Filiatio, Spiratio activa, spiratio passiva, de quibus Theologi. Relatio creata est ordo naturalis unius rei creatae ad aliam, vel ad Creatorem ipsum.

Relatio creata dividitur in relationem secundum esse, & relationem secundum dici. Relatio secundum esse est purus ordo, purusque respectus ad terminum; ut paternitas, filiatio, aequalitas, nihil aliud exprimunt, praeter respectum unius ad aliud, Relatio secundum dici non est aliquid pure relativum; sed res quaedam absoluta, quam consequitur habitudo ad aliam; adeo ut exprimi non possit, quin & illa habitudo exprimat: unde vocatur secundum dici, quia est res absoluta, dicens tamen habitudinem ad aliam: sic pars, etsi sit aliquid absolutum, includit tamen habitudinem ad totum, scientia ad objectum movens ad motum &c. Ita explicat S. Thomas 1. par. quest. 3. art. 6. ad 1.

Alio modo dividitur relatio in transcendentalem & non transcendentalem. Relatio transcendentalis est ordo in essentia rei inclusus, seu ipsa rei absolutae entitas ex sua essentia ad aliud destinata; ut anima dicit transcendentalem ordinem ad corpus, scientia ad objectum, materia ad formam, accidens ab subjectum, &c. nam haec res ad illa ex sua essentia ordinantur. Dicitur transcendentalis, quia transcendit omnia rerum genera; nihil enim fere est, quod ad aliud ex sua natura non ordinetur. Relatio non transcendentalis est, quae non includitur in essentia rei, sed ipsi advenit, ut paternitas respectu hominis. Haec divisio videtur cum prima coincidere: nam omnis relatio transcendentalis est Relatio secundum dici; non enim est purus respectus, sed entitas absoluta includens respectum. Et omnis relatio secundum dici videtur transcendentalis; est enim entitas absoluta includens respectum, sine quo intelligi non potest. Unde Aristoteles definit relata secundum dici, *Ea quae id quod sunt alterius sunt*; quae definitio convenit relatis transcendentibus.

His ita explicatis, evidens est, relationes transcendentales, seu secundum dici, non pertinere ad hoc praedicamentum: sunt enim entitates absolutae ad alia praedicamenta spectantes. Itaque solae relationes non transcendentales, seu secundum esse, hoc constituunt praedicamentum, unde praedicamentales vocantur. Quid sint proprie, dicendum.

C O N C L U S I O .

Relatio prædicamentalis recte definitur, accidens reale, cujus totum esse est ad aliquid se habere; id est, in puro respectu consistit.

Explicatur definitio, quæ est Aristotelis. In primis relatio dicitur *accidens*, ut excludantur ab hoc prædicamento Divinæ relationes, quæ non sunt accidentia: nam in Deo nullum est accidens. Additur, *reale*, ut excludantur relationes rationis: sola enim ens reale ponitur in prædicamento. Aliæ vero particule excludunt relationes transcendentales; & secundum *dici*, quarum totum esse non est ad aliud se habere, sed est quædam entitas absoluta, in qua includitur ordo ad aliud, in quantum est alterius.

Dices. D. Thomas 1. par. qq. 18. artic. 1. dicit, quod solum in his, quæ sunt ad aliquid, inveniuntur aliqua, quæ sunt secundum rationem tantum: Ergo in prædicamento relationis ponuntur etiam relationes rationis.

Respondeo cum Ferrariensi 4. Contra Centes cap. 14. D. Thomam solum velle, quod propria ratio relationis, scilicet *esse ad aliquid*, proprie salvatur in relationibus rationis, quod non convenit aliis prædicamentis: non enim chimæra, aliæque ejusmodi figmenta proprie habent rationem substantiæ, aut alterius prædicamenti. At vero relationes rationis sunt proprie relationes: intellectus enim noster vere & proprie ordinat, & refert unum ad aliud. Non sunt tamen in prædicamento defectu realitatis quia ut expresse dicit sanctus Doctor qu. 7. de potent. artic. 9. in nullo prædicamento ponitur aliquid, nisi sit res extra animam existens, id est, ens reale.

Quæres primo, quæ sint conditiones requisitæ ad relationem prædicamentalem?

Respondeo, ex D. Thoma Op. 48. quatuor præcipue assignari.

Prima est, ut habeat subjectum reale: accidens enim reale exigit reale subjectum.

Secunda est, ut habeat rationem fundandi, seu fundamentum reale: fundamentum enim est veluti causa relationis: unde cum effectus realis exigit causam realem, ut relatio sit, realis ejus fundamentum debet esse reale.

Tertia est, ut habeat etiam terminum realem: cum enim relatio consistat in ordine ad suum terminum, ut realis ordo realiter resultet, oportet, ut realiter ponatur terminus.

Quarta, ut extrema, id est, fundamentum & terminus, realiter distinguantur: non enim datur ejusdem relatio ad

se ipsum. Quæres secundo, quid sit subjectum, quid fundamentum, quid terminus relationis.

Respondeo, Subjectum relationis esse id, in quo est relatio, seu quod refertur. Fundamentum vero est id, quod est ratio respiciendi, seu referendi. Terminus demum est id, quod respicitur: sic in relatione paternitatis, homo, qui genuit filium, est subjectum; filius genitus est terminus, qui respicitur a patre; generatio vero est fundamentum: ratio enim, cur pater respicit filium, est quia genuit ipsum. Quia vero relatio est inter subjectum & terminum; ideo subjectum & terminus dicuntur *extrema relationis*:

ARTICULUS SECUNDUS.

An relatio predicamentalis sit realiter distincta a suo fundamento.

Relatio igitur prædicamentalis nihil aliud est, quam ordo, respectusque unius ad aliud; ordo, inquam, non ipsa rei entitate inclusus, sed adventitius. Nunc discutiendum, an ordo ille sit quid distinctum ab absolutis, quæ sunt in re, præcipue vero a fundamento; id est, ab illa entitate absoluta, quæ est ratio, cur unum aliud respiciat. Negant plures extranei; affirmat vero communiter utraque schola D. Thomæ & Scoti. Et plane quamvis prima opinio videatur expeditior, imaginationique conformior, eo quod imaginari non possumus, eoque tandem sit illa entitas relativa a fundamento seorsim sumpta; Attamen secunda sententia verisimilior videtur ac rationi rerum fibras solertius inspicienti maxime conveniens. Observamus enim, nos habere non in imaginatione, sed in mentis apice, ideam, seu notionem ordinis & relationis; illamque ideam, nobis repræsentare ordinem, non ut denominationem extrinsecam, aut ut negationem, sed ut aliquid positivum, & intrinsecum rebus ordinatis; unde si res ex sua propria essentia ordinetur ad aliquid, ordinem illum concipimus ut rei maxime intrinsecum & positivum; non tamen ab essentia realiter distinctum, quia hoc ipsum, quod est aliud respicere, est ex ratione talis essentiæ. Et ideo vocamus has relationes *transcendentales*, id est identificatas cum essentia ejus, quod refertur. Sed si res ex sua essentia non ordinantur, immo si intellectis omnibus, quæ sunt in re, nullus in ea sit ordo ad aliquid, plane ut intelligatur relata, necesse est, ut intelligamus entitatem, quam nobis repræsentat idea ordinis, supervenisse illi rei tanquam aliquid addititium, proindeque distinctum,

stum, vel secundum rem, si re ipsa de novo referatur, vel secundum rationem, si sola mente referatur. Sit itaque

C O N C L U S I O.

Relatio prædicamentalis realiter distinguitur a fundamento, & ab omnibus absolutis, quæ sunt in re: estque entitas addititia, cujus munus est constituere rem ordinatam ad aliud.

Sic censere D. Thomam, etsi aliqui dubitent, ex tribus aperte intelligi potest.

Primo, quia ex Sancto Thoma in 1. Dist. 4. q. 1. art. 1. *Nulla Relatio est substantia secundum rem in creaturis.* Quod idem tam frequenter repetit, ut Ferrariensis 4. Cont. Gen. cap. 14. id habeat ut clarissimum in doctrina D. Thomæ. At certum est, plerasque relationes fundari in ipsa substantia immediate, ut relatio similitudinis inter Petrum & Paulum, animæ ad corpus, creaturæ ad creatorem in substantia fundatur; ergo distinguitur a fundamento.

Secundo, perpetuo docet relationes afferre novum, & proprium esse accidentale, dum adveniunt, quod falsum esset, si a fundamento præexistente non distinguerentur. En verba ejus 4. cont. Gen. cap. 14. *In nobis relationes habent proprium modum essendi secundum propriam rationem, sicut & in aliis accidentibus contingit.* Et in 1. Dist. 2. q. 1. art. 7. *In creaturis per piterinitatem additur novum esse, quod est esse accidentale.*

Tertio demum idem intelligi potest ex eo, quod dicit idem sanctus Doctor: *Relationem habere esse debilissimum, imperfectissimum & postremum omnium accidentium.* 4. Con. Gen. cap. 14. & 12. Metaph. tex. 19. aliisque in locis. Item. *In creatis comparari relationem ad absolutum, sicut accidens subiectum* 4. Cont. Gen. cap. 14. *& absolutum, esse aliam rem a relativo* 1. p. q. 28. art. 2. ad 2. quæ omnia & innumera alia apud D. Thomam frequentissima manifeste ostendunt realem distinctionem relationis ab absoluto; proindeque a fundamento, eamque speciale genus rei esse, ab aliis, quæ relativa non sunt, distinctum.

Probatur conclusio ratione. Illa realiter distinguuntur, quorum entitates re ipsa non sunt idem. Atqui entitas fundamenti re ipsa non est idem cum entitate relationis; ergo realiter distinguuntur. Major patet ex terminis. Minor suadetur: Entitas relationis est purus ordo, seu respectus, cujus totum esse est ad aliud se habere, ut patet tum ex definitione illius, tum ex notione, quam omnes habent de relatione proprie sumpta, id est prædicamen-

rali: Atqui entitas fundamenti, quocumque modo Invertatur, non est purus ordo, purusque respectus, cujus totum esse sit ad aliud se habere, sed re ipsa est diversif. Nima ab hoc genere rei, cum sit quid absolutum in re: ergo entitas fundamenti non est re ipsa idem cum entitate relationis.

Ex qua ratione colligo, vel funditus evertendam esse definitionem Aristotelis dicentis, *relationem totaliter consistere in respectu ad alterum*: vel dicendum, illam esse solum denominationem extrinsecam, aut ad summum ens rationis, quod tamen adversarii negant: vel nobiscum fatendum, non esse ipsum fundamentum, sed aliud genus rei, quod tantum consistit in respiciendo, quodque superaditur fundamento. Intelligibile enim est, entitatem fundamenti totaliter consistere in respectu; ergo illa entitas, quæ tota consistit in respectu, non potest esse entitas fundamenti; sed alia alterius ordinis, quæ si sit realis, realiter quoque distinguetur ab illo.

Confirmatur. Relatio perit manente entitate fundamenti; Ergo est aliquid distinctum. Consequentia patet: Non enim est majus signum distinctionis, quam realis separatio. Antecedens vero constat: Nam mortuo filio perit respectus paternitatis, manente tamen entitate fundamenti; ergo relatio perit manente entitate fundamenti.

Rjpondent Adversarii, entitatem fundamenti habere duplex munus, absoluti scilicet, & respectivi; porro pereunte termino perire quantum ad exercitium & munus relativi, manere vero quantum ad munus absoluti.

Sed contra. Hæc responsio tribuit creaturis, quod est soli Deo proprium. Theologi enim docent cum D. Th. 2. p. q. 2. Divinæ essentiæ proprium esse, ut propter sui eminentiam comprehendat in sua simplici entitate munus relativi, & absoluti: unde Pater æternus per eandem entitatem realem est Deus [quod est aliquid absolutum] & etiam Pater [quod est aliquid relativum:] Ergo illa duo munera non possunt in creaturis in una, eademque re adunari. Quippe, ut fert Axioma: *Quæ sunt unita in superioribus, sunt divisa in inferioribus*. Et quæro ab Adversariis, quid hac in parte tribuant specialiter Deo, si etiam in creaturis aliqua entitas possit simul duo ista munera, relativi scilicet & absoluti, comprehendere.

Contra 2. Munus respectivi, quod pereunte termino perit, vel est aliquid reale, vel non: Si est aliquid reale; ergo relatio est re ipsa separabilis a fundamento, &

pro.

proinde ab eo distincta. Si non sit aliquid reale; Ergo relatio non consistit formaliter in aliquo intrinseco reali, cum desinere possit nulla realitate detinente; sed solum est ens rationis, vel denominatio extrinseca petita a termino. Et demum velint, nolint adversarii, munera realia intrinseca, quorum unum manet alio pereunte, sunt etiam realiter distincta; unde relatio, sive dicatur munus, sive entitas, sive quidquid volueris, realiter distinguitur a fundamento, quo permanente perit.

Replicabis, munus respectivi consistere in entitate reali, ipsius scilicet fundamenti, non tamen præcise sumpta; sic enim est quid absolutum; sed ut connotat terminum, quo modo est aliquid relativum. Ut relatio similitudinis parietis albi ad album est ipsa entitatis albedinis, non præcise sumpta, sed ut connotat aliam albedinem; sicut in Physica docent Thomistæ, unionem animæ cum corpore non esse aliquid distinctum ab anima, sed entitatem animæ, ut connotat corpus, ipsique applicatur: & tamen certum est, quod manente anima perit unio ejus cum corpore, præcise per hoc, quod amplius non connotet corpus, seu non sit in corpore. Quod igitur Thomistæ dicunt de hac unionem, proportione dici poterit de relatione predicamentali.

Sed contra. Hæc responsio confundit relationes predicamentales cum transcendentalibus, quas omnes distinguunt. Nam relatio transcendentalis est idem absoluta entitas connotans aliud. Si ergo idem sit relatio predicamentalis, quid discriminis relinquatur? Cur hæc novum rei genus constituat? Cur pereunte termino peribit, cum transcendentalis maneat; Ut oculus sublati coloribus nihilominus ad eos transcendentalem dicit ordinem. Demum hæc responsio evertit receptam relationis notionem, & definitionem, ut sit accidens, cujus totum esse sit ad aliud se habere: non enim hoc erit, sed aliud, nempe entitas, plerumque substantialis, ut connotans terminum.

At frustra obtrudunt exemplum unionis. Nam unio non est anima connotans corpus [alias post mortem maneret unio, cum anima separata nihilominus connotet corpus] sed est anima per actionem agentis applicata corpori: unde tria dicit, animam, corpus, & actionem ea jungentem, quæ quoadiu manent, manet unio: at si horum aliquod desinat, non mirum, si & ipsa desinat. At relatio unum quid simplex dicit, nempe purum respectum: Itaque si ille respectus sit fundamenti entitas, manente fundamento, manebit relatio. Est & hic aliud observandum. Anima est per se essentialis

ter forma corporis, & ideo ut corpus informet, non eget alia forma, sed sola applicatione agentis. At vero entitas fundamenti non est per se essentialiter respectus ad terminum, sed quid absolutum: ut ergo respiciat, eget aliquo addito.

Atque hinc duci potest aliud argumentum. *Esse* reale adventitium fundamento, ab eo realiter distinguitur: Sed relatio dicit *esse* reale, nempe *esse ad*, quod non est ipsum fundamenti, sed ei advenit posito termino; ergo realiter distinguitur a fundamento.

Respondent, relationem esse accidens logicum. Verum hæc responsio fere labitur in sententiam nominalium, nempe relationem esse ens rationis formaliter; nam formaliter non est ipsa entitas fundamenti, sed id, quod ipsi advenire intelligitur: Si ergo nihil reale adveniat, nihil reale erit relatio, sed solum fundamentum quodam modo consideratum, nempe comparatum ad terminum; ergo erit formaliter ens rationis. Deinde accidens logicum non pertinet ad prædicamenta: sunt enim genera rerum, & non Logicalium conceptuum. Postremo si relatio sit accidens logicum, nihil reale addens suo subjecto, Deus citra sui mutationem poterit de novo intrinsecam relationem admittere, quod negant Theologi.

Obji. I. D. Thomas Opusc. 48. Tract. de relatione dicit, relationem similitudinis esse ipsam albedinem, ut se habet ad aliam albedinem.

Resp. Opusculum istud esse dubium: quo potiora sunt alia S. Thomæ testimonia ex indubiis ejus operibus supra relata. Quanquam & ad illum locum dici forte posset, solum velle, relationem non distingui a fundamento, ut rem a re: unde, dicit *non esse aliam rem ab eo*; at non negat, distingui ut modum a re.

Instabis. Idem D. Tho. 5. Phys. lect. 3. dicit: *Nihil mihi advenit de novo per hoc, quod incipio fieri simili alteri*; Ergo similitudo non est entitas etiam modaliter a fundamento distincta.

Resp. Distinguo antecedens: Nihil mihi advenit de novo, per modum physicæ mutationis, de qua ibi loquitur D. Thomas, concedo; per modum respectus, nego. Ibi enim probat, ad relationem non dari motum proprie dictum, eo quod resultet nulla prævia mutatione ad solam termini positionem, nec proprie mutet subjectum.

Adjici præterea potest, D. Thomam loqui de eo, in quo jam præexistit relatio similitudinis, quem certum est sine ulla prorsus mutatione incipere referri ad novos terminos, ut jam dicemus; ex quo recte infert, ad rela.

relationem non dari per se motum, quia hæc ipsa extensio ad novos terminos sine aliqua mutatione subjecti non fieret, sicut nec prima productio ejus, si relatio per se terminaret motum.

Obji. 2. Si relatio esset quid realiter a fundamento distinctum, nascente musca mutaretur totus orbis: nulla enim pars orbis est, quæ non dicat aliquam relationem vel distantiam, vel propinquitatis, vel similitudinis, vel dissimilitudinis ad illam muscam; ergo nascente illa musca pullularent infinitæ relationes in rebus.

Resp. Nego sequelam. Ad probationem distinguo: Omnis pars Orbis dicit aliquam relationem ad illam muscam, relationem novam, nego; Relationem antea præexistentem, concedo. Per eandem enim relationem respicitur illa nova musca, per quam & aliæ præexistentes muscæ respiciuntur: nam pro omnibus terminis ejusdem rationis, v.g. pro omnibus filiis in patre, datur unica relatio ad omnes illos extensa, ut infra dicitur. Quidam tamen non reputant inconueniens mutari omnia relative ad productionem novæ rei, quod ea mutatio sit tenuissima: & sane si ad positionem alicujus corporis in aliquo loco totus aer vicinus mutatur, recipiendo species intentionales illius corporis, quid prohibebit, ad positionem novæ entis alia novæ relationis adventu quodammodo mutari?

Obji. 3. Dum Petrus Romæ existens sit pater, nascente ei primum filio in Gallia, nihil reale de novo acquirit; ergo paternitas non est res a præexistente fundamento distincta. Probatur antecedens: Quod non mutatur de novo, non acquirit novam entitatem; Sed Petrus non mutatur de novo per nativitatem illius filii; ergo nullam acquirit entitatem.

Resp. Nego antecedens. Ad ejus probationem, distinguo majorem: Non mutatur absolute, concedo; relative, nego. Et ad consequentiam: ergo non acquirit novam entitatem, absolutam, concedo; relativam, nego. Nam Petrus in hoc casu acquirit respectum patris, quem antea habebat: unde mutatur relative. Hæc tamen mutatio relativa non censetur proprie mutatio, quia id dicitur proprie mutari, quod alio modo in se disponitur. Relatio autem superveniens non disponit alio modo rem in se ipsa, sed solum in ordine ad alia.

Instabis. Nulla est causa producens illam novam entitatem in Petro; ergo nullam acquirit.

Resp. Nego antecedens: nam causa, ex qua resultat relatio, est ipsum fundamentum, a quo dimanat positio termino. Neque mirari debemus, ejusmodi ordines, licet sint recales entitates, ita facile ac fecunde resultare ex suis

fundamentis : videmus enim , entia longe perfectiora resultare ex aliis simili, imo mirabiliori fecunditates. Quis crederet, ex pulsato aere resultare sonum, qui etiam corpori allisus recipitur, nisi quotidie auribus id experiremur ? Quis putaret , tantam lucis copiam ex modica candela tam late diffundi ? ex grano pulveris prope infinitas imagines effundi, quibus totus impletur aer , quæque appposito speculo iterum recipiuntur , mirabili & prope infinita fecunditate ?

Urgebis. Posita causa ponitur effectus : sed posito fundamento non propterea ponitur relatio: ergo fundamentum non est causa relationis. Probatur minor: In Petro , nondum nato filio, existit fundamentum paternitatis, & tamen non est in eo paternitas ; ergo posito fundamento non ponitur relatio .

Resp. Distinguo majorem: Posita causa ponitur effectus si sint aliæ conditiones, ex quibus pendet effectus , concedo; si desint, nego . Fundamentum est quidem causa relationis, sed terminus est conditio, sine qua resultare non potest: nam fieri sequitur ad esse . Porro esse relationis totum consistit in respectu termini: Itaque produci nequit , nisi sit terminus , sicque ab eo in fieri prorsus pendet . Hanc rationem complexus est D. Thomas 4. contra Gent. cap. 14. his verbis : *Propria relationis ratio in ea consistit , quod est esse ad alterum : Unde esse ejus proprium quod substantia superaddit, non solum dependet ab esse substantia , sed etiam ab esse alicujus exterioris .*

Ne autem gratis dictum videatur , relationem in fieri dependere a termino, tanquam a conditione, qua posita statim resultat, præter rationem jam allatam, id declarari potest Theologico exemplo. Docent Theologi, species intelligibiles Angelorum, quamvis habeant vim representandi omnia individua, attamen futura individua non representare, donec illa a parte rei existant : unde talis representatio dependet ab existentia individuum, tanquam a conditione extrinseca, sine qua fieri nequit. Cur a pari non poterit relatio dependere a positione termini, ita ut sine illo nunquam causari possit a suo fundamento ?

Obji. 4. Si relatio distingueretur a fundamento , daretur processus in infinitum in relationibus . Probatur sequela: Duæ relationes, v. g. duæ paternitates, sunt similes inter se, ac proinde fundant duas relationes similitudinis; & rursus illæ duæ alias duas, & sic in infinitum ; ergo, &c.

Resp. Nego sequelam. Ad probationem, nego, quod una relatio possit fundare aliam, v. g. una similitudo aliam similitudinem. Et ratio est : Tum quia Relatio est debilio-

ris entitatis, quam quæ causar e possit aliam Relationem. Tum præcipue quia, ut docet D. Th. 1. p. q. 42. art. 1. ad 4. q. 35. ar. 3. ad 2. & q. 7. de pot. art. 9. ad 2. Relatio est essentialiter respectus: unde non indiget aliquo addito ut referatur. Sed sicut actio, quantum factibilis est, fit per se ipsam, & non per aliam actionem: ita Relatio ad omnia, ad quæ referibilis est, refertur per se ipsam.

Instabis. Relatio similitudinis inter duas paternitates potest realiter separari ab illis: Ergo realiter distinguitur ab illis. Consequentia videtur certa, cum ex hoc capite probaverimus supra, Relationem distingui a fundamento. Antecedens probatur; Paternitas Petri definit esse similis pereunte altera paternitate, cui erat similis: Ergo perit Relatio similitudinis manente paternitate.

Resp. Nego antecedens. Ad probationem, distinguo consequentiam: Ergo perit relatio similitudinis, quantum ad hoc, quod est extendi ad terminum secundarium, concedo; quantum ad entitatem relativam, nego. Explicatur solutio. Paternitas Petri est similis per se ipsam paternitati Pauli, non vero per Relationem distinctam; attamen pereunte paternitate Pauli definit esse similis, non quod amittat relationem, per quam erat similis, sed præcise per hoc, quod non habeat terminum secundarium, ratione cuius denominabatur similis. Sicut dum video quinque homines, si unus recedat, visio mea propterea non perit, sed præcise definit se extendere ad illum, qui abiit.

Obji. 5. Quocunque præciso, duo alba sunt similia: Ergo Relatio similitudinis non distinguitur ab illis.

Resp. Distinguo antecedens: Sunt similia fundamentaliter, concedo; formaliter & relative, nego. Unde si Deus destrueret respectum illum similitudinis, qui est inter duo alba, non essent amplius formaliter, & relative similia, idest, ordinata invicem ordine similitudinis, quia carerent Relatione similitudinis. Attamen casus videtur impossibilis. Sunt enim quidam modi, qui licet a subiecto distinguantur, ab illo tamen separari non possunt: ut, posita æquali distantia circumferentiæ a centro, impossibile est, ut non resultet figura circularis; & tamen Adversarii fatentur, figuram esse accidens distinctum a quantitate; Et addita quarta unitate tribus præexistentibus, impossibile est, ut non resultet numerus quaternarius, qui tamen est distinctus a rebus numeratis. Hanc solutionem tradit D. Thom. Quodl. 7. art. 30. ad 4.

ARTICULUS TERTIUS.

Quantuplex sit Relatio.

Explicata quidditate Relationis, nunc variaz ejus divisiones referendz sunt. Cum autem Relatio causetur a fundamento, juxta varia fundamentorum genera solent assignari varia Relationum genera.

Porro tria sunt genera fundamentorum Relationis, scilicet *Unitas & Numerus*, seu convenientia & inconvenientia: *Actio & Passio*: *Mensura & Mensurabile*. Unde triplex quoque est genus Relationum, quorum primum fundatur in convenientia & inconvenientia, secundum in actione & passione, tertium in mensura & mensurabili.

Declaratur divisio ex D. Thoma 15. *Metaph. lect. 7.* Tot sunt fundamenta Relationum, quot sunt rationes, cur unum ordinetur ad aliud: Atqui tres solum sunt rationes, propter quas unum respicit aliud: Ergo sunt solum tria fundamenta Relationum. Major patet. Declaratur minor: Omne, quod ordinatur ad aliud, vel ipsum respicit secundum *esse*, ut mensuram suz perfectionis; vel secundum *operari*, ut causam, aut effectum; vel secundum unitatem, seu convenientiam, vel inconvenientiam. Si respiciat primo modo, ut Mensuram sui *esse* perfectionis, est fundamentum *Mensuræ*, & *Mensurabilis*; sic scientia respicit objectum ut mensuram suz perfectionis: sic exemplar respicitur ab exemplo: sic creaturæ respiciunt Deum: & generaliter omne specificatum respicit suum specificativum. Si vero respiciat secundo modo, ut causam, vel effectum, erit fundamentum *Actionis & Passionis*: sic filius respicit patrem, & generaliter omnis effectus causam. Si demum tertio modo in quantum convenit, vel disconvenit, erit *Unitas & Numerus*, seu fundamentum convenientiæ & inconvenientiæ: sic paries albus respicit alium parietem album ut convenientem, & nigrum ut disconvenientem.

Omnis autem convenientia præcipue attenditur secundum tria prædicamenta, scilicet secundum *Substantiam*, *Quantitatem* & *Qualitatem*. Convenientia secundum *Substantiam* dicitur *entitas*, convenientia secundum *Quantitatem* dicitur *æqualitas*, convenientia secundum *Qualitatem* dicitur *similitudo*: Sic Petrus & Paulus, quia in natura humana conveniunt, habent relationem identitatis: Sic paries albus, quia convenit in qualitate cum alio albo, habet relationem similitudinis cum eo: Duo vero quanta, dum conveniunt

veniunt in eadem mensura, habent inter se relationem æqualitatis.

Dices. Id, quod transit, non potest fundare Relationem permanentem: Sed actio transit: Ergo non potest fundare Relationem permanentem.

Respondeo distinguo majorem: id, quod transit, tam formaliter, quam virtualiter, concedo; id quod transit formaliter, remanet tamen virtualiter, nego. Et ad minorem: sed actio transit, formaliter, concedo; virtualiter, nego. Actio enim remanet virtualiter, tum in effectu relicto, tum in determinatione, quam relinquit in causa, seu in virtute productiva. Ex hoc enim, quod Petrus genuerit filium, remanet ejus vis productiva speciali modo determinata circa talem filium, nam antea respiciebat ipsum solum ut producibilem, postea vero respicit ut productum. Unde S. Thomas in 3. dist. 8. art. 5. *Tales, inquit, relationes non inascuntur ex actionibus secundum quod sunt in actu, sed magis secundum quod fuerunt, idcirco fundantur super ea, quod in agente relinquuntur ex actione, sive sit dispositio, sive habitus, sive jus, aut potestas.*

Dividitur præterea Relatio in Mutuam, & non Mutuam. Patet divisio: Nam inter ea, quæ dicunt ordinem, aliquando reciprocus est ex utraque parte ordo, ut inter patrem, & filium, & inter duos parietes albos; aliquando non reciprocatur, sed se tenet ex parte unius solum extremi, ut creatura ordinatur quidem ad Deum, sed Deus non ordinatur ad creaturas: similiter scientia ordinatur ad objectum, sed objectum non dicit ordinem ad scientiam. Cum Relatio utriusque reciproca est, dicitur *Mutua*: si vero ex parte unius solum sit extremi, dicitur *non Mutua*. Relationes autem mutux sunt ut plurimum, quæ fundantur in Convenientia, & Disconvenientia: in Actione & Passione: quia communiter loquendo, in aliis utrobique est ratio referendi: sicquidem inter ea, quæ conveniunt, utrobique est convenientia. Et non solum effectus ordinatur ad suam causam, sed etiam ipsa causa, si sit creata, ordinatur ad suum effectum: ut enim late expendit D. Thomas qu. 7. de pot. art. 10. *In creaturis semper aiquid bonum redundat ex effectu in causam. Unde causa ordinatur vicissim in effectum, ut in suum bonum.* Hinc locum in creatis habet illud vulgatum, *Quodlibet est propter suam operationem*. Relationes vero tertii generis, quæ fundantur in Mensura & Mensurabili, non sunt mutux, quia licet mensurabile ordinetur ad suam mensuram, attamen mensura non ordinatur semper ad mensuratum: ut scientia ordinatur quidem ad objectum, & potentia visiva ad colores: attamen nec objectum ordinatur ad scientiam, nec color ad oculum. Videri potest

D. Thomas qu. 7. de pot. ast. 10. ubi totum id elegantissime expendit.

Demum Relatio mutua subdividitur in relationem *Æquiparantiæ* & *Disquiparantiæ*.

Explicatur divisio. Relatio *æquiparantiæ* est, quando in utroque extremo reperitur respectus ejusdem rationis & simili nomine expressus: ut inter duo alba relatio in utroque extremo ejusdem est rationis, & eodem nomine nuncupatur, nempe *similitudo*. Relatio vero *disquiparantiæ* est, quando respectus in utroque extremo existens non est ejusdem speciei, nec eodem modo exprimitur. Sic relatio patris ad filium est *disquiparantiæ*, quia est diversæ speciei, & diverso nomine exprimitur: una enim dicitur *paternitatis*, & altera *filiatio*.

ARTICULUS QUARTUS.

Quis sit terminus Relationis, tam mutue, quam non mutue.

AD pleniorē Relationis mutue & non mutue intelligentiam quæri solet, quis sit utriusque terminus; an scilicet utraque respiciat aliquid absolute sub ratione absoluti, an aliquid formaliter relativum. Complures tenent, omnes Relationes tam mutuas, quam non mutuas, terminari ad relativum. Contra *Scotistæ*, omnes Relationes tam mutuas, quam non mutuas, terminari ad aliquid absolute sub ratione absoluti. Quidam vero media via incedunt: itaque sit:

PRIMA CONCLUSIO.

Relatio mutua terminatur formaliter ad aliquid relativum, scilicet ad suum correlativum; ut pater terminatur ad filium, non quatenus homo est, sed quatenus filius est: unde quamvis entitas filii terminet respectum patris, attamen non terminat illum, ut entitas absoluta est, sed formaliter ut affecta filiatione, ac proinde ut est aliquid relativum.

Ita censere videtur S. Thomas 1. p. q. 40. ar. 2. ad 4. ubi inquit: *Cum dicitur, quod relativum esse est ad aliud se habere, per ly (aliud) intelligitur correlativum, quod non est prius, sed simul natura*. Et Aristoteles hic dicit, quod servus respicit dominum, ut dominus est, & ideo præcis omnibus aliis, quod sit doctus, quod sit bipes, musicus, &c. modo sit dominus, semper respicitur a servo.

Probatur ratione. Pater terminatur ad filium sub ratione formali filii: Sed ratio formalis filii est quid relativum:

um: Ergo pater terminatur ad aliquid relativum; & idem dicendum de aliis relationibus mutuis. Minor patet. Probatur major: Tum exemplo divinæ Paternitatis, a qua inquit Apostolus ad Ephes. 3. *derivatur omnis Paternitas*; hæc enim respicit Filium Æternum sub ratione formali filii: Ergo & temporalis pater debet respicere filium sub ratione formali filii. Tum etiam ratione: Nam sic se habet pater ad filium, sicut generans ad genitum: Sed generans respicit genitum sub ratione formali geniti: Ergo etiam pater respicit filium sub ratione formali filii.

Confirmatur; Relatio mutua dependet a suo correlativo, ut a termino formali: Ergo terminatur ad aliquid relativum. Probatur antecedens: relatio mutua aliquo modo dependet a suo correlativo: Sed non potest dependere nisi ut a termino: Ergo pendet ab eo, ut a termino; Major videtur certa. Relatio enim mutua non potest intelligi sine suo correlativo: Ergo necesse est, ut ab eo dependeat: res enim intelligi potest sine his, a quibus non dependet. Minor vero probatur. Relatio solum dependet a duobus, scilicet a fundamento, & a termino; Sed relatio mutua non potest dependere a suo correlativo: ut a fundamento, ut de se patet: Ergo debet dependere ab illo, ut a termino.

Obj. 1. Relatio non terminatur formaliter ad id, quo sublato manet: Sed in relationibus mutuis sublata relatione unius extremi remanere potest relatio in altero: Ergo in mutuis relatio unius non terminatur formaliter ad relationem alterius, seu ad alterum, ut relativum est. Major patet: quia relatio stare nequit sine termino formali. Minor declaratur in maternitate B. Virginis, quæ perfectissime stat respectu Christi, licet ei non respondeat in Christo realis relatio filii; eo quod, ut docet S. Th. 3. p. qu. 35. art. 5. filiationis relatio non est naturæ, sed personæ: Persona autem Christi, utpote Divina, est incapax relationis ad creaturam.

Resp. Distinguo majorem: Relatio non terminatur formaliter ad id, quo sublato remanet, connaturaliter & plene terminata, concedo: quo sublato remanet quidem, sed modo extraordinario terminata, nego. Et pariter ad minorem: In mutuis sublata relatione ab uno extremo remanet relatio in altero, plene & connaturaliter terminata, nego; modo extraordinario terminata, concedo, & nego consequentiam. Atque ut solutio explicetur in exemplo argumenti, fatemur quidem stare in B. Virgine relationem maternitatis, absque eo quod sit in Christo relatio realis filii, quæ est propria ejus terminatio; sed negamus esse modo sibi connaturali terminatam:
nam

nam secundum naturæ cursum petebat illa maternitas suppositum creatum a se dependens sub ratione geniti, proindeque ad se vicissim relatum: isque erat connaturalis ejus terminus utique relativus. At loco illius suppositi creati, dependentis, & relati, divinitus substitutum est suppositum increatum & æternum, quod terminaret generationem illam purissimam & consequenter maternitatem in ea fundatam non ut realiter dependens & relatum, sed ut subrogatum loco ejus, quod debebat dependere, & referri; idest, non ut terminus connaturalis, sed miraculosus.

Quæres, si Christus, ut tenet D. Thomas, non dicit relationem realem filii ad B. Virginem, quomodo potest dici realiter Filius B. Virginis, præcipue cum filius sit aliquid relativum.

Respondeo ex S. Thoma 5. Metaph. lect. 17. aliquid dici relative, non solum quia refertur ad aliud, sed etiam quia aliud refertur ad ipsum: Unde aliquis dicitur filius realiter, non solum quia refertur ad matrem, vel patrem, sed etiam quia mater, vel pater realiter refertur ad ipsum, ut ad eum, quem genuit. Cum igitur Christus, licet non dicat respectum realem ad Matrem, attamen vere & propriè terminet relationem Matris suæ, tanquam genitus ab ea, dicitur realiter & propriè filius ejus. Adde præterea, quod licet Persona divina Christi non referatur realiter ad B. Virginem, attamen subrogatur personæ humanæ, quæ exigeret ad illam realiter referri; ideoque vere & propriè est filius B. Virginis, sicut esset persona humana, cujus locum tenet, & vice fungitur. At de his uberius Theologi.

Obji. 2. Terminus præcedit relationem: Ergo non est quid relativum. Probatur antecedens: Relatio etiam mutua non resultat, nisi posito prius termino: Ergo terminus præcedit relationem etiam mutua.

Resp. Nego antecedens. Ad probationem distinguo antecedens: Relatio non resultat nisi prius posito termino, quoad entitatem, concedo; quoad rationem formalem terminandi, nego. Et similiter ad consequentiam: Terminus præcedit relationem, quantum ad entitatem, concedo; quantum ad formalitatem terminandi, nego. In termino enim duo sunt distinguenda, Entitas termini, & ratio formalis sub qua terminat; v. g. in filio, entitas filii & ipsa filiatio, sub qua terminat relationem patris. Licet igitur entitas termini debeat prius natura poni, quam resultet relatio; attamen ratio formalis, sub qua terminat, est simul natura cum ipsa relatione, ut filiatio cum paternitate.

Instabis, Specificativum præcedit specificatum: Sed

terminus, ut mox dicetur est specificativam relationis: Ergo terminus etiam formaliter sumptus præcedit relationem.

Resp. 1. Distinguo majorem: Specificativum per modum causæ, concedo; specificativum per modum termini, nego. Terminus autem non specificat relationem per modum causæ, sed per modum puri termini.

Resp. 2. Distinguo eandem majorem; Specificativum præcedit specificativum, in aliis rebus, concedo; in relativis mutuis, nego. Cum enim relativa mutua mutuo se specificent, non debent se præcedere, sed tantum simul esse; & hoc patet in divinis relationibus, in quibus Paternitas Divina nullo modo præcedit Filiationem, quæ est terminus ejus.

Urgebis. Si filius, formaliter ut filius, est terminus paternitatis, sequeretur, quod pater definiretur formaliter per filium, & filius per patrem: Atqui hoc est inconveniens: Ergo, &c. Major patet, nam relatio definitur per suum terminum. Minor vero probatur: Quia alias daretur circulus vitiosus, dum pater definiretur, Qui respicit filium; & filius, qui respicit patrem.

Resp. Nego minorem. Ad probationem, nego circulum in definitione relativorum esse vitiosum; imo est necessarius, ut dicit Porphyrius c. de specie. Unde communiter dicitur, *Relativa mutua esse simul cognitione*, quia mutuo se notificant & definiunt; quamvis nec sic ibi omnino circulus, quia scilicet se definiunt sub diverso respectu: nam filius definitur per patrem, ut a se respectum, pater vero per filium, tanquam respiciens ipsum.

SECUNDA CONCLUSIO.

Relatio non mutua non terminatur ad aliquid intrinsece & subjective relativum, sed solum relativum extrinsece & terminative.

Conclusio conciliat diversas Thomistarum sententias circa terminum relationis non mutue. Qui enim dicunt, eam terminari ad relativum, intelligendi sunt de relativo extrinsece, & terminative. Qui vero dicunt, eam non terminari ad relativum, explicandi sunt de relativo intrinsece & subjective. Unde ut probetur & explicetur:

Adverte ex D. Thoma 5. Metaph. lect. 17. dupliciter aliquid posse dici relativum; Primo subjective & intrinsece.

trinfecce: Secundo terminative & extrinfecce. Relativum intrinfecce & subjective est id, quod habet in se relationem. Relativum vero terminative est id, quod terminat relationem in alio existentem. Sicut aliquis potest dici dupliciter inimicus: Primo intrinfecce, quia odio habet aliquem: Secundo terminative, quia odio habetur: sicut Christus dicebatur inimicus Judæorum, non quod eos odio haberet, sed quod ab eis odio haberetur. Hoc posito dicimus, quod in relationibus non mutuis terminus est quid relativum extrinfecce & terminative, non intrinfecce & subjective.

Probatur prima pars: Illud non est intrinfecce relativum, quod caret relatione: Sed terminus relationis non mutua caret relatione: Ergo non est quid relativum intrinfecce. Major patet. Minor probatur: In hoc enim differt relatio non mutua a mutua, quod in ejus termino nullus sit reciprocus respectus.

Neque dicas, non esse quidem respectum realem, bene tamen respectum rationis.

Contra enim est: Tum quia respectus ille rationis non potest esse ratio terminandi, siquidem relatio realis debet habere terminum realem. Tum quia respectus rationis est solum aliquid secundarium, quod supponit relationem jam terminatam: unde terminus ille proprie sumptus non est quid relativum, etiam per rationem, nisi fundamentaliter.

Probatur etiam secunda pars: Illud est relativum extrinfecce & terminative, quod terminat relationem: Atqui terminus relationis non mutua terminat relationem, ut de se patet: Ergo est aliquid terminative & extrinfecce relativum.

Objicies. Quod opponitur relative, est aliquid relativum: Sed terminus relationis, etiam non mutua, opponitur ipsi relative: Ergo est aliquid relativum.

Resp. Distinguo majorem: Quod opponitur relative est quid relativum, intrinfecce semper, nego; relativum extrinfecce, & terminative, concedo. Et concessa minore, distingo similiter consequentiam: terminus relationis est aliquid relativum, intrinfecce semper, nego; terminative, concedo. Solutio patet ex didis.

ARTICULUS QUINTUS.

Unde sumatur distinctio, tum specifica, tum numerica
Relationum.

Explicata divisione generica relationum, nunc explicanda est specifica & numerica eorum distinctio. Circa distinctionem specificam relationis triplex est sententia. Prima tenet, Relationes totaliter specificari a fundamento; sicque unitatem earum specificam solum desumi ex unitate specifica fundamenti. Secunda tenet, eam desumi tantum a termino. Tertia & communior desumi ab utroque, ita ut relatio dicatur una specie, quæ habet unicum specie fundamentum & terminum.

C O N C L U S I O.

Unitatis specifica relationis desumitur a fundamento simul & termino, seu ex coaptatione fundamenti cum termino: Diversitas vero specifica desumitur ex diversitate vel fundamenti, vel termini, ita ut variatio alterutro varietur relatio.

Probatur prima pars ratione, quam tangit D. Thomas, quodl. 9. art. 5. Ab eodem res desumit unitatem specificam, a quo desumit esse: Sed relatio desumit suum esse a fundamento simul & a termino; Ergo desumit unitatem specificam ab utroque. Major patet: Siquidem ens & unum convertuntur: quælibet enim res est una per suam entitatem: unde ab eodem habet, ut una sit, a quo habet, ut sit. Minor vero declaratur: Relatio essentialiter est respectus ortus a fundamento ad terminum: Ergo ab utroque desumit suum esse, a fundamento quidem, ut a causa; a termino vero, ut ab eo, quod connotatur; seu, ut dicit B. Albertus Magnus, a fundamento, ut ab eo per quod est; a termino vero, ut ab eo ad quod est.

Confirmatur, præcipue quod desumat a termino, ex generali principio a D. Thoma sæpius inculcato: Ea quæ ordinantur ad aliud, specificantur per ordinem ad aliud: Sed relatio ex natura sua ordinatur ad terminum: Ergo specificatur per ordinem ad terminum.

Probatur etiam secunda pars conclusionis, nempe ad varietatem seu termini, seu fundamenti, variari speciem relationis: Nam ex communi Philosophorum axiomate, Bonum desumitur ex integra causa, malum vero ex quocumque defectu: Sed unitas specifica est quod-

dara

dam bonum, divisio vero habet quasi rationem mali: Ergo unitas specifica desumitur quidem ab unitate fundamenti & termini; diversitas vero ab alterutrius diversitate.

Confirmatur. Ut enim supra dictum est, relatio specificatur a fundamento & termino, ut invicem commensurantur, seu ex coaptatione fundamenti cum termino: Atqui commensuratio, seu coaptatio variatur variato alterutro extremo: Ergo variato seu fundamento, seu termino, variatur relatio: ut verbi gratia relatio dissimilitudinis, quam nix dicit ad corvum, & similitudinis, quam dicit ad cycnum, quamvis videntur in eodem, scilicet in albedine, attamen sunt diversae speciei propter variationem terminorum. Et similiter relatio patris ad filium, & similitudinis adeundem, sunt diversa propter diversitatem fundamentorum quia paternitas fundatur supra generationem, similitudo vero supra convenientia in figura.

Objic. 1. Unius non potest esse nisi unicum specificativum. Sed relatio est unica & simplex: Ergo non potest habere nisi unicum specificativum.

Resp. Fundamentum & terminum non habere rationem nisi unius specificativi; proprie enim specificant relationem, quatenus invicem coaptantur & commensurantur, ac proinde quatenus sunt quasi unum.

Objic. 2. Relatio non specificatur a suo opposito: Sed terminus est oppositus relationi: Ergo non specificatur ab ipso.

Resp. Distinguo majorem: Relatio non specificatur a suo opposito, ut a causante speciem, concedo; ut a terminante, nego. Adde praeterea, quod speciale est in relativis, ut dependeant a suo opposito, ideoque possunt ab illo specificari. Ut enim advertit D. Thomas qu. 7. de Pot. art. 8. ad 4. oppositio relativi est omnium minima, in qua unum oppositum non removet & destruit aliud, [sicut fit in aliis oppositionibus] sed potius ipsum respicit & exigit. Unde sola oppositio relativa locum habet etiam in divinis.

Objic. 3. Unica specie relatio respicit duos terminos specie distinctos; Ergo non desumit suam unitatem a termino, Probatur antecedens: Relatio filii terminatur ad patrem & matrem: Sed relationes patris & matris videntur specie distingui: Ergo, &c.

Resp. Distinguo antecedens: Unica relatio respicit duos terminos, inadæquatos, concedo; adæquatos, nego. Nam pater & mater, sicut sunt unum totale principium productivum filii, ita constituunt unum totalem terminum filiationis.

SECUNDA CONCLUSIO.

UNitas numerica relationum desumitur ex unitate numerica subjecti: unde in uno subjecto non potest esse duplex relatio solo numero distincta; ut in uno patre duplex paternitas. Ita Thomistæ omnes.

Probatur conclusio ratione generali D. Thomæ: Omne accidens desumit suam unitatem numericam a subjecto: Sed relatio est accidens: Ergo desumit suam unitatem numericam a subjecto. Minor est certa: Relatio enim annumeratur inter novem accidentia. Major vero probatur in Metaphysica, ubi ostendemus, accidentia individuari subjecto.

Obj. Unus pater potest habere plures paternitates solo numero distinctas: Ergo unitas numerica relationis non desumitur ex unitate numerica subjecti. Probatur antecedens: Ubi sunt plures termini, ibi sunt plures relationes: Sed idem pater potest habere plures terminos paternitatis, scilicet plures filios: Ergo & plures paternitates.

Resp. Nego antecedens. Ad probationem distinguo majorem: ubi sunt plures termini, formaliter distincti, concedo: materialiter solum distincti, nego. Pluralitas autem filiorum mere materialiter se habet respectu paternitatis: nam relatio patris præcise respicit filium sub ratione filii. Quod autem plures participant illam relationem filii, mere materialiter se habet: Sicut absolutio sacramentalis solum respicit peccatum cum dolore confessum; quod autem unicum, vel plura afferantur peccata, mere materialiter se habet respectu absolutionis. Unde sicut omnia peccata una absolutione remitti possunt, ita & omnes filii una relatione respici.

Instabis. Multiplicata causa multiplicatur effectus: Sed producto novo filio multiplicatur fundamentum causans paternitatem, scilicet actio productiva: Ergo multiplicatur paternitas.

Resp. Distinguo majorem: Multiplicata causa multiplicatur effectus, in subjecto capaci illius novi effectus, concedo; in subjecto incapaci, nego. Porro qui jam habet paternitatem, incapax est novæ paternitatis similis: Unde quantumvis multiplicatur productio filiorum, non multiplicatur paternitas. Sicut quando ferrum est summe ignicum, quantumvis multiplicetur ignis, non multiplicatur in eo calor, quia jam ipsum habet.

Urgebis. Dum patri tres filios habenti moritur primo genitus, perit relatio ad ipsum; Ergo distincta est a relationibus aliorum.

Resp. Distinguo antecedens: Perit relatio ad ipsum
ut

ut relatio est, nego; ut ad ipsum est, concedo: Solum enim desinente primogenito, illa relatio, quæ tres antea respiciebat, desinit respicere primogenitum, quia amplius non est: cæterum integra manet in sua entitate, quia ad illam satis est, ut aliquis supersit.

ARTICULUS SEXTUS.

De Proprietatibus Relationum & coordinatione hujus Prædicamenti.

Proprietates relationum quinque numerantur ab Aristotele. Prima est *non habere contrarium*. Nam una relatio non pugnat contra aliam; & relationes diversissimæ in eodem subjecto se patiuntur. Unde non habent inter se contrarietatem, sed solum oppositionem relativam, per quam non se mutuo destruunt, sicut contrariæ; sed solum sese mutuo respiciunt.

Secunda proprietas est *non suscipere magis & minus per se*. Non enim relatio crescit, aut decrescit ratione sui, quia ad illam non datur motus, sed solum ratione sui fundamenti: ut dum paries minus albus dealbatur, fit similior alteri maxime albo, ratione albedinis, quæ augetur.

Tertia proprietas est *invicem converti*: Nam unum relativum dicitur ad convertentiam cum alio: v.g. filius est patris filius, pater est filii pater, dominus est servi Dominus, & servus est domni servus, &c.

Quarta proprietas est, *esse simul natura*, id est, simul existere. Relata enim ita invicem connectuntur, ut unum sine alio esse non possit: Ut impossibile est, ut sit servus sine domino, & dominus sine servo.

Quinta proprietas est *esse simul cognitione*. Nam impossibile est cognoscere unum relativum sine alio; ut servum sine domino, & dominum sine servo: unde ut supra diximus, sese mutuo definiunt & notificant.

Attamen istæ tres ultimæ proprietates solis relativis mutuis videntur proprie convenire, ut expresse dicit D. Thomas de quarta proprietate, qu. 7. de Pot. ar. 8. ad 1. Quia tamen terminus relationis etiam non mutus aliquo modo dicitur relativus, extrinsece scilicet & terminative in quantum respicitur a relatione, ideo quodammodo istæ tres proprietates possunt accommodari relativis etiam non mutuis, in quantum scilicet impossibile est quod terminus actualiter terminet, nisi actualiter sit relatio; & ipsa relatio cognoscitur per suum terminum; ipseque terminus, quantum ad actualem functionem terminandi, cognoscitur per relationem.

Quantum ad coordinationem hujus Prædicamenti: in primis relatio prædicamentalis est supremum genus, quod dividitur in relationes primi, secundi, & tertii generis; id est fundatas in Unitate & Numero, seu convenientia & disconvenientia: Actione & Passione; Mensura & Mensurabili. Relatio primi generis dividitur in relationes convenientiæ & disconvenientiæ. Relatio convenientiæ subdividitur in relationes identitatis, æqualitatis, & similitudinis: Relatio vero disconvenientiæ, in relationes diversitatis, inæqualitatis, & dissimilitudinis. Relatio vero inæqualitatis, præcipue in numeris, subdividitur in varias species secundum varias proportionum, quæ attenduntur in numeris, ut in relationem duplicis, quadruplicis, &c. de quibus agunt Arithmetici. Relatio secundi generis dividitur in relationem fundatam in actione, & relationem fundatam in Passione. Relatio tertii generis dividitur in relationem ad mensuram, quæ est objectum, & ad mensuram, quæ est exemplar. Hæc vero species possunt rursus subdividi in alias, quas recensere non est necesse.

QUÆSTIO QUINTA

De Quarto Prædicamento, scilicet Qualitate.

Qualitas tribus modis sumi potest 1. Latissime, pro eo, quod prædicatur *in quale*; hoc sensu Aristoteles vocat differentias essentielles *Qualitates*, quod prædicentur in quale quid. 2. Paulo strictius, pro eo, quod prædicatur *in quale accidentaliter*, & sic omne accidens potest dici Qualitas. 3. Sumitur strictissime pro certo prædicamento accidentis, cujus proprium est accidentaliter qualificare, modificare, & disponere substantiam. Hoc modo sumitur hic Qualitas, de qua tria querimus. 1. Quid sit. 2. Quotuplex sit. 3. Quæ sint ejus proprietates. Et hæc omnia paucis expediemus, quia licet Qualitas sit vastissimum omnium prædicamentorum, quæ tamen circa eam & ejus species difficilia sunt, pluribus aliis in locis discuti solent; agendo de habitibus, de virtutibus, & scientiis, de alteratione, &c.

ARTICULUS PRIMUS.

Quid sit qualitas.

Qualitas definitur ab Aristotele, *Accidens, secundum quod dicimus quales*. Hanc definitionem, ut minus exactam, multi rejiciunt: nam *quale* non videtur potius qualitate. Sed considerandum cum D. Thoma O, usc. 44. quod suprema genera non possunt ita exacte defini, præcipue Qualitas, quæ tam varias res tum spirituales, tum corporeas sub se continet, ut vix reperiri possit aliqua notio, quæ rebus adeo diversis aptari possit: Unde Aristoteles quærens aliquid commune omnibus qualitatibus, id solum reperit, quod omnes afficiant substantiam per modum qualificativi; ideoque definiit Qualitatem, Accidens, secundum quod substantia dicitur qualis. Nec mirum est, res universalissimas per aliquid sui defini; nam in Metaphysica omnes definiunt Ens, id, quod habet esse, & tamen esse non videtur notius, quam Ens. Addit D. Thomas, quod concreta sunt nobis notiora, quam sint abstracta: siquidem cognitio sensibilis, a qua originatur cognitio intellectualis, non fertur nisi ad concreta, quæ proinde sunt nobis notiora: unde Aristoteles definiit Qualitatem per suum concretum, tanquam per aliquid notius.

Verum qualitas exactius defini potest cum D. Thoma I. p. 2. q. 49. ar. 2. Accidens modificativum, seu dispositivum substantiæ in se ipsa.

Explicatur definitio. Per *Accidens* assignatur id, in quo qualitas convenit cum aliis prædicamentis accidentalibus: cætera vero particula expriment id, in quo differt ab illis. Proprius enim character Qualitatis est accidentaliter determinare & modificare substantiam, cujus signum est, quod si mutemur secundum alia accidentia, ut secundum Quantitatem, dum augemur; aut secundum relationem, quam de novo acquirimus; aut secundum situationem, &c. non dicimur propterea *alterati & diversi*; bene tamen si mutemur secundum Qualitatem, ut si quis demutat colorem, vel figuram, vel mores, &c. dicitur *alter*. Unde sicut differentia essentialis determinat & modificat essentialiter genus, ideoque dicuntur aliquando *Qualitates substantiales*; ita quoque illud accidens, quod modificat, exornat, deserminat, & disponit substantiam, dicitur *Qualitas accidentalis*, quæ proinde recte definitur, Accidens modificativum, seu determinativum substantiæ in se ipsa.

Quotuplex sit Qualitas . Ar. II. 291

Dices . Etiam Quantitas modificat substantiam , in quantum illam extendit : Ergo ista definitio non convenit soli Qualitati .

Resp. Nego , quod Quantitas proprie modifcet substantiam : illam enim extendit præcise , in quantum tribuit ei partes diversimode modificatas . At vero Qualitas superveniens tali , vel tali modo disponit istas partes , eas figurando in modum trianguli , vel quadranguli : unde modificare substantiam , & partes ejus proprie convenit soli Qualitati .

A R T I C U L U S S E C U N D U S .

Quotuplex sit Qualitas .

Quatuor veluti paria specierum Qualitatis vulgo assignantur . Primum est *Habitus & Dispositio* : Secundum *Potentia & Impotentia* : Tertium *Passio & patibilis Qualitas* : Quartum *Forma & Figura* .

Probatum bonitas hujus divisionis ex Thoma 1.2.q.49. art. 2. Tot sunt species Qualitatis , quot modis substantia disponi potest in se ipsa : Sed disponi potest quadrupliciter : Ergo quatuor sunt species qualitatis . Major patet : Nam Qualitas est accidens dispositivum substantiæ . Minor probatur : Vel enim substantia disponitur ut bene , aut male se habeat : & sic constituitur prima species qualitatis , scilicet *Habitus & Dispositio* : Vel disponitur secundum *operari* , ut fortiter , aut languide agat , vel resistat , & sic est *Potentia , & Impotentia* : Vele disponitur secundum motum physicum , in quantum per illum novo modo se habet ; & sic est tertia species , scilicet *Passio & Patibilis qualitas* : Vel demum disponi potest secundum partes quantitativas , & sic est *Forma & Figura* . Sed ut ejusmodi species accuratius explicentur , de illis agemus singulis paragraphis .

§. I.

De Habitu & Dispositione .

Definitur in genere hæc prima species , Qualitas determinans subjectum ad bene , vel male se habendum in se , vel ad operationem .

Explicatur . Pierumque subjectum est indifferens , ut bene , vel male se habeat , tum in esse , tum in operando . Ut corpus indifferens est , ut sit sanum , vel ægrum ; Anima , ut sit sancta per gratiam , aut maculata per peccatum ; Intellectus , ut sit sciens , vel ferrans ; Voluntas ; ut sit

prava, vel bona: Manus, ut sit perita ad pingendum, vel imperita: Et ideo ejusmodi subjecta indigent qualitate determinante ad bene, vel male se habendum. Sic virtus determinat voluntatem, ut bene se habeat; vitium vero, ut male se habeat: Sic Scientia disponit intellectum ut bene se habeat circa veritatem; Error autem, ut male: Sic gratia disponit corpus, ut bene se habeat; ægritudo, ut male: Sic habilitas pingendi disponit manum; ut bene se habeat circa ejusmodi opus; imperitia vero, ut male. Sic gratia disponit animam, ut bene se habeat; Charitas voluntatem, Fides intellectum, & cætera hujusmodi, constituunt hanc primam speciem.

Dividitur hæc prima species in Habitum & Dispositionem: Quo in loco *Habitus* sumitur, non pro veste, aut possessione, sed pro ea affectione, secundum quam res bene & male se habere dicitur; ut dum quæritur, quomodo aliquis se habeat, respondemus, bene vel male se habere. Hoc posito.

Explicatur divisio. Qualitas determinans ad bene, aut male se habendum, vel firmiter adhæret subjecto, ac principiis immobilibus nititur; vel leviter afficit subjectum, ac minus firmis nititur principiis. Si primum, tum vocatur *Habitus*: Si secundum, dicitur *Dispositio*.

Hoc totum declaratur inductione. Sic enim videmus, sanitatem & morbum habere instabilia principia, nempe concordiam humorum, quæ facile turbari potest. Sic etiam in spiritualibus suspicio, dubium, opinio, & alia ejusmodi, levibus & facile mobilibus fundamentis innituntur; unde facile removeri possunt a subjecto. Hæ omnes qualitates sunt dispositiones; quod idem dicendum de habilitate, quæ est in manu ad pingendum, scribendum, pulsandam cytharam, & aliis corporalibus dispositionibus; quæ cum fundentur in corpore facile alterabiles, facile quoque deperdi possunt. At vero Fides Divina, Scientia, Virtus, Gratia, & alia ejusmodi firmissimis principiis innituntur; ut fides nititur testimonio Dei; Scientia principiis necessario veris: Virtus bono honesto, quod est immutabile: Gratia Divino influxu, &c. Unde quantum est de se, istæ qualitates firmissime sunt, ideoque vocantur *Habitus*.

Hinc definitur *Habitus*, Qualitas difficile mobilis, determinans ad bene, vel male se habendum. *Dispositio* vero, Qualitas facile mobilis, determinans ad bene, vel male se habendum.

Porro cum substantia possit determinari ad bene, aut male se habendum, tum ad *esse*, tum ad *operari*; hinc dividuntur *Habitus* [& idem dicendum de *Dispositionibus*] in entitativos & operativos.

Quotuplex sit Qualitas. Ar. II. 293

Habitus entitativi sunt, qui determinant substantiam, ut bene, aut male sit: Sic sanitas & ægrotudo in corpore; pulchritudo & deformitas in vultu; gratia & peccatum in anima, determinant hujusmodi subjecta, ut bene, vel male se habeant. Habitus operativi sunt, qui determinant potentias ad bene, vel male operandum: Sic scientia & error in intellectu; virtus & vitium in voluntate; habilitas, vel inhabilitas in membris corporeis, hæc subjecta determinant, ut bene, vel male se habeant ad operandum.

Quæres, an Habitus & Dispositio essentialiter differant. Resp. cum S. Th. 1. 2. q. 49. ar. 2 ad 3. Habitus proprie dictum differre a dispositione proprie dicta, ut speciem a specie, proindeque essentialiter. Nam Habitus proprie dictus est, qui ex natura sua nititur principiis difficile mobilibus: Contra Dispositio, quæ nititur ex natura sua principiis facile mobilibus: Ergo ex essentia sua differunt.

Attamen fieri potest, ut Habitus ex essentialibus principiis difficile mobilis, per accidens, propter infirmitatem subjecti, sit ab eo facile mobilis; & contra sæpe fit, ut qualitas ex natura sua facile mobilis, quæ proinde essentialiter pertinet ad Dispositionem, ita firmetur in subjecto, ut difficile ab eo dimoveri possit. Unde Habitus nonnunquam induit statum Dispositionis, & Dispositio modum ac statum Habitus. Sic charitas, fides, spes, gratia, si principia, quibus nituntur, spectes, nempe Dei bonitatem, protectionem, atque veracitatem, & Spiritum sanctum, a quo infunduntur, firmissima sunt, & tamen ob humani arbitrii inconstantiam ac flexibilitatem modicæ tentationis seu nimium sæpe in nobis extinguuntur. Similiter scientia & virtus habent principia ex se immobilia, nempe veritatem & honestatem; & tamen utraque in tyrone instabilis est & facile mobilis: Contra erroris, opinionis, vitii principia sunt ex se instabilia: & tamen longo usu, ac pertinacia ita firmari aliquando possunt, ut vix unquam dimoveri possint, ut videre est in hæreticis & peccatoribus induratis.

§. II.

De secunda specie Qualitatis, scilicet Potentia & Impotentia.

HÆC secunda species qualitatis in genere definitur, Qualitas disponens substantiam ad agendum, vel resistendum: seu, quod idem est, Principium proprium agendi, vel resistendi.

In primis dicitur *Qualitas disponens substantiam*, per quod convenit cum aliis speciebus: additur *ad agendum*, vel *resistendum*, per quod differt ab illis. Proprium enim potentiae est simpliciter retribuere vim agendi, aut resistendi. Habitus vero operativi supervenientes non dant simpliciter vim agendi, sed determinant praesistentem potentiam agendi, ut bene, vel male se habeat: ut iustitia non dat posse velle, sed potentiam volendi quam supponit, rectificat circa bonum alienum, ut non deordinate feratur ad ipsum. Similiter fides non dat intellectui facultatem cognoscendi, sed solum potentiam intellectivam elevat ad cognoscenda supernaturalia.

Dividitur vero in duo membra, scilicet *Potentiam*, & *Impotentiam*. Siquidem *Qualitas disponens ad agendum vel resistendum*, aut est fortis, aut est languida: Si sit fortis, ut visus in juvene, durities in adamante, dicitur *potentia*: Si vero sit languida, ut mollities in cera, fragilitas in vitro, visus in sene, dicitur *impotentia*, id est, debilis potentia. Ex quo patet hanc divisionem non esse proprie in diversas species, sed in diversos status; ut si quis divideret hominem in puerum & virum. Sicut enim puer evadit vir, ita impotentia firmari potest, & fieri *Potentia*, aut contra. Sic facultas progressiva, quae in puero est impotens propter mollitiem nervorum & musculorum, ex nimia cerebri humiditate proveniente, crescente puero, digesto abundantiore humido, roboratis nervis & musculis, fit *Potentia*: contra vero *Potentia* videndi fortis in juvene, vigore hebetato languescit in sene, fitque *Impotentia*.

§. III.

De tertia specie Qualitatis, scilicet Passione, & Patibili Qualitate.

Nomen *Passionis* diversimode sumitur. 1. Pro proprietate essentiam consequente: sic dicimus, lucem esse passionem Solis, & duritiem Adamantis. 2. Pro receptione cujuslibet effectus; & sic constituit sextum praedicamentum, de quo infra. 3. Specialiter sumitur pro receptione alicujus affectivi: sic Christus dicitur propter nos duram passionem sustinuisse. 4. Sumitur pro motibus appetitivis, quibus animal fertur ad bonum, & fugit malum: sic amor, odium, ira, &c. dicuntur *Passiones*. 5. Denique sumitur pro qualitate alterationem causante, vel consequente; & in hoc sensu modo eam sumimus. Unde haec tertia species qualitatis definitur, *Qualitas*
alto.

alterationem sensibilem causans, vel ab alteratione sensibilis causata.

Explicatur definitio. Ut qualitas cum cæteris speciebus convenit, differt per alias particulas. Nam qualitatium hujus speciei proprium est, ut vel inducant, vel consequantur alterationem, quæ sensu percipitur, seu ut sensum afficiant & immutent: sic calidum & frigidum tactum immutant atque in rebus talem alterationem inducunt, quæ sensu facile deprehenditur: item sonus, odor, sapor, color, lux, siccitas, humiditas, &c. Itaque tota species ejusmodi sensibilium qualitatium sub hac specie continentur.

Porro hujusmodi qualitates si cito transeant, ut pallor ex metu, rubor ex verecundia causatus, dicuntur *Passiones*. At si permanenter insunt, ut pallor ex melancholica complexionem causatus, rubor ex sanguinea, caliditas ex biliosa, dicuntur *Patibiles qualitates*.

Quod vero quæri posset, an Passio, & Patibilis qualitas sint species qualitatis essentialiter inter se diversa?

Id facile solvitur. Nam constat, solum accidentaliter ab invicem differre, quatenus scilicet causa, a quibus in subiecto producuntur, illud magis, aut minus alterant. Unde idem numero pallor, qui a metu, aut morbo inductus, est passio transiens, facile potest evadere in patibilem qualitatem, si metus, aut morbus ita ingravescat, ut complexionem durabilem quandam inferat alterationem.

Observandum hic, quod aliquando una qualitas videtur pertinere ad duas species, eo quod participet aliquid de ratione constitutiva utriusque speciei: ut calor est virtus activa ignis, sicque videtur pertinere ad secundam speciem, scilicet *Potentiam*; & præterea causat alterationem, sicque videtur pertinere ad tertiam speciem. Sed tunc considerandum, quid sit primarium & essentialius in tali qualitate; & secundum id debet ei assignari species: sic in calore videtur essentialius, quod sit qualitas alterativa, ideoque essentialiter pertinet ad tertiam speciem, licet etiam sit principium agendi in igne, & videatur inducere naturam *Potentiam*: contra vero facultas nutritiva, licet cause: alterationem in cibus, sicque videatur pertinere ad tertiam speciem qualitatis; attamen principaliter ordinatur ad agendum, ideoque pertinet essentialiter ad secundam speciem, scilicet *Potentiam*.

De quarta specie Qualitatis, scilicet Forma & Figura.

Forma tripliciter sumitur. 1. Pro actu substantiali materiam primam informante, de quo initio Physicæ: sic anima dicitur forma viventis. 2. Pro quocunque actu sive accidentali, sive substantiali: sic albedo, virtus, scientia, dicuntur formæ accidentales. 3. Pro qualitate ex dispositione partium quantitatis resultante: sic dicitur forma vultus, forma manus, &c. In hoc tertio sensu modo sumitur. Similiter Figura aliquando sumitur pro imagine; sic Christus dicitur figura substantiæ Patris Æterni: aliquando vero prout idem fere est, ac forma, idest pro qualitate ex partium dispositione resultante: ut cum dicimus, ceram habere figuram rotundam, triangularem, aut quadratam sic modo sumitur: unde.

Definitur quarta species, *Qualitas resultans ex diversa dispositione partium quantitatis*. Partes enim quantitatis sunt de se indifferentes, ut diversimode disponantur, ut in modum pyramidis, vel trianguli: Illa igitur qualitas, per quam tali, vel tali modo disponuntur & terminantur, dicitur *Forma*, vel *Figura*. Alio modo definiri potest *Forma*, & *Figura*, *Terminus quantitatis*: nam ex terminatione quantitatis constituitur *Figura*. In rebus artificialibus ejusmodi dispositio, seu terminus partium quantitatis, dicitur *Forma*, ut forma domus, forma navis: in rebus vero naturalibus dicitur *Figura*, ut figura hominis, figura bovis, &c. quamvis sæpe in utroque sensu indifferenter usurpentur. Aristoteles utrumque nomen retulit, quia utroque modo solemus exprimere hanc qualitatem ex dispositione partium resultantem.

ARTICULUS TERTIUS.

De Proprietatibus Qualitatis, & ejus Coordinatione.

Tres qualitatis proprietates enumerat Aristoteles. Prima est, quod *Qualitas habeat contrarium*: proprium enim est qualitatum invicem pugnare, seque mutuo de sub-

subiecto deturbare: sic calor expel it frigus, vitium virtutem, morbus sanitatem. Attamen non omnes qualitates habent contrarium, ut patet, de figuris de luce, &c.

Secunda proprietas est *suscipere magis & minus*: siquidem qualitates possunt intendi & remitti, sicut, modicus calor crescit, & fit major, & magnus calor minuitur. De hac intensione & remissione agetur tertia parte Phyl. cæ. Attamen non omnes qualitates capaces sunt illius vicissitudinis: nam figuræ, & potentia naturalis non intenduntur.

Tertia proprietas est *fundare similitudinem & dissimilitudinem*: quæ enim conveniunt in qualitate, dicuntur *similia*; quæ vero disconveniunt, dicuntur *dissimilia*.

Quantum ad coordinationem hujus Prædicamenti, Supremum genus est qualitas, quæ dividitur in quatuor species enumeratas, & explicatas. Prima species dividitur in Habitum & Dispositionem. Habitus alius est a Deo infusus, alius a nobis acquisitus.

Habitus a Deo infusus continet sub se Gratiam, Fidem, Spem, Charitatem, Dona Spiritus sancti, Lumen gloriæ, Lumen propheticum, & alias supernaturales virtutes.

Habitus acquisitus alius est intellectualis, alius moralis, seu in appetitu residens. Habitus intellectualis dividitur in intelligentiam, Sapientiam, Scientiam, Prudentiam & Artem. Habitus moralis dividitur in bonum & malum: Bonus in varias virtutes, ut Justitiam, Temperantiam, Fortitudinem, & alias sub istis contentas: Malus dividitur in varia vitia, si tamen vitia sint annumeranda inter habitus; proprie enim videntur esse solum dispositiones, eo quod instabilibus principis nitantur, scilicet passionibus, & bonis fallacibus.

Dispositio autem dividitur in corporalem & spiritualem. Corporalis in operativam, & non operativam. Operativa continet sub se varias habilitates, ut saltandi, pingendi, scribendi, &c. Non operativa continet sub se pulchritudinem, deformitatem, sanitatem, morbos, &c. Dispositio spiritualis continet sub se opinionem, fidem humanam, suspensionem, & alias qualitates facile mobiles.

Secunda species, scilicet Potentia & Impotentia, dividitur in Potentiam agendi & resistendi. Potentia activa dividitur in Immanentem, id est, cujus opus manet intra principium, a quo produciitur; & Transseuntem, id est, cujus opus transit ad extra. Potentia immanens dividitur in Vegetativam, Cognoscitivam, & Appetitivam. Vegetativa subdividitur in Generativam, Nutritivam, & Augmentativam. Cognoscitiva vero in intellectum, & Sensum. Appetitiva tandem in

Voluntatem & Appetitum sensitivum, &c. de quibus exactius ageretur in libris de Anima. Potentia vero resistendi continet sub se durum, molle, solidum, fragile, &c. quidam reponunt species intentionales sub hac secunda specie: Melius tamen reducuntur ad primam, quia complent potentias cognoscitivas, ut eas determinent ad bene, vel male operandum, quod est proprium primæ speciei qualitatis.

Tertia species, scilicet Passio & Patibilis qualitas, dividitur in quinque Sensibiles qualitates, scilicet Colorem, Odorem, Sonum, Saporem, & Tangibiles qualitates, ut sunt frigus, calor, &c. nam secundum ista quinque genera qualitatum fieri videtur alteratio, vel physica in corporibus, vel intentionalis in sensibus nostris. Hæ vero qualitates subdividuntur in varias alias, ut in varias Calores, Sapo- res, &c.

Quarta species, scilicet Forma & Figura, dividitur in Planam & Solidam. Figura Plana dividitur in Angularem & Circularem. Circularis perfecta unius speciei est; imperfectæ varix sunt species, Ovalis, Lenticularis, &c. Figura Angularis dividitur in Triangularem, seu Trigonam & Polygonam, seu quæ pluribus quam tribus angulis constat, ut Quadrangularis, Quinquangularis, &c. Triangulus dividitur vel ratione Laterum, vel ratione Angulorum: ratione Laterum dividitur in Isopleuron, cujus tria latera æqualia sunt: Isoscelem, cujus duo tantum æqualia sunt; & Scalenum, cujus tria latera sunt inæqualia: ratione Angulorum dividitur in Oxigonum, cujus tres anguli acuti; Rectangulum, cujus unus Angulus rectus est; & Ambligonum, cujus unus Angulus obtusus est. Quadrangularis Figura dividitur in quadratum, cujus latera æqualia & anguli recti; Rhombum, cujus latera æqualia sunt, sed anguli inæquales; Rhomboidem, quæ neque æquilatera, neque æquiangula est, & alias plures Figurarum species. Figura solida dividitur in eam, quæ caret angulis, sub qua continentur Sphærica, Ovalis, Cylindrica, Lenticularis, & aliæ; & Angularem, sub qua continentur Cubica, Pyramidalis, & alia, de quibus Geometrix.

QUÆSTIO SEXTA.

De sex aliis Prædicamentis.

SEX alia prædicamenta brevius perstringi solent, quod eorum pleraque vix ullius usus sint; alia vero, ut Actio & Passio, in Physica uberius explicentur. Quæri posset in genere, in quo consistunt. Scotus & plerique alii censent, esse relationes: sed si relationes sint, cur distincta a relatione prædicamenta constituunt? Deinde non consistunt in *esse ad*, ut relatio, sed in aliquo alio, ut Actio in *esse ab*, Passio in *esse in*, Situs in partium dispositione, &c. Itaque relationes non sunt. Alii censent, esse denominationes extrinsecas; sed si essent, novum genus rei, proindeque nec prædicamentum, constituerent. Neq; enim denominationes *visi, amoti, cogniti*, speciem prædicamenti constituunt, sed ad formarum, a quibus petuntur, prædicamenta reducuntur. Si ergo Ubi, quando, &c. nihil sunt, quam denominationes ductæ a Loco & Tempore, ad idem prædicamentum pertinebunt, ad quod Locus & Tempus pertinet. Unde alii verosimilius putant, esse modos rebus ipsis intrinsicos, licet ab aliquo exteriori pendeant; ut *Ubi* est aliquis modus afficiens rem ex eo, quod sit in loco. Ita invenire videtur S. Thomas 1.2. q. 49. art. 1. Verum non sunt tanti, ut pro illis acrius contendamus. At quod utilius fuerit, eorum occasione primum aliquid in genere de Modis dicemus. Tum singula ea prædicamenta paucis expediemus.

ARTICULUS PRIMUS.

De Modis, & eorum distinctione a Rebus
Modificatis.

Modi nomen adeo vagum est, & varie sumitur, ut vix una definitione figi possit. Sumitur latissime pro omni eo, quod rem determinat ad aliquam essendi rationem. Hoc sensu non solum accidentia, sed & forma, ac differentia essentialis dici possunt *Modi*: determinant enim ad quandam essendi rationem. Sumitur specialius Modus pro medio-ocritate, seu statu inter extrema media; Quo sensu dixit S. Augustinus 4. super Genes ad literam c. 3. *Modus est, quem mensura præfigit*. Et Horatius præclare:

*Est modus in rebus, certi sunt denique fines,
Quos ultra citraque nequit consistere rectum.*

Verum neque tam lato, neq; tam stricto sensu hic Modus sumitur: sed pro eo, quod non tam novam rem affert, quam rei novum quendam statum. Atque sic Res distinguitur a Modo, ut Res sit insignior quædam entitas, sive substantialis, ut forma & materia, sive accidentalis, ut calor, frigus, virtus, quantitas, &c. Modus vero sit aliquid minutius, quo res istæ aliter & aliter se habent, ut segnities & velocitas non sunt motus ipse, aut virtus movens; sed modus secundum quem virtus illa & motus aliter & aliter se habent. Aliqui distinguunt Modos ab accidentibus, quod accidens a Deo conservari sine subjecto possit, non item Modus. At quis scit, num etiam Deus Modos seorsim a subjectis conservare possit? neque enim nostrum est terminos divinæ potentie præscribere. Alii dicunt, Modum esse, qui nihil affert subjecto præter se ipsum; ut curvitas ramo nihil tribuit, nisi esse curvum; at vero Accidens, aliquid aliud a se tribuit, nempe vim & energiam quandam, ut calor igni non solum tribuit esse calidum, sed etiam vim calefaciendi, dissolvendi, &c. Verum nec omnia forte accidentia præter se aliquid subjecto tribuunt; nec desunt ex modis, qui aliquid energie rebus afferant, ut calor intensior plura potest, quam debilior. Alii contendunt, omnia accidentia esse Modos: sed hi ferre de voce litigant: Nos enim nomine *Modi* non intelligimus insigniora accidentia, sed quiddam minus, cujus adventu res insigniores, atque inter alias ipsa accidentia, aliter & aliter se habent.

Hac posita Modi notione, nunc dicendum de ejus a re modificata distinctione. Quidam censent, nullum Modum a rebus distingui. Quidam ferè Modos omnes a rebus realiter distinctos volunt. Inter hæc extrema distinguendum.

Modorum enim quidam sunt Positivi, ut velocitas in motu, intensio in calore; quidam negativæ, qui scilicet formaliter negationem potius important, ut finitudo & brevitatis in linea important ejus quantitatem cum negatione ulterioris extensionis. Rursus Modorum positivorum alii sunt penitus extrinseci, qui nihil in re ponunt, sed aliquid circa rem, ut columna sit mihi dextra vel sinistra sine sui mutatione, præcise quia ego ad illam situm mutavi. Alii vero sunt intrinseci, qui scilicet aliquid in re ipsa dicunt, ut Figura est in re figurata, Passio in re patiente, Ubicatio in re ubicata. Modorum intrinsecorum alii sunt absoluti, qui scilicet aliquid in re dicunt absque

absque respectu ad aliam : ut duratio in re durante ; alii sunt connotativi , qui aliquid in re ipsa dicunt , sed cum connotatione alicujus extrinseci , ut *comburere* in igne dicit virtutem , quæ in igne est , non præcise secundum se , sed ut connotat effectum in re combusta per eam productum . His positis .

Primo evidens est , modos negativos non importare in re ipsa aliquid ab ea distinctum , sed solum negationem alicujus a re distincti : sic calor , dum ex vehementi fit languidus , novo modo se habet ; non quod illi aliquid sit additum , sed potius ab eo detractum .

Secundo constat , modos extrinsecos importare aliquid distinctum a re ; non tamen in re , sed circa rem : ut paries ex non viso fit visus , oculo circa illum murato .

Tertio constat , modos connotativos aliquid itidem importare a re distinctum , nempe connotatum : ut ignis calefaciens connotat aliquid ab igne distinctum , nempe calorem ab igne in ligno productum .

Itaque solum quæstio circa duo remanet . 1. An modi connotativi præter extrinsecum , quod importat , aliquid dicant in re ab ea distinctum . 2. An modi absoluti intrinseci aliquid itidem distinctum rebus adjiciant .

PRIMA CONCLUSIO.

SI res ex ipsa aliam connotet , modus connotativus nihil in re ab ea distinctum ponit .

Conclusio est evidens . Nam quod ex se tale est , alio non eget , ut tale sit ; ergo si res ex propria entitate sit connotativa alterius , connotativus modus non est aliquid in re ab ea distinctum . Sic respectus scientiæ ad obiectum non est aliquid a scientiâ distinctum : nam ex sua natura scientiâ est ad obiectum ; & generaliter omnes relationes transcendentales sunt a rebus indistinctæ . Eo principio docebimus in Physica , modum unionis non distinguî a materia & forma , quia per se forma est actus materiæ , ideoque ut illam actuet , in quo consistit unio , satis est , ut detur materiæ .

SECUNDA CONCLUSIO.

SI modus connotativus in ipsa rei natura non includitur , est aliquid in re ab ea distinctum .

Probatnr conclusio . Quod non est ex se tale , indiget aliquo , ut tale fiat : Si ergo res aliqua ex sua natura non sit connotativa alterius , impossibile est , ut eam realiter connotet absque aliquo sibi addito . Ob hanc rationem

nem prædicamentales relationes a rebus absolutis distinctas esse censemus, quod in earum essentia non includantur. Eadem de causa, si sex prædicamenta sint, ut videtur, rebus intrinsicæ, sunt modi iis additi: non enim res ex sua natura est in tali, Ubi, Situ, Quando, &c.

Fateor tamen, non facile discerni, qui modi respectivi sint intrinseci, & an res ex sua entitate aliam connotet. Hinc natæ sunt illæ quæstiones de distinctione relationum a fundamento, ac de sex reliquis prædicamentis, item de distinctione modi unionis ab extremis unitis, quas forte fusius persequi satis inutile est. Nos tamen, si quas usus celebres fecit, suis in locis non omitteremus.

TERTIA CONCLUSIO.

Modi positivi absoluti, qui esse & non esse possunt in re modificata, realiter ab ea distinguuntur, eique aliquid reale adiciunt.

Conclusio adeo evidens est, ut mirum sit aliter quibusdam videri. Nam etsi de modis illis intimis, qui a re separari nequeunt, ut de existentia, dubium aliquod esse possit; at certe per se notum est, eos, qui rebus adventitiis sunt, & eas in se ipsis realiter immutant, ab illis distinguere, & aliquid ipsis addere, ex eo quidem quod distincti sint; non enim evidentius argumentum distinctionis est, quam quod unum sine alio esse posset; ergo modi, sine quibus res esse potest, non sunt ipsa res, sed aliquid ab ea distinctum. Quod vero rei afferant aliquid reale, ex eo constat, quod res iis affecta aliter in se ipsa se habeat: nam si rei nihil reale accidat, aliter re ipsa non se habet, ut per se notum est, ut si nihil omnino addatur calori, in se intensior non erit.

Respondent quidam, ad realem distinctionem satis non esse, ut res sine modo existere possit; sed exigi præterea, ut modus itidem sine re esse possit, saltem divinitus. Quod cum fieri nequeat, ut, intensionem caloris esse sine calore, motum sine re mota; inde colligunt, hos & similes modos a rebus non distinguere.

Sed hanc conditionem gratis apponunt. Nam præterquam non satis constat, possint de hi modi sine rebus a Deo conservari, ad distinctionem satis est, ut unum eorum esse possit sine alio. Porro quod aliud vicissim non possit esse sine illo, arguit solum necessariam ab eo dependentiam: unde plura esse non possunt sine rebus, a quibus tamen distinguuntur; ut materia esse nequit sine aliqua forma, actus vitalis sine principio vitali, effectus sine aliqua causa; & tamen materia ab omni forma, actus
vita-

vitalis a principio suo, effectus a suis causis distinguitur. Itaque, quod modus esse nequeat sine re modificata, non est, quod ab ea non distinguatur, sed quod ab ea necessario pendeat.

Respondent alii, modum realiter quidem distingui a re modificata, si ab ea separari possit; at non propterea asserre rei aliquam entitatem ab ea distinctam, sed solum dicere ipsam rei entitatem ut aliter se habentem, quam si modo illo careret.

Verum hi vel ludunt in verbis, vel sibi contradicunt; nam implicat, rem aliter se habere, si nihil ei accedat; ergo si modus nihil sit præter rem ipsam, non aliter se habebit adventu modi, immo nec adveniet rei, si nihil sit præter eam: nam quod nihil est, non advenit. At inquirunt: Modus non est nihil, nec entitas a re distincta; sed aliquid medium inter nihil & rem, nempe aliquid modale: sed si sit aliquid modale, aliquomodo est aliquid; ergo dum additur modus rei, aliquid ipsi additur. Quo vero nomine vocent illud aliquid, parum re ert; quæstio solum erit de nomine. Nos entitatem, seu realitatem modalem vocamus; quod entitas & realitas sint nomina ita generalia, ut quidquid in rebus datur, sub his contineatur.

ARTICULUS SECUNDUS.

De Actione & Passione.

DE his rursus agemus in Physica. Interim advertendum est, in effectu tria posse distinguere. 1. Egressum ejus a causa efficiente. 2. Receptionem in subjecto 3. Fieri effectus. Ut dum sit calor ab igne in ligno, hic calor oritur ab igne, recipitur in ligno, & per aliquod tempus est in fieri. Egressio effectus a causa dicitur *Actio*. receptio in subjecto dicitur *Passio*. Fieri vero dicitur *Motus*. Primum constituit prædicamentum actionis. Secundum constituit prædicamentum Passionis. Motus vero, quia est aliquid vile, & incompletum, non pertinet ad speciem prædicamenti, sed reducitur ad prædicamentum sui termini; ut motus calefactionis ad prædicamentum, in quo calor constituitur. His ita positis:

Actio prædicamentalis recte definitur, actus secundus potentie activæ; seu, accidens, quo causa constituitur actu causans. Utraque definitio in idem redit, & patet ex dictis; nam sicut causa dicitur agere in quantum profundit effectum; ita quoque actio dicitur idem
per

per quod causa constituitur actu pro undens effectum .
Alia definitio tradi solet, qua actio dicitur, Forma, secundum quam in id, quod subicitur, agere dicimus .

Passio vero est Actus secundus potentia passiva, seu, accidens, per quod subiectum constituitur actu recipiens effectum ab agente: si enim pati sit idem, ac recipere effectum, Passio erit id, per quod subiectum constituitur actu recipiens effectum ab agente .

Dividitur autem prædicamentum Actionis in actionem Transientem, quæ aliquid producit ed extra, ut urere, secare, &c. & Immanentem, quæ nihil extra ponit, sed tota consummatur intra suum principium, ut intelligere, imaginari, velle &c. nam actio immanens, cum sit vere ac proprie actio, pertinet ad hoc prædicamentum, etsi aliqui negent. Actio immanens dividitur in Cognoscitivam & Appetitivam: Cognoscitiva in Sensitivam & Intellectivam: Appetitiva in Volitionem & Appetitionem: Sensitivam Actio transiens in Artificialem & Naturalem: Artificialis in varias species Artium, ut pingere, saltare, canere, &c. Naturalis dividitur in Accidentalem, & Substantialem, [si tamen generatio substantialis sit vera actio distincta ab alteratione] utraque vero subdividitur in varias species. Passio autem dividitur juxta varias divisiones Actionis, siquidem Actioni productiva effectus correspondet sua Passio .

ARTICULUS TERTIUS .

De Prædicamentis, Ubi, & Situ .

URi in communi dividitur in Ubi divinum, & in Ubi creatum. Ubi, seu potius ubique divinum, est præsentia Dei in omni loco ratione immensitatis, qua implet omnia, quamquam peculiari quadam ratione dicitur esse in cælo veluti throno, quod in eo, ut in nobiliori opere, insignius reluceat ejus majestas & potentia; vel etiam quod is locus sit, in quo a Beatis videretur. Unde in Scriptura dicit: *Cælum mihi sedes est, & terra scabellum pedum meorum .*

Ubi creatum dividitur in ubi definitivum, & ubi Sacramentale. Ubi definitivum est, quo res ita est in uno loco, ut non sit in alio. Ubi Sacramentale est præsentia unius substantia in naturali suo loco manentis sub accidentibus alterius, in quam converta est, qualem fides docet Corpus Christi habere in Eucharistia. Ubi definitivum aliud est spirituale, quo scilicet substantia spiritualis sit ita præsens loco, ut sit tota in toto, &
tota

tota in qualibet ejus parte: Aliud est quantitativum, seu circumscriptum, quo corporea substantia ita est in loco, ut sit tota in toto, & pars in ejus parte. Illud videtur esse solum prædicamentale.

Unde prædicamentum Ubi definiiri potest cum Gilberto, Circumscriptio corporis a circumscriptioe loci; vel, Accidens, quo res est in loco; seu determinatur, ut sit in hoc potius, quam in alio loco. Nam corpus ex se indifferens est, ut in quovis sit loco: ut ergo in hoc potius, quam in alio sit loco, eget aliqua determinatione sibi adventitia. Et hæc accidentalis determinatio nomine *Ubi* intelligitur.

Hinc infertur, ubi divinum non esse in hoc prædicamento: non enim est accidens, aut circumscriptio, immo nec proprie *Ubi*, sed *Ubique*, seu potius immensitas non locata, sed loca omnia & res locatas continens & super excedens. *Ubi* etiam Sacramentale non continetur in hoc prædicamento, quia est alterius omnino rationis a naturali; immo hoc *Ubi* Spirituale, quia res, spirituales non sunt in locis univoce, sed modo longe diverso a corporibus. Verum hæc accuratius Theologi.

Differentiæ *Ubi* sex assignantur ab Aristotele 3. Physic. textu 45. Sursum, Deorsum, Ante, Retro, Dextrorsum, Sinistrorsum: quæ quidem non quoad nos, sed quo ad universum spectari debent, ut ipse innuit ibidem.

Situs est dispositio partium in loco: nam eadem res in eodem loco partium dispositionem variam subit, ut homo sedende, stando, cubando, &c. Hæc igitur varia dispositio partium in loco dicitur *Situs*, qui dividitur in situm naturalem, cum scilicet partes rei sunt in propria dispositione, ut cum arbor habet radices deorsum, ramos sursum: & situm innaturalem, ut cum e contra radices arboris sunt sursum, & rami deorsum. Uterque subdividitur in varias species situum.

ARTICULUS QUARTUS.

De Prædicamentis, Quando, & Habitu.

Prædicamentum *Quando* est accidens resultans in rebus ex eo, quod sint in tempore, tanquam dependentes & mensurate ab illo. Est autem Tempus, duratio motus primi Mobilis, quod spatio viginti quatuor horarum perficit suam circulationem. Sicut ergo

ex

ex eo, quod res sit in loco, resultat prædicamentum *Ubi*; ita ex eo, quod duratio ejus dependeat a duratione primi motus, seu a tempore, resultat prædicamentum *Quando*.

Aliqui ponunt in hoc prædicamento *Quando* angelicum: nam Angeli habent suum tempus, quo mensurantur eorum operationes. Sed communiter rejicitur ab hoc prædicamento; tum quia tempus Angelicum non convenit univoce cum nostro, nec proinde *Quando* Angelicum cum *Quando* rerum corporalium; tum quia in Angelis non datur unum tempus commune, a quo necessario dependeant operationes Angelorum, sicut durationes rerum corruptibilium dependent a duratione motus primi mobilis.

Species hujus prædicamenti sunt, quibus solemus respondere ad interrogationem *Quando*; scilicet, *Heri*, *Cras*, *Hodie*, *Anno præterito*, &c.

Habitus definitur accidens resultans in rebus ex circumpositione vestium, vel armorum: ut enim notat D. Thomas 1. 2. q. 49. art. 1. prædicamentum habitus non est ipsa vestis, aut ipsum corpus, sed aliquid medium resultans in corpore ex circumpositione vestium, quibus ornatur, vel armorum, quibus munitur. Ejus species sunt arma, & vestes. Arma dividuntur in offensiva, & defensiva; & utraque in varias species. Vestimenta dividuntur in vestimenta hominum, & vestimenta pecudum; & utraque in varias species.

Hæc de plebejis istis prædicamentis sufficiant: nam ea fusius prosequi rei momentum non exigit. Satis est juxta vulgarem explicandi modum ea delineasse.

QUÆSTIO SEPTIMA

De Postprædicamentis.

ARTICULUS UNICUS.

DE Postprædicamentis jam aliquid diximus in minori Logica. Sunt modi, qui ad res prædicamentales invicem comparatas consequuntur. Quinque recensentur ab Aristotele. Oppositio, Prioritas, & Posterioritas, Simultas, Motus, & Habere.

Oppo.

Oppositio alia est propositionum, de qua jam fufe diximus; alia rerum, quæ hic sola spectatur. Oppositio rerum est repugnantia determinata aliquorum inter se. Dicitur *Repugnantia determinata*, ut excludatur Oppositio improprie dicta, quæ est inter res disparatas, ut inter diversas species rerum: Hæc enim non respicit determinatum extremum sibi correspondens, sed quælibet rei species aliis disparate opponitur, ut homo leoni, equo, arbori. At vero proprie dicta oppositio exigit determinatum extremum, cui repugnet aliud, ut frigus calori, cæcitas visioni, &c. Itaque oppositio duas exigit conditiones, nempe distinctionem extremorum, & aliquam inter ea repugnantiam.

Oppositio est quadruplex, relativa, contraria, privativa & contradictoria. Nam omnis repugnantia vel est inter ens & ens, vel inter ens & non ens. Si inter ens & ens, vel ea provenit ex mutuo respectu, & sic est relativa; vel eo, quod a subiecto se expellant, ut frigus & calor, & sic est contraria. Si fit inter ens & non ens; vel non ens exprimitur per modum puræ negationis, ut homo & non homo, & sic est oppositio contradictoria; vel exprimitur per modum non entis in aliquo subiecto, ut visus & cæcitas, & sic est oppositio privativa.

Oppositio relativa est omnium minima; in ea enim unum extremum non destruit aliud, sed potius exigit. Unde in Deo locum habet, quia nullam essendi privationem secum affert, sed solum distinctionem cum respectu, ut notat Sanctus Thomas q. 7. de Potent. 8. ad 4. Sic Pater & Filius per oppositionem relativam in Divinis distinguuntur. Definitur hæc oppositio, Repugnantia inter duo ex eo, quod se mutuo respiciant.

Oppositio contraria est Repugnantia inter duas formas, quæ sub eodem genere maxime distant, & ab eodem subiecto sese expellunt: ut calor & frigus, albedo & nigredo, vitium & virtus: Sunt quædam contraria, quæ nullum medium admittunt, atque ob id immediata dicuntur; ut vitium & virtus, sanitas & ægritudo: nam alterutrum inesse oportet subiecto. At sunt aliqua, quæ medium admittunt, ut inter album & nigrum plures sunt colores medii, pallidus, fuscus, glaucus.

Oppositio privativa est repugnantia inter formam & ejus privationem, ut inter lucem & tenebras, visum & cæcitatem. Porro privatio est Carentia formæ in subiecto ad eam habendam apto, nam si subiectum sit incapax formæ, ejus carentia non est privatio, sed negatio.

gatio, ut carentia scientiæ in bruto, & auditus in lapide. Ob eam causam carentia visus in cane recens nato proprie privatio non est, quia naturæ ordine nondum aptus est ad visum.

Oppositio contradictoria est repugnantia inter ens & non ens. Omnium maxima est. Nam cum alia opposita, aut non se destruant, aut medium patiantur, aut subjectum commune habeant & genus, contradictoria se ita perimunt, ut nihil commune admittant. Unde, ut notat Sanctus Thomas, oppositio contradictoria est aliarum causa, atque in illis aliquatenus admisceatur.

Secundum postprædicamentum prioritatem, eique correlatam posterioritatem continet, cujus notio satis constabit explicata prioritare. Itaque prioritas est modus, quo una res præcedit aliam. Quintuplex recensetur ab Aristotele. Prima est prioritas temporis, secundum quam unum præcedit aliud duratione, ut pater creatus suum filium. Secunda est prioritas secundum subsistendi consequentiam, ut vocat Aristoteles, quæ inter ea, quorum unum infert ex alio, sed non infert ipsum: quod enim infertur ex alio, & ad illud præsupponitur, dicitur prius ipso secundum essendi consequentiam. Sic animal est prius homine; nam infert ex homine, sed non infert hominem: valet enim consequentia, Est animal, ergo est homo: Sed non e contra, Est animal, ergo est homo. Tertia prioritas est ordinis, quando unum præcedit aliud ordine; ut exordium alias partes orationis, & logica cæteras scientias. Quarta est prioritas dignitatis, qua unum excellit præ alio; sic rex præcedit principes. Quinta & præcipua est prioritas naturæ, cum licet utrumque sit in eodem instanti reali, unum tamen dependet ab alio, ut a causa sui esse: Sic sol est prior sua luce, ignis suo calore, & generaliter omnis causa est prior effectu.

Hæc autem naturæ prioritas duplex est, scilicet Prioritas *in quo*, & prioritas *a quo*. Prioritas *in quo* est inter ea, quorum unum dat esse alteri, a quo non dependet in suo esse: sic Soldat esse luci, a qua non dependet: posset enim absolute existere sine luce. Prioritas *a quo* est inter ea, quæ a se mutuo dependent in diverso genere causæ: sic forma dependet a materia, & rursus materia a forma.

D. Thomas sæpe meminit alterius modi prioritatis, quam vocat *Prioritatem generationis*, & opponit prioritati perfectionis. Ea dicuntur *Priora generatione*, quæ prius fiunt; ut puer viro prior est ordine generationis. Ea vero dicuntur *Priora ordine perfectionis*, quæ sunt

sunt nobiliora; ut vir puero est prior ordine perfectionis. Et quia communiter naturalis generatio procedit ab imperfecto ad perfectum; ideo perfectiora sunt ordine generationis posteriora.

Tertium Postprædicamentum est similtas, quæ totuplex assignari potest, quotuplex est prioritas. Unde prima est similtas temporis, & est inter ea, quæ simul in eodem instanti existunt; ut inter lumen & solem. Secunda est similtas consequentiæ, quæ est inter ea, quæ se mutuo inferunt; ut inter risibile & rationale; valet enim, Est risibile; ergo & rationale; & e contra, est rationale; ergo risibile. Tertia est similtas ordinis, ut inter species, quæ sub eodem genere collocantur. Quarta similtas est dignitatis, quæ est inter pares secundum dignitatem. Quinta est similtas naturæ inter ea, quæ licet non sint sibi invicem causæ, attamen se mutuo ponunt & destruunt: sic relativa dicuntur *esse simul natura*; nam posito uno ponitur aliud, sublato uno tollitur aliud; ut posito domino, necesse est ponere servum, & contra.

De Motu & Modis habendi nihil hic addendum habemus iis, quæ jam diximus in minori Logica. Quamquam de motu rursus agendum in Physica.

SECUNDA PARS LOGICÆ MAJORIS

*De Ente rationis, secundam mentis
Operationem spectante.*

QUÆSTIO UNICA

De Propositione.

PRæcepta propositionem ac iudicium spectantia satis accurate expendimus in Logica Minore, supersunt quædam Quæstiones discutiendæ. Atque imprimis, cum propositio vocitus constet, 1. Quæritur, an voces naturaliter significant, vel ex solo hominum instituto. 2. Quid sit propositio mentalis. 3. An propositionum de futuro contingentium altera sit determinate vera, & altera falsa. Hic etiam agi posset de veritate, an in sola secunda mentis operatione inveniatur; sed ea de re dicemus commodum in Metaphysica, eum de veritate in univèrsam tractabimus.

ARTICULUS PRIMUS.

*An vocum significatio sit a natura, vel ex hominum
instituto: ubi etiam de Idiomatum varietate,
ac diversis scripturæ modis apud Nationes
usitatis.*

SToici, ut refert S. Augustinus lib. de principiis Dialecticæ, censuere, voces non hominum arbitrio, sed naturali quadam cum rebus affinitate significare. Nam *Mel* auribus ipsis dulciter sonat, *Voluptas* blanda,

de, *Cruce* dure, *Asperitas* asperere; *murmur*, ut profertur; auditur; *Vepres* ipso sono auditum pungunt: *Hinnitus* equorum, *Balatus* ovium, *Tinnitus* campanarum, *Stridor* catenarum, *Sibilus* serpentum, *Grunnitus* porcorum quid significant, ipso sono indicant; *Robur* fortiter profertur, & *Vis* non sine vi quadam & conatu pronuntiatur. Ab his primigeniis vocibus naturali affinitate res significantibus omnia vocabula fluxisse contendebant Stoici, vel similitudine quadam; ut a *Cruce*, *crura*, quod sua longitudine, duritia, ac dispositione crucis ligna imitentur; vel participatione, ut a *Vi*, *vinum*, quod vim augeat; item *Vita* & *vivere*, quod sit fons virium animalis, *Vincere* & *vincere*, quod utrumque per vim fiat: vel etiam contrarietate quadam, ut *Deus* a *luce*, quod sit minime lucidus; *Mons* a *movendo*, quod non moveatur; *Bellum*, quod minime bellum sit. Huic sententiæ ex parte favet Plato in *Cratilo*, ubi docet, voces partim a natura, partim ab arbitrio significare.

Verum etsi homini naturale sit conceptus suos vocibus exprimere, attamen quod hæc Vox hanc potius, quam aliam rem significet, non a natura, sed ab hominum arbitrio pendet.

Nam quod homini est a natura inditum, ubique ac perpetuo uniforme est: Atqui non eadem vox ubique ac perpetuo idem significat; nam idem sonus vocis apud diversos populos diversas res significat; immo apud eosdem vox eadem diversis rebus tribuitur; ut patet in æquivocis; ergo non naturali affinitate, sed arbitraria institutione voces significant. Et sane hæc vocabula, *Amor*, *Mens*, *Vox*, *Motus*, *Fuga*, innumeraque alia primaria, palam est, nullam ex natura cum rebus significatis affinitatem habere. Quod ergo quædam voces rebus affines ad eandem exprimendas potius, quam aliæ usurpentur, atque in universum omnis vocum significatio ab hominum instituto provenit, quorum primus Adam rebus nomina imposuit Genes. 2. Hinc fuit unica in mundo lingua, Hebræa scilicet, usque ad fabricam turris Babel, cum Deus linguas confudit, cuilibet familiæ propriam quandam dialectum tribuendo: sicque factæ feruntur septuaginta duæ linguæ matrices, quarum præcipua vocabula sapiunt aliquid hebrææ linguæ, a qua derivatæ sunt, ut fusc ostendit Asteldius de Græca & Latina in sua Encyclopædia. Ab his vero 72. per innumeras corruptiones, derivationes, pronuntiationum variationes, novarum vocum admisionem, ea fluxit idiomatum diversitas, quam in Nationibus Orbis Plinius merito admiratur lib. i. histor. natur. cap. 7.

Nec solum quælibet natio, immo unaquæque pene pro-

vincia proprias voces habet, sed propriam etiam pronuntian-
 tiandi formam, quæ non modo ex educatione, ac perenni-
 a parentibus ad filios derivatione traducitur, sed etiam
 ex ipso Cæli, ac soli ingenio, varia organorum disposi-
 tione, aeris temperie, imaginationis ac complexionis di-
 versitate oritur. Hebræi Chaldæi, Arabes, & fere alii
 Orientales ex imo gutture vocem asperere trahunt, eo
 quod forte nimio calore dissipatus & effæctus spiritus non
 sponte ac libere erumpat, sed ex imo pectore sit eru-
 ens, quod nobis etiam nimia contentione ac declama-
 tione exhaustis solet contingere. Germani, Poloni, ac
 fere Septentrionales verba inter dentes frangunt, quasi
 externo harum regionum frigore spiritum includente, ut
 nobis etiam accidit nimio frigore tremantibus. Galli ve-
 ro lingua & labiis vocem expedite, ac venuste formant,
 quod spiritus nec nimio frigore interclusus, nec immo-
 dico calore dissipatus libere ac facile erumpens, solis or-
 ganorum extrimitatibus sine labore in voces figuretur.
 Hinc etiam fit, ut una gens ad alterius pronuntiationem
 obstupescat & hæreat, non solum ob oppositam consuetu-
 dinem novitati repugnantem, sed quod varia sit organo-
 rum dispositio in diversis populis, non minus quam vul-
 tus lineamentorum. Hispanorum gutturalis, quam a
 Mauris hæreditasse videntur, & confertæ in unam sylla-
 bam tot consonantes Polonorum & Germanorum, Gallis
 asperrimæ videntur. At vero in Gallicum pene om-
 nium aliarum nationum scopulus est, ut *Scibboleth* Ephra-
 ræorum, *Judicum* 12.

Et quidem si homo uteretur sola cognitione sensitiva,
 ut notat S. Thomas 1. Perhierm. lect. 1. cum ea versetur
 solum circa præsentia, sufficeret ei vox ad manifestandos
 alios proprios conceptus. Verum quia homo pollet cog-
 nitione intellectiva, quæ latius se extendit ad futura & ab-
 sentia, ut futuris & absentibus suas conceptiones manife-
 staret, necessarius fuit Scripturæ usus. Nam vox quidem
 est ut fluxa quædam & transiens scriptura in molli aere
 exarata: At scriptura est vox permanens ac fixa, ad ab-
 sentes & posteros facile commeans. Hinc apud barbaras
 & rudes Americanorum nationes, quæ pene pecudibus
 similes præsentia solum curant, vix ullus, est scripturæ
 usus, quamquam minus barbari harum regionum populi,
 ut Peruviani, scripturæ loco rudes quasdam rerum, quas
 absentibus significare volunt, imagines delineant ad eos
 transmittendas.

Sed ut in pronuntian-
 tiandi ratione, ita in scribendi modo
 apud varias nationes, etsi non tanta, magna tamen di-
 versitas existit. Duplex autem in genere scribendi ratio
 observatur, Una per characteres symbolicos, quorum
 finis

Singuli singulas res repræsentant; Altera per litteras suos significantes, ex quibus junctis syllabæ, ac ex illis vocabula componuntur . Prima scribendi ratio in usu fuit apud antiquos Ægyptios, qui singulis rebus figuras symbolicas aptabant, Deum per figuram Solis exprimentes, ubertatem per cornucopiam, &c. Hanc scribendi rationem hausit ab Ægyptiis ex parte retinent Astronomi, qui constellationes, præcipue Zodiaci, etiamnum figuris animalium repræsentant, aut certe quibusdam animalium particulis, ut cornibus Tauri eo nomine dictum signum repræsentant, cauda Leonis signum Leonis, &c. Sinenses, ac contermini populi hac una scribendi forma utuntur: non enim habent Alphabetum certo litterarum numero contentum, ut cæteri populi, sed cuilibet rei proprium characterem attribuunt, quo fit, ut hi characteres ad octoginta fere millia pertingant, incredibili plane incommodo, non solum externorum, qui hanc linguam addiscunt, sed Sinensium ipsorum, quibus ætas fere omnis impendenda est in his addiscendis characteribus, quorum qui plures novit, eo doctior habetur. Cæteræ nationes utuntur secunda illa scribendi ratione ex 24. aut ad summum 28. litteris omnia vocabula formantes, minoribus labore, ac fructu uberiori.

Neque tamen conveniunt in modo exarandi has litteras. Orientales lineam ducunt e dextra ad sinistram, ut Hebræi, Chaldæi, Arabes, &c. E contra Græci, Latini, ac fere alii a sinistra ad dextram scribendo progrediuntur. Quinam potiori ratione, non satis in comperto est. Primis favet antiquitas, & sacræ linguæ usus; & quod prius sit perfectum, quam imperfectum; dextrum autem videtur perfectum, sinistrum imperfectum. Posterioribus favet commoditas: nam motus a sinistra ad dextram facilior est; ac præterea naturæ ipsius ordo, qui procedit ab imperfecto ad perfectum. Sinenses neutra hac via scribunt, sed lineam dicunt a summo ad imum paginæ, forte quod ea ratione Characteres, quibus utuntur, facilius pingantur. Sed de his hætenus,

ARTICULUS SECUNDUS.

Sitne Propositio Mentalis simplex qualitas

Constat, Propositiones vocalem & scriptam, esse quid compositum: illa enim pluribus vocibus, hæc pluribus literis solet exprimi. Certum est, Propositionem
Philos. R. P. Gaudin. Pass I. **O** nem

nem mentalem plures ideas supponere, nempe ideam prædicati, & subjecti. Verum certum quoque est, non consistere in apprehensione illarum idearum: hæc enim spectat primam mentis operationem. Unde propositio mentalis consistit proprie in ea mentis actione, qua exprimimus habitudinem illam idearum ad invicem, sive affirmando, sive negando; seu potius, est expressio interius mente facta illius habitudinis, seu affirmativæ. Sunt, qui velint, hanc expressionem esse quid compositum.

C O N C L U S I O.

Propositio mentalis est simplex qualitas, nempe conceptus simplex reæpresentans habitudinem prædicati cum subjecto. Sic innuit S. Thomas 3. cont. gent. c. 55 ubi de propositione mentali ait: *In ea prædicatum & subjectum intelligi secundum unam speciem totius.* Idem expressius affirmat 1. p. q. 58. ar. 2.

Probatur ratione. Conceptus formatus unico actu est unus & simplex: Sed propositio mentalis formatur unico actu; ergo est unus & simplex conceptus. Minor constat: nam, propositis duabus ideis, uno actu judico, an una sit idem cum alia, necne; sicque propositionem mentalem efformo. Major quoque non est minus evidens: actio enim est *feri termini* per eam producti, *feri* autem commensuratur *esse* per illud producto: ergo terminus una simplici productus actione unus est & simplex. Deinde non potior ratio est, cur habitudo prædicati ad subjectum uno actu attingatur, quam ut uno conceptu exprimat. Sicut ergo uno actu judico de illa habitudine, ita & uno conceptu meum exprimo iudicium.

Declaratur amplius id totum. In propositione mentali tria sunt 1. Actus quo v.g. judico, Petrum esse doctum. 2. Idea, circa quas ille actus versatur, nempe, Petrus & doctus. 3. Expressio illius iudicii, quæ proprie dicitur propositio mentalis, id est, conceptus expressus, seu formatus per illum actum iudicii. Ut enim motio linguæ format quendam terminum, qui locutio externa dicitur; ita actio intellectus format quendam terminum interiore, qui dicitur locutio mentalis: exprimunt enim, nos cogitando apud nosmetipsos interius loqui. Porro cum res simpliciter apprehendimus, terminus ille per hanc actionem productus dicitur *Idea*, atque etiam *Terminus mentalis*: at qui formatur per actum iudicii, dicitur *Propositio mentalis*. His propositis certum est, propositionem mentalem supponere plures ideas; constat itidem, mente de earum habitudine unico

unico actu judicare. At inde inferimus, hoc iudicium una simplici qualitate exprimi, quæ expressio est ipsa mentalis propositio; ut enim una linguæ motione unam externam vocem formamus, ita uno actu interiori unam dictionem internam.

Confirmatur. Objectum formale propositionis mentalis est quid simplex; ergo & ipsa propositio: desumit enim ab objecto unitatem. Declaratur antecedens. Licet propositio mentalis versetur circa duas ideas, prædicati nempe & subjecti; attamen id, quod formaliter respicit, est habitudo prædicati ad subjectum, quæ exprimitur per *est*, aut *non est*: Sed illa habitudo, licet versetur inter duo, est tamen unum quid & simplex; ergo objectum formale propositionis mentalis est quid unum & simplex.

Obji. x. Propositio mentalis complectitur prædicatum & subjectum: Atqui utrumque nequit uno conceptu contineri; ergo propositio mentalis non est unus simplex conceptus, sed ex tribus compositus, nempe ex ideis prædicati, subjecti, & copulæ.

Resp. Distinguo majorem: complectitur prædicatum & subjectum, ut unita in una cognitione iudicativa, concedo; ut plura sunt, nego. Equidem prædicatum & subjectum seorsim sumpta plura sunt, atque duas apprehensiones terminant: at, dum respiciuntur a iudicio, se habent ut unum, quatenus uniuntur in una habitudine. Cum ergo propositio mentalis proprie exprimat illam habitudinem, quam mens iudicat esse inter prædicatum & subjectum, respicit utrumque; ut unum, seu ut unita in illa habitudine: unde est unus conceptus complectens prædicatum & subjectum per modum unius. Nec enim repugnat, plura unico actu percipi, ac uno conceptu representari: quatenus sub una ratione uniuntur: sic una domus idea res inter se diversas complectitur, quatenus sub unius artefacti ratione uniuntur: sic una species visiva complectitur colorem, figuram, distantiam, quatenus uniuntur in una ratione visibili.

Instabis. Terminus actus compositivi est compositus: Sed propositio mentalis est terminus actus compositivi: Ergo est composita. Major videtur certa: nam in tantum actus est compositivus, in quantum format aliquid compositum. Minor vero probatur; ut enim dicitur 1. part. quest. 58. artic. 4. Homo differt ab Angelo, quia Angelus simplici intuitu videt prædicatum in subjecto, ideoque non componit, at vero Homo prius concipit subjectum, deinde prædicatum, & postea utrumque conjungit; ideoque dicitur intelligere per actum compositivum.

Resp. Distinguo minorem: Propositio mentalis est ter-

minus actus compositivi, compositione representativa, & objectiva, concedo; compositione quasi entitativa, nego. Et ad consequentiam; ergo propositio mentalis est composita, representativa & objectiva, concedo; quasi, ut sic loquar, entitativa, nego.

Explicatur solutio. Angelus unico intuitu comprehendit quidquid est in re, ut, videndo hominem, videt omnia prædicata, quæ ipsi conveniunt: unde hominem, ejusque attributa intelligendo non componit, aut dividit. At vero Homo, cum sit debilioris luminis intellectivi, non intelligit nisi per partes: unde prius distincto conceptu intelligit subjectum, & postea prædicatum, quæ deinde unit ad invicem per actum judicii, in quantum format unicum tertium conceptum representativum unionis prædicati cum subjecto: seu potius judicii unionis utriusque, qui conceptus dicitur *Propositio mentalis*; ideoque propositio dicitur composita, non quidem entitativa, quasi sit aggregata ex pluribus conceptibus, sed representativa, quia representat prædicatum & subjectum ut unita, quæ prius representabantur separata: Sicut, si pictor prius pingeret D. Petrum, & postea D. Paulum distinctis tabellis; & deinde formaret tabellam tertiam, æriusque Apostoli occursum representantem, hæc tabella diceretur composita, non quidem entitativa, [esset enim unica] sed representativa, quia duos representa-

ret. Instabis. Atqui Angelus etiam componit representativæ; ergo nulla disparitas est inter Hominem & Angelum. Probatür antecedens: Ille componit representativæ, qui format conceptum representantem diversa: Sed etiam Angelus format conceptum, in quo diversa representantur, scilicet subjectum cum suis prædicatis; ergo componit representativæ.

Resp. Nego antecedens. Ad probationem, distinguo majorem: Ille componit representativæ, qui format conceptum representantem diversa prius divisim apprehensa, concedo; diversa non prius divisim apprehensa, nego. Et ad minorem: Angelus format conceptum representantem diversa, quæ prius divisim apprehendat, nego; quæ simul unico actu comprehendat, concedo. Etenim compositio supponit divisionem: unde ut quis componat representativæ subjectum cum prædicato, debet prius utrumque distinctis conceptibus apprehendisse, & deinde unum tertium conceptum formare, quæ utrumque uniat. Porro Angelus non apprehendit distinctis conceptibus prædicatum & subjectum, sed unico actu intelligit utrumque: unde nullo modo componit etiam representativæ.

Dices. Propositio vocalis est composita etiam entitativa; ergo idem dicendum de mentali.

Resp. Nego paritatem: nam propositio mentalis est subtilioris ordinis, quam sit vocalis; & ideo est minus composita: *Quae enim sunt dispersa in inferioribus, sunt unita in superioribus.*

Obji. 2. Syllogismus non est simplex qualitas, sed aliquid compositum ex conceptu majoris, minoris, & consequentiae: ergo nec propositio erit simplex qualitas, sed aliquid compositum ex conceptu praedicali & subiecti. Probatur paritas: nam etiam major, minor, & consequentia concipiuntur per modum unius totalis orationis.

Resp. Nego paritatem. Ad probationem distinguo: Major & minor concipiuntur per modum unius totalis orationis, pluribus actibus formatae, concedo: uno actu formatae & expressae, nego. Propositio enim mentalis ita est unica oratio, ut unico actu formetur & exprimat: unde est simplex qualitas. At vero syllogismus formatur pluribus actibus, scilicet assensu majoris, minoris, & consequentiae; unde non est una oratio unitate simplicitatis, sed solum unitate compositionis. Si tamen Syllogismus pro sola illatione sumeretur, esset quid simplex, perinde ac propositio, quia illatio illa fit unico actu.

ARTICULUS TERTIUS.

An Propositionum contradictoriarum de futuro contingenti una sit determinate vera, altera falsa, etiam ante decretum Dei.

Constat, propositiones contradictorias in materia naturali esse ex tota aeternitate veras, aut falsas, etiam abstrahendo ab omni Dei decreto. Ut illa est ab aeterno & immutabiliter vera, Bis tria sunt sex; illa falsa; Bis tria sunt octo: certum est itidem, propositionem de contingenti praeterito, aut praesenti, esse determinate veram, aut falsam; ut istarum, Adamus peccavit, Adamus non peccavit, prima vera est, altera falsa. Et si quis dicit, nunc pluit in India, nunc non pluit in India, altera determinate vera est, altera falsa, licet nesciamus, utra sit vera: eventus enim contingens, postquam praeteritus est, aut praesens, non est amplius pendulus, sed determinatus ad alteru-

tram contradictionis partem. Unde solum quæstio esse potest circa propositiones de futuro contingenti, cuiusmodi hæ sunt, Petrus disputabit, Petrus non disputabit.

Quæ quidem quæstio, cum his temporibus adeo celebris sit, paulo accuratius tractanda nobis est. Atque ut id distinctius fiat. 1. Quæstionis statum proponemus. 2. Sententiam nostram stabiliemus. 3. Argumenta illi contraria solvemus.

Proponitur status Quæstionis.

Celebris olim inter antiquos Dialecticos quæstio fuit, an propositionum contradictoriarum de futuro contingenti una pars esset determinate vera ex tota æternitate, Chrysippus & alii quidam, a cui magis, quam solidi affirmabant, ut refert Cicero lib. de Fato. Alii negabant, eaque contentio multis sæculis intra Dialecticorum scholas fere se continuit, donec moderni quidam Theologi illam traxere ad sacræ doctrinæ abstrusiora arcana explicanda: nam cum decreta Dei eventus liberos ab æterno prædefinientia negarent, quærendum illis erat medium, in quo Deus futura certo præsciret. Cum varia media fingerent, quæ ut minus apta facile refutabantur, tandem illud veteribus Theologis ignotum a Dialecticis mutuati sunt, Deum omnia præscire in veritate propositionum contradictoriarum. Quippe omnem propositionem esse determinate veram, aut falsam, etiam ex tota æternitate: proindeque Deum, quem nulla veritas latet, etiam ante quam quidquam decerneret, præscivisse in illa veritate, qui eventus futuri essent, aut qui non futuri. Hinc magno ingenii conatu defendere cœperunt hanc opinionem, ut quæ omnis eorum de præscientia Dei doctrina fulciebatur. Qua in parte mirari satis nequeo horum hominum consilium; qui mysterium tanti momenti argutiæ Logicali commiserunt. Verum ista viderunt Theologi. Nos, quod instituti præsentis est, quæstionem intra Logicæ fines continebimus, Theologicis rationibus, atque objectionibus ad Theologos remissis. Ut tamen statum quæstionis distinctius proponatur.

Notandum est, propositiones illas duobus modis spectari posse. Primo post decretum Dei, quo ab æterno constituit, quid sibi placeat in tempore evenire. Cum enim Deus sit supremus omnium rerum arbiter, atque sæculorum Rex, omnia in tempore contingentia summa potestate disponens, omnes eventus futuros ab æterno prædefinivit, mala quidem decreto, ut vocant
Theo.

De Propositione de futuro. Ar. III. 319

Theologi, permissivo; bona vero decreto etiam effectivo & approbativo: Quibus positis decretis omnia suaviter quidem, infallibiliter tamen, ut ipse disposuit, eveniunt, juxta illud Isaia cap. 46. *Consilium meum stabit & omnis voluntas mea fiet*. Et ad Roman. 9. *Voluntatis jus quis resistit?* His decretis nituntur præscientia Dei & prædictio Prophetarum. Post ejusmodi decreta nemini Christiano dubium est, propositiones de futuro contingenti determinate veras esse, aut falsas: atque cum decreta illa sint æterna, ab æterno quoque esse veras, aut falsas.

At Propositiones illæ spectari secundo possunt abstrahendo ab omni decreto Dei, ut ab Aristotele & aliis antiquis considerabantur; vel, ut a modernis Theologis considerantur, in priori quodam rationis, seu, ut alii vocant, in signo antecedente decreta, non quidem prioritate temporis, sed considerationis; quatenus concipimus voluntatem Dei sine ullo adhuc circa eventus contingentes decreto. In hoc statu quærimus, an propositiones de futuro contingenti determinatam veritatem habeant, aut potius indifferentes sint ad utrumlibet, atque expectent determinationem Divinæ voluntatis, qua earum objecta ex mere possibilibus fiant futura, aut non futura.

Quamobrem falluntur, aut fallunt Adversarii, dum non distinguunt *ante & post decretum*, sed absolute contendunt, has propositiones esse determinate veras, aut falsas. Atque ad id suadendum frustra congerunt varias Scripturæ & Patrum autoritates, ac pleraque rationes, quæ procedunt de illis propositionibus post decretum spectatis, in quo statu nullus Thomista negat certo illas a Deo præsciri, atque determinate veras, aut falsas esse, Unde ne leviter quidem difficultatem attingunt, sed aranearum telas contextunt unico statu dissipandas, dicendo scilicet, has autoritates & rationes intelligi de propositionibus illis, non ante, sed post decretum spectatis. His ita constitutis sit,

C O N C L U S I O.

Propositionum de futuro contingenti neutra est determinate vera; vel falsa ante decretum Dei, id est, pro eo statu, in quo Divina voluntas concipitur nihil adhuc determinasse circa eventus contingentes. Ita censent Thomistæ omnes, ceterique illi Theologi, qui tenent, Deum in suis decretis futura cognoscere.

Probatur, 1, Conclusio ex Aristotele Periherm. c. 8.

ubi postquam statuit, ex Contradictionis de præterito & præsentis alteram esse determinate veram, alteram falsam; expresse negat, ita esse in propositionibus de futuro contingente: *In quibus, inquit, licet necesse sit, alteram esse veram vel falsam, non tamen hæc vel illam distinxit.* Et rationem assertit, quia propositiones se habent sicut res: itaque cum res contingens, antequam fiat, sit indifferens ad utrumlibet; propositio quoque de illa formata est indifferens ad veritatem, aut falsitatem. Subscribens Aristoteli Sanctus Thomas idem assertit his verbis ibidem: *Licet ex duabus illis propositionibus alterutra sit vera, non tamen hæc, vel illa determinate.*

Respondent Adversarii, Aristotelem solum voluisse has propositiones non esse directe veras, aut falsas quoad nos; licet sint determinate veræ, aut falsæ quoad se.

Sed facile confutatur hæc responsio: nam etiam præteritæque propositiones de præsentis & præterito non sunt determinate veræ, aut falsæ quoad nos, ut istæ, Astra sunt paria; Astra non sunt paria. Itaque si Aristoteles solum vellet, propositiones de futuro contingenti non esse determinate veras, aut falsas quoad nos, nihil illis tribueret, quod tribuendum non sit propositionibus de præsentis & præterito: Atqui expresse docet, has quidem esse determinate veras, aut falsas, at non itidem illas; ergo non loquitur de propositionibus quoad nos, sed quoad se spectatis. Unde relicta illa expositione, quæ destruit textum,

Respondent ingenue alii, Aristotelem ita quidem censuisse, [adeo enim expressus est, ut nulla verosimili expositione possit ejus autoritas eludi] at, inquit, in hoc erravit fide destitutus. Sic Suarez 2. parte de gratia, Prolegomeno de Scientia Conditionata cap. 7. num. 11.

Verum hæc responsio confutatione indigna est; observanda tamen, ut ex ea videas, quantum hac in parte recedant adversarii, non modo a S. Thoma, & primatibus Doctoribus, sed etiam ab Aristotele. Stat igitur pro nobis Aristoteles. Utrum erraverit, vel recte senserit, rationibus exponendum est.

Probatur itaque 2. Conclusio ratione Aristotelis & S. Thomæ; propositio de futuro non est determinate vera, quamdiu ejus objectum non est determinate futurum: Atqui ante decretum Dei nihil est determinare futurum; ergo propositio de futuro non est determinate vera, aut falsa ante decretum Dei. Major certa est: ut enim dicit Aristoteles, immo ut naturali lumine constat, propositio desumit veritatem ab objecto: unde

quæ

De Propositione de futuro. Ar. III. 321

quamdiu obiectum est mere indifferens ad fore, vel non fore, propositio quoque est indifferens ad veritatem, aut falsitatem. Minor, quam solam negare possunt Adversarii, tribus momentis evincitur.

Primo autoritate Sanctorum Patrum. Futura non sunt futura ante illud, quo fiunt futura: Sed ex Sanctis Patribus Deus facit futura, ea decernendo; ergo ante decretum Dei non sunt futura. Major nota est ex terminis. Probatur minor disertis verbis Sanctorum Patrum S. Augustinus tract. 68. in Joan. *De is facit futura, ea prædestinando.* Unde lib. 25. contra Faustum de futuris ait; *Ideo ea nescio, quia quid habeat de his rebus voluntas Dei, me latet.* S. Ambrosius lib. 5. de Fide, cap. 7. *Fecit Deus, quæ futura sunt, quia futura sunt, quæ esse præcepit, id est, decrevit.* Idem inunit S. Hilarius lib. 9. de Trinit. Atque hanc suam doctrinam confirmant Patres ex illo Isaia 45. *Hæc dicit Dominus Sanctus Israel, pascis e jus, ventura interroga me: ubi hæc legunt septuaginta Interpretes: Sic dicit Dominus Deus Sanctus Israel, qui fecit ventura: nempe, ut illi exponunt, ea decernendo.* Non itaque erant futura, antequam Deus ea decerneret.

Secundo probatur eadem minor ratione S. Thomæ. Futurum est, quod habet in sua causa determinationem ad essendum: Sed ante decretum res non habent in suis causis determinationem ad essendum; ergo non sunt futura. Major est S. Thomæ 1. p. q. 17. art. 7. ad 5. & præterea est evidens: Nam futurum est, quod est determinatum ad essendum; hanc autem determinationem effectus contingens non habet ex se, sed ex sua causa; ergo tunc cencetur futurus, cum causa determinata est ad illum producendum. Minor vero constat: Nam ante decretum, prima causa, Deus scilicet, non est determinata, cum se determinet per decretum: alia vero causæ non possunt esse determinatæ, tum quia nondum sunt, tum quia implicat esse determinatas ante primam causam; ergo ante decretum res contingentes non habent determinationem ad essendum in suis causis.

Sed præstat S. Thomam audire id totum suis verbis egregie explicantem 1. Periherm. Lect. 13. *Considerandum est, inquit, quod cum verum hoc significet, ut aliquid dicatur esse, quod est, hoc modus est aliquid verum, quo habet esse. Cum autem aliquid est in presenti, habet esse in se ipso; & ideo vire potest dici de eo, quod est. Sed quamdiu aliquid est futurum, nondum est in se ipso, est autem aequaliter in sua causa.* Quod quid, in continet

git tripliciter: Uno modo, ut sic sit in sua causa, ut ex necessitate eveniat ex ea: unde determinate potest dici de eo, quod erit. Alio modo aliquid est in sua causa, ut quæ habet inclinationem ad suum effectum, quæ tamen impediri potest: unde & hoc determinatum est in sua causa, sed mutabiliter; & sic de hoc dici potest quod erit, sed non per omnimodam certitudinem. Tertio aliquid est in sua causa pure in potentia, quæ non est magis determinata ad unum, quam ad aliud: unde relinquitur, quod nullo modo potest de aliquo eorum determinate dici, quod sit futurum. Et brevius idem habet 1. part. quest. 16. artic. 7. Illud, inquit, quod nunc est, ex eo fuit futurum, antequam esset, quia in causa sua erat, ut fieret: unde sublata causa non esset futurum illud fieri. Sola autem causa prima est aeterna: unde non sequitur quod ea, quæ sunt, semper fuerit verum esse futura, nisi quatenus in causa sempiterna fuit, ut essent futura.

Tertio probatur eadem minor argumento numquam soluto, aut solvendo. Si ante decretum Dei res essent determinate futuræ, vel hoc haberent a se ipsis, vel ab aliqua causa: Atqui nec a se, nec ab aliqua causa possunt habere, quod sint potius futuræ, quam non futuræ; ergo non sunt determinatæ futuræ: Major constat. Minor probatur, & quidem quod non sint futuræ a se ipsis: Tum quia alias essent necessario futuræ. Tum quia, sicut res non potest sibi dare, ut sit, ita nec ut futura sit. Quod etiam non habeant determinatam illam futurationem a suis causis, probatur: Nam causæ omnes ante decretum sunt indifferentes & indeterminatæ; nondum enim se determinarunt: ergo nequeunt dare suis effectibus, ut determinate sint futuri potius, quam non futuri.

Respondent quidam ex Adversariis, Res esse futuræ ex suppositione, quod aliquando erunt.

Sed contra instauratur argumentum. Quod res supponatur futura potius, quam non futura ante decretum, vel hoc habet ex se ipsa, vel ex aliqua causa; Atqui a se ipsa non habet, ut potius tunc supponatur futura, quam non futura, cum ex se sit indifferens ad utrumque; nec itidem ex aliqua causa, quia pariter causæ sunt indifferentes; ergo non potest potius supponi futura, quam non futura:

Reponunt, rem habere, ut sit futura ex ipso decreto, non quidem adhuc posito, sed ponendo in signo sequenti.

Sed contra. In illo signo, quo voluntas Dei nihil adhuc decrevit, decretum non est potius ponendum, quam non ponendum; ergo nulla responsio. Probatur

De Propositione de futuro. Ar. III. 323

antecedens. Decretum non est potius ponendum, quam non ponendum, cum voluntas Dei est omnino indifferens ad illud ponendum, vel non ponendum, ut est per se evidens; Atqui voluntas Dei ante decretum est omnino indifferens ad illud ponendum, vel non ponendum, ut etiam certum est; nam se determinat per decretum: ergo tunc decretum non est potius ponendum, quam non ponendum.

Hanc rationem omnino peremptoriam ipse Aristoteles respexit, cum dixit, propositiones de futuro contingenti esse indifferentes ad veritatem & falsitatem, quia, inquit, *æqualis est ad utramque partem eventus*, id est, non magis vergit ad hanc, quam ad oppositam partem. Nam cum propositionis veritas ab objecto pendeat, quamdiu objectum pendulum est inter fore & non fore, propositio quoque pendula est & indeterminata, donec aliquid accedat, quod æquilibrium istud inclinet in alterutram partem, nempe Divinæ voluntatis decretum, quo res ex se mere possibles determinantur ad fore, vel non fore.

Atque id videre est in familiari exemplo. Sic enim ante iudicium sententiam lis a nobis ad utramque partem anceps dicitur; quia illi, a quibus ejus pendet decisio, adhuc indifferentes sunt: unde si quis a nobis quaerat? Quis litigantium cadet causa, respondemus, hoc adhuc esse indeterminatum. At cum primum iudices inclinant in alterutram partem, jam quid sit futurum intelligimus. Ita pariter, antequam supremus rerum arbiter Deus, ex cujus sententia eventus omnes pendent, quid sibi fieri placeat decreverit, nullus eventus est potius futurus, quam non futurus, sed cum ex se omnes indifferentes ad utrumque sint, ab eo expectant, ut ad alterutram partem flectantur.

Respondent alii, ex ipsa contradictionis natura propositiones habere, ut una sit determinate vera, altera falsa.

Sed hæc responsio evidenter falsa est. Nam contradictio æqualiter respicit partem affirmantem & negantem; ergo ex vi contradictionis affirmativa non est potius determinate vera, quam negativa. Et quæso, cum ex illis, Mortui resurgent, Mortui non resurgent, utraque perinde contradicat alteri, cur contradictio illam potius, quam alteram veram efficit? nam cum æquales sint in contradicendo, habent æquale jus ad contradictionis effectum: Non itaque vi contradictionis una potius est vera, quam altera, sed aliunde.

Confirmatur conclusio. 1. Si ante decretum una contradictoriarum est determinate vera, vel Deus potest

sub sequenti decreto hanc determinationem irritare, oppositum decernendo, vel non; Si non potest, ergo voluntas Dei ligatur hac fatali futuritione decreta sua avertente, sicque datur gentilitium illud fatum, quod ita Deorum voluntatem prævenire fingebatur, ut ab ea irritari non posset: sicut flenti Thetydi, ac pro avertenda filii tui Achillis morte deprecanti, respondens inducitur Jupiter apud fabulosum Homerum. Si vero Deus suo decreto potest hanc determinatam futuritionem irritare; ergo futuritio illa nondum rata est, sed anceps; & qui hanc ante decretum determinatam ponunt, ita se gerunt, ut qui expensas in dixerforio ante hospitis arbitrium computant, vulgo [*conter sans P' hoste*], forte enim decretum subsequens hanc supposititiam futuritionem funditus evertet.

2. Implicat, effectum esse prius determinatum, quam causam: Sed ante decretum omnipotentia divina, quæ est omnium eventuum prima causa, est indeterminata; determinatur enim per decretum, quod nihil est aliud, quam determinatio libera Dei ad aliquid producendum. ergo ante decretum omnes eventus sunt indeterminati.

3. Si eventus ante decretum essent determinate futuri, non essent in libera Dei dispositione; nam libera dispositio versatur solù circa res indifferentes & indeterminatas, ut dicitur Ethicor. 4. Atqui fide constat, Deum liberrima voluntate disponere de rebus omnibus; ergo antequam de illis decernat, sunt omnino indeterminate ad fore, vel non fore. Hoc argumentum insinuat Aristoteles 1. Periherm. c. 8. atque Sanctus Thomas ibidem, Lect. 14.

Respondetis, omnia, quæ geruntur a nobis, esse ab æterno prædefinita a Deo secundum Thomistas, & tamen de illis libere disponimus; ergo quamvis res sint determinate futuræ ante decretum, id minime obstabit, quo minus possit Deus de illis libere decernere.

Sed [præterquam ea responsione vides Adversarios laqueo constringi, quem vulgo nectunt Thomistis ob prædefinitiones rerum liberarum ab iis assertas] latissimum discrimen est. Nam licet dispositio descendens a prima causa libertatis non adimat nobis jus disponendi de rebus nostris, ut suo dicetur loco, sicut influxus primæ causæ non impedit, sed perficit causam secundam; attamen determinatio præveniens omnem libertatem non itidem relinquit rem in potestate alicujus agentis liberi: Atqui determinatio præveniens etiam decreta Dei, prævenit omnem libertatem; ergo non relinquit res in potestate alicujus agentis liberi.

Utere amplius potest hæc ratio. Si propositionum de futuro contingente una esset determinate vera ante decretum, esset necessario & naturaliter vera; Ergo non esset objectum liberæ determinationis. Consequentia est evidens. Probaturs antecedens. Illud est necessario & naturaliter verum, quod est verum ante exercitium cuiusvis libertatis: non enim potest esse libere verum: Atqui propositio vera ante decretum Dei, est vera ante exercitium cuiusvis libertatis, cum decreta sint actus primæ & antiquissimæ libertatis; ergo est necessario & naturaliter vera.

Reponunt Adversarii, propositiones de futuro non esse veras naturaliter, sed libere, quia sunt veræ ob decretum, nondum quidem positum, sed ponendum libere.

Sed contra. Si decretum est ponendum determinate, antequam ponatur, hæc determinatio præveniet usum libertatis, proindeque libera non erit; nam quod prævenit omnem usum libertatis, non est liberum: ergo saltem illa propositio, quam volunt veram esse ante decretum, nempe: *Decretum est determinate ponendum*, erit necessario & non libere vera.

Argumentis jam factis adeo evidenter convincitur, eventus contingentes ante decreta Dei fuisse omnino indifferentes ad fore & non fore, proindeque propositiones de illis factas fuisse itidem indeterminatas ad veritatem & falsitatem, ut mirum sit, oppositam sententiam patronos invenisse. Verum hic subtiliter irrepens deceptio viros alioquin acris ingenti facile delusit, quam detegere operæ pretium est. Si, abstrahendo ab omni decreto & determinatione causarum, propositiones nude spectemus, ea est natura propositionis veræ de præsentis; ut veritatem suam in duas alias refundat, nempe antequam in propositionem de futuro, & posterius in propositionem de præterito: ut si supponamus verum esse, Petrum hodie disputare, exinde intelligimus tota duratione antecedenti verum fuisse, Petrum fore disputaturum; ac pariter tota duratione subsequenti verum fore, Petrum disputavisse. Hinc decepti illi antiqui Dialectici putarunt, propositiones illas de futuro fuisse reipsa determinate veras ex tota æternitate, sicut intelliguntur veræ post eventum. Atque ita imaginati sunt, æternam quandam & immobilem veritatem inesse illis propositionibus, quæ antevertat ipsum eventum. Mendose profecto: non enim erant veræ re ipsa, sed quod longe aliud est, posterius, quasi ex post facto, ab ipso eventu verificatæ sunt; [nam earum veritas pendebat ab eventu] unde
Philos. R. P. Gauvain. Paris V. O 7 quan.

quandiu eventus fuit indeterminatus, erant & ipsæ incertæ & indeterminatæ. At ubi primum eventus determinatus est, vel in se, vel in suis causis, jam veræ intelliguntur, non quidem veritate, quam in se haberent ante eventum, [nota quæso & intellige]; sed quæ in illas refunditur ab eventu. Sicut, ut loquuntur Jurisperiti, matrimonium subsequens, vi quadam retrocessiva legitimam efficit prolem antea natam. Illa proles ante matrimonium non erat legitima, sed tamen per secutum matrimonium ita fit legitima, ut secundum jura semper legitima fuisse intelligatur; nec habeatur ut quasi purgata ab infamia spurii partus, sed ut nunquam ea infamia notata. Ita se res habet quodammodo in propositionibus de futuro: non erant veræ, antequam eventus esset determinatus: at postquam eventus determinatus est, eas vi quadam retrocessiva ita denominat veras, ut intelligantur pro tota duratione antecedenti jam veræ, aut, si exactius loqui volumus, verificatæ.

At, inquit, si ita est, propositio de futuro nunquam fuit vera: nam cum Petrus disputat, verum non est, eum disputaturum, sed disputare: Non itaque præsens disputatio Propositionem de ea futura veram efficit, sed ostendit, jam olim fuisse. At iterum hic falluntur, cum imaginantur, præsentem disputationem non efficere, sed ostendere propositionem de futuro fuisse veram: non enim verum est, Petrum disputare, quia disputaturus erat; sed verum erat, Petrum disputaturum, quia nunc verum est disputare. Itaque præsens disputatio non ostendit, sed efficit veram propositionem de futura disputatione. Attamen quia, antequam Petrus disputet, hæc ejus adest jam a tota æternitate determinata fuit in divinæ Providentiæ decretis, idcirco non solum cum disputat verificatur, eum fuisse disputaturum, sed etiam id ante verum fuit ob decreta divina, non tamen ante decreta: unde si nullæ essent decreta, sed res mere sortuito acciderent, ut volebant Epicurei, nulla propositio de futuro contingenti vera esset ante eventum, sed solum ex eventu verificaretur modo jam ante explicato.

Solvuntur objectiones.

Objiciunt 1. Adversarii Prophetias, quæ de futuris eventibus plurimæ exstant in Scriptura, & sunt determinate veræ. Addunt plures authoritates Patrum, Theologorum, & veterum Philosophorum, dicentium

centium, res esse determinate futuras, antequam eveniant; & propositiones, quæ de illis fiunt, esse determinate veras, vel falsas, & hæc præsciri a Deo, qui falli non potest. Sed hæc omnia responsione digna non sunt; nec enim superficie tenus attingunt difficultatem; quia & Prophetiæ fiunt, & Scriptura loquitur supposito decreto Divinæ providentiæ, quam fide constat omnia futura disposuisse. In ejusmodi Decretis fundatur præscientia Dei & certitudo Prophetiarum; in quantum, ut inquit Scriptura, *Novit Dominus opus suum*; novit, inquam, per suum decretum, quod Prophetis revelat, ut illud annuntiet ad ædificationem Ecclesiæ. Quam solutionem adhibebis aliis ejusmodi argumentis: unde missis his objectionibus inutilibus,

Obj. 2. Futura semper habent certam determinationem ad essendum: ergo propositiones de illis formatæ sunt semper determinate veræ, aut falsæ. Probatur antecedens: Nam, ut ait Augustinus lib. 26. contra Faustum cap. 4. *Tam non possunt futura non fieri, quam non fuisse facta præterita*. Et D. Anselmus libro de Concordia præscientiæ cum libertate: *Rem futuram necesse est esse futuram, quoniam futura esse nequit, & non futura*.

Resp. Ejusmodi authoritatem loqui de rebus supposito Decreto, quo fiunt futura, quo præordinantur, quo a Deo præsciuntur, ut patet ex textu utriusque Patris citati.

Dices. Plura futura sunt, quæ non decernuntur a Deo: ergo saltem ista non possunt reddi futura per decretum. Probatur antecedens: Deus non decernit mala: sed plura futura sunt mala: ergo plura futura sunt, quæ Deus non decernit. Minor constat. Major probatur: Deus ea non decernit, quæ non vult fieri; sed Deus non vult fieri mala: ergo illa non decernit.

Resp. Nego antecedens. Ad probationem distinguo majorem: Deus non decernit mala, decreto approbativo & effectivo, concedo; permissivo nego: ut enim pictor plures umbras relinquit in opere suo, ut ex earum oppositione magis fulgeant colores; ita Deus plura permittit mala, ut ex illis procuret multa bona. Et ut etiam illa umbrarum dispositio arti, ac voluntati pictoris subest: nec nisi secundum ejus regulas fit; ita & ipsa malorum permissio, ac dispositio a Divinæ Voluntatis ac Sapientiæ decretis ordinatur & temperatur; sed de his accuratius, *Metaphysicæ* q. 4. ar. 5.

Instabis. Deus non permittit ea, quæ prohibet; sed Deus prohibet omne malum, ut patet ex ejus legibus; ergo non permittit mala.

Resp.

Resp. Distinguo majorem. Deus ea, quæ prohibet, non permittit, permissione legali, concedo, permissione causali, nego. Permissio legalis est, dum aliquid subditorum nutui a legislatore relinquitur tanquam licitum: Permissio vero causalis, est dum aliquid a causa, quæ posset impedire, non impeditur. Patet autem, quod Deus quidem, ut legislator sanctissimus, nullum permittit malum; attamen ut causa generalis plura mala non impedit, quæ posset impedire. Hoc sensu dicimus, Deum permittere mala permissione causali, non vero permissione legali.

Urgebis. Permissio causalis non sufficit ad reddendum aliquid determinate futurum, nisi ex se ipso jam sit futurum; permittere enim non est determinare, sed nativæ determinationi non obviare: ergo oportet, aliunde mala esse determinate futura, quam ex decreto permissivo.

Resp. In malo duo sunt, entitas & defectus. Entitas non potest reddi futura per solum decretum permissivum, sed pertinet ad decretum effectivum; at supposita futuritione entitatis, quæ determinatur per decretum positivum, & defectibilitate creaturæ, sufficit pro futuritione defectus decretum permissivum. Unde in forma distinguo; Permissio causalis non sufficit ad determinandam futuritionem mali, absolute concedo; supposito decreto, quo attingitur entitas, & supposita creaturæ defectibilitate, nego. Sed res accuratius dicetur suo loco. Interim plusquam satis pro captu Logici.

Obji. 3. Lex Contradictoriarum est, ut una determinate sit vera, & altera falsa: Sed istæ duæ etiam ante decretum sunt Contradictoriæ, Mortui resurgent, Mortui non resurgent: ergo una est determinative vera, & altera falsa.

Resp. Distinguo majorem: Lex Contradictoriarum de præsentibus, aut præteritis, concedo; de futuro, nego; nam contradictorias de futuro expresse ab hac regula eximit Aristoteles. Et ratio est, quia contradictoriæ de præsentibus & præteritis habent objectum iam determinatum: at vero propositiones de futuro ante decretum habent objectum adhuc pendulum & indifferens ad fore, vel non fore, ut sæpe repetit Aristoteles & D. Thomas. Unde quia Propositio sequitur sortem sui objecti, quandiu objectum est indifferens ad fore, vel non fore, propositio est indeterminata, ut verificetur, vel non verificetur.

Instabis. Ista disjunctiva, Antichristus vel erit, vel non erit, est determinate vera: ergo necesse est, alteram partem esse determinate veram. Probatur consequentia.

De Propositione de futuro. Ar. III. 329

quentia: Nam propositio disjunctiva non est vera, nisi ratione alterutrius partis.

Resp. Nego consequentiam. Ad ejus probationem, distinguo: Propositio disjunctiva non est vera, nisi ratione alterutrius partis sumptæ indeterminate, concedo; determinate nego. Ut enim hæc Propositio, Antichristus vel erit, vel non erit, sit determinate vera, sufficit quod alterutrum sit futurum: sicut ut ista propositio sit vera, Oculus est necessarius ad videndum, non est necesse, quod iste potius, quam ille sit necessarius; sed solum quod alteruter indeterminate.

Urgebis. Illa Propositio de futuro est determinate vera, quæ enuntiat rem, sicut erit; sed ex istis, Antichristus erit, Antichristus non erit, una enuntiat rem sicuti erit: ergo una est determinate vera.

Resp. Distinguo majorem: Propositio de futuro est determinate vera, quæ enuntiat rem, sicuti erit, pro illo statu, in quo determinatum est, quod res erit potius, quam non erit, concedo; pro illo statu, in quo non est determinatum, quod res erit potius, quam non erit, nego. Nam ut diximus ex Aristotele, propositio sequitur objectum, ut mensuram suæ veritatis: unde quamdiu objectum est indifferens ad fore, vel non fore, propositio est etiam indifferens, ut verificetur, vel non verificetur.

Dices. Propositio de futuro vera est, quæ habitura est suam de præsentem veram: Sed ex istis duabus, Antichristus erit, Antichristus non erit, una determinate habitura est suam de præsentem veram: ergo, &c. Major patet: Quia propositiones de futuro regulantur per suas de præsentem. Minor vero probatur: Nam ex istis duabus, Antichristus est, Antichristus non est, alterutra erit determinate vera.

Resp. Transeat major, [posset enim distingui eodem modo, ac præcedens argumentum] & distinguo minorem: una ex istis, Antichristus erit, Antichristus non erit, est habitura suam de præsentem veram, una determinate determinatione, quæ fiat per ipsum decretum, concedo; quæ decretum antegrediatur, nego; & nego consequentiam. Licet enim ex istis duabus, Antichristus erit, Antichristus non erit, una sit habitura suam de præsentem veram, etiam determinate; attamen illa determinatio non præcedit decretum, sed fit per decretum, quo Deus decernit, quid ex istis duobus sibi placeat evenire: unde ante decretum non est talis determinatio. Utramque solutionem insinuat, & utrumque argumentum, quod præcipuum est Adversariorum telum, egregie evertit D. Thomas 1. Periher. lib. 13. ubi ait: *Falsum est;*
quod

quod omne, quod est verum esse, semper verum fuerit dicere, determinate esse futurum. Et rationem reddit, quam nos supra fufe retulimus prob 2.

Repones. Cum res est, propositio, illam affirmans fuisse, determinate vera erit pro tota æternitate sequenti præcise quia res est; ergo pari jure propositio illam affirmans fore, vera fuit pro æternitate antecedenti, præcise quia res modo est.

Resp. Nego paritatem, qua maxime nitebantur illi antiqui Dialectici, quamve urget Cicero lib. de Fato. Nam etsi veritas propositionis, tum de futuro, tum de præterito sumatur a veritate propositionis de præsentis, non tamen æqualiter: propositio enim de præterito supponit eventum: At propositio de futuro eum expectat. Porro eventus, postquam fuit, jam determinatus est; unde determinat propositionem de præterito ad veritatem. At eventus contingens antequam sit, aut certe ab aliqua causa determinetur, mere possibilis est, nec ex se magis ad *esse*, quam ad non *esse* inclinat: unde propositionem de futuro determinate veram nequit denominare, nisi cum re ipsa ponitur, aut a sua causa determinatur.

Obji. 4. & simul instabis: Inter duas Contradictorias non datur medium, ut dicitur 1. Post. c. 2. Sed ex tota æternitate propositiones, de quibus est quæstio, fuere contradictoriæ: ergo non fuit aliquis inter eas medius status, sed necessario alterutra fuit determinate vera.

Resp. Distinguo majorem: Inter duas Contradictorias non datur medium per modum propositionis inter utramque partem mediantis, concedo; per modum suspensionis & indeterminationis utriusque extremi, nego. Explicatur. Differunt propositiones contrariæ a contradictoriis, quia inter duas Contrarias potest media propositio dari, quæ sit vera, ut inter istas, *Omnis homo est malus. Nullus homo est malus*; datur ista media, *quidam homo est malus*. Sed inter Contradictorias nulla datur propositio media, quæ verificetur, ut inter istas, *Petrus curret, Petrus non curret*, nulla est media. Dari tamen potest inter illas medius status, nempe suspensionis & indeterminationis: nam sicut affirmatio & negatio, licet versentur inter contradictoria, nempe inter *esse* & non *esse*; at tamen patiuntur medium, nempe suspensionem judicii: sic propositiones de futuro, licet sint de Contradictoriis, possunt medium statum inter veritatem, & falsitatem admittere, nempe indifferentiam ad utramque. Quod adeo clare percipitur, ut mirum sit, ab Adversariis non videri.

Insta.

De Propositione de futuro. Ar. III. 331

Instabis . inter *esse* & non *esse* nihil mediat, etiam per modum suspensionis utriusque extremi : Ergo neque inter *fore* & non *fore* .

Resp. Nego consequentiam & paritatem : nam obiectum præsens, aut præteritum est determinatum, cum sit extra causam: Sed obiectum futurum non est determinatum, cum claudatur in potestate causæ, quæ adhuc indifferens est ad alterutrum. Et sane si omnes Philosophi admittant causas indifferentes ad agendum, vel non agendum, ita ut non magis propendeant in unum, quam in alterum, cur non admittant obiecta indifferentia ad *fore*, vel non *fore*? Eiusmodi sunt, quæ sunt libere futura, quandiu eorum indifferentia non est exclusa per determinationem causarum liberarum, unde in talibus futuris, inter *fore*, & non *fore*, datur medium, scilicet indifferentia & indeterminatio ad utrumque.

Obji. 5. Propositio, Antichristus est determinate futurus, falsa est ante decretum: Ergo datur Propositio de futuro contingente determinate falsa ante decretum.

Resp. Nego consequentiam. Nam ista propositio non est de futuro contingente, sed de presentè impossibili: facit enim hunc sensum, Jam determinata est futuritio Antichristi. Porro ante decretum impossibile est, aliquid contingens esse determinatum.

Dices. Ergo dantur duæ Contradictoriæ simul falsæ, scilicet, Antichristus est determinate futurus, Antichristus est determinate non futurus: utraque enim ante decretum erat falsa.

Resp. Istant Propositiones non esse contradictorias: sunt enim ambæ affirmatiæ, quamvis una sit de prædicato infinito, idest, particula negativa affecto.

Instabis. Licet inter *fore* & non *fore* detur status mediæ, scilicet indifferentia ad utrumque, attramen inter esse nunc futurum, & non esse nunc futurum, nihil omnino mediare videtur: Ergo necesse est ante decretum, ut Antichristus sit futurus, aut certe non futurus.

Resp. *Non esse futurum* posse sumi dupliciter. Primo quasi negative, pro eo; quod nondum habet determinationem ad effendum pro tempore sequente. Secundo quasi privative, pro eo, quod jam a suis causis privatum est omni spe effendi, determinatumque ad nunquam fore. Inter futurum & non futurum primo modo non est medium, unde hoc modo omnia sunt non futura ante decretum: sed inter futurum & non futurum secundo modo datur medium; scilicet nondum futurum, sed indifferens, ut determinetur a suis causis ad *fore*, vel non *fore*.

Urgebis. Ergo illa propositio, Antichristus est futurus, erat falsa ante decretum. Probatur consequentia: Propositio est falsa, quæ dicit aliquid futurum, quod nondum est futurum: Sed illa propositio dicebat aliquid futurum, quod nondum erat futurum: Ergo erat falsa.

Resp. Hanc propositionem posse facere duplicem sensum & resolvi dupliciter. Primo ad unam de præsentibus, ut sensus sit, Jam datur futuritio Antichristi. Secundo potest resolvi in aliam pure de futuro, dicendo, determinabitur futuritio Antichristi. In primo sensu propositio est manifeste falsa ante decretum: nam falsum est, antequam Deus determinet producere Antichristum, quod talis productio sit determinate futura; sed in hoc sensu propositio non est pure de futuro, sed virtualiter & implicite de præsentibus. In secundo vero sensu illa propositio neque est vera, neque falsa ante decretum, sed adhuc expectatur determinatio Divini decreti.

Obji. 6. Deus ante decretum cognoscit omnes eventus futuros: Ergo sunt determinate futuri. Probatur antecedens: Hic, qui perfecte comprehendit causas, cognoscit omnes earum effectus: Sed Deus etiam ante decretum perfecte cognoscit omnes causas eventuum futurorum: Ergo cognoscit eventus futuros.

Resp. Nego antecedens. Ad probationem distinguo majorem: Qui comprehendit causas, cognoscit earum effectus, eo modo, quo sunt in causis, concedo; alio modo, nego. Effectus autem non sunt determinati in suis causis ante decretum, ut patet ex dictis, & ideo Deus ante decretum non cognoscit eos, ut determinate futuros, sed tantum ut possibiles.

Obj. ultimo. Determinatæ essentia debent competere determinatæ proprietates: Sed veritas & falsitas sunt proprietates Propositionis: Ergo Propositioni determinatæ debet competere determinata veritas, vel falsitas: Cum igitur etiam ante decretum propositiones habeant determinate naturam Propositionis, debent quoque habere determinatam veritatem, aut falsitatem.

Resp. Veritatem & falsitatem esse solum proprietates respectivas ab objecto dependentes, unde non debent competere determinate propositioni, quamdiu objectum est indeterminatum.

Resp. 2. Distinguo minorem: Veritas & falsitas sunt proprietates propositionis, veritas & falsitas aptitudinalis, concedo; actualis, nego: id est, capacitas suscipiendi verum, vel falsum est proprietas propositionis; non vero quod actu sit vera, vel falsa, saltem determinate.

De Propositione de futuro. Ar. III. 333

Colliges ex dictis, quid censendum sit de quibusdam futuris, quæ *Conditionata* dicuntur; ut sunt, Si Petrus tentetur, peccabit; Si Petrus tentetur, non peccabit: Si Evangelium Mauris prædicetur, convertentur; Si Evangelium prædicetur, Mauri, non convertentur. Cum enim, etiam positis illis conditionibus, eventus adhuc contingens sit & ad utramque partem indifferens, non est determinate futurus, nec proinde propositio determinate vera, aut falsa, antequam Deus, in cujus potestate sunt hi eventus, aliquid circa illos decreverit.

Dices. Saltem hoc futurum conditionatum [Si Deus præcipiat Christo mortem subire pro salute hominum, morietur] fuit determinate verum ante omne decretum. Ergo datur aliquod futurum conditionatum determinate verum ante decreta Dei.

Resp. In eo futuro conditionato involvi decretum in ipsa conditione: cum enim Christus sit impeccabilis, implicat, ut Deus ei mortem præcipiat, quin simul decernat, mortem illam infallibiliter futuram. Itaque in forma: hoc futurum conditionatum fuit determinate verum ante decretum positum, non tamen suppositum: Illud enim involvit in sua conditione. Sed de his ad Theologos, ac de tota quæstione illa forte plus, quam satis.

TERTIA PARS
LOGICÆ

*De Ente rationis directivo tertiæ
mentis Operationis, seu de
Argumentatione.*

PRæter ea, quæ satis accurate diximus in Logica minore circa Argumentationem, pauca quædam hic discutienda occurrunt circa Demonstrationem, quæ est potior ejus species. De qua quidem tria totidem articulis breviter discutiemus. 1. Quid sit. 2. Quotuplex sit. 3. Quæ sint ejus proprietates. Porro cum Demonstratio producat scientiam, hic etiam de Scientia agi solet. Verum hæc cognitio magis spectat ad Metaphysicam, cujus est agere de

de habitibus spiritualibus: itaque tractationem Scientiæ huic Philosophiæ Partî reservabimus.

Q U Æ S T I O U N I C A

De Syllogismo Demonstrativo.

ARTICULUS PRIMUS.

Quid est Demonstratio.

Syllogismus, ut diximus in *Minore Logica*, dividitur ratione materiæ, seu propositionum, quibus constat, in *Demonstrativum*, *Probabilem* & *Sophisticum*. Nam cum ex duabus præmissis probetur in *Syllogismo conclusio*, vel illæ præmissæ apparent veræ, cum tamen falsæ sint; atque tum *Syllogismus Sophisticus* dicitur: Vel probabiliter veræ sunt, id tamen neque nobis satis evidens est, neque forte re ipsa omnino certum; atque tum dicitur *Syllogismus Probabilis*, seu, *Logiens*: Vel demum præmissæ illæ certo & evidenter veræ sunt, tumque *Demonstrativus Syllogismus* dicitur. Hinc jam elucescit, quæ sit *Demonstrationis* natura; ut tamen exactius innotescat duplex ejus definitio ex *Aristotele* tradi potest.

Prima. Demonstratio est Syllogismus pariens scientiam, seu faciens scire.

Hæc definitio bona quidem est: nam explicat, quid commune habeat Demonstratio cum aliis Syllogismis, quidve sibi proprium. Convenit enim cum aliis in genere Syllogismi; sed id proprium habet, ut pariat scientiam, id est, certam & evidentem conclusionis cognitionem: Syllogismus enim *Sophisticus* errorem, *Probabilis* opinionem parit, solus & omnis *Demonstrativus* scientiam. Verum est solum *descriptiva*; non enim ex ipsa rei essentia, sed ex proprio ejus effectu petitur.

Secunda. Demonstratio est Syllogismus constans ex propositionibus necessario, ac evidenter veris.

Hæc definitio essentialis est: nam in eo sita est *Demonstrationis* essentia, ut præmissis necessariis, ac evidenter veris constet, atque adeo conclusionem evidenter & necessario in'erat.

Porro præmissæ illæ duobus modis nobis innotescunt evidenter veræ. Primo ex ipsis terminis. Secundo per priorem discursum, quatenus evidenter deductæ sunt ex aliis jam notis. Cum propositio ex ipsis terminis evidenter innotescit, dicitur *Propositio per se nota*, cujus

scilicet, si terminos attente percipias, statim percipies prædicatum convenire evidenter subjecto. Sic ille quæ percipit, quid sit circulus, in ipsa ejus idea clare videt, omnes ejus radios, seu lineas a centro ad circumferentiam ductas esse æquales: unde propositio per se nota est, Circuli radii sunt æquales. Sed de propositione per se nota jam diximus 2. p. Logicæ Min. art. 4. Hic solum circa eam duo sunt addenda.

Primo, propositionem per se notam vulgo dici, cujus prædicatum per se convenit subjecto in primo modo perfectitatis: nam, ut hic notat Aristoteles, quatuor modis aliquid *per se* dicitur. 1. Id per se dicitur de aliquo, quod est de ejus essentia: sic Rationale per se dicitur de Homine. 2. Per se dicitur de aliquo, quod est ejus proprietas: ut de Homine dicitur per se, quod sit Risivus. 3. Per se dicitur, quod per se existit; ut Homo dicitur ens per se, Albedo vero ens in alio. 4. Per se dicitur de aliquo, quod est ejus propria operatio; ut Musicus per se cantat. Itaque propositio per se nota est, cujus prædicatum primo modo dicitur de subjecto, id est, ut inclusus in ejus essentia.

Secundo notandum, Propositionem per se notam duplicem vulgo distingui; nempe per se notam *quo ad se*, & per se notam etiam *quo ad nos*. Propositio per se nota quo ad se dicitur, quæcumque prædicato constat, quod sit de essentia subjecti. Verum si essentia subjecti non sit nobis satis nota, hæc non dicetur nota quoad nos. Unde propositio per se nota, etiam quoad nos, ea dicitur, cujus subjectum ita nobis clare notum est, ut in eo prædicatum evidenter detegere possimus: sic ea propositio, Deus est, per se quidem nota est, quia existentia est de essentia Dei, non tamen per se nota est, etiam quo ad nos, quia non ita clare essentiam Dei cognitam habemus, ut in ea statim existendi necessitatem evidenter detegamus. At hæc propositio, Totum est majus parte, etiam quoad nos per se nota est; quia in idea, quam habemus de toto, evidenter relucet, illud suam partem excedere.

ARTICULUS SECUNDUS.

De Divisione Demonstrationis.

Dividitur primo Demonstratio in Demonstrationem *propter quid*, & demonstrationem *quia*.

Demonstratio *propter quid* ea est, quæ propriam & immediatam rei causam affert, ut eam probet. Unde dicitur demonstrare *propter quid*, quod assignet id ipsum,

tum, propter quid prædicatum conclusionis convenit subjecto.

Demonstratio *quia* illa est, quæ evidenter quidem probat, prædicatum conclusionis convenire subjecto, non tamen causam propriam hujus affert; sed vel aliquantulum causam remotiorem, vel incommodum & absurdum, quod sequeretur, si ei non conveniret, quarum Demonstrationum satis frequens usus est, quod nobis sæpe propriæ causæ sint ignotæ. Ipsi Geometræ non raro illis Demonstrationibus utuntur, cum ex negatione propositæ quæstionis aliquid evidenter falsum & impossibile deducunt, inde convincunt, partem affirmativam esse veram, vel contra.

Exemplum utriusque Demonstrationis fit. Si quis Deum esse æternum probet, quod sit immutabilis, eo argumento: Omne immutabile est æternum: Deus est immutabilis: Ergo est æternus: erit Demonstratio *propter quid*. At si probemus Deum esse æternum, vel quod causatus non sit, eo modo: Omne, quod causatum non est, æternum est: Deus non est causatus: Ergo est æternus. Vel ab inconvenienti: Si Deus æternus non esset, aliquando non fuisset: Atqui impossibile est, ut Deus aliquando non fuerit: Ergo æternus est: hujusmodi sunt demonstrationes *quia*. Probant enim evidenter, non esse, sed propriam rationem, cur sit, non adducunt.

Demonstratio *propter quid* est perfectior Demonstratione *quia*; non enim solum convincit, sed etiam quietat intellectum. Nam cum solum novimus, rem esse, intellectus non in ea noticia plene quiescit; sed rursus cupit causam ipsam, cur sit, nosse. Unde illi soli proprie convenit exquisita illa definitio Aristotelis: *Demonstratio est Syllogismus constans ex veris, primis, immediatis, notionibus, causisque conclusionis.*

Dividitur 2. Demonstratio in Demonstrationem a priori, & Demonstrationem a posteriori.

Demonstratio *a priori* est, quæ probat effectum per causam: ut si quis probet animalia, quod consistunt ex contrariis principiis sese paulatim consumentibus, aut, quod obnoxia sint actioni agentium materiam paulatim immutantium. In eo Demonstrationis genere adhiberi possunt omnia causarum genera, materialis, formalis, exemplaris, efficiens, finalis: omnis enim causa proprium demonstrat effectum.

Demonstratio *a posteriori* est, quæ e contra causam probat ex effectu. Sæpe enim effectus sunt nobis notiores causis: unde ex illis in earum cognitionem venimus. Sic existentiam Dei cognoscimus ex effectibus naturalibus, ex quibus etiam pleraque attributa ejus demonstramus.

Dices. Demonstratio omnis debet esse per causas; nam parit scientiam, quæ est cognitio rei per causam: ergo nulla datur Demonstratio a posteriori, & per effectus.

Resp. Distinguo antecedens: Demonstratio est per causas vel essendi, vel cognoscendi, concedo; per causas essendi, nego esse semper. Itaque actus, cum est notior nobis, quam causa, potest nos in ejus cognitionem ducere; & sic est causa cognitionis suæ causæ, seu causa ejus in cognoscendo.

ARTICULUS TERTIUS.

De Proprietatibus Demonstrationis.

Duplex assignari potest proprietas; aut quasi proprietas Demonstrationis. 1. Quod generet scientiam. 2. Quod necessitet intellectum ad assensum conclusionis. De utraque tantisper dicendum.

§. I.

Quomodo Demonstratio generet scientiam.

Certum est, Demonstrationem parere scientiam: nam evidenter, ac certo infert conclusionem, proindeque certam & evidentem ejus cognitionem producit, quæ est ipsa scientia. Solum dubitatur, anteam producat in ratione causæ efficientis.

CONCLUSIO.

In Demonstratione assensus præmissarum efficienter producit assensum conclusionis. Ita docet S. Thomas, 1. Post lect. 3. *Præmissæ, inquit, habent rationem causæ efficientis & activæ respectu conclusionis:*

Probatur conclusio: Actus, quo causa efficiens se movet ad alium actum, censetur ad illum effective concurrere. Atqui intellectus per assensum præmissarum se movet ad essendi conclusioni: ergo assensus præmissarum effective concurrat ad assensum conclusionis. Minor est certa: Nam Demonstratio est quidam discursus: porro in eo discursus consistit, ut ex una cognitione ad aliam intellectus deducatur. Major etiam constat: Nam hoc ipso, quod actus movet ad alium, ille posterior est veluti ejus propagatio & proles, sicque effective ab eo procedit. Sic motus cordis dicitur effective concurrere ad alios motus vitales, quia animal istos non elicit, qui dependent ab illo, cujus proinde sunt veluti propagines.

Dices.

Dices. Quod non est, non causat: Sed assensus præmissarum non est in eo instanti, quo assentimur conclusioni; non enim duo assensus possunt esse in eodem instanti in eodem intellectu: ergo non causat assensum conclusionis.

Resp. 1. Ut metus alium causare possit, sufficere, ut immediate præcesserit. Sic globus allidens alteri globo æquali quiescenti, per suum motum ipsum movet, quamquam sæpe in eo instanti, quo iste movetur, ille moveri desinat.

Resp. 2. Assensum præmissarum, etsi non sit in se ipso dum assentimur conclusioni, esse tamen in sua virtute, nempe in determinatione & illuminatione, quam impellit intellectum ad assentiendum conclusioni; eamque illi manifestam efficit.

Adde tandem, non repugnare, ut duæ cognitiones, quarum una oritur ex alia, sint simul in intellectu. Cum itaque assensus conclusionis oriatur ex assensu præmissarum, non videtur repugnare, ut eodem instanti, quo intellectus præmissis propter se assentitur, conclusioni quoque propter illas assentiatur. Immo assensus conclusionis implicite continetur in assensu præmissarum, ut infra dicemus.

Quæres, quid requiratur, ut Demonstratio generet scientiam.

Respondeo, ex Aristotele ante assensum conclusionis, qui est proprie scientia, tria debere esse præcognita: nempe Subjectum conclusionis, Prædicatum ejus, & præmissas.

De Subjecto conclusionis debemus nosse, an sit; non enim scientia est de eo, quod nihil est: & præterea quid sit, aut saltem quid nomine ejus intelligamus; quod idem de Prædicato conclusionis prænosse oportet: nam nisi quæstionis terminos percipiamus, nihil de ea certo statui poterit. At de prædicato conclusionis non debemus præscire ipsum esse: quippe hoc ipsum Demonstratio ostendit. De præmissis prænosse debemus eas esse necessario veras, neque enim certo assentiri possumus conclusioni propter præmissas, nisi nobis certo prius constet, eas esse veras; immo, cum conclusionis notitia oriatur ex præmissis, eæ certiores & notiores esse nobis debent, quam ipsa conclusio. Nam ut inquit Aristoteles, *Propter quod unumquodque tale, & illud magis*; quod tamen axiomata solum locum habet, cum duo ita aliquid participant, ut ab uno ad aliud diffundatur. Unde licet homo ebrius sit propter vinum, & fatigatus propter pondus; dici tamen nequit, vinum esse magis ebrium, & pondus magis fatigatum, quia nec vinum capax est ebrietatis, nec pondus

aus defatigationis, licet eam causet. At cum forma utriusque communis est, eaque suscipit magis & minus, tum vere dicitur magis ei inesse, a quo in aliud redundat: sic Sol planetis lucidior est, quia illi ab eo illuminantur; cor cæteris membris calidus est & vivacius, quia ab eo in illa calor & vita redundant; atque eo sensu præmissæ debent nobis esse notiores conclusione, quia hæc propter illas nobis innotescit.

§. II.

An Demonstratio necessitet intellectum.

C O N C L U S I O.

Posito assensu præmissarum demonstratarum, intellectus ita necessitatur ad assensum conclusionis, ut ab eo nullo modo abstinere possit. Ita S. Thomas 1. p. q. 82. a. 3. *Naturaliter*, inquit, & ex necessitate inhaeret intellectus principiis & conclusionibus habentibus necessariam connexionem cum illis.

Probatur. Intellectus non potest non assentiri vero sibi manifeste & evidenter proposito: Atqui posito assensu præmissarum, conclusio sponte sua ex iis sequens se se exhibet intellectui, ut evidenter & manifeste veram: ergo intellectus non potest ei non assentiri. Minor constat. Nam conclusio necessario, evidenterque sequitur ex præmissis: Itaque illæ non possunt censeri veræ, quin & illa continuo evidenter vera sit Major ex eo suadetur, quod intellectus sic potentia naturalis, quæ positis omnibus requisitis naturaliter tendit in objectum sibi propositum. Unde, ut oculus, posito quod palpebræ sint apertæ, nequit non videre objectum suum debite applicatum & illuminatum, ita intellectus nequit non assentiri vero evidenti sibi proposito.

Confirmatur. Conclusio virtualiter continetur in præmissis, ipseque assensus minoris involvit assensum conclusionis: nam si concesseris, omnem virtutem esse utilem; concedas itidem, justitiam esse virtutem, hoc ipso concedis, eam esse utilem; non enim omnis virtus erit utilis, si justitia sit virtus, nec tamen utilis: ergo fieri nequit, ut qui præmissis demonstrationis assentitur, assensum conclusionis cohibeat: imo, qui assentitur præmissis, eo ipso conclusioni assentitur.

Dices. Ergo voluntas non libere applicat intellectum ad assensum conclusionis.

Resp. Distinguo: Non applicat libere, absolute, ne-

go; ex suppositione quod applicaverit ad assensum præmissarum, concedo. Nam sicut voluntas libere utitur oculo ad videndum, quia ab ea pendet aperire, aut claudere palpebras, ex suppositione tamen, quod eas aperuerit, jam cohibere nequit oculum, ne videat propositum objectum. Ita libere utitur intellectu, cum ab ea pendeat, ut ille cogitet, aut non cogitet, de præmissis; at tamen si intellectum applicet ad ordinatum earum assensum, vi connexionis ita impellitur ad assensum conclusionis, ut jam eum impedire non possit.

Sed de prima Philosophiæ parte jam satis. Cæterum si vis expeditiorem Logicam, quæ te certius ac facilius ad veritatem ducat, ama Deum, qui veritas est; contemne creaturam, quæ vanitas est; suspira ad cælum, ubi lucis, ac veritatis patria est; & innocentis vitæ conatu ad beatam aternitatem contende, ubi nihil poteris ignorare.

Finis Logica
KSIĘGOZBIÓR
MARCINA ZAMOYSKIEGO

2681 -KZ

2691 KZ

